COLECȚIA ROMANULUI ISTORIC

Jacques Chabannes

În ranița, bastonul de mareșal

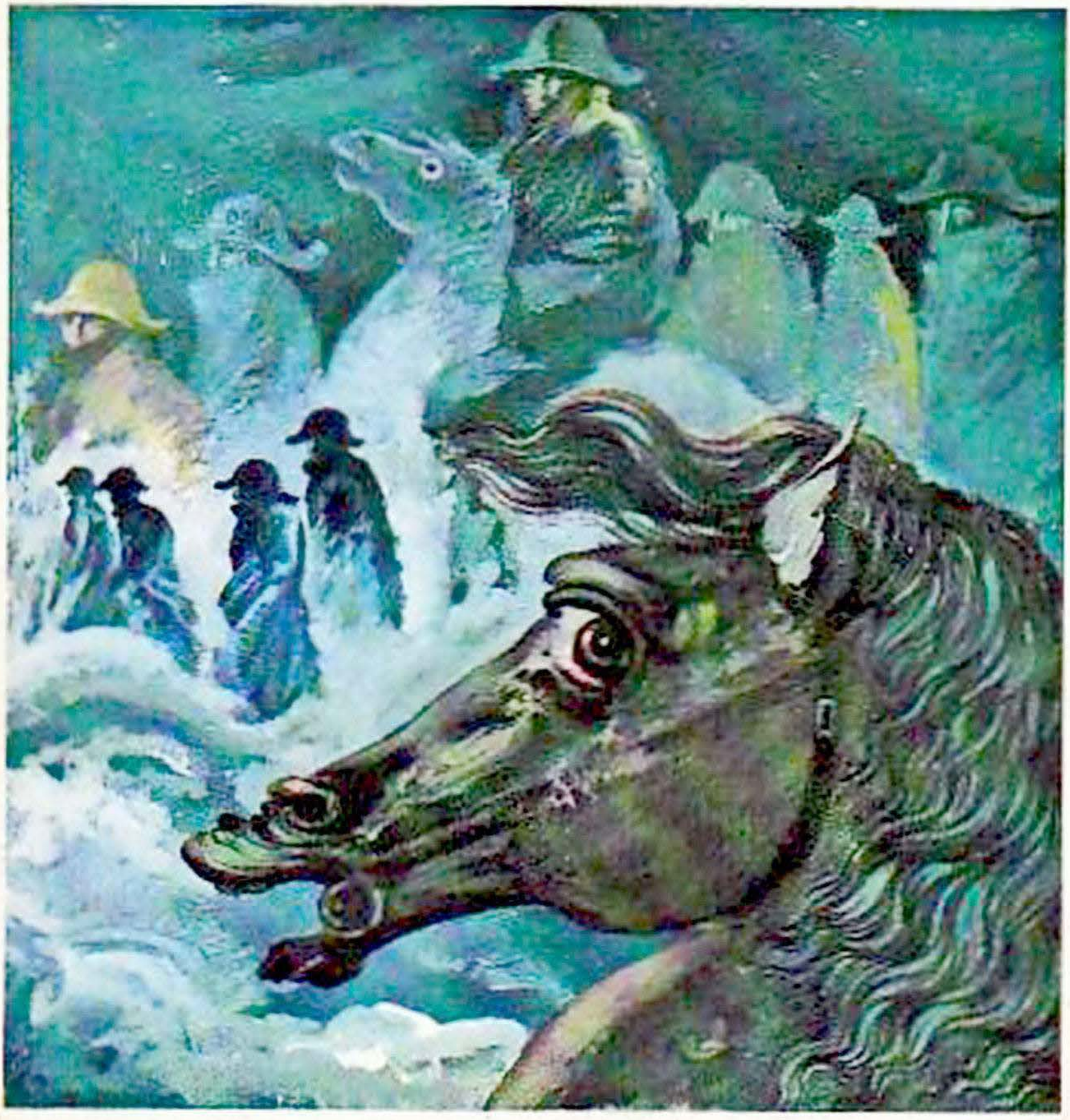

Lei 6,75

Autor dramatic, romancier și jurnalist, Jacques Chabannes (n. 1900) este președintele Societății oamenilor de litere din Franța și laureatul unor numeroase premii de prestigiu.

Pe fundalul epocii napoleoniene, Jacques Chabannes, uzînd de valențele binecunoscutului său stil alert, prezintă în acest roman istoric care se citește cu însuflețirea unui roman polițist o întreagă rețea de intrigi politice. Tînăra Agnès de Vaudreuil, eroina principală a cărții, făcînd prin relațiile ei legătura dintre diferite grupuri, are și misiunea de-a «informa» pe prefectul poliției de intențiile și acțiunile grupărilor ostile guvernării oficiale.

Jacques Chabannes

În raniță, bastonul de mareșal

În românește de Andriana Fianu

București • 1977

Editura UNIVERS

Partea întîi

REPUBLICA SCOASĂ LA MEZAT (1796—1799)

Capitolul I

ÎN CARE DIRECTORATUL CAUTĂ O DIRECȚIE

E ora cinci după-amiază. Se lasă întunericul. Cetățeana Amélie Guérard e obosită. Deși poate nu s-ar zice, a trecut de șaizeci de ani. Stă toată ziua în picioare pentru a-și vinde marfa unor flecare neroade.

Magazinul său, atît de mic încît poți trece pe lîngă vitrină fără s-o observi, se află pe strada Faubourg-Honoré, aproape în fața palatului Elysée. Cetățeana Amélie are o prăvălie cu articole de podoabă. Nu mai e ca pe vremea Teroarei, cînd vindea bijuterii minuscule în formă de ghilotină. După ce Thérésia Tallien a lansat moda, s-a specializat în peruci.

A izbutit deci să străbată anii crînceni. În fiecare dimineață cînd se piaptănă în fața oglinzii se felicită că e singura supraviețuitoare din familie, — sau aproape singura — căci, dacă stă să se gîndească bine, parcă i-ar mai fi rămas cîțiva veri în emigrație.

Amélie Guérard este o doamnă în vîrstă, ofilită, dar ochii săi cenușii au o strălucire vie. Mărunță, zveltă, nu-și pierde nici cu un deget subțirimea taliei, iar gura-i cărnoasă schițează un surîs de o surprinzătoare tinerețe.

Cîteva cochete, purtînd rochii străvezii cu cordon lat și pălării cu bride, umplu prăvălia strîmtă, flecărind întruna.

Doamna Amélie bate din palme :

— Cetățenelor, e ora închiderii !

Apoi, adresîndu-se vînzătoarei, bruneta Margot :

— Te-aşteaptă iubitul, drăguţa mea. Nu-l lăsa să-ţi ducă dorul.

Ultimele cochete pleacă, urmate, după o clipă, de Margot.

Afacerile mergînd bine, Amélie a putut să închirieze un mic apartament în apropierea prăvăliei, camera pe care o ocupa din 1791, la primul etaj, fiind într-adevăr neconfortabilă.

Odată magazinul închis, va ieşi pe uşa încăperii din spate, va da într-o grădiniţă, apoi într-o fundătură. Mai întîi va trebui să-şi facă socotelile. Cum asignatele [1] nu mai au nici un fel de valoare, cetăţeana Amélie a hotărît să nu primească decît ludovici de aur. Este, desigur, o încălcare a legii. Dar cînd s-a depus o plîngere împotriva ei la comisariatul din Roule, a reuşit să se descurce de minune, simulînd ignoranţa şi uitînd, la plecare, pe masa comisarului cîţiva ludovici : dacă o ţară s-a lăsat pradă corupţiei, este mai bine să fii de partea corupătorilor decît de cea a corupţilor.

Clientele bogate, neveste de traficanţi şi de speculanţi de tot felul, cam strîmbă din nas cînd le cere să-şi ia înapoi bancnotele şi să vină cu ludovici. Perucile, şalurile, brăţările, piepteniі de baga oferă însă destule ispite pentru a convinge clientele.

În odăiţa din spatele dughenei, Amélie Guérard numără ludovicii aşezîndu-i în fişicuri de cîte zece pe micul birou stil Ludovic al XV-lea, care îi slujeşte drept casă de bani. După ce termină această operaţie, împinge piesele de aur, plăcut zornăitoare, într-o pungă de piele strînsă cu un şnur.

E gata de plecare, cînd cineva ciocăneşte în fereastra prăvăliei. Nu va deschide acestei cliente întîrziate. E nerăbdătoare să ajungă acasă, să-şi încălzească cina şi să se culce. Se uită, totuşi, spre stradă : o siluetă se profilează pe geam. Amélie face cîţiva paşi în magazinul îngust şi strigă :

— E prea tîrziu ! S-a închis ! Reveniţi mîine.

[1] Bancnote emise de Revoluţie şi devalorizate în scurt timp.

A început să cadă o ploaie mărunță, amestecată cu măzăriche. La licărirea unui felinar care luminează trotuarul drept în față, ghicește o tînără în căutare de lucru. Colindase probabil toate magazinele de pe stradă înainte de-a ajunge la al său.

Răsucește cheia în broască, deschide ușa.

— Ești leoarcă, sărmană copilă ! exclamă ea. N-ai cum să te-ncălzești, căci am lăsat focul să se stingă. Mă pregăteam să plec.

Tînăra fată, cu părul lipit de ploaie, clănțăne din dinți.

— O, Doamne ! suspină cetățeana Amélie lăsînd-o să intre. Ai măcar ce să mănînci și unde să dormi în noaptea asta ?

Cu toate că sfeșnicul rămăsese pe biroul din odăița din spate, doamna Amélie remarcă frumusețea vizitatoarei în clipa cînd închide ușa prin care răbufnește vîntul aducînd picuri de ploaie. Tînăra își șterge fața cu mîinile șoptind :

— Sînteți marchiza de Curzon, nu-i așa ?

Cetățeana Amélie tresare. Evident, teroarea din Thermidor a trecut de un an și jumătate. Cei care n-au apucat să emigreze nu mai sînt vînați, totuși... Încearcă să rîdă.

— Ce idee ! Cine ți-a spus una ca asta ?

— Sînteți ultima mea speranță, răspunse tînăra clătinîndu-se și sprijinindu-se de tejghea.

După ce a răsucit cheia în broască, doamna Amélie o duce pe fată în odăița din spate, o ajută să se așeze, apoi o cercetează din nou, la lumina lumînării.

— Cine ești dumneata ? o întreabă. De unde vii ? Cine te-a trimis aici ?

— Vin din Poitou unde m-am născut. Toți ai mei au fost ghilotinați. Sînt singură pe lume. Zilele trecute am aflat că ultimul supraviețuitor din familie a murit la Coblenz. Sînteți unica mea salvare.

— Eu ? se miră Amélie care, dealtfel, trecuse prin atîtea. De ce tocmai eu ?

Pe jumătate bănuitoare, pe jumătate înduioșată, se apleacă s-o privească mai atent pe această vizitatoare care o îngrijorează.

— Un gentilom mi-a spus că vă este prieten foarte bun și că v-a rămas îndatorat : baronul de Batz.

— Batz ! exclamă Amélie cu o strîmbătură. Numai de-astea se ţine ! Aşadar e în Franţa ?

— A venit la noi deunăzi, sperînd să-l întîlnească pe tatăl meu. Domeniul nostru a fost vîndut ca bun naţional. Arendaşii care m-au găzduit mă foloseau la munci grele. Domnul de Batz m-a sfătuit să vă rog să mă ajutaţi să-l găsesc pe Ludovic de Florensac, o rudă a mea. A făcut parte din Convenţie, iar acum, după cît se pare, este deputat în Adunarea celor Cinci Sute.

— Florensac ? Eşti rudă cu Florensac ? Cum te numeşti ?

— Agnès de Vaudreuil.

Brusc, Amélie cuprinde mîinile tinerei într-ale sale.

— Sărmană copilă ! Am cunoscut cîndva un Vaudreuil, un tînăr canadian, care era îndrăgostit nebuneşte de mine. Eram tînără şi frumoasă, uşuratică şi cochetă. Mi-e teamă că l-am făcut să sufere mult. În Canada, vărul meu Florensac s-a căsătorit cu sora acestuia înainte de-a veni să aţîţe, cu ideile sale republicane, focul în Franţa. E un mizerabil, dar are suflet mare. Mi-e foarte drag.

Tînăra fată e străbătută de un fior. Cetăţeana Amélie o ajută să se ridice.

— Să mergem, se hotărăşte ea. Ai să mănînci şi ai să dormi la mine. Mîine te voi instala aici. E o cameră la primul etaj.

— Sînteţi bună, doamnă, bîiguie Agnès.

— Am devenit, răspunde bătrîna doamnă înfăşurîndu-se într-o largă manta îmblănită. De fapt, nu te-am întrebat dacă Alain al meu ţi-e rudă apropiată.

— E tatăl meu, răspunde Agnès.

Sfeşnicul tremură puţin în mîinile Améliei care, după ce a deschis uşa, stinge luminarea, dă din cap şi se opreşte în prag.

— Deci dumneata eşti moştenitoarea domeniului din Québec pe care vărul meu Florensac l-a apărat de englezi ? Fii atentă, acolo e o treaptă.

— După ce tatăl meu a revenit, împreună cu Bougainville, din războiul american, n-a mai vrut să se întoarcă acolo, spune fata. Asta, fiindcă în timpul absenţei sale — în 1780 — m-am născut eu, iar mama a murit la naştere. Pînă în ziua cînd sanchiloţii l-au prins, n-a mai

părăsit castelul nostru din Poitou. Spunea că nu are de ce se teme de revoluție, că a fost republican înaintea lor, că a eliberat, împreună cu Washington, America.

— Băiatul ăsta și-a făcut totdeauna iluzii, suspină Amélie. Dar, sărmană copilă, cred că nu vei putea să-ți recapeți prea curînd moștenirea din Canada din cauza blocadei !

Închide cu grijă ușa în urma ei și, luînd-o de braț pe Agnès, traversează repede grădinița.

* * *

„Mă întreb dacă nu e același poștalion în care m-am suit la Tours, cînd calul meu șchiopăta, acum exact patruzeci și șase de ani, în 1750. În afară de vizitiu și de cai nimic nu s-a schimbat. În fața mea, acest tînăr de optsprezece ani visează că va cuceri Parisul. Probabil că are în buzunar o scrisoare de recomandare către unul dintre membrii Directoratului, așa cum aveam și eu o scrisoare pentru doamna de Pompadour care îl prețuia pe tatăl meu. Tata a fost un mare soldat.

Va fi din nou o seară de răzmeriță cînd vom ajunge la bariera d'Enfer. Tînărul mă privește cu același amestec de respect și teamă cu care îl priveam și eu pe domnul în vîrstă așezat în fața mea. După cît îmi amintesc, acel domn în vîrstă avea ambele brațe și fața nu-i era împărțită în două de o cicatrice căpătată în bătălia de la Québec, pe care o scot în evidență ridurile ce se adîncesc an de an.

M-am dus să-mi văd alegătorii girondini pentru a le cere iertare că le sînt din nou, fără voia mea și fără voia lor, reprezentant în Adunarea celor Cinci Sute. În ciuda protestelor mele, colegii mei din Convenție, aflată în agonie, au decretat (într-o minoritate preferențială) că două treimi din membrii Convenției, cărora le expiră mandatul, vor deveni, automat, deputați în Adunarea celor Cinci Sute. Iată adevărata democrație la care eu nu mă pricep defel. Oare ca să-mi facă o farsă, au hotărît că voi fi printre deputați ? Domeniul Florensac ar avea totuși nevoie de stăpîn. Dar Barras s-a străduit să mă convingă că prezența mea este încă necesară la Paris, iar eu am acceptat.

N-am văzut oare destule ? Curtea lui Ludovic al XV-lea, războiul din Canada, ocupația engleză, domeniul de la Rivière-du-Loup și biata mea Isabelle ; războiul american de Independență (pe care l-am făcut alături de Washington, după ce l-am combătut violent), brațul pierdut în bătălia de la Yorktown (acest braț absent care mă mănîncă în zilele de furtună sau de umezeală), întoarcerea mea în Franța, lupta împotriva puterii regale, captivitatea la Bastilia, evadarea la 13 iulie 1789, plimbarea triumfală de la Versailles la Paris alături de rege... Bietul Ludovic al XVI-lea ! Pe măsură ce trece vremea, cum îl mai compătimesc. Nu era făcut nici pentru coroana regală, nici pentru cea de martir.

A doua călătorie în Canada, întoarcerea împreună cu fiul meu, micul piele-roșie, Atala. Deputat iacobin în Convenție, iată-mă în luptă împotriva Teroarei, înscris pe listă de către Saint-Just și Couthon, dar Robespierre mă salvează băgîndu-mă în temniță. Gilbert Lecourt, deputat girondin, soțul nepoatei mele Isabelle, este ghilotinat. Frumos sfîrșit pentru un ins mediocru. Isabelle se căsătorește atunci cu fiul meu natural, Atala. Și iată-mă la șaizeci și trei de ani în același poștalion ca în 1750. Dacă nu-i același, e frate bun cu celălalt.

Dacă alegătorii mei ar fi putut vota, fără îndoială că n-ar fi reales un iacobin din Convenție (cu toate că eu n-am votat moartea regelui). Totuși, m-au întîmpinat fără răceală. Unii mi-au spus „domnule conte", alții „cetățene-colonel". Foarte puțini m-au tutuit.

Mă întreb cum se descurcă scumpul Barras. Desigur că nu mai intenționează să-și umple buzunarele cu bancnote, de cînd știe că nu fac doi bani.

Biata Franță ! Au fost omorîți cei mai buni și cei mai puțin răi. N-a scăpat bineînțeles nici Robespierre, care ghilotina, de fapt, numai din slăbiciune. Ghilotina n-a convins niciodată pe nimeni. Numai de n-ar începe s-o folosească Barras ! E un mijloc atît de comod de a-ți asigura provizoriu puterea.

Încă nu s-a sfîrșit totul. Nimic nu se sfîrșește niciodată.

Fiul meu Atala se luptă pe Rin. De data asta nu pentru a „apăra Republica", ci pentru a jefui vecinii prosperi. De nu l-ar omorî ! Cînd Atala s-a întors din războiul din

Vendeea, am făcut totul ca să-l conving să rămînă la Florensac, împreună cu Isabelle. Ar fi redat domeniului meu trăinicia de care are nevoie. Dar nu e nimic de făcut cu acest afurisit de piele-roşie. (E adevărat că-i fiul meu şi nepotul tatălui meu.)

Caldarîmurile astea, care-mi fac zob rinichii şi mărunţaiele, vestesc apropierea Capitalei. Chiar mîine la Adunarea celor Cinci Sute voi lansa un strigăt de alarmă. Voi fi ascultat ; dar urmat ? Mă îndoiesc. Ce greutate are Directoratul ? Carnot şi prietenul său Letourneur sînt oameni liniştiţi şi inteligenţi. Reubell e o lichea. La Revellière înfulecă preoţi, ca pe vremuri. S-ar părea că, după exemplul lui Robespierre, vrea să întemeieze o nouă religie ! Cel mai bun mijloc pentru a reuşi ar fi să se lase păgubaş. Mă îndoiesc că are un asemenea gînd.

Ce voi face în acest iad, la vîrsta mea, după ce am scăpat cu viaţă ? Sînt, fără îndoială, incorigibil. Poate că la bariera d'Enfer găsesc o birjă care să-mi ia bagajul şi să mă ducă pînă acasă.

Va ploua. Mîna pe care n-o mai am mă mănîncă."

Poştalionul se opreşte la bariera d'Enfer unde coboară fostul colonel-conte Ludovic de Florensac, erou al războiului din Canada, al războiului american de Independenţă, fost deputat al iacobinilor, deputat în Adunarea celor Cinci Sute. Îşi poartă sprinten cei şaizeci şi trei de ani. Statura sa înaltă nu s-a înclinat deloc.

Se urcă în prima birjă din staţie. Cine ar îndrăzni să i-o ia înainte ?

— Încarcă-mi bagajul, cetăţene vizitiu, şi du-mă iute acasă, pe strada Vieux-Colombier.

* * *

— Bani, bani ! Ştim bine unde se găsesc bani : în Piemont, în Lombardia, nu în Renania !

Barras oftează. Stă în capul mesei, iar ceilalţi membri ai Directoratului — cîte doi la dreapta şi la stînga lui. Lazare Carnot, care se află la dreapta sa, îl întrerupe brusc :

— Armatele noastre trebuie să aducă libertatea în lume, nu să prade provinciile ocupate !

Reubell rîde cu poftă.

— Mă amuzi, Carnot ! Îţi închipui că noi putem întreţine armate în timp ce poporul moare de foame ? Barras a primit ieri o scrisoare de la Schérer. Comandantul armatei din Italia cere bani. Bani !

— I-ai şi răspuns ? întreabă Letourneur, un om scund cu păr ondulat şi privire ageră.

— Prin curier, spune Barras. Dacă nu are bani, să se lipsească de ei sau să-i ia de unde există.

— Zău ! e de părere Reubell. Abundenţa e în spatele unei porţi care trebuie forţată, asta-i tot.

De mai bine de o oră, cei cinci membri ai Directoratului reuniţi în consiliu, în pavilionul Marsan, unde pînă mai ieri îşi avusese sediul Comitetul Salvării Publice (în ciuda voinţei lui Barras, nu îndrăzniseră să se instaleze la Tuileries), discută despre buget sau mai degrabă despre lipsa lui.

— Îţi dai seama, insistă Reubell, că la frontiera cu Italia avem o armată capabilă să-i facă să tremure pe despoţii încoronaţi ? Piemontul şi Lombardia sînt pline de aur, iar Schérer este incapabil să pătrundă acolo. Bate pasul pe loc.

— Nu există alt mijloc de a pune ordine în finanţele publice decît jaful ? întreabă cu naivitate Letourneur, care de la începutul discuţiei nu-şi pierduse calmul.

— Nu cunoşti starea armatei noastre ? intervine sec Carnot. Nişte zdrenţăroşi fără soldă, înfometaţi, purtînd încăltări din paie împletite ! Iată oamenii cu care vrei să învingi Austria.

— Şi apoi, intervine La Revellière, oricare ar fi rezultatele campaniei voastre, ele n-ar însemna decît o picătură într-un ocean.

— Găseşte altă soluţie ! se înfurie Barras. Bunurile naţionale nu mai aduc venituri. Domeniile emigraţilor şi ale clerului s-au vîndut de mult. Dacă a rămas aur în Franţa, numai un ins tare dibaci îl va putea scoate din ascunzătoare !

Barras i-a lăsat pe ceilalţi patru membri ai Directoratului să-şi constate neputinţa. Deschide un dosar.

— Cu cîteva săptămîni înaintea zilelor lui Vendemiar [1], generalul Doulcet, pe atunci ministru de război în ultimul Comitet al Salvării Publice...

— Un imbecil desăvîrşit, observă Carnot.

— ...A primit un raport al generalului Buonaparte referitor la un eventual război în Italia.

— Într-adevăr, încuviinţează Letourneur. Îmi amintesc foarte bine. Au fost chiar întreprinse studii la biroul topografic.

Barras surîde.

— Ai de gînd să-i dai acestui mic corsican comanda armatei din Italia ? întreabă Carnot bănuitor.

— Faptul că astăzi sîntem aici, toţi cinci, răspunde cu bunătate prefăcută Barras, se datorează şi acestui mic corsican.

— Protejatul tău comandă armata din interior, continuă Carnot. Mi-e teamă că într-o zi vom mai avea nevoie de el. De data asta nu împotriva formaţiilor regaliste, ci împotriva foştilor iacobini pe care îi stîrneşte domnul Babeuf.

— Linişteşte-te, Carnot, răspunde Barras. Pentru a pune lucrurile la punct nu vom avea nevoie de armată.

— Ne vom mulţumi să reînfiinţăm ghilotina, propune La Revellière ; evident, dacă va fi nevoie.

— Cetăţeni, conchide Barras, Buonaparte e în mîna mea. Dacă îi încredinţăm armata din Italia, va şti ce aşteptăm de la el.

— Ai într-adevăr de gînd, strecoară mieros Reubell, frecîndu-şi uşor ceafa cu mîna stîngă, să-ţi însori protejatul cu cetăţeana văduvă Beauharnais ?

— Dacă mă gîndesc bine, îl întrerupe Letourneur, mă alătur şi eu alegerii tale. Nu cred că Buonaparte se încurcă în scrupule. E-n stare să-i facă pe toţi, chiar şi pe papă, să scoată banii.

— E un general iacobin, insistă Barras, să nu uităm. Slugile împăratului şi ale papei vor tremura în faţa lui. Îmi daţi mînă liberă pentru a-l convinge să întreprindă această campanie care pentru soldaţi va însemna cu totul altceva decît să lîncezească la Nisa, altceva decît traiul

[1] Luna cuprinsă între 22 septembrie şi 22 octombrie, prima din calendarul revoluţionar.

călduț de paraziți, fără soldă, fără disciplină, fără speranță ?

— Dar, obiectează Reubell, acest tînăr general de douăzeci și șase de ani va ști oare să se impună în fața lui Masséna, care are peste patruzeci, în fața bătrînului Sérurier, a lui Augereau, fiul poporului ?

— E treaba lui cum se va descurca.

Terminînd ședința, membrii Directoratului se despart. Reubell îi strecoară la ureche lui La Revellière :

— Buonaparte îl va scăpa de sîcîitoarea văduvă Beauharnais. Pentru asta merită într-adevăr să fie răsplătit prin comanda unei armate.

— Un dar de nuntă care nu-l costă scump, rînjește La Revellière punîndu-și pălăria cu pene.

* * *

O zi frumoasă de februarie. Cerul e gri-albăstrui, soarele încă timid dar binefăcător și binevenit.

Isabelle intră în grădina Luxemburg, pe care Convenția a pus-o la dispoziția parizienilor. Nu i-a fost ușor să ajungă aici din strada Vieux-Colombier, deși nu-i prea departe. Se așază pe o bancă de piatră. Deodată, se simte cuprinsă de o bucurie intensă : micuțul a mișcat. Nu mai este o povară, ci o prezență vie, o ființă pe care o hrănește cu sîngele ei, care va fi opera ei.

Evenimentul se va petrece în iunie. Va veni oare Atala la nașterea fiului său, căci negreșit va fi un băiat, un Florensac ? Suspină, închide ochii.

În timpul celor cîțiva ani ai marii ei iubiri, ar fi dorit să aibă un copil cu Gilbert. Dar lui i-a fost dat să treacă prin viață ca un meteor, fără să lase nimic în urmă. Cine își mai amintește de frumosul Gilbert Lecourt ? Cu siguranță că nici grasa Contat care, în ciuda proporțiilor sale, și-a reluat locul la Comedia franceză, nici Thérésia Cabarrus, devenită doamna Tallien, amanta lui Barras și regină a Franței. Fără îndoială că din cauza ei, dacă nu din vina ei, a fost ghilotinat Gilbert. Dar ar fi putut oare avea altă soartă ? E cu neputință să ți-l închipui îmbătrînind, încărunțit, zbîrcit, cu burtă.

Un nou suspin al Isabellei. S-a căsătorit cu vărul ei, Atala, așa cum navigatorul se refugiază într-un port ca să scape de furtună. Și apoi nu este Atala ultimul dintre descendenții familiei Florensac, ramură incertă, zămislit de hurona [1] Damagoya ?

Unchiul Ludovic a refuzat să-i povestească despre viața sa în Canada, despre căsătoria cu cealaltă Isabelle, Isabelle de Vaudreuil, moștenitoarea domeniului Rivière-du-Loup, de pe malul fluviului Saint-Laurent.

De fiecare dată cînd a încercat să-l întrebe pe Florensac despre anii de lupte împotriva ocupanților englezi, acesta s-a închis în sine ca o scoică la ora fluxului. Și n-a vrut niciodată să vorbească nici despre mama lui Atala, indiana aceea, care trăiește acolo, credincioasă și muncitoare, chezășie a domeniului.

Cit de ciudate sînt legăturile născute de războaie și revoluții ! Înainte de 1789, cine și-ar fi putut-o închipui pe Isabelle de Florensac măritîndu-se cu Gilbert Lecourt, fiul unui proprietar viticultor ? Cine și-ar fi închipuit că ultimul din familie, contele Florensac, și-a salvat descendența recunoscînd, tîrziu, un mic bastard născut de o băștinașă pe malul fluviului Saint-Laurent ? Și că ea, Isabelle, neconsolata văduvă a lui Gilbert, s-a măritat cu acest metis, vărul său, și că rodul acestei uniuni se răsucește brusc în pîntecul ei pentru a-și face simțită tulburătoarea prezență. Extraordinară forță a vieții !

Isabelle oftează din nou. Ar fi trebuit să-l însoțească pe unchiul Ludovic la Florensac. I-a propus cu jumătate de gură, iar el s-a grăbit s-o refuze : nu trebuia să expună pruncul nici unui risc. Da ! Isabelle are douăzeci și nouă de ani. Vlăstarul este aproape nesperat.

I-ar plăcea să primească o scrisoare de la Atala. Trece care prin primejdii acolo, în armata Rinului ? Nu pomenește nimic despre asta în biletele lui prea scurte. De fapt, ei se aseamănă. Amîndoi sînt Florensac — integri, pasionați și ascunși. Dacă se aseamănă, înseamnă că nu se completează deloc.

[1] Băștinașă, piele-roșie.

În realitate, îl cunoaște prea puțin pe acest văr-soț. S-a întors din războiul din Vendéea, îndrăgostit nebunește. S-au căsătorit și a plecat din nou, în armata Rinului. Fără îndoială că tot așa s-a întîmplat și pe vremuri, în Canada, cu unchiul Ludovic și cu soția sa, galeșa Isabelle, și cu mama lui Atala care se numește Damagoya. Atala trebuie să-i semene — părul negru, nasul drept, privirea aproape de neînfruntat, dar și o pudoare extremă, adesea exagerată, uneori supărătoare.

Unchiul Ludovic i-a mărturisit într-o zi că Damagoya, pe cînd era copil, le-a salvat viața, lui și Isabellei de Vaudreuil, după teribila bătălie de la Fort Carillon.

Un nou suspin. Timpul se răcește. Se apropie ora întoarcerii acasă. Soarele nu va întîrzia să apună. Sîntem abia în februarie. Pardon, în primele zile din Ventôse[1].

Isabelle se ridică. Va ajunge în strada Vieux-Colombier odată cu amurgul. O așteaptă o seară lungă, înainte de-a o cuprinde somnul.

Cum în vremuri de război și de revoluție nu e bine să-ți faci planuri de viitor, își îndreaptă gîndurile spre trecut, un trecut la fel de amar, aproape insuportabil. Isabelle coboară pe strada Cassette. Alături sînt carmeliții. Se înfioară. Doamna Tallien, care i l-a răpit pe Gilbert, era acolo. Deveniseră chiar prietene! Și apoi drumul spre tribunal, adică spre moarte. Toate astea s-au petrecut aici. Nu cu multă vreme în urmă: acum doi ani! Parc-a fost ieri! Mașinal, grăbește pasul.

* * *

— Iată-l pe prietenul nostru Florensac! Fără îndoială că ți-ai vizitat, ca și mine dealtfel, „alegătorii“ ?

— Evident, dragul meu episcop, răspunde vesel Florensac, dînd vizitiului un teanc de bancnote.

Omul pune cufărul pe trotuar și se urcă iar pe capră.

— Pot să te ajut ? îi propune monseniorul Grégoire.

Șeful Bisericii constituționale este un om scund, cu o față blîndă, cu privire ascuțită.

[1] Timpul cuprins între 19 februarie și 20 martie, adică luna a șasea a calendarului revoluționar.

— Te-au primit bine ? îl întreabă el.

— Firește, răspunde Florensac, doar le-am fost stăpîn înainte de-a le fi deputat. De bună seamă, ei nu cred că lucrurile stau cu totul altfel decît în vremea domniei lui Ludovic al XV-lea.

Grégoire clatină din cap.

— Treburile Franței merg din ce în ce mai rău, oftează el. Viitorul ne va da mult de furcă.

Se apropie de cufăr și îl apucă de unul dintre mînere. Cu unica sa mînă, Florensac îl apucă de celălalt și amîndoi pornesc pe culoarul îngust al clădirii, episcopul deschizînd drumul, Florensac urmîndu-l. Urcă bagajul pe scări, pînă la palierul celui de-al treilea etaj.

— Excelent exercițiu, constată Grégoire gîfîind puțin, în timp ce Florensac trage de șnurul soneriei.

O femeie tînără deschide ușa, grăbindu-se apoi să-i ajute pe cei doi bărbați să bage cufărul în vestibul.

— Cetățeana Isabelle ? întreabă Florensac.

— A ieșit, ca în fiecare după-amiază, răspunde îngrijitoarea.

— Eu mă duceam la Adunarea celor Cinci Sute, intervine Grégoire, tu nu vii ?

În antreul strîmt, pe un scrin, este pusă la vedere o scrisoare. Florensac o ia.

— Pot să te rog să o deschizi ? îl întreabă pe monseniorul Grégoire. Eu nu dispun, din păcate, decît de o mînă.

Grégoire se grăbește să rupă plicul, Florensac citește :

— Fără ochelari ! exclamă episcopul. Tu sfidezi timpul !

„Vere,

O tînără fată blondă a căzut din cer în magazinul meu. Are șaptesprezece ani. Se pare că este nepoata dumitale, fiica scumpului nostru Alain. Dealtfel îi seamănă. Se numește Agnès de Vaudreuil. Toți ai ei — și Alain — au trecut pe sub cuțitul mașinii lui Guillotin sau au murit în emigrație.

Am adăpostit-o, cu toate că nu îmi este rudă (decît poate prin dumneata), dar aș dori ca imediat ce te vei

înapoia să ne îngrijim de viitorul ei. Faptul că este. precum cred, moştenitoarea domeniului de la Rivière-du-Loup, nu o îmbogăţeşte pentru moment ; fără îndoială că te numeri printre ultimii francezi care s-au întors înainte de blocadă.

Vino cît mai repede, prietene, ca să ne sfătuim.

Amélie."

— Mă tem, spune monseniorul Grégoire coborînd scara, că va trebui să mergem pe jos pînă la Tuileries.

Tăifăsuind, cei doi parlamentari coboară spre Sena prin reţeaua străduţelor din cartierul Saint-Sulpice. După numai cîteva luni de putere, Directoratul a devenit nepopular. Situaţia financiară şi economică este catastrofală.

— Bancnota de o sută de franci valorează cincisprezece centime, suspină monseniorul Grégoire. Eşti la curent cu planurile membrilor Directoratului ? Vor să înlocuiască bancnota, care nu mai valorează nimic, printr-un „mandat teritorial" garantat de „bunurile naţionale", care nu mai există. Aceste „mandate" vor fi schimbate în bancnote la cursul de un franc-mandat pentru treizeci de franci-bancnote. Nu sînt expert în finanţe, dar tare mi-e teamă că poporul nu va avea mai multă încredere în noua monedă decît în cea veche.

— Bineînţeles, spune Florensac, şi poate că dreptatea va fi de partea lui.

— Cum putem suporta, se indignează Grégoire, mizeria claselor populare laolaltă cu luxul etalat de traficanţi şi speculanţi, ca şi corupţia generală ai cărei martori neputincioşi sîntem şi pe care membrii Directoratului sînt incapabili să o învingă ?

Schimbînd aceste vorbe amare, cei doi bărbaţi au traversat Sena. În spatele colinei Saint-Cloud, soarele apune. Au ajuns la Tuileries pentru a afla că Adunarea celor Cinci Sute nu ţine şedinţă în ziua aceea.

— Înţelegi ceva ? protestează Grégoire mînios. Sînt atîtea de făcut pentru a scoate căruţa din noroi ! Comisiile se constituie greu. Starea a treia este aproape în totalitate contrarevoluţionară. Noii deputaţi îi privesc cu dezgust pe „regicizi". Or, toţi cei cinci membri ai Directoratului sînt „regicizi". În schimb, poporul din Paris se agită.

îl regretă pe Robespierre și ghilotina. Babeuf este din ce în ce mai mult ascultat. *Tribunalul poporului* și *Manifestul celor egali*, a cărui redactare i-a încredințat-o lui Sylvain Maréchal, sînt foarte citite. Clubul de la Panthéon regrupează pe supraviețuitorii furioși. Te poți crede la Clubul Cordelierilor, în toiul Teroarei. Bineînțeles, Hébert nu mai există, în schimb există Babeuf. Mă aștept ca mai curînd sau mai tîrziu iacobinii noștri să recucerească puterea.

— Fără îndoială, dar nici tu, nici eu nu vom mai fi printre ei, remarcă ironic Florensac.

Se despart. Grégoire se grăbește să convoace comisia Instrucțiunii publice, al cărei președinte este, și să-l întîlnească pe cetățeanul Monge și pe cetățeanul Daunou pentru a studia planul de învățămînt adoptat la trei Brumar și a urgenta deschiderea noii Școli politehnice.

Ludovic traversează cu pași mari piața Revoluției pentru a ajunge în Faubourg-Honoré.

Amélie își întîmpină cu entuziasm vizitatorul, îndreptîndu-se spre el și dînd la o parte clientele care probează peruci în fața oglinzilor.

— Ludovic, exclamă ea. În sfîrșit ! Mă gîndeam fără încetare la dumneata de cîteva zile.

— Să știi, verișoară, răspunde cu voioșie Florensac, că prima mea vizită e aici. Spune-mi, nu-i așa că afacerile îți merg bine, în ciuda crizei ?

Ea se ridică pe vîrful picioarelor pentru a-i șopti la ureche :

— Toate sînt niște parvenite, neveste sau întreținute ale speculanților de bursă. Jalnic !

Izbucnește în rîs și îl conduce spre odăița îngustă din dos, de unde pornește o scară.

— Găzduiești vreun conspirator, ca pe vremea Teroarei ? întreabă Florensac încruntîndu-și sprîncenele.

— Ce idee ! Știi bine că am devenit republicană în Vendemiar !

Cum una dintre cochete își alesese în sfîrșit peruca, vînzătoarea o cheamă pe Amélie să facă socoteala bancnotelor. Aceasta se înfurie.

— Nici vorbă de bancnote, frumoasa mea, protestează ea. Vrei să mă ruinezi ? Aici nu se plăteşte decît în ludovici sunători şi cu greutatea cuvenită, ca pe vremea regilor noştri.

Clienta e indignată.

— Ce vrei să fac cu bancnotele dumitale ? continuă Amélie. Ca să cumpăr o altă perucă mi-ar trebui mult mai mult decît mi-ai da.

— Zău, verişoară, se miră Florensac, eram sigur că duşmanii bancnotelor sînt în primejdie de moarte, iar circulaţia aurului — interzisă.

— Crezi că vor scoate ghilotina de la remiză pentru că vînd eu peruci cu doi ludovici bucata ? întreabă Amélie zeflemitoare. Nu oblig pe nimeni să mi le cumpere. Şi apoi Thérésia Tallien şi cetăţeana Beauharnais sînt clientele mele. Barras, membru al Directoratului, m-a onorat cu vizita sa. Thérésia l-a convins că perucile mele sînt cele mai bune şi cele mai frumoase de pe piaţă, şi chiar aşa este.

Lăsîndu-şi clienta să-şi ia înapoi bancnotele şi nemaiocupîndu-se de peruci, Amélie continuă :

— Nu, nu un conspirator adăpostesc în cămăruţa de la primul etaj, ci pe tînăra despre care ţi-am scris. Nu prea ştiu ce să fac cu ea. O folosesc, deocamdată, ca vînzătoare dar, bineînţeles, nu acesta este locul ei. Mi-e teamă ca cealaltă fată, Margot, care este uşuratică, să n-o ademenească pe un drum greşit. Ar fi păcat. Micuţa-i fermecătoare, şi tocmai de aceea mai expusă pericolului decît dac-ar fi fost o pocitanie. Sînt cazuri în care fetele urîte au noroc.

— Unde e ? întreabă Ludovic, curios.

— În fund, lîngă uşă, pune o perucă blondă pe capul unei cumetre slute.

Ludovic se întoarce. I se pare că vede o nălucă a trecutului. Se vor împlini în curînd treizeci de ani de cînd Isabelle a fost ucisă şi de atunci, în fiecare seară, el, francmasonul, revoluţionarul, se roagă pentru ea, care a murit salvîndu-i viaţa. Isabelle, soţia sa după care a plîns atîta, sfîşiat între tristeţe şi remuşcare, Isabelle se află

aici, la cîțiva pași de el, reînviată. Ea e, cu aerul acela distant, nepăsător, care îl scotea din fire altădată.

Amélie de Curzon se neliniștește :

— Nu te simți bine, Ludovic ? Stai jos.

— Din cauza căldurii, îngaimă el, și a oboselii. De-abia am coborît din poștalionul de Bordeaux.

Se așază pe un taburet, cu ochii ațintiți asupra fetei sfidătoare ; aceasta, după ce scosese peruca de pe capul hîd al clientei, îi potrivea, cu gesturi grațioase alta.

— Agnès ! o strigă Amélie. După ce termini cu clienta, vino la mine.

Agnès ridică ochii. Privirea sa o întîlnește pe cea a lui Florensac. De la moartea Isabellei, femeile n-au jucat nici un rol în viața lui Ludovic. Ar fi fost o jignire adusă memoriei femeii iubite. Inima sa era moartă, chiar dacă el trăia. Iată, însă, că o emoție ciudată îl cuprinde. I se pune un nod în gît. Simte trezindu-se în el un gust de viață uitat. Izbucnește în rîs ; și-a amintit că are șaizeci și trei de ani.

— Slavă Domnului ! Acum te simți mai bine, constată Amélie. Eram îngrijorată. Arătai rău.

După ce isprăvește cu clienta, Agnès se apropie. E mai scundă decît Isabelle, mai puțin zveltă, mai puțin suplă, ochii îi sînt mai puțin limpezi.

— Iat-o, spune Amélie, pe Agnès de Vaudreuil, vara dumitale.

Ea îl privește, impresionată de acest om înalt, slab, cu obrazul ca tăiat în două de o cicatrice. Acesta e, deci, Ludovic de Florensac, erou al războiului din Canada, al războiului american de Independență, despre care tatăl ei vorbea cu atîta admirație ? Chiar cu cîteva zile înainte de a fi arestat, făcuse aluzie la Florensac, devenit deputat iacobin în Convenție. Iată-l aici, în fața ei, în carne și oase și foarte palid. Ce e de fapt ? Un erou sau un monstru ? Ori și una și alta ?

— Dumnezeule ! Ești deci fiica lui Alain !

— Nu știu ce să fac cu ea, mărturisește Amélie. M-am gîndit că îi vei putea găsi un adăpost la Paris sau la Florensac. E singură pe lume și n-are nici o lețcaie.

— Dacă eşti fata lui Alain, domeniul de la Rivière-du-Loup îţi aparţine, spune Ludovic. Dar blocada engleză...

— Vom vedea asta mai tîrziu, îl întrerupe Amélie. Mai am cliente. Cinezi cu noi în seara asta, domnule reprezentant ?

— Nu, trebuie s-o întîlnesc pe nepoata şi nora mea pe care n-am apucat s-o văd de cînd m-am întors.

— Atunci vino mîine.

— Straniu cît de bine semeni cu mătuşa ta, murmură Ludovic.

Pleacă, fără a-şi lua rămas bun. Doamna Amélie ridică din umeri :

— E el cam original, dar are o inimă de aur. L-am văzut pus la încercare în clipe grele. Cred că nu s-a gîndit niciodată la el, în acest răstimp de peste patruzeci de ani. S-a bătut cu morile de vînt, asemeni personajului din romanul acela spaniol, Don Quijote, mi se pare. E la fel de înalt şi de slab ca şi acela.

Agnès priveşte uşa pe unde a dispărut Ludovic.

Acesta străbate cu paşi mari Faubourg-Honoré, indiferent la trecătorii de care se loveşte. Isabelle s-a şters puţin cîte puţin din memoria lui. Se petrecuseră atîtea evenimente din ziua în care o ţinuse moartă în braţe ! Şi iat-o reapărînd într-o dugheană derizorie, alături de bătrîna aceea vorbăreaţă.

Merge, cu capul înfierbîntat. Pe Strada Honoré, casa în care i-a făcut ultima vizită lui Robespierre. Mai departe, lîngă biserică, colţul unde micul general Buonaparte îşi aşezase tunurile pentru a prinde în bătaia lor pe rebelii din Vendemiar.

Se pierde în păienjenişul străzilor din jurul Halelor, nepăsător la fetele care încearcă să-l reţină, trăgîndu-l de mineca goală. Va merge oare în pelerinaj pînă la ultimele vestigii ale Bastiliei, unde s-a numărat printre cei din urmă captivi ?

Ridică din umeri, traversează Sena, se opreşte pe pod, se reazemă în cot, priveşte fluviul curgînd, martor impasibil al istoriei. Iată, acolo e Luvrul ; fereastra prin care regele Carol al IX-lea a tras asupra hughenoţilor în noaptea sfîntului Bartolomeu. Îşi revine brusc, se scutură,

își trece mîna peste fruntea jilavă. Nu trăiești de două ori. Dacă această fată este moștenitoarea familiei de Vaudreuil, va trebui să o trimită la Rivière-du-Loup.

* * *

Înălțîndu-se pe vîrful picioarelor, Jeannette se agață de gîtul lui Hulin care, prinzînd-o de șolduri, o face să se răsucească. Ea rîde în cascade :

— O, Hulin ! Hulin ! Iată că te-ai întors !

El se așază, o ia pe Jeannette pe genunchi, o privește cu dragoste. Cît e de drăguță, strengărița, și cît de mult i-a lipsit ! Ce groaznică a fost campania de pe Rin ! Țărăncuțe dezgolite la repezeală în clăile de fîn, ce viață-i asta, cînd ai o soție ca Jeannette care te așteaptă la Paris, într-un pat moale ?

— Ești frumos, Hulin ! gîngurește ea.

La douăzeci și nouă de ani e la fel de proaspătă ca pe vremea cînd juca la Comedia italiană și îl făcea gelos.

Jeannette acoperă fața eroului său cu mici sărutări mușcate.

— Miroși urît și te ador. Jură-mi că nu te vei reîntoarce în blestemata aia de armată a Rinului, printre nemțoaicele acelea care se culcă atunci cînd li se cere să se așeze.

El rîde zgomotos.

— Bineînțeles că nu, puicuțo ! Vom uza de relațiile noastre și vom încerca să fim numiți la Paris.

— Cum se face că Hoche, care nu se poate lipsi de tine, te-a lăsat să pleci ?

— A venit să primească noi ordine de la Directorat. Am profitat de ocazie.

— Va avea o surpriză neplăcută generalul tău Hoche, izbucnește Jeannette trecîndu-i mîna prin păr. Iubita lui, Rose de Beauharnais, se mărită cu generalul Buonaparte. Dacă a venit anume ca s-o vadă...

Hulin o gîdilă și ea rîde înfundat.

— Nu, îi răspunde el, cred că e vindecat. S-a întors la nevastă și se simte bine.

O oră mai tîrziu, cuibărită la pieptul uriașului Hulin, Jeannette îi murmură la ureche :

— Jură-mi că nu te vei întoarce în Alsacia !

— Mă voi duce la generalul Buonaparte şi voi obţine de la el să mă reţină la Paris.

Ea îl ciupeşte.

— Prostule ! exclamă. Îţi interzic să te duci la Buonaparte. A fost numit comandant al armatei din Italia. Ar fi în stare să te ia cu el.

— Buonaparte în Italia ? se miră Hulin. Înseamnă că se va întîmpla ceva acolo !

— Fără tine. Te am şi te păstrez.

Mai tîrziu, languroasă, cu ochii închişi, întreabă :

— Numai voi doi aţi venit, Hoche şi cu tine ?

— Nu, răspunde Hulin, mîngîind cu mîna lui mare corpul durduliu al Jeannettei. L-am adus şi pe Atala Florensac. A fost o ocazie pentru el să-şi vadă nevasta care aşteaptă un mic viconte sau un mic huron, cum vrei.

Jeannette sare :

— Iată o idee ! Cetăţeanul Ludovic este un prieten îndatoritor. El are influenţă asupra Directoratului. Nu încape îndoială că va încerca să obţină ca fiul său să rămînă la Paris în perioada cînd va naşte Isabelle. Noi trebuie să procedăm în aşa fel încît să fii şi tu mutat ! Am atîta nevoie de tine ! Nu e sănătos să faci dragoste numai de două ori pe an.

— Rămîne de văzut dacă Atala va fi de acord ! răspunde Hulin. Acest băiat este un excelent amestec de Florensac şi de huron. Riscă tot. La atacuri mă treceau fiori pe şira spinării. Dobitocul ! Cum îşi roteşte sabia în timpul încăierărilor. Şi întotdeauna scapă nevătămat.

— Tu nu te mai duci, tu nu te mai duci, scînceşte Jeannette. La urma urmei, mai ai şi drepturi. Doar ai luat parte la căderea Bastiliei !

— Şi avansarea mea ? suspină Hulin.

— Te prefer colonel viu decît general mort, ripostează ea sărind din pat, drept care se pomeneşte cu o palmă răsunătoare peste fese.

* * *

— Sălbaticule, spune tandru Isabelle, aşezată în faţa toaletei, şi se îndreaptă apoi spre Atala, care stă la

fereastră. I-am promis Thérésiei că voi lua parte la serata ei şi vom merge.

— Nu-mi place că îi frecventezi pe Tallien, Barras, Beauharnais...

— Gelos ?

— De ce nu ? Doar s-au întîmplat atîtea în „închisoarea" voastră, a carmelitelor, înainte de Thermidor !

— Nu fi prost, răspunde Isabelle, aşezîndu-se din nou în faţa oglinzii. Rose se căsătoreşte cu generalul Buonaparte. Thérésia dă o serată cu acest prilej. Eşti în permisie, e cu neputinţă să nu mergem.

— Te vei obosi, replică Atala, şi în starea ta...

— Linişteşte-te. Nu se vede încă ! răspunde ea izbucnind în rîs.

Bate cineva la uşă. Intră Florensac.

— Te pregăteşti să fii regina balului ? întreabă el.

— Huronul tău e îmbufnat, îi spune Isabelle.

— Trăsura aşteaptă la poartă. Eşti gata, draga mea noră ?

Ea se ridică, schiţează o reverenţă. Florensac îşi bate afectuos pe umăr fiul.

— Răbdare, o vei avea numai pentru tine la întoarcere. Vei avea partea leului.

La familia Tallien, la *Chaumière* [1], este o zi mare. Thérésia e fericită. Căsătoria prietenei sale Rose cu micul general Buonaparte este opera ei. Era timpul ca Rose să pună punct. Thérésia s-a străduit să o convingă. Dacă Barras este de acord, înseamnă că s-a săturat de ea. Ce se va alege de ea dacă el o părăseşte ? Nu mai e foarte tînără. În schimb, protejat de Barras, Buonaparte are un viitor frumos. Rose a făcut tot ce a trebuit şi micul general a obţinut comanda armatei din Italia.

Toată lumea bună a Parisului se grăbeşte astă seară să ajungă la *Chaumière*. Thérésia a arborat o rochie uluitoare. E mai frumoasă ca oricînd. Buonaparte, înconjurat de multă lume, vorbeşte întruna, cu accentul său caraghios. Valeţi în pantaloni scurţi circulă oferind răcoritoare. Thérésia şi Barras deschid balul.

[1] În traducere : colibă, casă rustică.

Tallien, lîngă uşă, primeşte oaspeţii pe care îi introduce un majordom impunător.

— Cetăţeanul reprezentant Florensac, maiorul Florensac, cetăţeana Florensac.

Thérésia se repede spre Isabelle :

— Draga mea ! Ce bucuroasă sînt că ai venit. Ni l-ai adus şi pe soţul tău ? Cît e de frumos ! Vino să ţi-l prezint pe logodnicul lui Rose.

O ia pe Isabelle de braţ, ducînd-o cu ea. Peste puţin timp, Florensac şi Atala le ajung din urmă.

— Cetăţene Florensac, strigă Buonaparte înălţînd capul, sînt fericit să te revăd. Nu ne-am mai întîlnit din Vendemiar. Acesta-i tînărul maior în permisie ?

— Aş dori să nu se mai întoarcă în armata Rinului, spune Florensac.

— Bineînţeles că nu se va mai întoarce acolo, exclamă Buonaparte ciupindu-l de ureche pe Atala. Va veni cu mine în Italia. O să facem lucruri mari.

Se răsuceşte pe călcîie şi, luînd-o pe Rose de braţ, o duce spre alt grup.

— Vei pleca, într-adevăr, în Italia ? bîiguie Isabelle.

Se simte cuprinsă de o uşoară tulburare. Ludovic şi Atala se grăbesc să o conducă spre un divan.

Se aşază, greoaie.

— Vezi bine, spune Atala, că n-ar fi trebuit să venim.

— Tată, murmură Isabelle, poţi să-l convingi pe generalul Buonaparte să nu-l ia cu el pe fiul tău ?

Florensac îl întreabă din ochi pe Atala. Acesta sărută mîna soţiei sale.

— Să vedem, să vedem ! Avem tot timpul, spune el în grabă.

Florensac ia de pe un platou purtat de un lacheu o cupă de şampanie şi o dă nurorii sale.

— Bea. Dacă fiul meu vrea să persevereze în cariera militară, să se alăture mai degrabă lui Buonaparte decît lui Hoche. Micul corsican are memorie bună, iar prietena ta, Rose, amintiri.

— Război, mereu război ! se vaită Isabelle.

Florensac se întoarce. Urmată de Agnès, fosta marchiză de Curzon înaintează cu paşi mărunţi.

— Ei bine! ne-ai părăsit, vere, exclamă ea privind mulțimea tinerilor eleganți și a femeilor luxoase. Sînt ani de cînd n-am mai ieșit în lumea bună, dacă asta se poate numi lume bună. Frumoasa Thérésia m-a invitat. N-aș fi vrut, pentru tot aurul regimului, să pierd o ocazie atît de prielnică de a-mi distra micuța protejată... și de a vedea ce înseamnă o serată în înalta societate a Directoratului.

Se întoarce spre Agnès, făcîndu-i semn cu mîna :

— Vino, copila mea, vino. Sîntem în familie.

Agnès schițează o reverență.

— Fiul meu, Atala. Isabelle, nepoata și totodată nora mea, spune Florensac. Agnès de Vaudreuil, a cărei singură rudă pare-se că sînt eu și care este moștenitoarea averii de la Rivière-du-Loup.

Atala pare izbit de frumusețea tinerei fete.

— E o proprietate minunată pe care tatăl meu a păstrat-o cu grijă, zice el. Mai există însă membri din familia de Vaudreuil în Canada. Eu însumi cunosc destui.

— Acum trei ani, în ultima mea călătorie la Québec, nici unul nu și-a revendicat drepturile asupra domeniului Rivière-du-Loup. Toți știau că, murind biata mea Isabelle și fratele ei Patrice, Alain a rămas singurul stăpîn. Mama lui Atala, care îngrijește domeniul, îl aștepta fără încetare.

— Tatăl meu a fost ghilotinat, spune încet Agnès.

Vizibila admirație a lui Atala nu i-a scăpat Isabellei. Se ridică brusc.

— Sînt obosită. Am să-l rog pe soțul meu să mă conducă acasă.

— Nora mea e contrariată, spune Ludovic în timp ce tinerii se îndepărtează. Așteaptă un copil și generalul Buonaparte vrea să-l ia pe Atala în Italia.

— Și el e de acord ? se miră Amélie.

— E soldat, răspunde Ludovic. Simte mirosul prafului de pușcă.

Amélie se așază pe canapea, pe locul lăsat liber de Isabelle.

— Blocada engleză nu ne îngăduie, pentru moment, să ne gîndim la plecarea acestei copile în Canada...

Cum tocmai se apropia un tînăr muscadin, Amélie nu scăpă prilejul :

— Ar trebui să dansezi, copila mea.

— Dar nu știu !

— Știi asta din instinct cînd faci parte dintr-o familie aleasă. Te vei descurca foarte bine.

Apoi, adresîndu-se lui Florensac :

— Așază-te lîngă mine, vere.

El se supune. Amélie continuă :

— N-am impresia că nora ta va primi cu bucurie s-o găzduiască pe protejata noastră.

— De îndată ce va fi posibil, răspunde Ludovic, urmărindu-i din ochi pe tineri, o voi trimite în Canada. Dacă va fi nevoie, o voi însoți chiar eu.

— Pînă atunci n-ai putea s-o instalezi la Florensac ?

El ridică din umeri :

— S-ar plictisi acolo în tovărășia podgoreanului care are în grijă domeniul și, încă mai rău, a nobililor de țară din împrejurimi, care au supraviețuit.

— Nu-i așa că e drăguță ? întreabă Amélie pe care începe să o amuze atitudinea lui Florensac.

— Seamănă leit cu biata mea Isabelle.

Capitolul II

INIMA NU ÎMBĂTRÎNEȘTE (1796—1797)

„Milano, 23 iunie 1796

Da, de la Milano îți scriu, dragă Isabelle. Ai aflat fără îndoială că la 11 noi am ocupat orașul. Alături de generalul Masséna, ne-am întîmpinat comandantul la poarta Romană. Peste tot au fost plantați arbori ai Libertății. Generalul a prezidat un banchet și a promis milanezilor că vor fi liberi pentru totdeauna : «Dacă Austria vă va ataca din nou, a adăugat el, nu vă voi părăsi.»

Lupta a fost grea la Podul Lodi. Am fost uşor rănit, dar glonţul austriac a străpuns doar carnea braţului : nu l-am ţinut deci prea mult timp în eşarfă.

Voi primi sarcina să aduc în Franţa două milioane în aur şi un tratat — pe care generalul-comandant îl negociază, chiar în răstimpul cînd scriu, cu reprezentanţii papei. Se spune că Sfîntul Părinte va avea de plătit douăzeci şi unu de milioane de lire, dintre care cincisprezece milioane în monezi sau lingouri, iar cinci milioane în merinde şi mărfuri necesare trupei. De îndată ce tratatul va fi semnat (desigur mîine), iar Roma va face să ajungă în mîinile generalului cîteva din milioanele pretinse, voi porni negreşit spre Franţa, cu o escortă puternică, pentru a-mi isprăvi convalescenţa alături de tine.

Credem că vă bucuraţi, la Paris, de victoriile noastre şi că numele generalului Buonaparte este pe toate buzele. Spune-i tatălui meu că a procedat cu înţelepciune sfătuindu-mă să părăsesc armata Rinului pentru cea din Italia. Sper ca, după ce mă voi fi vindecat, să iau parte la alte lupte glorioase. Există temerea că austriecii vor reacţiona cu străşnicie şi că lucrurile nu s-au încheiat. În ceea ce mă priveşte, aş fi foarte nenorocit dacă o bătălie decisivă s-ar declanşa în absenţa mea.

S-ar putea ca această epistolă să ajungă numai cu cîteva zile înaintea mea. Poate că Dumnezeu a voit să fiu alături de tine cînd îmi vei dărui un fiu. Sper să sosesc la timp. Ce bucurie să văd venind pe lume primul nostru copil.

Atala."

E plin de farmec acest sfîrşit al după-amiazii de 30 iunie (10 Messidor) sub arborii de pe Champs-Elysées. Pe terasa uneia dintre cafenelele care împodobesc largul bulevard, Florensac se apleacă spre Agnès de Vaudreuil.

— Ne-a scris fiul meu. Generalul Buonaparte este un mare comandant. Face minuni. A dovedit de asemenea că e un maestru în arta de a stoarce totul populaţiei regiunilor pe care le „eliberează".

Agnès surîde.

— Fiul dumitale, desigur, îţi seamănă. Tatăl meu vorbea de dumneata cu admiraţie. Erai un erou pentru el.

— Cu toate astea, îi răspunde Florensac, cînd a venit din Canada nu mi-a dat nici un semn de viaţă. Am crezut că a rămas la Rivière-du-Loup. Cînd am obţinut de la Adunarea Legislativă o misiune în Québec, speram să-l regăsesc acolo, stăpîn pe domeniul său.

— Nu a avut curajul să rămînă acolo, răspunde cu glas stins Agnès. Îi era din cale-afară de greu.

— Fie, mormăie Florensac, dar putea totuşi să-mi scrie. La urma urmei eram cumnaţi.

— Doica mea îmi spunea adesea că după ce s-a întors nu mai era acelaşi.

— A stat, aşadar, închis în castelul familiei Vaudreuil din Poitou mai bine de zece ani ? Un om de valoarea lui ! El, care l-a însoţit pe Bougainville în înconjurul lumii !

Agnès ezită o clipă, apoi continuă :

— Îmi vorbea adesea de dumneata. Oricît de vechi mi-ar fi amintirile, dumneata eşti prezent în ele. Seara, la căldura focului, îmi povestea viaţa voastră începînd cu prima întîlnire de la Vincennes, pe cînd eraţi amîndoi elevi-ofiţeri şi pînă în ziua în care te-a părăsit, pe jumătate mort, la spitalul din Yorktown.

— De necrezut ! Cînd a început Revoluţia, a rămas în mlaştinile lui să vîneze raţe şi să bea coniac ! Iată ceva care nu-i era în fire deloc ! A lăsat Revoluţia să lunece pe lîngă el.

— Pînă în ziua cînd...

Fără a-şi isprăvi gîndul, fata lasă capul în piept. Florensac o ia de mînă.

— Iartă-mă, Agnès. Te-am necăjit. Să vorbim mai bine despre dumneata. Am încercat să obţin veşti de la Rivière-du-Loup. Din păcate, cu blocada engleză nu-i de glumit. Nu poţi fi lăsată să te aventurezi. Corsarii englezi sînt necruţători mai ales cu prizonierele, dacă sînt drăguţe. Cu toate astea, am încercat să fac să ajungă un mesaj preşedintelui Washington. Deşi treburile sale cu englezii nu merg deloc strălucit, poate trimite un emisar în Canada. Dacă va primi scrisoarea mea, fără îndoială că o va face. Dar va mai dura.

— Nu sînt grăbită, răspunde Agnès ridicînd ochii.

El întoarce capul.

— Te-ai instalat bine la familia Hulin ? Jeannette se ocupă de dumneata așa cum mi-a promis ? Măcar pînă cînd i se va întoarce soțul.

— E foarte prevenitoare, foarte veselă. Vorbește mult. E furioasă că Hulin al ei a plecat în Italia, după ce-i promisese că va solicita un comandament la Paris.

Florensac ezită o clipă, apoi întreabă :

— Ce-ai zice dacă am merge mîine la teatru ?

— N-aș vrea să abuzez de dumneata. Sînt atît de proastă și de neștiutoare !

— Nimic nu-mi place mai mult decît tovărășia dumitale, protestează Ludovic.

Își duce cu neîndemînare paharul la buze, îl golește dintr-o dată, tușește.

— Vom merge la *Variétés*, la domnișoara Montansier. Se joacă o comedie de mare succes. Mi-ar plăcea să te văd rizind.

Agnès roșește și bate din palme.

— Apoi vom merge să cinăm ?

— Dacă vrei, la Palais-Royal.

— Ca îndrăgostiții ?

Fața lui Florensac se întunecă. Cheamă chelnerul.

— Vrei să nu mai spui prostii ?

Se ridică punînd pe masă cîteva mandate, noua monedă care înlocuiește bancnotele.

* * *

— Era prima oară cînd am fost la teatru, spune Agnès mușcînd dintr-un măr. Sînt o mică țărancă, o fiică a bălții. Mă tem că i-am părut stîngace.

Jeannette o urmărește, plină de curiozitate, pe Agnès. Îi amintește de sălbăticiunea care fusese ea însăși, cu doisprezece ani în urmă, cînd a venit la Paris să-și încerce norocul. Cîte întîmplări în doisprezece ani ! S-ar putea scrie un roman.

— Hulin n-a vrut să mă mai urc pe scenă niciodată, spune ea în cele din urmă. E gelos. Adesea teatrul îmi lip-

seşte. Dar se pare că atunci cînd eşti nevastă de colonel nu poţi juca nici măcar alături de Talma.

— Mi-ar fi plăcut să te văd la teatru. Erai talentată ?

— Aşa se spunea. Mi se prezicea un mare viitor. Să nu mai vorbim de asta.

Curăţă cu atenţie un măr.

— Nevasta trebuie să stea acasă şi să aştepte întoarcerea războinicului. Aşa gîndeşte Hulin. Deci nu-mi mulţumi că am acceptat propunerea domnului conte.

Îşi muşcă buza şi se corectează :

— A cetăţeanului Florensac, vreau să spun.

Se apleacă spre Agnès, ezită, apoi se hotărăşte :

— Vorbeşte-mi despre baronul de Batz.

— L-ai cunoscut, parcă aşa mi-ai spus ?

— Bine. Chiar prea bine. Nu ! N-a fost niciodată amantul meu. Mai rău. Prefer să nu-mi amintesc de anii aceia... dinainte de Hulin.

Clatină din cap.

— Noi femeile, continuă, nu ne prea pricepem la politică. Republica, regele, revoluţia... sînt treburi de bărbat. Dar unii ştiu să se folosească de noi. Batz e un diavol.

— Un diavol ? se miră Agnès.

Vede lacrimi în ochii Jeannettei, care rosteşte parcă la capătul puterilor :

— Noi femeile cînd iubim sau cînd urîm sîntem în stare de orice.

Agnès îi ia mîna.

— Te necăjeşti şi e vina mea.

Jeannette o sărută pe Agnès pe frunte şi se duce să strîngă masa. Tinerele femei se îndreaptă spre bucătărie, zorindu-se să spele vasele.

— Nu e un noroc că sîntem femei, conchide Agnès rînduind farfuriile într-un dulăpior.

Jeannette priveşte pe fereastra bucătăriei :

— E frumos afară, hai să ne plimbăm pe bulevarde, hotărăşte ea. Am cîteva tîrguieli de făcut, mergi cu mine.

Tot sporovăind, trece în dormitor, unde a întins un pat de campanie pentru Agnès. Apoi se îmbracă amîndouă.

— Avem aproape aceeaşi statură, spune Jeannette deschizînd un dulap, rochia asta ţi se va potrivi de minune.

— Cît e de frumoasă ! se miră Agnès, nu vreau să te lipsesc de ea.

— Am prea multe rochii, protestează Jeannette, am trăit în lux. Acum nu mă mai atrage, crede-mă.

O ajută pe Agnès să îmbrace rochia, pe care i-o ajustează la iuţeală.

— S-ar spune că e făcută pe măsură, exclamă ea.

— De ce eşti atît, de bună cu mine ? întreabă Agnès. De ce domnul de Florensac e atît de bun ?

— Nu-şi face decît datoria. Şi apoi să ne înţelegem odată pentru totdeauna, cetăţeanul Florensac e un domn în vîrstă foarte bun la suflet.

— Nu-l găsesc atît de bătrîn, spune Agnès privindu-se într-o oglindă mare în timp ce-şi potriveşte pe cap o pălărie cu bride şi boruri largi.

Jeannette înalţă capul. Privirea ei se încrucişează în oglindă cu cea a Agnèsei care întoarce ochii.

— Mi-a promis, reia Agnès, că mă va duce să asist la o şedinţă a Adunării.

— Şi eu am avut parte de şedinţele Adunării, mormăie Jeannette. De cele adevărate, ale Convenţiei, cu ghilotina după uşă. Cere-i mai bine să te ducă la un alt teatru, unde actori adevăraţi joacă firesc şi stîrnesc rîsul.

* * *

— Un băiat frumos, spune Florensac aplecîndu-se peste leagăn. Continuă, copila mea, avem nevoie de cel puţin doi.

Isabelle, întinsă pe patul ei mare, cu părul răsfirat pe umeri, îi surîde lui Atala care stă nemişcat lîngă fereastră.

— Cum îl vom boteza ? întreabă Florensac întorcîndu-se spre Isabelle. Aş înclina pentru Enguerrand, cum îl chema pe tatăl meu, unul din eroii de la Fontenoy.

— Şi Ludovic, ca pe tine, tată, adaugă Atala. Te rog să-l ţii tu deasupra cristelniţei.

— Cu o singură mînă ? întreabă Florensac rîzînd. Fii liniştită, copila mea, nu-l voi lăsa să cadă.

Pruncul începe să ţipe şi să se răsucească în coşuleţ.

— Ce glas de comandant ! constată Florensac.

— O, nu ! se roagă Isabelle. Să nu-l faceţi soldat. Promiteţi-mi amîndoi.

— Fie, fie, o linişteşte Florensac schimbînd o privire cu fiul său. Dar dacă la timpul potrivit ne va sili chiar el ?

— Voi face totul ca să-l abat de la gîndul ăsta, răspunde ea cu hotărîre.

— Te lăsăm să te odihneşti, continuă Florensac scoţîndu-şi ceasul din buzunarul de la vestă, dar nu vom întîrzia.

Se apleacă peste pat, o sărută pe Isabelle pe frunte, aruncă o ultimă privire spre copilul care a adormit. Atala face şi el întocmai. Ies.

— Voinicul ăsta seamănă cu mama ta, spune Florensac începînd să coboare scara. Să ne grăbim. Avem întîlnire la Amélie cu Agnès de Vaudreuil, noua stăpînă de la Rivière-du-Loup. Le-am invitat pe amîndouă la cină.

E voios ca un licean. Cheamă o trăsură de piaţă şi dă adresa din Faubourg-Honoré. Cînd ajung, Amélie tocmai închide prăvălia. Florensac nu-şi poate opri o grimasă cînd o zăreşte pe Jeannette Hulin pe marginea trotuarului.

Masa începe vesel. Se bea şampanie pentru naşterea unui nou Florensac. Ludovic e neliniştit. Adineauri, tocmai în clipa cînd intra în restaurant, Jeannette l-a apucat de mîneca goală şi i-a şoptit la ureche :

— Trebuie neapărat să-ţi vorbesc.

Nu poate fi vorba decît de Agnès. Bucuria i se spulberă. I-a răspuns :

— Vino mîine, la orele două, la Adunare.

Ar vrea să ştie însă mai repede despre ce e vorba. La desert, Atala pleacă, Florensac îi şopteşte Jeannettei :

— După ce ajungeţi acasă, găseşte un pretext să cobori din nou. Te aştept în trăsură, la colţul străzii.

A mai simţit şi altădată această greutate în piept. În ziua cînd a aflat că femeia pe care o iubea fusese aleasă de Ludovic al XV-lea pentru a locui cîtva timp la Parc-aux-Cerfs.

Faptul acesta l-a hotărît să plece în Canada. Încercînd să ghicească în întuneric figura Agnèsei, aşezată în faţa lui, în trăsura de piaţă, se simte la fel de nenorocit ca în acea zi îndepărtată, de acum mai bine de patruzeci de ani.

Cînd vizitiul oprește calul, Ludovic coboară primul, ajutîndu-le apoi pe cele două tinere femei să se dea jos.

— Îmi face totdeauna plăcere să te revăd, spune el luînd mîna Jeannettei. Cînd îi vei scrie scumpului Hulin, nu uita să adaugi complimentele mele.

— Am primit o scrisoare de la el, răspunde Jeannette. Se plictisește. Războiul lîncezește. Generalul Buonaparte crede că Directoratul nu are încredere în el. Spune că vrea să ceară un concediu.

— Ar fi absurd, exclamă Ludovic. Dealtfel, Clarke, pe care membrii Directoratului l-au trimis în Italia pentru a examina situația, s-a și întors convins că Buonaparte este omul Republicii.

Înainte de a dispărea, Jeannette îi face un semn cu mîna.

El se urcă din nou în trăsură, spune vizitiului să mine cîțiva pași, nu are răbdare, coboară și începe să se plimbe în sus și în jos pe trotuar. În sfîrșit, o zărește pe Jeannette care aleargă spre el.

— Ei bine, întreabă neliniștit, ce s-a întîmplat ?

— El e la Paris, spune Jeannette cu răsuflarea tăiată, și știu că ea l-a văzut.

— Deci tînăra persoană are un iubit ? întreabă Ludovic făcînd pe indiferentul. În definitiv, are optsprezece ani, așa e la vîrsta asta.

— Vei vedea despre ce fel de iubit e vorba ! îl întrerupe Jeannette. Agnès ți-a spus că „el" este cel care a sfătuit-o să te caute ? Mă întreb acum dacă nu el a trimis-o pe Agnès la Paris pentru a se servi de ea așa cum a făcut altădată cu mine. Mititica a fost crescută în Vendée. Toți ai ei au murit sub ghilotină. Ce instrument admirabil în mîinile marchizului !

— Batz ? întreabă Ludovic. Nu ! Cu neputință ! Dacă ar fi amestecată în vreo conspirație ar fi venit să ne caute în numele lui ?

— Așa mi-am spus și eu la început...

— Vezi bine !

— Cunosc însă căile întortocheate pe care le folosește. Aproape în fiecare noapte îl visez pe Fabre d'Eglantine ținîndu-și capul în mîini. Eu l-am trimis la eșafod. Nu eram decît o unealtă, la ordinele lui Batz.

Înalță capul, ușurat.

— Ai fi preferat o poveste de dragoste ? întreabă el.

— Dumneata nu ?

S-au oprit sub un felinar.

— Totul începe iar, mormăie el. Arestîndu-l pe Babeuf și pe răzvrătiți, membrii Directoratului nostru au deschis drum regaliștilor.

— Încerc adesea să-i vorbesc despre politică, dar pare indiferentă. Prea indiferentă pentru o fiică de ghilotinat. Am vrut să te pun în gardă împotriva...

— Împotriva mea însumi, o întrerupe Florensac.

Se apleacă, o sărută pe obraji.

— Mulțumesc, Jeannette. Hai, fugi. Nu trebuie ca ea să bănuiască ceva.

— Batz n-a venit la Paris degeaba, insistă Jeannette. La primăvară vor avea loc alegeri.

Pleacă în fugă. Florensac plătește birjarului și-și continuă drumul pe jos. Să-l fi indus în eroare această puștoaică, simulînd că îi cere protecția ? S-o fi îndreptat Batz spre Marie-Amélie anume ca să se folosească de el, cu ajutorul ochilor ei inocenți și chipului Isabellei ? Dacă Agnès și-a dat seama că Florensac, un nebun bătrîn, s-a îndrăgostit de ea ? Sînt lucruri asupra cărora fetele rareori se înșală.

Mergînd cu pași mari prin Parisul pustiu, Ludovic constată că e mai puțin neliniștit de ideea că Agnès participă la un complot regalist decît ar fi fost dacă Jeannette descoperea cine știe ce intrigă amoroasă. Sărman bătrîn prost !

* * *

„Ancona, 25 februarie 1797

Cînd îți va sosi această scrisoare, dragă Isabelle, fără îndoială că vei fi primit vestea victoriei. Victorie la care eu nu am participat deloc. O sută de mii de austrieci bătuți de patruzeci de mii de francezi. Am sosit prea tîrziu ca să contribui la acest triumf. L-am ajuns din urmă pe generalul Masséna la Bologna. Am pornit la drum spre Adria-

tica. Am ocupat Rimini şi Ancona. Generalul Buonaparte dictează azi trimişilor papei noile sale condiţii de pace.

Se pune problema marşului spre Viena. Cînd vă voi revedea, pe tine şi pe băieţelul nostru ? Se pare că noua campanie va fi grea şi lungă. Va trebui, deci, să ai răbdare. Sărută-l pentru mine pe fiul nostru. Sărută-l, te rog, şi pe tata. Te iubesc din toată inima.

Atala"

Isabelle a isprăvit lectura. Înalţă capul auzind zgomotul unei uşi care se închide. Intră Florensac.

— O scrisoare de la Atala, spune Isabelle întinzîndu-i hîrtia. Regretă că a ajuns prea tîrziu ca să mai ia parte la luptă.

Ludovic citeşte repede biletul şi i-l înapoiază nurorii sale.

— Îl voi părăsi pe Barras, spune el. Regaliştii prind curaj. Pe generalul Buonaparte îl numesc „bastard", prezicînd că va fi împuşcat în piaţa Revoluţiei.

— Ce importanţă are, de vreme ce poporul îl adoră pe Buonaparte ? obiectează Isabelle.

Florensac cade greoi într-un fotoliu.

— Mi-e teamă şi că ar putea face din el un idol. Nimic mai demn de ură şi mai primejdios.

Isabelle recitează scrisoarea de la Atala.

— Peste cîteva săptămîni, în Germinal, continuă Florensac preocupat, alegătorii unei treimi dintre deputaţi riscă să ne dea o Cameră de nestăpînit. În toate astea, clubul regalist de la Clichy a jucat un rol nefast.

Oftează adînc şi adaugă :

— Iar în spatele acestor manevre, acum am dovada, se află Batz.

* * *

— Nu-i aşa că e frumos ? exclamă Paulina Buonaparte. Seamănă cu unul din zeii pe care îi vedem în frescele antice.

Paulina are şaptesprezece ani, părul buclat, dinţi ascuţiţi, foarte albi, ochi negri. Fratele ei, Ludovic, morocănos,

posomorit, e cam gelos pe entuziasmul Paulinei pentru ofițerii chipeși.

— De cine vorbești ? întreabă el maliţios. De viteazul Junot ?

E o zi frumoasă de primăvară. În depărtare, dincolo de lacul Como, munții încă aureolați de zăpadă își leapădă pîcla matinală. Ușa mare a salonului se deschide spre un parc cu alei întortocheate. Generalul Buonaparte a ales castelul Montebello pentru a-și instala cartierul general, în scurtul armistițiu acordat austriecilor.

Paulina schițează o mică strîmbătură.

— La Tempête ? Se învîrtește în jurul meu ca un cățel. Face sluj cînd îi dau zahăr. Dar cîtă vulgaritate !

— Fii atentă, micuțo, o amenință Ludovic cu degetul ridicat. Napoleone se preface că nu vede nimic, dar observă totul și manevrele tale cu ofițerii îl irită. L-am auzit aseară vorbind cu mama.

Paulina se înfurie.

— De ce se amestecă generalul-comandant ? Ar face mai bine să se ocupe de armată... și de nevastă-sa.

Ludovic se apropie repede, lovind aerul cu mîna dreaptă.

— Taci odată, afurisito !

— Mama noastră, continuă Paulina, a judecat-o foarte bine pe Beauharnais pe care el a botezat-o Joséphine pentru că dezonora numele de Rose. Napoleone, marele om, extaziat în fața ei. Ce jalnic !

Ludovic apucă brațul surorii sale și îl strînge cu violență.

— Ai să taci odată ? Vrei cu orice preț să ne faci neplăceri !

— Ei bine ! se încăpățînează Paulina, l-a vrăjit, e clar ! L-a învățat să facă dragoste.

— Nu știi ce spui, strigă Ludovic îndreptîndu-se către ușa dinspre terasă.

Paulina izbucnește în rîs :

— Bine, bine, domnule aghiotant ! Nu voi mai scoate o vorbă.

El se oprește în prag :

— Fii atentă, surioară ! Napoleone nu te va lăsa să te căsătorești cu oricine, ca Elisa. Cu tine are ambiții.

— Cînd te-ai însurat cu o Beauharnais, nu mai poţi fi cusurgiu cu ceilálţi.

— Nu încetezi ? strigă Ludovic în culmea furiei.

Vine spre el, oprindu-l.

— Sîntem singuri, nătăfleţule. Eu cred că Elisa are noroc: Şi-a găsit un bărbat care o iubeşte pentru ea însăşi şi care, pe deasupra, se trage dintr-o familie la fel de bună ca a noastră.

De data asta, s-a umplut paharul.

— Pretinzi, se indignează Ludovic, că familia Baccionchi e la fel de bună ca familia Buonaparte ?

Pare atît de supărat încît Paulina se amuză.

— De fapt, continuă Ludovic, bărbatul acela atît de frumos n-o fi chiar colonelul nostru Leclerc ?

Ea îşi scutură buclele negre :

— Ce vrei să afli, frăţioare ?

— Nu e şi el îndrăgostit de tine ?

— Ba da, recunoaşte Paulina, trecîndu-şi braţele în jurul gîtului fratelui ei şi sărutîndu-l pe obraz. De ce n-ar fi ? N-am nici un merit în asta ! Fete drăguţe nu prea sînt la curtea fratelui nostru.

— Curtea ! tresare Ludovic..

— Cam aşa ceva, nu ? spune în ironie Paulina ieşind pe terasă urmată de Ludovic care mormăie :

— Eşti insuportabilă.

Ea coboară treptele largi de marmură. Ludovic o urmează.

— Fii atentă cum vorbeşti, păcătoaso !

Paulina izbucneşte într-un rîs cristalin :

— Cît de tare te temi de micul om mare care ne e frate !

Sigur fiind că nici o ureche indiscretă nu aude vorbele lor, Ludovic o ia pe Paulina de braţ şi îi spune :

— Surioară, ţi-am vorbit de Leclerc fiindcă ştiu eu ce ştiu, Napoleone crede în viitorul lui. Îl va numi general, făcîndu-l adjunctul său la statul major. Se bucură de o cinste atît de mare, încît Berthier şi Augereau îl privesc cu răceală.

— Şi ce-i cu asta ? întreabă ea strivind între dinţi un fir de iarbă.

— Te-ai putea trezi măritată cu el fără să fi avut nici măcar răgazul să-ţi dai seama.

Paulina se opreşte, sufocată.

— Napoleone vrea să mă mărite cu Leclerc ? De unde ştii asta ? Ideea nu-i cumva rodul imaginaţiei tale infame ? Colonelul tău e cum nu se poate mai insipid. N-aş fi niciodată în stare să mă îndrăgostesc de el. Şi apoi, cred totuşi că Napoleone mi-ar fi vorbit mie mai întîi despre asta, nu ?

Ludovic se scarpină la ureche.

— Nu sînt atît de sigur ca tine.

Paulina se înfurie :

— Fiindcă a cîştigat cîteva bătălii, cinează singur ca Ludovic al XIV-lea şi dispune de vieţile noastre ? Să fie atent ! Mi-a şoptit Clarke — care de asemeni îmi face curte — că membrii Directoratului sînt îngrijoraţi din pricina lui. Clarke este omul Directoratului. De ce Napoleone nu i-ar propune mîna mea ca să calmeze lucrurile ?

De data asta Ludovic nu-şi mai poate stăpîni rîsul.

— Fiindcă e căsătorit, draga mea, altfel generalul-comandant s-ar fi gîndit la asta înaintea ta. De fapt, cum se numeşte frumosul tău ofiţer ?

Paulina îşi lasă privirea să rătăcească peste cîmpia toscană ivită la cotul unei alei.

— Florensac, cred, murmură ea abia şoptit.

— Piele roşie ? se indignează Ludovic îndepărtîndu-şi de pe frunte o meşă zbîrlită de vînt — fiul natural al fostului colonel-conte Ludovic de Florensac şi al unei băştinaşe ? Dar, micuţo, indianul este şi el căsătorit.

— Păcat, suspină Paulina, ăsta mi-ar fi plăcut.

* * *

Îl priveşte galeş, surîde, ţinîndu-şi capul uşor înclinat, şi punîndu-şi voalul pe umerii goi :

— Vorbeşte-mi de Paris. Aici sînt în exil. Dacă ai şti cît mă plictisesc în mijlocul acestor ofiţeri care discută numai despre război !

Serată la castelul Montebello. Generalul-comandant a invitat miniştrii toscani, soţiile lor şi societatea milaneză pentru a sărbători „independenţa". Buonaparte a întins masă mare. A venit o orchestră de la Milano pentru a însu-

fleți dansul. Vinul de chianti curge în valuri. Ofițerii francezi au îmbrăcat uniformele cele mai puțin zdrențuite.

Buonaparte, radios, nu o pierde din ochi pe Joséphine care primește oaspeții cu o grație studiată.

— Privește-l pe fratele meu, șoptește Paulina la urechea lui Atala. Cum poate fi cineva atît de îndrăgostit ?

Spre necazul ofițerilor din statul major, ea l-a luat de braț pe Atala, conducîndu-l către o fereastră deschisă. Paulina își sprijină coatele de pervaz, suspinînd.

— Dacă n-o punem la socoteală pe Beauharnais, căreia nu-i pasă de el, Napoleone se poartă ca un tiran. M-a luat de la Paris fiindcă îmi făcea curte Fréron. Napoleone se temea să nu mă mărit cu el. Îți poți închipui așa ceva ? Are patruzeci și doi de ani. Într-adevăr, eram nebună după el. Anul trecut, Napoleone era foarte încîntat că datorită lui Barras și Fréron poate fi invitat la serate le Thérésiei Tallien. Acolo, din nenorocire pentru el, a întîlnit-o pe cumnata mea. Privește-l ! Pe drept cuvînt se spune că dragostea e oarbă.

Cînd Atala a intrat în marele salon al castelului îmbrăcat în uniforma sa strălucitoare, adusă de la Paris, privirile tuturor femeilor s-au ațintit asupra lui. Evadînd din cercul ofițerilor care o înconjurau, Paulina a pus imediat mîna pe el.

— Fratele meu Ludovic mi-a spus că te-ai născut în Canada. Se pare că e o țară minunată. Cît aș vrea să văd America !

Au dansat, au băut chianti în cupe aduse de Junot de la Veneția. Paulina se distrează. Acest indian îi place. Simte dealtfel o plăcere răutăcioasă să-i înfurie pe ceilalți, mai ales pe Leclerc, de care generalul-comandant i-a spus să se „ocupe" în mod special.

Făcîndu-se tîrziu, trăsurile se aliniază în fața porții castelului. Într-un ungher retras al balconului, Paulina și Atala sporovăiesc. Lui i se pare că sînt foarte departe de lume. Se înșală, Paulinei nu-i scapă nimic. Îi lovește ușor mîna cu evantaiul :

— Cred, murmură ea, că va trebui să ne despărțim. Fratele meu ne privește de-o bună bucată de vreme.

Buonaparte îl conduce pe contele Melzi. Atala și Paulina se află acum în preajma lor. Îl aud pe generalul-comandant spunîndu-i ministrului italian :

— O republică, dragul meu conte, este o himeră, un simbol util pentru a galvaniza mulțimile care nu înțeleg o iotă din ea, un fel de jucărie care le încîntă. Cu ajutorul ei, se vor lăsa păcălite dacă, bineînțeles, li se ascunde cu îndemînare ținta spre care sînt împinse.

Rîde, se întoarce, încruntă sprîncenele și spune sec :

— Bună seara, ofițere Florensac ! Paulina, ar trebui să te afli lîngă generalul Leclerc, logodnicul tău.

Uluită, ea deschide gura, dar nu scoate nici un sunet. Buonaparte se întoarce pe călcîie și îl conduce pe contele Melzi pînă la poarta castelului.

— Mi-e teamă că v-am compromis, îngaimă Atala.

Paulina, care a roșit, pare furioasă.

— Mi-o va plăti, bombăne ea gîfîind. Păcat că ești însurat ! Mîine m-aș fi măritat cu tine.

Îi strînge în grabă mîna și se îndepărtează. Trec valeți ducînd cupe pe tăvi. Atala ia una, o golește dintr-o sorbitură, revine la fereastră. Se întreabă dacă nu a fost toată seara jucăria unei cochete !

Generalul-comandant, mereu pe urmele Joséphinei, o ia de braț privind-o cu dragoste. Atala pleacă nu fără a observa că, lîngă bufet, Paulina Buonaparte stă de vorbă cu generalul Leclerc.

* * *

Merge grăbită, dă colțul străzii și iat-o pomenindu-se nas în nas cu Florensac. Tresare, face un pas îndărăt, apoi surîde.

— E un noroc pentru dușmanii noștri că dispun de mesageri atît de încîntători, spune Florensac.

Aceste cuvinte pline de ironie contrastează cu expresia lui dură, cu privirea-i înghețată.

— Ce vrei să spui ? bîlbîie Agnès.

— Nimic altceva decît ce-am spus, răspunde Florensac luînd-o de braț și ducînd-o cu el. Ți-ai cam bătut joc de mine, de prietenia mea pentru tatăl tău, de suferința

mea fără leac de cînd am pierdut-o pe Isabelle. Dacă nu i-ai semăna atît, m-aş fi putut îndoi că eşti într-adevăr o Vaudreuil.

Agnès se clatină, se opreşte, se reazemă de perete.

— Îţi cer iertare, îngaimă ea.

— Dacă nu te-aş fi încredinţat Jeannettei Hulin, care a fost înaintea noastră victima acestui monstru — fiindcă îmi place să cred că eşti o victimă — fără îndoială că nu aş fi ştiut niciodată adevăratele motive ale venirii tale la Paris.

Îi strînge braţul atît de tare, încît fata nu-şi poate stăpîni o strîmbătură de durere.

— Unde mă duci ? suspină ea.

— La poliţie, răspunde Florensac grăbind pasul. Republica este în pericol atît în Parlament cît şi pe stradă. Vei spune tot ce ştii, oricît de greu ţi-ar veni. Oricum, rişti mai puţin decît mine.

Fata încearcă să scape, dar el o reţine cu o putere de fier. Nu-l poate urma decît alergînd, împiedicîndu-se de caldarîm.

— Mă predai poliţiei ? Ce vor face cu mine ?

— Vom trece mai întîi pe la familia Hulin, spune Florensac, ca să-ţi iei cîteva haine de schimb şi săpun, pentru perioada detenţiei.

— Mă predai ? Nu-i cu putinţă !

— Mărturisirile tale vor fi preţioase.

— Sînt gata să-ţi spun tot ce ştiu, îngaimă ea, deşi nu ştiu mare lucru.

— Thermidor e o lună periculoasă, continuă Florensac. Vom intra în ea peste cîteva zile.

Au ajuns în faţa casei Jeannettei. Tremurînd, Agnès nu izbuteşte să bage cheia în broască. Ludovic o împinge înăuntru. Ea se poticneşte gata-gata să se întindă pe covor. O sprijină, conducînd-o spre salon unde îi arată un scaun.

Lacrimi mari se scurg pe obrajii lui Agnès. Florensac se aşază la un birou, ia o foaie de hîrtie şi o pană pe care o înmoaie în cerneală.

— Dictează-mi numele şi toate adresele pe care le ştii.

Ea se supune, înăbuşindu-şi suspinele.

— Tuturor acestora le-ai adus scrisori ? o întreabă el fără să-şi ridice ochii.

— Adesea îşi scriau unii altora prin intermediul meu.

Florensac se încruntă.

— Şi Batz ?

— Nu l-am mai văzut.

— Păcat, spune Florensac, lăsînd pana.

Se ridică, vine spre ea care i se aruncă în braţe plîngînd, îşi pune capul pe umărul lui. Simte obrazul lui Agnès lipit de al său, îi respiră parfumul.

— Generăleasa Hulin te va ţine aici pînă cînd toţi complotiştii vor fi descoperiţi, hotărăşte el.

— Nu merit să mă salvezi.

Încearcă s-o îndepărteze, dar ea îi înlănţuie gitul cu braţele. Buzele li se ating uşor. Ludovic o respinge atît de brusc încît ea cade pe un fotoliu. Speriat, o întreabă :

— Agnès ! Ai păţit ceva ?

Feţele lor se ating din nou.

— Nu merit să mă iubeşti, murmură ea.

— Să te iubesc ? Eşti nebună ! strigă Ludovic.

Ea plînge.

— De mult am remuşcări. Azi mă simt despovărată. Pentru nimic în lume n-aş fi vrut să-ţi fac vreun rău. Eşti eroul viselor mele din copilărie.

— Să mergem, mormăie el îndepărtîndu-se. Azi ţi-ai bătut îndeajuns joc de mine.

Ea sare, agăţîndu-i-se de gît. Buzele lor se unesc, de astă-dată într-un sărut adevărat.

— Spune-mi că mă ierţi, şopteşte ea. Nu ştii cît îmi e de ruşine că te-am necăjit.

Îl priveşte neliniştită, cu ochii Isabellei.

— Mă voi duce, hotărăşte el, să-i fac o vizită ministrului de interne. Îi voi înmîna această listă. Fii liniştită, nu te voi amesteca în afacerea asta. Iar la cele întîmplate e preferabil să nu ne mai gîndim niciodată, nici tu, nici eu.

Agnès scoate un geamăt prăbuşindu-se pe un fotoliu. Ludovic regretă că a intrat într-un joc care, desigur, nu e decît o comedie odioasă.

— Nu poate fi vorba de nimic între tine şi mine. Sînt un om în vîrstă, aproape bătrîn. Tu eşti tînără, aproape

un copil. Viaţa mea aparţine trecutului. A ta — viitorului ! M-ai minţit destul.

— Nu te-am minţit niciodată, protestează Agnès. Nu ţi-am spus totul. Atît. Dar acum mă simt uşurată. De multă vreme nu-mi găseam somnul din cauza lucrurilor pe care ţi le ascundeam.

Se ridică din nou, apucă mîna lui Ludovic şi-l trage spre ea.

— Şi acum, dacă te-aş iubi şi mai mult tocmai fiindcă m-am purtat urît cu dumneata ? întreabă ea cu glas scăzut.

— E absurd.

El nu mai ştie unde se află. O dorinţă vagă îl învăluie. Ochii Isabellei şi, adineauri, această gură lipită de a sa, caldă, fremătătoare ! Face un efort disperat să se smulgă. În zadar. Sărutul lui Agnès e timid, stîngaci, într-un fel liniştitor.

Un zgomot îi face să tresară. Paşi pe scară. E Jeannette.

Agnès, ghemuită în fotoliu, îşi ascunde capul în îndoitura braţului. Ludovic se îndreaptă spre uşă, o deschide, intră Jeannette.

— Te rog, spune el cu o voce care încearcă să fie hotărîtă, să veghezi asupra acestei fete, să n-o laşi să iasă. A făcut o mare prostie pe care voi încerca s-o repar.

Jeannette e surprinsă văzîndu-l astfel, aprins la faţă, cu părul zbîrlit, cu privirea rătăcită. Se dă la o parte, lăsîndu-l să treacă. El coboară în fugă scara.

* * *

— Te ţii de şotii, cetăţene Florensac, doar tu nu eşti un regicid. Ai avut norocul să nu fii în Franţa în timpul procesului lui Capet. Nu trebuie să-ţi pui lacăt la gură.

Barras îşi şterge sudoarea care îi curge pe frunte. Această zi de august e toridă. Prin fereastra deschisă spre grădinile Tuileries nu intră nici o boare de aer.

— Datorită ţie, spune Reubell, am descoperit o mînă de conspiratori regalişti. În schimb, alegerile din Germinal ne-au fost potrivnice.

— Nu e de-ajuns să atingi cocoașa lui La Revellière pentru a avea noroc, exclamă Barras agitînd nervos coupe-papier-ul. Știm de ce e în stare Pichegru, acum cînd a fost ales președintele Adunării celor Cinci Sute. Înlocuirea lui Letourneur prin Barthélemy nu e decît prima etapă. Vremea cînd clubul de la Clichy va lua puterea e aproape, dacă nu vom pune lucrurile la punct.

Sînt trei inși în cabinetul lui Barras : acesta din urmă, care stă la biroul său Ludovic al XV-lea, Florensac — în fața sa într-un fotoliu, și Rebell, pe un scaun, încrucișîndu-și și desfăcîndu-și picioarele, ridicîndu-se apoi pentru a se duce la fereastră în nădejdea unui pic de aer și revenind fără a-l fi găsit.

— Ei bine, spune Ludovic scărpinîndu-și bărbia, nu va fi întîia oară cînd ne vom lupta pentru a apăra Republica împotriva dușmanilor săi și uneori chiar împotriva sa. Dar nu sînt lămurit cum pot s-o slujesc eu în această împrejurare.

Barras tușește ușor.

— Deocamdată, ne vom mulțumi să trecem în revistă republicanii siguri care rămîn în Adunare. Tu, Florensac, ești unul dintre aceștia, ai dovedit-o. Îți cerem sfatul.

Ia o foaie de hîrtie de pe birou, apoi, aranjîndu-și ochelarii, începe să citească.

„Nu mai există în Franța republicani ? După ce am învins Europa vom fi obligați să căutăm un colț de lume unde să ne sfîrșim zilele triste ? Puteți salva Republica dintr-o singură lovitură. Arestați emigranții, distrugeți influența străină. Dacă aveți nevoie de forță, folosiți armatele."

Florensac surîde.

— Generalul Buonaparte ? întreabă el. Ce i-ați răspuns ?

— Să revină, răspunde Barras în timp ce Reubell se ridică din nou îndreptîndu-se spre fereastră.

— La naiba ! exclamă Florensac, doar nu mai sîntem în Vendemiar. Generalul Buonaparte nu mai este omul tău, ca acum trei ani. Micului corsican i-au crescut dinții. E foarte popular, victorios pe toată linia.

— Constituția, obiectează Barras, nu permite să-l numim membru al Directoratului chiar dacă unul dintre noi s-ar resemna să-i cedeze locul. Nu are vîrsta legală.

— Nu mai spune ! Constituțiile se modifică.

— Pe scurt, continuă Barras, îi răspund că avem nevoie de armată pentru a apăra Republica, amenințată chiar în sînul Directoratului de Barthélemy, provenit din regalitate.

— Și de Carnot, adaugă Reubelll.

— Carnot ? se miră Florensac. Organizatorul Victoriei ? Salvatorul Republicii ? Regicidul ? Imposibil ! Carnot este republican.

— Oamenii se schimbă, suspină Reubell. Numai noi am rămas la fel de buni republicani ca și acum șapte ani.

— Vrei să spui acum douăzeci de ani, cînd mă luptam pentru a elibera America ! protestează Ludovic. Dar oare Lazare Carnot nu și-a pierdut speranța în Republică tocmai pentru că republica voastră îi inspiră o neîncredere uneori justificată ?

Se ridică.

— În definitiv, Buonaparte este încă destul de tînăr, putea. deci, rămîne republican, încheie el.

Ușa se deschide brusc. Un muscadin se năpustește cu sufletul la gură :

— Cetățene membru al Directoratului, a sosit generalul Augereau.

În spatele său, o siluetă înaltă apare în cadrul ușii. Cu uniforma acoperită de praf, cu fața mînjită de dîre negricioase, Augereau îl dă la o parte, cu un singur gest, pe sfrijit.

— Cetățene Director, am venit în goană, de două zile n-am pus capul jos. Generalul m-a trimis în ajutor. Mă prezint : Augereau. Am venit să-i nimicesc pe regaliști. După cît se pare, mai sînt încă, nu ?

— Fii binevenit, generale, spune politicos Barras ridicîndu-se.

— Generalul-comandant, continuă Augereau, m-a ales fiindcă sînt parizian și iacobin. Va fi nevoie să curățăm de rugină ghilotina.

— Trebuie să recunosc, cetățene general, intervine Reubelll făcînd un pas spre el, că Adunarea celor Cinci Sute ne dă de furcă. Ești singur ?

— Nu, răspunde Augereau, am adus o mică divizie, dar cred că la ora asta de-abia a trecut frontiera.

— Înțelept ar fi să nu depășească limitele constituționale, intervine Barras. O vom chema în ajutor doar în caz de nevoie.

— Într-adevăr, puțină odihnă nu le-ar strica oamenilor mei, fu de părere Augereau. S-au luptat mult, în ultimul timp, în Italia.

— Directoratul, hotărăște Barras, te va numi mîine general-comandant al armatei din Paris. Rămîne să te încredințezi personal de loialitatea ofițerilor și de republicanismul soldaților dumitale.

— Îmi va face plăcere să-i lichidez pe muscadini, dacă există în regimentele mele. Contați pe mine, cetățeni membri ai Directoratului, exclamă Augereau.

— Încetinel, obiectează Barras. Să nu ne grăbim. Nu e vorba, momentan, de o insurecție, ci numai de amenințarea cu o lovitură de stat. Noi trebuie să fim gata pentru a acționa.

— Așa ? se miră Augereau. Deci, dacă înțeleg bine, nu ne vom bate imediat ? Vom pierde un timp prețios ca totdeauna în această țară afurisită. Generalul-comandant procedează cu totul altfel...

— Începe, generale, intervine Reubell, prin a te asigura de fidelitatea armatei. Trimite-i la Sambre-et-Meuse pe ofițerii care ți se vor părea dubioși. Trebuie ca la momentul oportun armata dumitale să meargă ca un singur om.

— Mă jignești, cetățene Director. Cunosc armata Parisului ca pe propriul meu buzunar. Am făcut parte din garda franceză în 89. Am luat palatul Tuileries în 92.

Îndreaptă o mînă latră spre Barras și spune :

— Vezi, cetățene Director, toate astea nu s-ar fi întîmplat dacă nu l-ați fi ucis pe Robespierre.

Barras tresare, Florensac surîde interesat.

— Eu nu mă amestec în politică, continuă Augereau, eu sînt soldat al Republicii. Dar mi s-a părut totdeauna o

lipsă de bun-simţ să înjunghii Revoluţia ca pe un porc bătrîn.

Dă din umerii săi puternici.

— În sfîrşit, ce-a fost a fost. Cînd îmi vei da numirea de comandant ?

Florensac urmăreşte scena din ce în ce mai amuzat. Augereau i se adresează :

— Mîneca ta goală şi crestătura de pe obraz îmi dovedesc că eşti un soldat vechi. Trebuie să mă înţelegi. Într-o bătălie e necesar să-ţi mobilizezi oamenii atît cît trebuie, nu mai mult, şi în nici un caz excesiv. Acelaşi lucru se întîmplă şi în revoluţii : trebuie să omori în cunoştinţă de cauză.

— Generale, ţi-l prezint pe cetăţeanul colonel Florensac, deputat în Adunarea celor Cinci Sute, iacobin ca noi toţi.

Faţa lui Augereau se luminează.

— Florensac ? Tatăl micului meu Atala ? Mi-a vorbit adesea de tine, în bivuac. Te venerează. E un luptător aprig. Îl vei revedea. Comandă un regiment în divizia mea. Un mănunchi de republicani de nădejde ; să nu iei în consideraţie ordinul de încartiruire pe care i l-am dat.

Îi strînge cu vigoare mîna lui Florensac.

— Un viteaz de temut, voinicul tău, continuă Augereau jovial. Ştii că nu voia să vină ! ? S-a îndrăgostit de sora generalului-comandant. O fată frumoasă, într-adevăr. Toţi generalii erau în jurul ei asemeni cîinilor în călduri. Ea l-a preferat pe fiul tău, maiorul. Atunci, generalul-comandant a căsătorit-o pe Paulina cu Leclerc. E băiat de treabă, Leclerc, dar va fi încornorat. Nu e făcut să dreseze o mînză pur-sînge ca asta. Pe scurt, generalul-comandant ţi-l trimite pe Atala pentru ca Leclerc să nu poarte coarne chiar de pe-acuma.

Cei doi membri ai Directoratului încep să rîdă.

— Draga de Paulina ! exclamă Barras, o credeam îndrăgostită de Fréron. Buonaparte a făcut-o să vină în Italia numai ca să împiedece această căsătorie.

— Ca să vezi ! exclamă Augereau, generalul-comandant mai are încă de furcă cu familia sa.

— Vei avea numirea mîine, generale, hotărăşte Barras pentru a o tăia scurt. Curăţă-ţi armele cu discreţie şi fii gata să acţionezi la momentul potrivit.

— Iată că întinerim, intervine Florensac. Îţi aminteşti, Barras, ziua în care l-am adus pe Buonaparte la Convenţie, imediat după Vendemiar ?

— M-am gîndit întotdeauna că acest mic ofiţer va face carieră.

— În privinţa asta, încheie Augereau, ai avut fler. Are cap, nu glumă, generalul-comandant !

* * *

Plecînd de la Tuileries, Florensac se întreabă ce are mai urgent de făcut. A amînat, zi după zi, să o viziteze pe Agnès la Jeannette Hulin. Astăzi vînătoarea regaliştilor va fi necruţătoare. Membrii Directoratului sînt înfricoşaţi, vor fi cruzi. Plasa se va strînge : poate că Agnès va fi prinsă-n ea.

Cît despre nerodul ăsta de Atala, e oare într-adevăr atît de îndrăgostit de Paulina Buonaparte încît Napoleone s-a crezut obligat să-l îndepărteze ? Ce se va întîmpla cu biata Isabelle şi cu băiatul ?

Paşii săi se îndreaptă totuşi mecanic nu spre strada Vieux-Colombier, ci spre cartierul Marais, unde locuieşte Jeannette Hulin.

În faţa casei ezită. Se decide totuşi, urcă repede scara, bate la uşă, cînd deodată aude vocea unui bărbat care cîntă fals. Hulin deschide şi exclamă vesel :

— Cetăţene reprezentant, sînt fericit să te revăd ! Jeannette se plîngea că nu are veşti de la tine.

Se dă la o parte pentru a-l lăsa pe Florensac să intre. Jeannette se ridică surîzătoare. El o sărută pe frunte, priveşte în jur, căutînd-o pe Agnès.

— Generalul Augereau mi-a schimbat ruta, strigă vesel Hulin. Doar am comandat odată Garda Parişului ! N-a uitat. Jeannette era furioasă că sînt în Italia, iar pe mine mă rodea gelozia. Ce vrei, asta-i situaţia !

Ea se agaţă de gîtul lui şi îl sărută.

— Nu ai dreptate, Hulin !

— Fiul tău va veni şi el peste cîteva zile, continuă Hulin, de îndată ce bivuacurile vor fi instalate în Bourgogne.

Rîde cu poftă.

— Aş adăuga că e momentul să-şi vadă nevasta şi băiatul.

Fruntea lui Florensac se întunecă.

— L-am întîlnit pe generalul Augereau la Barras. Nu mi-a ascuns că Atala pare a-şi fi pierdut capul.

Un nou hohot al lui Hulin.

— Fiul tău e tînăr. Important e ca apropierea generălesei Leclerc să nu-i dăuneze.

— Ia loc, îl invită Jeannette, împingînd un fotoliu spre Florensac care o refuză cu un gest al mîinii.

— Vrei să bei un pahar de asti ? îl îmbie Hulin. Am adus cîteva sticle în cufăr.

Un nou refuz al lui Florensac care în cele din urmă întreabă :

— Şi tînăra noastră ?

— A dispărut, a zburat, răspunde Jeannette. Coliviile fără gratii nu sînt bune pentru asemenea păsări. A stat cîteva zile aici, aşezată de dimineaţa pînă seara lîngă fereastră şi apoi, într-o bună zi, şi-a luat tălpăşiţa.

— Jeannette m-a pus la curent, vociferează Hulin. Un agent al lui Batz la mine... Recunoaşte că e culmea !

— Femeile pot fi cu uşurinţă, rînd pe rînd, republicane, regaliste şi din nou republicane, intervine Jeannette. Eu sînt o dovadă ! Deşi am complotat cu Batz, sînt acum nevasta ta. Pentru noi femeile, politica înseamnă sentiment.

— Dacă Jeannette a rămas republicană pînă-n măduva oaselor, o tachinează Hulin, înseamnă că în absenţa mea nici un chipeş muscadin n-a sedus-o, nu ?

Jeannette rîde şi Florensac reuşeşte să zîmbească.

— Dacă ai fi cu treizeci de ani mai tînăr, continuă Hulin, ai fi făcut poate din ea o iacobină !

Cu cîteva zile înainte, aici, a ţinut-o pe Agnès în braţe. Simte cu violenţă gustul sărutului ei, parfumul ei. Ochii Isabellei. O insuportabilă greutate în piept îl împiedică să respire.

— Ce palid eşti ! se miră Jeannette. Te doare ceva ?

— Nu-i nimic. Puţină oboseală, bîiguie Florensac şi îşi ia rămas-bun. Sper că Atala se va dezmetici şi totul va reintra în normal.

După ce uşa s-a închis, Hulin o prinde pe Jeannette de subsuori, ridicînd-o spre el ca s-o sărute, apoi o lasă jos. Exclamă :

— Nimeni n-o să-mi scoată din cap ideea că bîtlanul ăsta bătrîn s-a îndrăgostit de puştancă şi a rămas dezamăgit negăsind-o în cuib.

— Spui prostii, protestează Jeannette. El are peste şaizeci de ani iar ea n-are încă douăzeci.

Hulin clatină din cap :

— Neplăcut e, pare-se, faptul că inima nu îmbătrîneşte, precum celelalte organe. Cînd i se împlineşte sorocul, se sfarmă.

Capitolul III

O ŞTRENGĂRIŢĂ CARE PROMITE (1797)

Aşezată pe o bancă de lemn, piesă nepotrivită în somptuosul decor al pavilionului Marsan, Agnès priveşte forfota solicitatorilor. Cum e drăguţă şi sfioasă, a fost lăsată să ajungă fără nici o dificultate pînă la sfîntul sfinţilor. Prezenţa ei în anticameră nu pare să intrige pe nimeni. Trei membri ai Adunării celor Cinci Sute, îmbrăcaţi în togele lor romane şi purtînd pălării cu pene, au venit în delegaţie. Lui Agnès i s-au părut caraghioşi. Era cît pe-aci să izbucnească în rîs.

De cînd se afla la Paris nu se mai plictisea. Era luată în serios : conspira. Nu că ar fi fost interesată de întoarcerea Bourbonilor. Dar a juca un rol politic la şaptesprezece ani e ameţitor ! Şi apoi, privirile bărbaţilor, vorbele

bărbaților. Cînd i se adresau, vocea li se voala. Pe urmă a fost povestea cu Florensac. Batz i-a cerut neapărat să-l „prindă în mrejele ei". Pesemne că ca s-a pripit sau a mers prea departe. Ludovic s-a aprins ca un morman de vreascuri uscate ! Era vrednic de milă bietul om ! În definitiv, n-a fost prea neplăcut să se lase sărutată de acest bătrîn. Numai că el, după ce a plecat cu lista, n-a mai dat pe la Hulin.

După fuga lui Batz, Fauche-Borel are puteri depline din partea celor de la Coblenz. E un bărbat frumos, de treizeci și cinci de ani, de statură mijlocie, distins, elegant, întotdeauna sobru, care nu-și pironește privirile asupra ei, ca alții. Cu toate că e un burghez elvețian, Fauche-Borel este un gentilom.

A invitat-o pe Agnès să cineze într-un separeu, căci Batz îi recomandase să se ocupe de ea. Dar nu au fost singuri. Mai erau acolo cetățeanul Pichegru, președintele Adunării celor Cinci Sute, și generalul Moreau.

Fauche-Borel a prezentat-o pe Agnès drept secretara sa. Moreau a părut contrariat. Cu capul vîrît între umeri, avea înfățișarea unui taur, fața grosolană și roșie, fruntea îngustă, maxilarul inferior proeminent, umerii largi. Îi vorbea cu respect lui Pichegru, fostul său șef. Pe timpul lui Robespierre, amîndoi cuceriseră Olanda. Dar în vremea Teroarei căzuse capul tatălui generalului Moreau.

Moreau făcuse cunoștință cu Fauche-Borel prin Pichegru în vremea cînd Directoratul îi încredințase lui Fauche-Borel comanda armatei Rinului, înainte ca acesta, suspectat de „simpatie" față de regaliști, să fie demis, apoi ales deputat în Adunarea celor Cinci Sute, iar acum președinte.

Cu toate că Fauche-Borel garantase pentru Agnès, Moreau n-a scos o vorbă cît a durat masa. În schimb, Pichegru s-a văitat de incapacitatea Directoratului, de delapidările comise de către membrii acestuia, de mizeria poporului și a încheiat că nu există altă soluție decît readucerea unui rege. Moreau, care nu-și găsea cu nici un chip locul, se mulțumea să dea din cap cînd și cînd.

Către sfîrșitul mesei (pe care Agnès a socotit-o excelentă, dar sinistră), Pichegru declară :

— În Adunarea celor Cinci Sute putem cîștiga partida. Ultimii iacobini tremură. Nu ne va fi greu să-i aducem la ordine, acum cînd Babeuf a fost ghilotinat. Altfel stau lucrurile cu membrii Directoratului — în afară de Barthélemy, care e de-ai noștri, și Carnot care, fiind înțelept, și-a dat seama că Revoluția a pierdut partida.

— Faptul că a votat moartea regelui nu-i un risc pentru el ? întrebă Fauche-Borel.

— Patriotismul lui e mai presus de acest fapt, răspunse Pichegru. Pentru el, viitorul Franței e mai important decît viitorul Republicii. Membrii Directoratului, regicizi și delapidatori cum sînt, n-au decît să-și plîngă soarta. Programul pe care l-am întocmit — temperare religioasă, redresare financiară, încetarea războaielor din exterior — îi înspăimîntă pe Reubell și pe La Revellière. În sfîrșit, mai e și Barras poreclit „Coruptibilul", în amintirea lui Robespierre. Dacă prin propuneri ispititoare am reușit să-l facem să-și schimbe părerile, partida e cîștigată.

— Pentru asta, l-a întrerupt Fauche-Borel, va fi de ajuns să am o întîlnire cu el. Îi voi oferi argumente zornăitoare și cu zimți. Aș putea chiar să-l asigur că voi uita totul. După toate cele acest viconte mai e și gentilom.

Agnès s-a oferit, atunci, să încerce organizarea unei întrevederi. Ea îl cunoștea puțin pe Barras.

Moreau, care urma să se întoarcă a doua zi la trupele de pe Rin, făcu un gest de parcă, în ceea ce-l privește, se spală pe mîini.

— O fată frumoasă, a observat Pichegru, are mai mulți sorți de izbîndă. Barras o va asculta cu siguranță.

Iată de ce stătea ea acum pe bancă, pîndind momentul favorabil.

În sfîrșit, Barras apare, purtînd o pălărie în etaje, o centură lată, roșie, care-i strînge redingota albastră. Trebuie să-i fi fost foarte cald cu atîtea zorzoane în luna august. Agnès se ridică, îndreptîndu-se surîzătoare spre el :

— Cetățene-Director, sînt Agnès de Vaudreuil. Ne-am întîlnit la Thérésia Tallien.

— Cine te-ar putea uita ? o întreabă reprezentantul Directoratului, luîndu-i mîna. Pe mine mă așteptați ? Nu îndrăznesc să sper.

Scoate din buzunar un ceas mare de aur pe care îl consultă.

— Din păcate, trebuie să mă duc la Adunarea celor Cinci Sute. Deputaţii ne fac griji !

O ia pe Agnès de braţ, conducînd-o spre scara de marmură.

— Dar ne vom revedea, nu-i aşa ? Îmi vei povesti ce anume te frămîntă. Eşti fermecătoare. Locuieşti la Paris ?

— Deocamdată, răspunde ea. Sînt orfană. În Canada, unde am o moşie, aş fi bogată. Aici, însă...

El se opreşte pe o treaptă şi o ia de bărbie.

— Biata copilă ! Sînt hotărît să mă ocup de soarta dumitale.

— Ai alte griji, răspunde ea privindu-l în ochi.

— Mi-e teamă într-adevăr că vreo două-trei zile voi fi ocupat, pînă scăpăm de pleava regalistă.

Continuă să coboare : Agnès îl urmează neliniştită.

— Pleava ?

— Însoţeşte-mă pînă la Adunare, îi propune el oferindu-i braţul.

Ea se preface încurcată :

— N-aş îndrăzni niciodată.

— Greşeşti. Nu avem de ce să ne temem. Cel puţin aici.

— Şi ce te-ar putea face să te temi ? întreabă Agnès simulînd naivitatea.

— Pichegru este sufletul unui complot regalist, răspunde Barras conducînd-o spre terasa de la Tuileries.

— Crezi că ar putea reuşi ?

El rîde, se opreşte, o priveşte cu atenţie.

— Eşti prea frumoasă ca să-ţi pese de politică ! Deşi doamna Tallien, înaintea ta... Dar să lăsăm asta. N-au putut face nimic fără mine. Nu pot întreprinde nimic împotriva mea.

Porneşte din nou.

— Să revenim la dumneata, adorabilă solicitantă. Eşti de acord să cinăm împreună peste două zile ? Caută-mă la biroul meu. Îmi vei spune cu ce te pot ajuta.

îi ia mîna.

— Nu există nimic imposibil pentru cine are asemenea ochi, rostește el, scoțîndu-și pălăria.

Apoi se întoarce și pătrunde în Manej.

E momentul ca Agnès să-l sfătuiască pe Fauche-Borel (pe care-l iubește fiindcă nu încearcă să se culce cu ea) să părăsească Parisul.

* * *

Lazare Carnot își mușcă buzele, care sînt foarte subțiri. Cu un gest mecanic, își trage cîteva șuvițe pe frunte. Îl privește pe Florensac, aflat în picioare în fața biroului său și oftează :

— Nu mai înțeleg nimic ! Nu a doua zi după Thérmidor, cetățeanul Barras a fost acela care a încercat să mă proscrie ca terorist ? Tu îmi spui că azi mă acuză de regalism !

— Nu înțelegi fiindcă ești un pur, cetățene Carnot, răspunde Florensac. Trăim în vremea unei politici bizantine.

— Dacă există cumva un complot regalist, exclamă Carnot, guvernul este destul de puternic ca să-l reprime.

— Nu asta este și părerea celor trei membri ai Directoratului proveniți din Convenție, opinează Florensac.

— Eu nu provin tot de acolo ? Nu sînt atît de naiv încît să-i readuc la putere pe Bourboni, care m-ar trimite la eșafod sau la Cayenne ! Am votat moartea regelui. Crezi că în calitate de membru al acestui guvern l-aș trăda ?

— Eu nu, replică Florensac, desigur că nu. Mă număr printre aceia care știu ce-ți datorează Franța, cum ai creat armatele Republicii, cum le-ai insuflat sentimentul forței, al măreției ! Pentru mine vei fi întotdeauna Organizatorul Victoriei. Iată de ce am venit să te previn.

Carnot se ridică, îi întinde mîna lui Florensac.

— Mă sfătuiești să fug ? întreabă el.

— Fără nici o îndoială, răspunde Ludovic. Lui Barras îi e frică, iar noi știm de ce e în stare cînd îi e frică.

Carnot are o tresărire de indignare :

— Să trec în ochii francezilor drept un trădător ! Fiindcă a fugi înseamnă a recunoaște !

Își acoperă ochii cu palma. Florensac ghicește că e gata-gata să plîngă.

— Știu că există un complot al cărui suflet e Pichegru. Tu n-ai nici un amestec, dar ei au găsit prilejul să te piardă. Ești prea pur pentru ei. Și apoi, după ce ai avut unele ezitări, îl acoperi pe Buonaparte pe care ei îl urăsc. Buonaparte și cu tine sînteți prea mari pentru ei.

Carnot se prăbușește în fotoliu, cu capul în mîini, descumpănit.

— Eu cu putință să recurg la fugă ?

Florensac bate cu pumnul în masă.

— Trebuie ! Te vei apăra mai bine din străinătate decît în fața unui tribunal părtinitor, sau la Cayenne, unde te vor trimite.

Lazare Carnot îndreaptă spre Florensac o privire rătăcită.

— Generalul Buonaparte este prietenul meu. El l-a delegat pe generalul Augereau să apere Parisul împotriva oricărei tentative de lovitură de stat...

— Momentan, Buonaparte este mai degrabă prietenul lui Barras decît al tău, răspunde fără menajamente Florensac. Crede-mă, Lazare, n-ai nici un minut de pierdut dacă vrei să preîntîmpinăm un rău cu mult mai mare.

— Și unde să mă duc, Dumnezeule ?

— În Elveția. Ai o zi sau două înaintea ta. Am aranjat totul în vederea călătoriei. Ai timp să treci pe-acasă să-ți faci bagajul.

Cei doi bărbați se privesc ochi în ochi.

— Un savant matematician poate fi un bun călăreț ? întreabă Ludovic. Mi se pare mai prudent să pleci călare. Evident, nu în acest costum de membru al Directoratului ! De asemeni, ar fi prudent ca, înainte de a părăsi acest birou, să emiți două ordine de misiune, în numele Directoratului, pentru tine pe un nume fictiv, iar pentru mine pe numele meu adevărat.

— Mă însoțești ? se miră Carnot.

— Îţi pot oferi trei popasuri. Prilej pentru mine de a-mi vizita prietenii.

Carnot îl cunoaşte pe Florensac de pe vremea cînd amîndoi erau deputaţi în Adunarea Legislativă, dar n-au avut niciodată legături prieteneşti.

— De ce faci asta ? întreabă el. Dacă mă vor socoti vinovat, vei fi complicele meu.

— Să presupunem că doresc să fiu departe de Paris cîteva zile, răspunde Florensac, privindu-l pe Carnot cum scrie ordinele de misiune cerute. Ar fi trebuit să le semnezi „Reubell" sau „Barras". Ar fi fost valabile mai mult timp.

Carnot se ridică :

— Nu mi-ai răspuns, insistă el cu o licărire de nelinişte în privire. Te stimez prea mult ca să mă îndoiesc de tine, dar recunoaşte că aş avea motive.

Ludovic ia cele două ordine de misiune de pe masă, le face sul :

— Din întîmplare am putut furniza membrilor Directoratului cîteva nume care i-au pus pe urmele unei chestiuni mult mai importante decît crezusem. Totuşi, nu mi-ar plăcea nicidecum să depun mărturie. Cred că mi-am făcut datoria de republican, dar poliţist nu sînt. Prefer să plec. Şi apoi simt nevoia să mă vîntur.

Ajunge la uşă urmat de Carnot.

— Să nădăjduim că nu te vor recunoaşte pe drum. Caii ne aşteaptă.

* * *

— Lucrurile par a se fi petrecut ca la zaruri unde, dintr-o singură lovitură norocoasă, poţi lua mizele tuturor, exclamă vesel Barras.

Şi întorcîndu-se spre Augereau şi Hulin, continuă :

— Vă felicit ! Aveţi un exemplu ilustru : Cromvell a curăţat în acelaşi fel Parlamentul englez.

— Totul s-a petrecut cum nu se putea mai bine, spune Augereau. Am încercuit Manejul şi palatul Tuileries şi i-am lăsat pe deputaţi şi senatori să intre în şedinţă, după ce i-am arestat în mod discret pe comandantul Ramel şi pe

generalul Pichegru. Pe ceilalți n-am făcut decît să-i pîndim la ieșire.

Sînt în biroul lui Barras, unde cei trei membri ai Directoratului și-au petrecut noaptea.

— Potrivit instrucțiunilor pe care mi le-ai dat, continuă Augereau, parlamentarii arestați au fost trimiși la Temple.

— Parisul e liniștit, intervine Hulin. Cîteva zeci de ofițeri au fost suficienți pentru percheziții. Păsările au fost prinse în cuib.

Îi întinde o listă lui Barras. Acesta o parcurge, apoi i-o dă lui Reubell.

— E necesar, intervine La Revellière, să facem cunoscut în țară că Republica era amenințată, că președinții Senatului și ai Adunării celor Cinci Sute făceau parte din complot. Te întrebi pe drept cuvînt la ce servește poliția cînd constați că La Trémouille, Bourmont, Polignac trăiau liniștiți la Paris, că tinerii regaliști contaminau garda națională, că emigranții reveneau prin toate frontierele, că Parisul era dus de nas de șuani [1], că ziua în amiaza mare clubul de la Clichy pregătea lovitura de stat pe care am evitat-o. Tu l-ai prins pe Barthélemy ? îl întreabă La Revellière pe Hulin.

— Nu, răspunde acesta, Santerre a fost însărcinat cu Luxembourgul.

— Cum de-a scăpat Carnot ? se miră Barras. Oare cine l-a putut preveni ?

Se uită la ceas.

— Am convocat Senatul la Facultatea de medicină și Adunarea celor Cinci Sute la Odéon. Putem conta pe deputații fricoși, pe „mlaștină". Arestarea lui Barthélemy, Pichegru, Aubry, Bourdon, Delarue, Ramel și Barbé-Marbois le-a dat probabil destul de gîndit, ca să fie gata să voteze tot ce vom dori. Partida e aproape cîștigată. Parisul e plin de proclamații.

— Lumea se înghesuie să le citească, constată Hulin. Dar mi se pare că reacționează slab.

[1] Insurgenți regaliști din Vendeea care luptau împotriva Revoluției.

— Înseamnă, spune în zeflemea Reubell, că regaliștii nu sînt populari deloc, dar nici noi !

Augereau și Hulin odată plecați, Barras se adresează celor doi membri ai Directoratului afundați în fotolii, cu fețele trase de nesomn.

— Ei bine ! exclamă el vesel, n-a fost atît de cumplit ca în Thermidor. E mai ușor să păstrezi puterea decît s-o cucerești. Dacă Robespierre ar mai fi pe lume, ar fi avut de învățat ceva.

Gluma, de un gust îndoielnic, smulge o strîmbătură lui La Revellière. Reubell rămîne impasibil.

— Mă voi duce la Adunarea celor Cinci Sute, hotărăște Barras, iar tu, Reubell, la Senat. Voi dispune imediat să fie numită acea comisie compusă din cinci membri care va propune următoarele măsuri : anularea operațiilor electorale în patruzeci și opt de departamente, interzicerea drepturilor electorale pentru toate rudele și prietenii emigraților ; deportarea lui Pichegru, Barthélemy, și a unora dintre conjurați. Aplicarea legilor Convenției, expulzarea Bourbonilor rămași în Franța, suprimarea ziarelor regaliste care infestează opinia publică.

— Mergem ? propune La Revellière. N-ar fi prudent ca suspecții rămași nearestați să se consfătuiască prea mult timp înaintea sosirii noastre.

Îl bate pe umăr pe Reubell.

— Se pare că am salvat încă o dată Republica.

— Apropo, își amintește Barras deschizînd ușa, un raport mă înștiințează că generalul Moreau a venit la Paris fără să se prezinte la Minister. În schimb, a cinat într-un restaurant de la Palais Royal împreună cu Pichegru și cu un cetățean elvețian pe nume Borel, care se află la Paris de cîteva săptămîni ! Din păcate, a părăsit hotelul din strada Provence, unde locuia.

Toți trei se urcă într-o trăsură care aștepta în fața ușii pavilionului. Barras îi poruncește vizitiului :

— Îl lăsăm pe membrul Directoratului Reubell la Facultatea de medicină și apoi ne ducem la Odéon.

În trăsură, Barras continuă :

— Am primit vizita unuia din foștii noștri colegi pe care alegerile l-au neliniștit : cetățeanul Fouché.

Cei doi membri ai Directoratului tresar.

— O adevărată canalie, e de părere La Revellière.

— Cu toate acestea, ne-a fost foarte util în vremea Thermidorului, protestează Barras.

— Şi ce-ai de gînd cu el ? întreabă Reubell.

— Îl folosesc, răspunde Barras. El mi-a spus că Borel acesta este cu siguranţă omul Bourbonilor.

Reubell se încruntă. Apoi întreabă :

— Ce hotărîm cu Moreau ?

— Să-l destituim din funcţia de comandant, să-l punem sub supraveghere, să-l anchetăm. Trebuie să ştie multe despre Pichegru.

Trăsura se opreşte în faţa Facultăţii de medicină, Reubell coboară, îşi pune enorma sa pălărie cu pene.

— În viteză, în viteză, strigă Barras în timp ce trăsura porneşte.

Barras îl întreabă pe La Revellière :

— Ce crezi, Agnès este un nume foarte răspîndit de la Molière încoace ?

— Drept să-ţi spun, răspunde La Revellière surprins, habar n-am.

Barras îşi ciupeşte nasul în timp ce trăsura trage în faţa teatrului Odéon, devenit sală de bal, în care dispusese să fie convocaţi cei lăsaţi liberi din Adunarea celor Cinci Sute.

— Raportul poliţiei afirmă că la cina de care vorbeam a fost şi o fată foarte drăguţă, pe nume Agnès.

Un gardian deschide portiera.

— Parcă ai căuta acul în carul cu fîn, spune La Revellière coborînd.

— Mi-a venit o idee în această chestiune, răspunde Barras, urmîndu-l.

* * *

— M-ai dus într-o goană nebună ! exclamă Carnot, frecîndu-şi şalele, înainte de-a se aşeza în faţa lui Florensac, în mica încăpere a hanului din Champagnole. Eu nu sînt, ca tine, un vechi călăreţ.

— Ai în schimb cu douăzeci de ani mai puţin decît mine ! De la patruzeci la şaizeci, contează, cetăţene...

Coboară vocea, face cu ochiul și șoptește :

— Trebuia, dă-ți seama. Nu pe tine, un mare conducător, trebuie să te învăț că promptitudinea unei decizii este condiția victoriei.

— Sînt mai bine de zece ani de cînd n-am mai încălecat un cal, bombăne Carnot. Puteam înnopta la Nolay unde se află nevastă-mea cu copiii. Am fi băut cîteva sticle de Bourgogne. Numai cîteva leghe ne despărțeau.

— Vrei să mă opresc acolo la întoarcere, ca s-o liniștesc pe cetățeana Carnot ?

O hangiță durdulie aduce un castron uriaș. Cu ajutorul unui polonic, toarnă ciorba în farfuriile călătorilor.

— Atunci de ce n-ai vrut să ne petrecem noaptea acolo ?

— Pentru că, de vor căuta pe cineva acolo, ripostează Florensac, tu vei fi acela, nu eu.

Uruitul unei trăsuri îi face să tresară. Florensac se ridică, se duce la fereastră, ridică perdeaua. O trăsură oprește în fața hanului. Din ea coboară un bărbat.

— Nici o teamă, spune Ludovic lăsînd să cadă perdeaua, un bărbat singur. Polițiștii nu călătoresc decît cîte doi.

Pași, zgomot de voci.

— Atenție ! Nu uita că nu te mai numești Lazare și că nu mai ești membru al Directoratului.

Ușa se deschide. Intră un călător. E un bărbat de patruzeci de ani, distins. Salută, ia loc la o masă, poruncește hangiței :

— Ocupă-te de vizitiul meu și de cal. Pornim din nou mîine dimineața, în zori.

Zărindu-l pe Carnot, se încruntă imperceptibil. Hangița se îndepărtează. Călătorul se ridică, se apropie.

— Mi se pare, cetățeni, că sîntem singuri astă-seară în acest han.

Carnot își duce mîna la frunte pentru a-și ascunde fața.

— Într-adevăr, într-adevăr, mormăie Florensac, deloc dispus să înceapă o discuție.

Dar inoportunul insistă :

— Mă prezint : Ludovic Fauche-Borel, din Neuchâtel. Dacă dormiți aici în noaptea asta înseamnă că mergeți in Elveția sau că vă întoarceți de acolo.

— Într-adevăr, mormăie Florensac.

— Dacă vă întoarceți, fără îndoială că nu știți ce se petrece la Paris.

— Ce se petrece ? întreabă Florensac, prefăcîndu-se mirat.

— Cred că revoluția regalistă prevăzută pentru mîine a fost descoperită. Nu vă pot spune mai mult, fiindcă am fost nevoit să părăsesc Parisul în grabă... treburile mele mă cheamă în Elveția.

— O lovitură de stat ? întreabă Florensac.

— Am auzit că Directoratul era la capătul puterilor, că majoritatea din cele două Adunări ar fi riscat să-l recheme pe rege, dar că proiectul a eșuat *in extremis*. Fiind cetățean elvețian, nu-mi place să mă aflu în străinătate în vremuri tulburi. Capitala, nădăjduiesc, n-a trecut prin foc și sabie.

Hangița i-a adus ciorba și omul se așază la masa lui, în timp ce Carnot și Ludovic înfulecă o omletă.

După ce termină de mîncat ciorba, călătorul revine la ei și le șoptește :

— Oricare ar fi învingătorul, nu era potrivit pentru dumneata să rămîi la Paris, cetățene Lazare. Dacă Barras cîștigă, te va sacrifica. Dacă vor cîștiga regaliștii, nu vor uita că ești regicid. Ai făcut deci foarte bine plecînd. Desigur că amicii mei se vor bucura de ceea ce vor numi „dezertarea" învingătorului de la Wattignies, dar...

— Cetățene, îngaimă Carnot, te înșeli.

— Voi adăuga, continuă Fauche-Borel, clătinînd din cap, că dacă din Franța se iese deocamdată destul de ușor, în Elveția se pătrunde mai greu. Aș fi fericit să-ți pot fi de folos acolo.

Cei doi bărbați nerăspunzînd nimic, continuă :

— Nu cred că sînteți de-ai noștri. Dar nu mai sînteți nici de-ai celorlalți. Asta înseamnă foarte mult în ochii mei.

Cum hangița a reapărut, călătorul își reia locul și cinează cu poftă.

— Iată-te în mîini bune, mormăie Florensac printre dinți, un elvețian regalist ! Pot pleca liniștit.

* * *

— Mă întreb dacă ești atît de naivă pe cît vrei să pari, o chestionează Barras luîndu-și lornionul de pe masă și privind-o pe Agnès, care se află în fața lui într-un fotoliu.

În drum spre această întîlnire, i s-a făcut foarte frică. Se întreba dacă poliția Directoratului este bine organizată și dacă numele ei nu figurează cumva prin cine știe ce dosar. Dar nu-i mai rămăsese nici o altă soluție.

Numai printr-o minune a scăpat cînd s-a făcut percheziția în strada Poissonnière unde Fauche-Borel o instalase într-o mansardă. Polițiștilor nu le-a păsat de mansarde, după ce-au arestat un domn în vîrstă care nu era pe lista lui Florensac. Ea a stat ore în șir încuiată, tremurînd la cel mai mic zgomot.

E încredințată că lista a jucat un rol însemnat. Dar ar fi putut oare să procedeze altfel, de vreme ce Jeannette Hulin o spionase și-o denunțase ? Regaliștii au pierdut partida. Toți sînt arestați sau în drum spre graniță. De mîine vor începe procesele. Membrii Directoratului vor fi cu atît mai necruțători, cu cît le va fi fost mai mare frica.

Abia stăpînindu-și emoția, Agnès a intrat, la ora fixată, în pavilionul Flore.

Barras a ieșit din cabinetul său aurit pentru a o întîmpina în prag.

Agnès îl găsește seducător pe acest don Juan cu tîmplele argintii. Nu pare să aibă patruzeci și doi de ani. Îi ascultă cu răbdare mărturisirile. Ea îi vorbește de domeniul de la Rivière-de-Loup.

— Vai ! copila mea, sîntem în război cu Anglia. Ba chiar îți pot mărturisi că plănuim o debarcare. Pentru a ajunge în Canada trebuie să treci prin Antile și de acolo să ajungi în Statele Unite. Iată o călătorie de neconceput pentru o fată de optsprezece ani.

— Ce se va întîmpla cu mine, cetățene membru al Directoratului ?

El ridică din sprîncene.

— Ce părere are cetățeanul Florensac ? întreabă.

Agnès roșește. Barras deschide un dosar subțire pe care îl are în față.

— Ești nepoata lui prin alianță, nu ? De fapt, ce știi despre el ? O fi bolnav ? Spre surprinderea mea, nu l-am văzut la Adunare în ultimele zile.

Agnès lasă capul în jos, apoi, îmbujorîndu-se, adaugă :

— Trebuie să vă fac o mărturisire. Domnul de Florensac s-a îndrăgostit de mine.

Sprîncenele lui Barras se ridică și mai sus.

— Și încă într-un asemenea mod, continuă Agnès, încît n-am mai îndrăznit să mă duc la el.

Sprîncenele lui Barras revin la poziția normală. Își ciupește nasul. Bineînțeles că nu crede o vorbă, dar această ștrengăriță îl amuză.

— Hm ! nimic mai lesne de înțeles, spune el. Cinezi cu mine astă seară ?

— Mulțumesc, răspunde ea roșind din nou. Am mîncat foarte puțin în ultimele zile.

Putea roși la comandă. Iată o fată care are stofă. N-o descumpănești ușor.

— Cum ? exclamă Barras indignat, dumneata, o copilă atît de fermecătoare ? N-ai mai mîncat ca lumea de la cina din seara trecută, de la Palais Royal ?

A aruncat o minge de încercare. Agnès scoate un țipăt. E palidă și are lacrimi în ochi. Barras se consideră în fața unui spectacol ales.

— Ei da ! continuă el micros. Serviciile poliției noastre l-au supravegheat pe Pichegru, un mare soldat, dar un foarte slab politician. Ne mai interesează un alt conviv de la acea masă, în afară de dumneata, bineînțeles. Nu e vorba de Moreau, ci de elvețian. A dispărut.

Dezorientată, Agnès trece la mărturisiri. Povestirea ei îl amuză pe Barras, care ba își freacă mîinile, ba își ciupește nasul, ascultînd-o.

— Din tot ce spui reiese, conchide el, că Florensac este un bun republican, dar că a greșit cînd ne-a tăinuit sursele sale.

Se joacă neglijent cu un creion și continuă :

— Trebuie să înțelegi, copila mea, că nu aveam de gînd să-i dăm de bănuit lui Pichegru. Sau, cum ar spune polițiștii „să slăbim nodurile funiei". Un imbecil însă l-a lăsat pe elvețian să-i scape.

Sună dintr-un clopoțel. Apare un ușier.

— Trimite-mi-l pe cetățeanul Fouché.

Apoi, după ce ușa s-a închis :

— Vezi bine, copila mea, noi ți-am putea face necazuri. Dar nu asta-i intenția noastră.

Fouché, înalt, slab, intră fără să facă zgomot.

— Această copilă, spune Barras, este o iscoadă dibace, dar eu nu mă las păcălit. Din păcate, nu știe ce s-a întîmplat cu cetățeanul...

Consultă dosarul :

— Fouché-Borel.

— Și Carnot ? întreabă mieros Fouché.

— Nu-l cunosc pe membrul Directoratului Carnot, protestează Agnès.

— Nu, nu-l cunoaște, întărește Barras. Tînăra cetățeană Vaudreuil îți va face o vizită. O vei înscrie pe listele tale. Dacă mișcarea monarhistă ar renaște din propria-i cenușă, e posibil ca ea să fie în măsură să ne prevină.

— Vrei să ne lași singuri ?

Fouché a dispărut pe nesimțite, cum a și venit. Barras se ridică, face înconjurul mesei, se apropie de Agnès, îi ia mîna.

— Dacă ți-e foame, e tocmai timpul să mergem la cină.

* * *

Prăvălită într-un fotoliu, Isabelle plînge înăbușit. Florensac măsoară cu pași mari odaia. Îi ajung doi-trei pentru a o străbate.

— Colonelul Hulin mi-a spus că Atala nu va întîrzia. Alaltăieri a venit Jeannette, suspină Isabelle printre lacrimi. A rămas fără grai cînd a aflat că el n-a pus încă piciorul aici. A încercat să-l scuze. Pesemne că n-a putut să se învoiască. I s-a dat o misiune grea, să asigure ordinea la Adunarea celor Cinci Sute de la Odéon. Dar aseară totul s-a terminat și el n-a apărut. Sînt înnebunită de îngrijorare.

— Nimic nu ne-ndreptăţeşte să credem că i s-ar fi întîmplat ceva, răspunde Florensac, îngrijat totuşi.

Se aşază în faţa ei pe un taburet rotund, capitonat.

— Biata mea copilă, militarii sînt soţi răi. Ori sînt la război, şi voi tremuraţi pentru ei, ori nu sînt la război, şi atunci încep să se plictisească.

— N-au fost încăierări în timpul represiunii ?

— Vin de pe drum. Nu cunosc amănunte. Cred însă că nu. Au fost împuşcaţi vreo sută de fanatici pe cîmpia de la Grenelle. Bărbatul tău ştie însă de partea cui să fie. Mă duc să-l caut şi să-l aduc de urechi.

Isabelle se ridică, încordată :

— Nu te duce. Nu trebuie să ştie că sînt la curent.

— N-ar strica, la urma urmei, să-i faci o primire aşa cum se cuvine !

— Uitasem, adineauri ţi s-a adus un plic.

Ia de pe cămin o scrisoare pe care i-o întinde lui Florensac. Acesta rupe plicul şi citeşte :

„20 Fructidor :

Cetăţene Florensac, ne-ai lipsit mult. Ce ţi s-a întîmplat ? Aş vrea să te văd.

Barras"

Florensac surîde :

— S-o luăm în ordine, mai întîi bărbatu-tău, apoi Barras.

* * *

Cînd Florensac ajunge la Odéon, cei care mai rămăseseră din Adunarea celor Cinci Sute (un deputat din patru era ori închis, ori fugit) se aflau în şedinţă. Florensac se gîndeşte la membrii Convenţiei, decimaţi rînd pe rînd. Progresul e evident. De data asta, opoziţia n-a fost trecută prin ghilotină. Începe să-şi caute fiul. Ofiţerii supraveghetori sînt instalaţi în dependinţele Luxembourgului. Florensac îl găseşte în cele din urmă pe Atala într-o mansardă, unde dormea îmbrăcat pe un pat de campanie.

Zgomotul uşii îl face să tresară pe tînăr, care se întoarce pe partea cealaltă, mormăind. Ludovic se apropie şi îl zgîlţîie. Zăpăcit, Atala se aşază în capul oaselor, frecîndu-se la ochi.

— Tată ! exclamă el. Te-am căutat la Adunarea celor Cinci Sute, dar nu te-am găsit.

— Mie nu mi-a fost greu să te descopăr, răspunde cu asprime Florensac. Hai, sus ! Îmbracă-te, pieptănă-te. Mergem acasă unde soţia şi fiul tău te aşteaptă. Ce rost are să fii viteaz în război dacă eşti laş în viaţă ? S-ar zice că faci parte din tagma afemeiaţilor. Acum trei ani erai nebun după Isabelle. Acum ţi-ai pierdut capul după alta, mîine urmează o a treia. Nepoata mea n-are noroc !

Atala începe să se îmbrace.

— După cîte ştiu, nu eu te-am silit să te însori cu Isabelle, bombăne Ludovic. Te-ai căsătorit cu vara ta împotriva voinţei mele. Şi într-un fel chiar împotriva voinţei sale. Ai ameţit-o cu dragostea ta. Acum, la drum ! Isabelle te aşteaptă ca Penelopa, iar copilul seamănă din ce în ce mai mult cu mama ta, Damagoya.

Părăsindu-l pe Atala în strada Vieux-Colombier, Florensac se întoarce la Luxembourg unde porunceşte să fie anunţat la Barras. Acesta îl primeşte imediat, cordial, încîntat, cu mîinile întinse.

— Sînt fericit să te revăd, Florensac ! Ne-ai lipsit în ultimele zile. Nu eram prea mulţi republicani.

Îi arată un fotoliu în care Florensac se aşază.

— Unde ai fost ?

— L-am condus pe Lazaro Carnot pînă la frontiera elveţiană, răspunde Ludovic impasibil. Te-am scutit de ruşinea de a-l învinovăţi şi, cine ştie ? de a-l trimite la ocnă. Istoria nu ţi-ar fi iertat-o niciodată.

Barras face un gest evaziv.

— Oh ! Istoria, ştii...

— Vei fi consemnat în ea, răspunde Florensac. Cu sau fără voia ta, figurezi de pe-acum în istorie. Dacă ştii cum să procedezi, istoricii te vor felicita că ai închis ochii asupra fugii Organizatorului Victoriei, omul căruia Franţa îi datorează salvarea frontierelor sale şi care n-a participat la nici un complot.

Barras înalță capul.

— Reubell e de vină, mărturisește el. După părerea lui, Carnot e o sperietoare. Îl acuză că ar fi subestimat pericolul regalist, că ar fi pus piedici acțiunii noastre represive.

— Îl acuză, mai ales, de a fi Carnot, răspunde sec Florensac.

— Apropo, am făcut cunoștință cu nepoata ta. O fată fermecătoare. Era băgată în complot pînă în gît, nu-i așa ? Pînă la urmă mi-a mărturisit că ea ți-a dat lista care ne-a fost atît de folositoare.

Încurcătura lui Ludovic nu-i scapă lui Barras.

— Agnès, spune cu vădit efort Florensac, seamănă în mod ciudat cu nevasta mea pe care am pierdut-o de mult, în Canada. Aceea era un înger. Mă tem ca asta să nu fie un demon.

— Reversul medaliei ? ricanează Barras. Dacă vrei s-o vezi, îmi va face plăcere să vă înlesnesc o întîlnire.

Florensac se ridică.

— Fă ce vrei cu ea, strigă el, dar ai grijă să nu te joci cu focul.

Pe deasupra biroului, Barras îi întinde mîna lui Florensac.

— Cred, spune domol acesta, că nu mă voi prezenta la alegeri.

— Să nu faci una ca asta ! protestează Barras. În alegerile de anul trecut au cîștigat cei de dreapta, la anul vor învinge cei de stînga. Crede-mă ! Vom revedea în noua Adunare vechi membri ai Convenției, ca tine.

— Am îmbătrînit. Toate astea nu mă mai amuză. Mă întreb, dealtfel, dacă mă mai interesează ceva.

Barras se ciupește de nas.

— Împotrivește-te, cetățene ! E semn rău. Fii atent, îmbătrînești !

* * *

După plecarea lui Florensac, Barras agită clopoțelul. Apare un ușier.

— Cetățeana Vaudreuil a sosit ?

— Așteaptă în salonul mic.

— Poftește-o.

Agnès intră. Barras se grăbește s-o întîmpine, îi ia mîinile amîndouă și i le sărută pe rînd.

— O zi fără tine e o veșnicie, spune el.

Ea surîde. O conduce spre o canapea, o așază, ia loc lîngă ea, o cuprinde în brațe.

— Am primit o vizită care te va amuza.

Agnès tresare :

— Florensac ?

— Ai ghicit !

Se apleacă spre Agnès, o sărută pe buze. Ea se ferește. Cum Barras se apleacă din nou, se ridică.

— Ei bine ! domnule membru al Directoratului, nu vă mai gîndiți la asta.

— Nu mă gîndesc decît la asta, mărturisește Barras.

Cînd era mică, visa că va veni s-o ia un cavaler frumos pe un cal de paradă. Că o va duce cu el într-un castel cu o sută de turnuri, unde i se va dărui într-o îmbrățișare eternă. Îi cunoștea fiecare trăsătură a feței, chiar și timbrul vocii. Iar acum, Barras ! Deosebirea e mare, așa că e silită să întreprindă ceva. Dacă va ști cum să-l ia, va obține multe de la el.

— L-am văzut pe Fouché. Nu se îndoiește de nimic.

— Să nu-mi spui că... mormăie Barras sufocat...

— Oh ! nicidecum, răspunde ea rîzînd. Dar regaliștii odată decimați, începe să-i fie frică de iacobini. Aș dori să-l revăd pe Florensac și pe fiul său, maiorul Atala. Mi-a vorbit de monseniorul Grégoire și de noul membru al Directoratului, Merlin, care l-a înlocuit pe Barthélemy.

— E nebun ! se înfurie Barras.

Îi ia din nou mîinile. Vrea s-o cuprindă în brațe. Agnès se desprinde, se îndreaptă spre fereastră, aranjîndu-și o șuviță.

Hotărît lucru, Barras e un bărbat care trebuie lăsat să tînjească vreme-ndelungată după ceea ce jinduiește. Dealtfel, cu toți bărbații i s-a spus că e bine să procedeze așa.

Acceptă să cineze cu Barras, dar nu la el și nici într-un separeu. Trăsura părăsește Luxembourgul și o ia pe strada Vaugirard. Cînd ajung în fața Odéonului, Florensac tocmai trece strada cu pași mari. Face un salt spre

a ocoli caii. Privirea i se încrucișează cu cea a lui Agnès, care stă în fundul trăsurii, alături de Barras.

Acesta nu a observat nimic, fiind ocupat cu o nouă și zadarnică tentativă de apropiere. Ea, însă, l-a văzut pe Florensac. Ar dori ca el să n-o fi recunoscut, dar e sigură de contrariu.

* * *

După intrarea lui Florensac, Amélie Guérard închide ușa magazinului și se întoarce spre vînzătoare :

— Margot, lasă-ne singuri ! Treburile noastre nu te privesc.

Apoi, arătînd prăvălia goală :

— Afacerile merg prost, nu mai sînt bani. Milioanele aduse de Buonaparte din Italia au fost repede cheltuite. E adevărat ce se spune, că Directoratul vrea să-l trimită în India în căutare de aur, ca în vremurile bune ale Companiei ?

Florensac se așază pe un scaun. Amélie continuă :

— Nu arăți bine, prietene. Închipuie-ți că am primit vizita cetățeanului Fouché, în persoană, cel care i-a masacrat pe lyonezi, asasinul lui Robespierre. Ce cinste ! Și știi de ce ? Mă prind că nu ghicești ! Ca să ia informații despre Agnès !

— Fouché nu te va mai plictisi, răspunde Ludovic respirînd cu greu. Directoratul îl trimite ca ministru la Milano.

— Barras se teme probabil că Fouché știe prea multe despre el ? spune Amélie, întotdeauna gata să replice. E dat naibii. M-a întrebat despre Batz și despre tine. Din fericire, îmi mai rămăsese niște smirnă într-un săculeț. Am ars-o după plecarea lui ca să dezinfectez aerul. Da' ce ai, Ludovic ? Parcă nu ești în apele tale.

Trecînd în spatele tejghelii, se apucă să strîngă șaluri, dantele, batiste, pe care le rînduiește în sertare.

— Ca să vinzi un fleac de cîțiva bani trebuie să te chinuiești ca un cîine. Pînă ne-o sosi aurul din India o să curgă multă apă sub podurile Senei.

— Indiile sînt colonii engleze, replică Florensac ridicînd din umeri. Toate astea-s palavre. Iar eu n-am vrut cu nici

un preț să plec din Paris fără să-mi iau rămas bun de la tine. Nu mă voi prezenta la alegerile anului VI.

— Te lași de politică ?

— Cînd nu mă plictisește mă dezgustă.

Cîte un sărut răsună pe fiecare din obrajii bătrînei doamne, foarte emoționată.

— Te întorci la Florensac ?

— Da, împreună cu Isabelle și cu nepotu-meu.

— E preferabil să faci vin bun decît politică proastă. Ei, dacă aș mai avea o moșioară și dacă nerodul de frate-meu n-ar fi emigrat și nu ne-ar fi dus la ruină...

— Vino cu mine ! Închide prăvălia !

Ea rîde trist.

— În curînd mă vei cere în căsătorie. Ții minte că într-o seară m-ai dus la balul de la Operă ? Eu îmi amintesc de parcă ar fi fost ieri. Era în 1750 ! În seara aceea, dacă ai fi vrut... M-ai condus pînă la palatul Curzon și ai plecat. Nu, prietene, n-aș părăsi Parisul nici pentru un imperiu. Mi-e groază să trăiesc la țară. Cred că m-aș plictisi de moarte, chiar și alături de tine.

În clipa cînd el pleca, Amélie îl întreabă :

— De fapt, ce-i cu fiul tău ?

— Este la Boulogne cu Hulin, unde se pregătește invadarea Angliei.

— Nici un alt mic Florensac nu e pe drum ?

— Mă tem că va trebui să renunțăm, suspină Ludovic punînd mîna pe clanța ușii.

Ea îl urmărește cu privirea, apoi intră în magazin.

— Margot, mătură, dacă vrei ! În loc de bani, astea au cărat aici tot noroiul din cartier.

* * *

— Va să zică ai cinat cu Bourrienne ? întreabă Barras luîndu-i mîna lui Agnès și bătînd-o ușor cu palma. Sper că n-a fost prea îndrăzneț.

— Mi-a dăruit un briant.

Barras își ciupește nasul.

— Fără să ceară nimic în schimb ?

— Nu sînt de vînzare, ripostează Agnès.

Stau alături pe canapeaua din biroul lui.

— Numai că, spune ea în continuare, nu mi-ai uşurat deloc misiunea propunîndu-i lui Buonaparte să organizeze debarcarea în Anglia ! Nu se poate lipsi de Bourrienne. L-a luat cu el. De cînd s-a întors, am întîmpinat toate piedicile din lume pînă cînd am izbutit să-l întîlnesc. Pot să te informez că Buonaparte nu crede posibilă expediţia în Anglia. I-a declarat lui Bourrienne că încercarea ar fi prea riscantă. Dar, cum mi-a spus, aveţi un alt proiect ?

— Într-adevăr, răspunde Barras cu nemulţumire. Un proiect atît de nesăbuit încît mă întreb ce ascunde.

— Bourrienne crede că generalul este nefericit în căsnicie. Ducîndu-şi nevasta departe, speră să o smulgă amanţilor ei.

— Îşi închipuie că îl va urma ?

Barras se ridică.

— Aşteaptă-mă alături. Trebuie să sosească Reubell şi La Revellière.

Agnès depune un sărut uşor pe buzele lui Barras şi dispare. După cîteva clipe, uşierul îi introduce pe cei doi membri ai Directoratului. Aceştia atacă imediat subiectul pentru care se află aici :

— Am citit raportul generalului Buonaparte, spune La Revellière. Are dreptate. Trebuie să ocupăm Egiptul. Nu aparţine nimănui. Turcii nu mai au nici o putere acolo. Dacă nu ne ducem noi, englezii vor pune stăpînire pe el.

— Drace ! Treizeci de mii de oameni, o expediţie care să traverseze Mediterana, cu riscul de a întîlni o escadră engleză şi de a fi scufundaţi ? obiectează Barras aşezîndu-se la birou.

— Cît despre mine, îşi dă cu părerea Reubell, sînt pentru trimiterea acestui general la naiba. Să plece în Egipt ca să fie ucis sau să devină paşă. Să scăpăm odată de el !

Cu lornionul la ochi, Barras citeşte cu voce tare :

„Pentru a distruge Anglia trebuie să punem stăpînire pe Egipt. Imperiul otoman dispare văzînd cu ochii. Avem obligaţia de a lua măsurile necesare continuării comerţului nostru în Levant. Ar fi nevoie de douăzeci şi cinci de mii de oameni escortaţi de opt sau zece bastimente."

— Să-l trimitem pe Buonaparte în Egipt! strigă La Revellière. Altminteri, ce vom face cu el?

Barras își ciupește nasul, pune lornionul pe masă.

— Francezii se plictisesc, recunoaște el. Au nevoie de miraje ca să uite de foame. Vor fi gata să creadă că nisipurile deșertului sînt de aur. Buonaparte își poate face acolo un imperiu. Dacă noi trei cădem de acord, nu va fi greu să-i convingem pe ceilalți doi.

Le strînge mîna, îi conduce. Agnès îl așteaptă. O amantă tînără și plină de farmec care, spre marea lui uimire, i s-a dăruit fecioară.

* * *

„Colonelul Hulin, avansat general, este adjunctul comandantului armatei din Paris. Maiorul Florensac, avansat colonel, este numit șeful statului major."

Hulin nu a așteptat să i se spună de două ori. Era pe punctul de a o aduce pe Jeannette la Boulogne, unde ea ar fi murit de plictiseală privind marea cenușie pe-ntinsul căreia nu se întîmplă nimic.

— Murat, Berthier, Davout, Lannes, Marmont, Duroc, Kléber, Desaix și, bineînțeles, Junot în Egipt! Ar fi de mirare să se întoarcă toți! rîde Hulin.

Trăsura gonește. Atala privește distrat prin fereastra portierei, fără să răspundă.

— Nu pari încîntat că ești colonel și că te întorci la Paris.

— Aș fi voit ca Buonaparte să mă ia cu el în Egipt. Cred însă că mă detestă.

— Nu și-a luat nici măcar cumnatul, pe Leclerc, la care ține. L-a lăsat în Italia, cu Paulina!

Hulin îl bate ușor pe genunchi.

— Fii vesel! Ești tînăr, frumos și colonel la treizeci de ani!

După o clipă de tăcere, Hulin reia:

— Se spune că Buonaparte a întreprins această expediție ca să o despartă pe generăleasă de amanții săi. Dar în momentul îmbarcării, ea nu s-a ținut de cuvînt. Suferă de rău de mare.

Cînd ajung la Paris se lasă noaptea. Trecînd prin cartierele mărginașe, cei doi ofițeri observă grupuri de oameni în piețe. Nici n-apucă să depășească la Villette, că trăsura lor se încrucișează cu patrule înarmate.

— Parc-ar fi încăierări ! se miră Hulin aplecîndu-se peste portieră. În ce dată sîntem ?

— 10 Floréal, cred, răspunde Atala. Altfel spus, 1 mai.

— Alegerile au avut loc alaltăieri. Vom avea oare de furcă iarăși cu regaliștii, ca anul trecut în Fructidor ?

— Numai de n-ar fi o mulțime de iacobini, ca acum doi ani în Prairial ! Nu știu ce crezi tu, generale, dar mie nu-mi place să mă bat împotriva francezilor.

Trăsura se oprește în fața casei lui Hulin. La etaj — nici o lumină.

— S-a și culcat sau e plecată ? se miră Hulin. Așteaptă-mă.

După o clipă revine neliniștit.

— Jeannette nu e acasă. Unde ar putea fi, netrebnica ?

Se hotărăște să-l întovărășească pe Atala pînă în strada Vieux-Colombier. Și aici găsesc ușa închisă. În cele din urmă trezesc portarul, ciufulit și furios :

— Reprezentantul Florensac nu mai locuiește aici, cetățeni ofițeri. A făcut lichidarea acum vreo lună și a părăsit Parisul împreună cu tînăra doamnă și copilul.

Se reîntorc în Marais. Jeannette a venit. Hulin e gelos. Ea îl pune la punct și totul se termină cu o îmbrățișare. Apoi își spun veștile. Jeannette le povestește că de două zile membrii Directoratului sînt înnebuniți : peste tot iacobinii prind curaj. Au fost aleși în masă. Membrii Directoratului au hotărît, imediat, să anuleze din nou alegerile.

Se pare că iacobinul Augereau e furios. Vrea să demisioneze. După toate aparențele, parizienilor nu le pasă de politică. Cu sau fără Augereau. Directoratul e stăpîn pe situația internă. Dar Buonaparte și cu cei mai buni generali ai săi fiind plecați, aliații cred că ora revanșei a sunat. Ne temem să nu reînceapă curînd războiul.

Atala întreabă, în sfîrșit :

— Și tatăl meu ?

— Nu s-a prezentat la alegeri. S-a întors la Florensac cu Isabelle și cu micuțul.

Atala nu reacționează.

— Îți voi da o permisie, spune vesel Hulin. N-ai decît să te duci în Gironda ca să-ți sărbătorești numirea.

Jeannette aplaudă :

— Colonel ? Bravo.

Sare de gîtul lui Atala și-l sărută pe amîndoi obrajii. Apoi spune cu tristețe :

— Sărmanul meu prieten, tare mi-e teamă că va fi greu s-o recîștigi. Am văzut-o înainte de plecarea lor. Nu vrea să mai audă de tine.

* * *

Arborii din grădina Luxembourg sînt în floare. Soarele în asfințit aurește biroul lui Barras. Așezat la masa de lucru, acesta semnează corespondența. După fiecare iscălitură, un secretar îndemînatec usucă cerneala cu ajutorul unei cutii cu nisip.

— Mă întreb uneori, oftează Barras, de ce mă încăpățînez să guvernez Franța ! Am primit de la Haga un raport neliniștitor din partea lui Fouché. Se pregătește o nouă coaliție împotriva noastră. Nu avem nici bani, nici soldați. Va trebui să ne mărginim la recrutare. Dar dacă vor fi nevoiți să pornească la război, vor ști copilandrii ăștia să lupte ?

Așezată pe divan, Agnès îi surîde lui Barras care a ridicat capul.

— Ah ! Biata mea copilă, nu vei putea pleca prea curînd spre Canada.

— Nu sînt deloc grăbită, răspunde veselă Agnès.

Secretarul pleacă.

— Va trebui să mă hotărăsc să-l rechem pe Fouché, reia Barras. Oriunde îl trimit, la Milano, la Haga, îmi semnalează imediat comploturi. Dobitocul ! E la curent cu absolut totul. Aici mi-ar aduce cele mai mari servicii.

Se ridică, se îndreaptă spre ea, o îmbrățișează, apoi spune :

— I-am împiedicat pe iacobini să intre în masă în Adunarea celor Cinci Sute. Mă vor urî de-acum încolo, ca

și regaliștii. Puterea în mîna iacobinilor ar însemna ruina, împrumutul obligatoriu, impozitul pe bunuri. Te poți aștepta la orice de la acești anarhiști. I-am cunoscut pe pielea mea.

Îi mîngîie drăgăstos mîna.

— Să fie oare un vis libertatea fără anarhie ?

Se uită la ceas.

— Îl aștept pe vărul tău. Vrei să-l vezi ?

— Vărul meu ? se miră ea.

— Colonelul Atala Florensac nu este vărul tău prin alianță ?

— Îl cunosc foarte puțin, răspunde ea.

Cum un ușier intră anunțîndu-l pe colonelul Florensac, Barras reia ironic :

— Iată prilejul de-al cunoaște mai bine.

Este introdus Atala. Prezența Agnèsei în biroul membrului Directoratului îl surprinde.

În timp ce el se înclină în fața ei, Agnès îl întreabă :

— Ai vești din Canada, vere ?

— Din păcate, nu !

— De multă vreme, nu-i așa ? oftează ea, fără a-l pierde din ochi. Dar din Gironda ți s-a scris ?

— Nu, răspunde Atala întorcînd capul. Tatăl meu nu știe că am fost rechemat la Paris.

Barras revine la birou și deschide un dosar.

— Am primit o scrisoare care te privește, colonele. Am crezut că e bine să te convoc pentru răspuns.

Atala e mirat. Ușierul reapare.

— Doamna general Leclerc a sosit.

Atala tresare, Agnès vrea să se ridice.

— Rămîi, nu ne stingherești deloc, copilă dragă, protestează Barras.

Intră Paulina. Privirea ei trece de la Atala la Agnès, apoi la Barras, care surîde.

— Sînt foarte onorat de această vizită, doamnă general, spune el sărutîndu-i mîna. Cred că îl cunoașteți pe colonelul...

Ezită un moment, apoi :

— ... de Florensac, domnișoara de Vaudreuil.

Paulina schițează un zîmbet larg.

— Văd că au mai rămas aristocraţi la Paris, în ciuda evenimentelor din Fructidor, spune ea în glumă.

Îi întinde mîna lui Atala.

— Nu ne-am mai văzut de la Milano. E adevărat că în tot acest timp am fost în Italia. Tare m-am mai plictisit ! Soţul meu nu voia să mă lase să plec. Închipuiţi-vă, e gelos !

Privirea ei se plimbă de la Atala la Agnès, în timp ce Barras, amuzat, o îndeamnă să ia loc într-un fotoliu.

— Iată, în curînd se împlineşte un an de cînd fratele meu a plecat în această magnifică expediţie, reia Paulina. Mama a şi primit cîteva scrisori de la Eugène. Napoleone i-a scris lui Joseph. Dar...

— După ultimele veşti, răspunde Barras, generalul Buonaparte s-a hotărît s-o ia înaintea armatelor turce şi să străbată Siria. Visează, probabil, să cucerească Constantinopolul ?

— Cu el nu se ştie niciodată, suspină Paulina.

Pune un plic pe masă.

— Pot să vă rog să faceţi în aşa fel încît acest plic să ajungă la el ? Dacă vă stă în putinţă, desigur.

Privirea Paulinei se plimbă, din nou, de la Atala la Agnès, apoi revine asupra tînărului.

— Te credeam la Boulogne. Eşti în permisie ? îl întreabă în sfîrşit.

— Nu, doamnă general, răspunde Atala. M-am întors la Paris.

— Am intenţia să rămîn aici cîtva timp, spune Paulina. Dacă îi voi lipsi prea mult, Victor-Emmanuel va veni să mă caute. Ne vom revedea, deci colonele ? Vom evoca amintirile de la Montebello. Sînt într-adevăr foarte distrată. Nici măcar nu ţi-am cerut veşti despre soţia şi băieţelul dumitale.

— Sînt la tatăl meu, în Gironda.

— Trebuie să aibă cineva mare încredere în dumneata, ca să te lase, aşa, singur-singurel, la Paris.

Paulina o priveşte din nou pe Agnès.

— N-aş vrea să fiu nepoliticos, intervine Barras, dar trebuie să trec pe la biroul colegului meu La Revellière, apoi am invitat-o la cină pe domnişoara de Vaudreuil.

— Vă las, se hotărăşte Paulina, vizibil uşurată, întinzîndu-i mina lui Barras. Colonele, mă însoţeşti pînă la trăsură ?

Atala o urmează. Cînd uşa s-a închis în urma lor, Barras izbucneşte în rîs.

— Mi-a scris ca să-şi anunţe vizita şi mi-a cerut veşti despre frumosul Florensac. A precizat că nu era vorba de tată.

— Frumoasă ocupaţie ţi-ai ales, constată Agnès, trecîndu-şi braţele în jurul gîtului lui Barras. Să mergem să cinăm, mor de foame.

Capitolul IV

BONAPARTE SE AFIRMĂ CA NAPOLEON (1798)

Două bătăi în uşă o fac să tresară. Începuse să se dezbrace, mulţumită că se culcă devreme. Ezită o clipă, apoi îşi îmbracă halatul.

A închiriat, de cîteva săptămîni, un apartament pe strada Antin. E un cartier unde mişună fetele de la Operă. Străzile sînt însă curate şi bine luminate. Şi apoi Agnès de Vaudreuil e la adăpost de orice proastă reputaţie. Nu-i ea prietena maimarilor zilei ?

Se îndreaptă spre uşa mică, întreabă :

— Cine e ?

— Dacă eşti singură, aş vrea să-ţi vorbesc. Dacă nu, fixează-mi o întîlnire pentru mîine.

A recunoscut vocea lui Fouché, noul ministru al poliţiei. Trage zăvorul şi întredeschide uşa.

— Am dorit să te văd singură, explică Fouché în timp ce ea îi face loc să intre : nu că te voi trezi din somn mi-era teamă, ci că te voi stingheri.

Ea îi face semn să se aşeze, înfăşurîndu-se zgribulită în halat. În Floreal nopţile sînt încă reci.

— Nu am obiceiul să primesc miniștri la o oră atît de tîrzie din noapte, spune zîmbind.

Fouché este impasibil.

— Îi vei spune lui Barras ceea ce intenționez să-ți destăinui ? întreabă el.

— De ce ? Aș greși dacă aș face-o ?

— Poate că da, poate că nu. Trebuie să se ferească de abatele Sieyès. Alegîndu-l membru al Directoratului, șefii noștri au lăsat să pătrundă lupul în stînă. Sieyès a constatat că întreaga Franța — nu numai drumurile ei — se află la discreția hoților. Va căuta un bărbat temerar, capabil să readucă ordinea.

— Și credeți că ar face rău ? întreabă cu ironie Agnès.

— Depinde. Îl iubești pe Barras ?

— Și asta depinde. În ce sens ?

— Nu e încă amenințat, continuă calm Fouché dar alegerile iacobine, îndepărtarea prietenilor săi La Revellière și Merlin nu sînt semne bune pentru viitorul său politic. Totuși, își poate juca rolul. Nu va fi ușor, desigur. Vezi, draga mea, îți vorbesc deschis, ești doar foarte inteligentă. Hulin are cu siguranță prieteni la Clubul iacobinilor, redeschis de curînd. Nu ?

— Sînteți pe un drum greșit, răspunde Agnès ridicînd capul. Jeannette Hulin știe că am avut legături cu regaliștii... chiar dacă nu cunoaște urmarea.

— Ar trebui, totuși, răspunde Fouché, să-i controlăm pe acești scumpi iacobini dacă nu vrem să ne pomenim din nou cu montaniarzii la putere și cu ghilotina în piața Revoluției. Iar ei mă urăsc cu atît mai mult cu cît am fost dintre ai lor.

Fouché se îndreaptă spre ușă. Agnès îl urmează, fără să-și fi revenit încă din surpriză.

— I-am scris generalului Bonaparte, continuă Fouché. Dar va ajunge la el scrisoarea mea ? Iar dacă o va primi, va fi convins că e momentul să se întoarcă și, dacă va fi convins, va putea oare străbate rețeaua engleză din Mediterana ? Iată destule semne de întrebare, nu-i așa ?

Pleacă.

Agnès se gîndește că a irosit destulă vreme pînă acum, deși nu are decît douăzeci de ani. Barras îi asigură o viață fără griji. Tovărășia lui nu e stînjenitoare, iar în

dragoste nu are pretenţii mari. E mereu ocupat. Ea îi face servicii mărunte. El îi face daruri de preţ. Unde vor duce însă toate acestea ?

Se aşază în faţa toaletei şi se priveşte în oglindă. Nu e cumva pe cale să-şi strice anii cei mai frumoşi ?

În ultimii doi ani, cunoscuse destui bărbaţi mult mai bogaţi decît Barras, dar evident şi mult mai pretenţioşi.

Nu avusese decît o singură altă experienţă, dealtfel tot atît de neplăcută : amantul acela de-o zi avea, înainte şi după ce făcuseră dragoste, aceeaşi expresie ca şi Barras. Părea încîntat. Ea încerca o senzaţie de vomă. Femeile se resemnează, fără îndoială. Se obişnuiesc. Agnès se teme că nu va izbuti.

Se aud din nou bătăi în uşă. Cu sfeşnicul în mînă, se duce să deschidă.

— Iartă-mă, Agnès. Sînt eu, Fouché. Am uitat să-ţi spun ceva.

Resemnată, deschide. Nu cumva a căzut şi el în mrejele ei ? Stă în faţa uşii, cu o figură lugubră, cu privirea neguroasă. Lui Agnès îi vine inima la loc.

— Am uitat două lucruri. Primul e că n-aş dori să mă cauţi la Ministerul poliţiei.

Îi întinde un petec de hîrtie.

— Mă poţi găsi la această adresă. Celălalt : Fauche-Borel s-a întors. M-ar interesa să afli în ce scop.

Ea se reazemă de canatul uşii :

— Am impresia că, într-adevăr, mă luaţi drept o profesionistă.

Buzele subţiri ale lui Fouché se alungesc într-o strîmbătură care vrea să fie un surîs.

— Ai răspuns foarte bine, recunoaşte el, lăsînd un plic pe o măsuţă. Dispun de importante fonduri secrete. Pe curînd. Gîndeşte-te totuşi la familia Hulin.

Face stînga-mprejur. Ea închide din nou uşa. Fouché are calitatea de-a te înţelege din două-trei vorbe.

* * *

— Ghiceşte pe cine am întîlnit pe stradă ? Ţi-am adus-o aproape cu forţa.

Hulin, care a apărut în cadrul uşii, se dă la o parte. Jeannette nu-şi crede ochilor ! E Agnès !

— Bună ziua, Jeannette, spune ea prietenoasă. Sper că m-ai iertat pentru că am plecat fără un cuvînt anul trecut ? Vărul Florensac a exagerat, recunoaşte. Mă credea într-adevăr agent regalist ? Sau voia să mă zăvorască pentru uzul lui personal ?

Înaintează surîzătoare, întinde mîna Jeannettei care, uluită, i-o strînge.

— Din fericire, nu mi-a fost greu să mă dezvinovăţesc, continuă Agnès. Dar scumpul meu unchi a suferit un eşec. Bietul om înnebunise, zău ! Pretindea că semăn leit cu nevastă-sa. A trebuit să-l las să mă sărute şi, dacă n-ai fi intrat, sînt convinsă că nu s-ar fi oprit aici.

Ridică din umeri.

— Nu-i port pică ! Mă simt chiar măgulită.

Se aşază într-un fotoliu şi continuă :

— M-am supărat fiindcă n-ai crezut că spun adevărul. Numai la insistenţele generalului Hulin am acceptat să pun din nou piciorul la voi. În sfîrşit, să nu mai vorbim despre asta !

— Aşa e, să nu mai vorbim despre asta, intervine Hulin aşezîndu-se.

De aproape două luni Agnès încerca în zadar să-l întîlnească pe Hulin „întîmplător". Meseria de spion cere multă răbdare.

În timp ce o nouă conversaţie începe, întretăiată de rîsetele zgomotoase ale generalului, o altă scenă se petrece la primul etaj al unei case de pe strada Chantereine, din cartierul Antin.

Sărind din pat, Paulina se îmbracă în grabă.

— Am întîrziat, bombăne ea uitîndu-se la pendulă ! Nu te gîndeşti decît la tine, egoistule ! Nu-ţi dai seama ! Napoleone a debarcat în Corsica. Nu e el omul care să întîrzie lîngă *la madre*. Va ajunge la Paris, crede-mă, ca o ghiulea de tun. Cum s-o prevenim pe Joséphine ? N-a mai pus piciorul aici de opt zile. Unde o mai fi cu Hippolyte al ei ? Ştie doar că Napoleone i-a spus lui Ludovic că s-a hotărît să divorţeze. Nici n-ar fi rău, dealtfel. Îl face de rîs.

Atala nu poate să nu se gîndească la faptul că, dacă Joséphine îl înşală pe Bonaparte, nici Paulina nu-i este mai credincioasă lui Leclerc.

— Ce-ar trebui să fac ? continuă Paulina, isprăvind cu îmbrăcatul. Joséphine nu-l va face niciodată fericit, dar el o iubeşte. Fraţii mei şi cu mine sîntem convinşi că o va ierta. Dar dacă n-o va găsi acasă cînd soseşte, se va înfuria la culme ! Ar fi în stare s-o omoare.

Se întoarse spre Atala, care e tot culcat, şi-l apostrofează :

— Scoală-te ! Vor începe necazurile.

— Necazurile ? întreabă el.

— Sînt luni de cînd trebuia să mă fi întors în Italia, exclamă Paulina. Pe Napoleone prezenţa mea aici îl va mînia tot atît de tare ca şi absenţa Joséphinei.

— Eşti sigură că fratele tău e în Corsica ? întreabă Atala trăgîndu-şi pantalonii.

Ea ridică din umeri.

— Şi-a lăsat armata în Egipt ? continuă Atala. Cum îl va primi Franţa ?

— Cu entuziasm, răspunde Paulina apropiindu-se de iubitul ei şi sărutîndu-l. Napoleone este un om mare şi Franţa are nevoie de asemenea oameni.

— Acest mare om care îţi este frate se întoarce după o absenţă îndelungată şi tu părăseşti Parisul fără să-l aştepţi ?

— Nu pricepi o iotă ! Am fost la fel de nesăbuită ca Joséphine, spune Paulina ghemuindu-se la pieptul lui Atala. Înţelege-mă : trebuie să ajung la Milano înainte ca soţul meu să plece de acolo. Or, din clipa cînd Napoleone va sosi în Franţa, Leclerc nu va mai fi reţinut în Italia.

— Într-adevăr, o ironizează Atala, Bonaparte va avea nevoie de întreaga familie pentru a-i convinge pe membrii Directoratului că în Egipt totul s-a petrecut cît se poate de bine.

— Dacă se întoarce, declară Paulina cu hotărîre, înseamnă că ştie el ce are de făcut.

Din ce în ce mai agitată, adaugă :

— Repede ! Trebuie să-mi fac bagajul şi să găsesc o trăsură. Cînd mă iei în braţe, mă pierd cu totul.

El oftează :

— Nu pot trăi fără tine !

Ea surîde, îi pune un deget pe buze :

— Vei fi obligat să încerci. Mă voi întoarce ! Dar va trebui să fim foarte prudenți. Nu ne vom mai întîlni aici. Aici, sîntem în casa lui.

Izbucnește în rîs.

— Lui Napoleone nu-i plac femeile adultere.

Din ziua cînd s-au întîlnit în biroul lui Barras, dragostea lor s-a desfășurat într-un ritm amețitor. Zilele, săptămînile, lunile au trecut fără ca Atala să se gîndească la nimic altceva decît la Paulina.

Se îndreaptă grăbită spre pat, apoi rînduiește cearșafurile și cuverturile.

— Ajută-mă să așez cuvertura. Să nu dăm de bănuit slujnicei.

Atala e trist. I se pare că Paulina nu regretă destul despărțirea. El i-a sacrificat totul. Nici tatăl său, nici Isabelle nu-l vor ierta, niciodată.

După ce a făcut ordine cît de cît în odaie, Paulina vine spre el cu buzele întinse. Lunga sărutare, poate ultima, îi face rău lui Atala.

— Du-te și nu fi mîhnit. Știi bine că te ador.

El pleacă năucit. Pe strada Chaussée-d'Antin îl întîmpină marea animație specifică sfîrșitului de zi, cu blocajele de nedescîlcit ale trăsurilor. Hulin l-a invitat la cină. Atala ar fi dorit să fie singur astă-seară, să se gîndească la Paulina, să fie trist. Flecărelile Jeannettei și hohotele de rîs ale lui Hulin vor fi insuportabile.

Jeanette se agită. Îi așteaptă la cină pe Atala și pe generalul Rossignol, bătrînul iacobin care a fost ales în Adunarea celor Cinci Sute. Hulin, deloc bine inspirat, a invitat-o pe Agnès să rămînă. Totdeauna face așa. Acum trebuie să se schimbe ordinea așezării mesenilor și să se pună încă un tacîm. Va fi destulă mîncare pentru toată lumea ? În plus, Jeannette se teme de Agnès ca de ciumă.

Reprezentantul Rossignol sosește. Hulin îl primește bătîndu-l pe umăr. Sînt prieteni de la căderea Bastiliei. Au luptat alături în Bretania împotriva regaliștilor, sub comanda lui Hoche.

Rossignol e un bărbat spătos, cu faţa suptă, cu ochii înfundaţi în orbite. A jucat un rol important în Fructidor, în vînarea regaliştilor. E unul dintre cei care au jurat că vor forţa mîna membrilor Directoratului pentru ca Franţa să redevină iacobină.

Exultă :

— Sînt fericit că eşti dintre ai noştri, Hulin ! Avem nevoie de oameni ca tine pentru a curăţa grajdurile lui Augias.

Instalat confortabil într-un fotoliu, bea cu înghiţituri mici un pahar cu vin de Sauternes oferit de Jeannette.

— Cîştigăm, Hulin, continuă el. Vechiul partid al montaniarzilor renaşte din cenuşă. Ieri am votat împrumutul obligatoriu. Îi vom hăitui pe ultimii regalişti care n-au fost decimaţi în Fructidor. Data de 30 Prairial va fi o dată istorică. Mîine noi vom fi stăpîni. Crede-mă !

Agnès ascultă încordată. Ce poate aştepta Fouché de la ea cînd e vorba de asemenea oameni ? Rossignol nici măcar n-a privit-o.

— Cu Augereau, cu Jourdan şi cu tine la comanda armatei Parisului, răzvrătiţii nu vor putea face nimic, continuă Rossignol primind un al doilea pahar de Sauternes.

Iată-l, în sfîrşit, pe Atala, posomorît, preocupat. Rossignol îşi aminteşte că l-a cunoscut ca locotenent, în lupta de la Quiberon. Exclamă :

— Fiul iacobinului Florensac ! Ce noroc să te revăd. În curînd vom avea nevoie de oameni ca tine.

— Am aflat, spune Atala, o veste ciudată ; generalul Bonaparte se întoarce. Se zice că ar fi debarcat în Corsica.

— Bravo ! strigă Rossignol. Vom avea nevoie de el pentru a duce războiul din Germania.

Se pregătesc să se aşeze la masă. Agnès se apropie de Atala :

— Sînt bucuroasă că te revăd, vere, îi spune ea încet. Cînd ne-am întîlnit ultima dată tocmai ţi se născuse un băieţel. Ce mai face ?

— E la Florensac cu soţia şi cu tata, răspunde Atala făcîndu-i loc să intre în sufragerie.

Agnès se întreabă de ce e melancolic. În ziua primei lor întîlniri, la doamna Tallien, a fost uimită de frumusețea lui. Tristețea nu-i șade rău deloc.

— Tatăl dumitale mi-a promis că mă vei duce într-o zi la Rivière-du-Loup.

— Sînt clipe, răspunde el cu voce joasă, cînd regret că am plecat de acolo. Acolo totul e curat, neprihănit.

Dacă Agnès ar fi fost în stare să iubească, desigur că de un asemenea bărbat s-ar fi îndrăgostit.

* * *

E amiază. O zi frumoasă de toamnă. Puțin cîte puțin, ceața care acoperea Garonna s-a risipit și soarele a apărut.

Ținîndu-și nepotul de mînă, Ludovic se străduiește să n-o ia înaintea puștiului, care merge vesel, cu pași repezi și mărunți. Sînt pe drumul de țară care, nu departe de creastă, desparte viile. Cît vezi cu ochii, butucii de viță își înalță spre cer vrejurile desfrunzite. Bătrînul domn și băiețelul au vizitat cramele unde, în tocitoare uriașe, mustul începe să se așeze.

Cu băiatul în circă, Florensac s-a urcat pe scară fiindcă puștiul a vrut să se uite „înăuntru". Peste cîteva zile, vor avea loc dificilele operații ale trasului vinului și a punerii în butoaie.

— E bun vinul ? întreabă micul Ludovic. Îmi vei da voie să-l gust, bunicule ?

Florensac i-a promis. Deocamdată, vor întîrzia la masă, și Isabelle se va supăra. De aceea, Florensac se chincește, îl ajută pe băiețel să i se cațere pe umeri și pornește cu pași mari spre conac. Clopotul care anunță prînzul bătuse.

— Mi-e foame, spune puștiul.

Pe cît se pare, Isabelle și-a reluat obiceiurile de fată.

Biata Isabelle ! N-a cunoscut din dragoste decît furtunile. Florensac e foarte supărat pe fiul său. De cîte ori nu s-a blestemat că l-a adus pe huron din Canada ! Sînt luni de zile de cînd nu le-a trimis nici o veste. Probabil că îi e rușine. Are și de ce !

Florensac își așază nepotul pe treptele intrării. Oare orgolioasa Isabelle suferă din cauza lui Atala cum a su-

ferit din cauza lui Gilbert ? Sau îi e de ajuns puștiul ? Din păcate, seamănă cu tatăl său și cu bunica indiană.

Isabelle deschide ușa și apare în prag.

— Mă întrebam ce e cu voi.

— Am fost la crame. Nu ne-ai văzut pe drum ?

— Sper că n-ai dus puștiul pe jos chiar tot drumul ?

— Nu, mamă, bunicul m-a dus pe umeri.

— Asta nu-i prea bine, bunicul trebuie să se crute.

— Am dus poveri mai grele, protestează Florensac.

— Uiți mereu că nu mai ai douăzeci de ani.

Replica asta ironică îi face rău lui Florensac, căci îi amintește de Agnès. Se întreabă dacă două-trei vorbe, spuse într-o doară, nu redeșteaptă adesea și în Isabelle amintirea lui Gilbert sau a lui Atala, rănind-o la fel și pe ea.

— A venit poștașul. Am citit ziarele. Se întîmplă o sumedenie de lucruri la Paris.

Florensac constată că ceea ce se întîmplă la Paris îl lasă indiferent.

— E și o scrisoare pentru dumneata, adaugă Isabelle.

Îi cere Isabellei s-o deschidă. Bineînțeles, nu știe unde și-a pus ochelarii. Îi găsește totuși și se apucă să citească. Isabelle s-a îndepărtat, aparent nepăsătoare. Dar Florensac știe că ea recunoscuse pe plic scrisul lui Atala

„21 Brumar, anul VIII

Tată,

Nu-ți scriu pentru a te ruga să-mi ierți îndelungata tăcere, nici pentru a-ți povesti evenimentele pe care le-am trăit. Știi că după ce la 13 octombrie a debarcat la Fréjus, generalul Bonaparte a preluat puterea în mai puțin de o lună. Sieyès și Talleyrand au condus foarte bine operația. Directoratul a fost dizolvat, deputații din Adunarea celor Cinci Sute — alungați. Se instaurează un nou regim. Prietenul tău Barras a fost tras pe sfoară ca și iacobinii care l-au ajutat. Generalii Murat și Leclerc au jucat rolurile dinainte stabilite.

Avem trei consuli : Bonaparte, Sieyès și Roger Ducos. Eu nu sînt în grațiile generalului Bonaparte. Dealtfel, n-am dovedit un mare zel „bonapartist“ (un cuvînt nou, la

modă) în zilele lui Brumar. Iată de ce am fost mutat în armata din Italia pe care o comandă tot generalul Masséna. Voi lupta din nou și sper ca măcar în această privință să mă dovedesc demn de numele pe care mi l-ai dat. La ce bun să revin asupra celor întîmplate ? M-ai disprețui și mai mult dacă aș fi atît de laș încît să-mi caut o scuză. Nu meritam să-mi dai numele tău. N-am meritat-o pe Isabelle, n-am meritat ca Isabelle să-mi dăruiască un fiu. Știu însă că ea și cu tine veți face din el un om, demn de voi. Adio, tată.

Atala."

Florensac își scoate ochelarii. O lacrimă se prelinge încet pe obrazul său brăzdat. O șterge cu dosul palmei.

— Nimic important, să mergem la masă.

* * *

Ministrul poliției închide dosarul pe care apoi se sprijină.

— Farsa a fost jucată. Îmi pare rău de Barras. Primul consul îl consideră suspect și vrea să-l exileze. Nu cred că îl vei întovărăși în Belgia, nu-i așa ?

Ideea o amuză pe Agnès.

— Cu atît mai mult, continuă Fouché, cu cît vom avea nevoie de dumneata. A lua puterea este una, a o păstra este alta. Bonaparte se va instala la Tuileries, dar și Ludovic al XVI-lea a locuit acolo. A urmat însă 10 august. Nu e de ajuns să strigi „Trăiască Republica". Flămîndul nu se satură cu vorbe patriotice. Să ne așteptăm deci ca regaliștii să înceapă curînd o campanie. Au bani de la englezi. Pe de altă parte, iacobinii nu vor întîrzia să înțeleagă că au fost păcăliți. Cei mai inteligenți o și știu. Așadar, Bonaparte va avea de furcă, în același timp, cu regaliștii și cu iacobinii. Va avea nevoie de noi pentru a ieși basma curată.

Agnès se ridică.

— Hulin a fost desăvîrșit, continuă Fouché. Nu mă îndoiesc că, în mare parte, grație dumitale.

Ea schițează o mică strîmbătură :

— Cu toate astea, vărul meu Florensac este transferat în armata din Italia.

— Oh ! exclamă Fouché, Leclerc s-a întors și primul consul consideră că un încornorat în familie este de-ajuns.

O conduce pe Agnès.

— Te interesează acest tînăr ? o întreabă el.

— În îndeletnicirea pe care îmi cereți să o am, răspunde Agnès, nu mă pot ocupa de bărbați. Mărturisesc însă că e păcat.

Pleacă. Fouché o urmărește cu privirea de-a lungul culoarului. Ciudată fată !

Partea a doua

PE TREPTELE TRONULUI (1801—1804)

Capitolul I

URZICI ÎN CALE (1801)

Primul consul deschide uşa salonului şi se opreşte mirat. Marea sală e plină de generali, miniştri şi înalţi funcţionari. Toţi au părăsit Opera înainte de sfîrşitul spectacolului pentru a veni să-l aştepte pe Bonaparte la Tuileries.

— Succesiunea nu s-a deschis, spune el. Le-am scăpat.

Joséphine, foarte palidă, şi fiica ei Hortense îl urmează. Bonaparte se întoarce, ia mîna soţiei sale :

— Ar trebui să te duci să te odihneşti.

Apoi privind mulţimea de curteni :

— Vă mulţumesc că aţi venit. Pentru că s-a pus la cale asasinarea mea, au murit cîţiva nevinovaţi. Trebuie să lovim acum în cei care poartă vina.

Cu cîteva clipe înainte, pe cînd primul-consul se îndrepta spre Operă ca să-l asculte pe cîntăreţul Garat, o maşină infernală a explodat pe strada Saint-Nicaise. Asasinii n-au ajuns însă la timp şi trăsura a scăpat. În schimb, au murit mulţi dintre cei care cinau la cafeneaua Apollon, aflată la cîţiva metri de locul atentatului. Dintr-un canal a fost scos corpul sfîrtecat al unei fetiţe. Unul din braţe a fost proiectat la douăzeci de metri, pe cornişa casei din faţă.

Primul-consul a dat ordin vizitiului să meargă mai departe, pînă la Operă, unde Joséphine şi Hortense, care veneau în a doua trăsură, îl întîlniseră.

Străbătînd mulțimea curtenilor, Fouché se apropie de Bonaparte.

— Domnule ministru al poliției, spune primul-consul, acest atentat este opera iacobinilor. Trebuie să curățăm Franța de această drojdie nedemnă.

Pe măsură ce vorbește, Bonaparte simte cum îi crește furia.

— Zece morți, strigă el, numeroși răniți, pagube considerabile ! Vom curăța abcesul.

— Autorii masacrului sînt, fără îndoială, șuanii, protestează Fouché.

Bonaparte, livid de furie, bate din picior :

— Va să zică așa, șuanii ? Îi cruți pe oamenii aceia mînjiți de sînge, prietenii dumitale de altădată.

Fouché rămîne impasibil. Bonaparte continuă.

— Nu, domnule ministru al poliției, de data asta nu-i vei acoperi. Eu sînt în viață. Printr-o crimă fără precedent au pus în pericol o parte din populația Parisului. Pedeapsa va fi pe cît de promptă, pe atît de exemplară. Acești mizerabili trebuie împiedecați să comită noi crime !

Fouché nu se clintește. Lasă să treacă furtuna.

— Vreau arestări, ordonă Bonaparte. Vreau și ca lumea să fie încunoștințată. N-au trecut nici trei luni de cînd niște conjurați au mai încercat o dată să mă asasineze. Este aceeași clică ! Domnule Fouché, ești mai în măsură decît oricare altul să-i recunoști. Cine are urechi de auzit să audă !

Talleyrand, ministrul relațiilor externe, se apropie șchiopătînd de primul-consul și-i șoptește la ureche :

— Ar trebui să-l ghilotinați pe ministrul poliției.

Bonaparte tresare. Privirea sa ascuțită trece de la Talleyrand la Fouché. O licărire de ironie, pe care nimeni n-o observă, îi umbrește, o clipă, privirea. Își pune, după obicei, mîinile la spate pentru a se împiedeca să gesticuleze „ca un corsican". Apoi face stînga-mprejur și pleacă, lăsîndu-i pe generali și pe înalții funcționari să comenteze evenimentul.

Fouché s-a lăsat insultat fără să clipească. Acum, cînd Bonaparte a ieșit, sîngele îi revine în obraji. Talleyrand îl ia de braț, îl duce într-un colț, în timp ce salonul se golește de lume.

— Dacă am înțeles bine, spune Talleyrand, primul-consul nu vă cere să-i găsiți pe cei care au aruncat bomba, ci pe cei care ar fi fost în stare s-o amorseze. Prilejul e bun pentru a deporta cîțiva indezirabili.

— Domnule ministru al relațiilor externe, răspunde Fouché calm, asta nu mă va împiedeca să-i caut pe adevărații vinovați.

În mai puțin de o oră, coborînd din trăsură, bate la ușa apartamentului lui Agnès.

Trezită brusc din somn, aceasta vine să deschidă.

— La ora asta, spune ea, nu poate fi decît ministrul poliției.

Îl poftește să intre, să se așeze, îi oferă de băut.

— Relația cu dumneata este plăcută, constată el, pentru că sînt sigur că niciodată nu te deranjez cînd vin noaptea.

E nepieptănată, nefardată, într-o cămașă de noapte peste care și-a pus, în grabă, un capot. Fouché o admiră ca un cunoscător.

— E adevărat, recunoaște ea. Ideea de-a petrece noaptea într-un pat în tovărășia unui bărbat mă îngrozește.

Fouché o lămurește cum a scăpat Bonaparte dintr-un atentat.

— Vrea iacobini, nerecunoscătorul ! suspină Fouché. Îi vom oferi deci iacobini. Îl avem la îndemînă pe prietenul dumitale Rossignol care a aderat la mișcarea Babeuf „cu condiția să cadă capetele ca grindina și măruntaiele să acopere pavajele" ; pe Boniface, a cărui nevastă bea sîngele ghilotinaților ; pe Leroy, care a prezidat masacrul prizonierilor de la închisoarea Abbaye. Îi vom sacrifica pe cei care și-au cîștigat o deplorabilă celebritate în vremurile cele mai cumplite ale Revoluției.

Agnès îl admiră, fapt care pe el îl amuză.

— Te uluiesc ? o întreabă Fouché. Celor care se mai leagănă încă în speranța înșelătoare că vor vedea renăscînd în Franța frumoasele zile ale Teroarei le vom mai adăuga — spre a trage mai greu la cîntar — cîțiva nepricepuți care inspiră teamă guvernului. Cred că îi pot furniza primului-consul o listă cam de două sute de cetățeni supărători.

— Sper, se neliniștește Agnès, că nu-l pui la socoteală și pe generalul Hulin ?

— Bineînțeles că nu ! Ce idee ! protestează Fouché. Acela ne poate fi de folos.

Agnès nu se poate împiedica să nu caște și nici Fouché să nu regrete că această fată superbă nu este o femeie.

— Această operație politică nu mă va împiedica să-i pedepsesc pe adevărații asasini, copilă dragă. Pentru a-i acuza pe iacobini, Bonaparte își amintește că Chevalier a plănuit să-l suprime făcînd să explodeze o mașină infernală la trecerea trăsurii sale. Dar exclusiviștii, cu Chevalier în frunte, au fost arestați înainte de-a fi acționat. După părerea mea, șuanii au cunoscut proiectul anarhiștilor și l-au aplicat. Sînt foarte curios să aflu ce legături pot exista între aceste două facțiuni adverse. Vom întreprinde o anchetă metodică. Bineînțeles că noi trebuie să atîțăm opinia publică împotriva iacobinilor, pentru a-i face plăcere primului-consul. Iar dumneata, micuța mea, trebuie să afli ce gîndesc prietenii dumitale regaliști pe care Fructidor nu i-a descurajat sau cei care de atunci s-au întors. Ar fi de necrezut ca nici unul din ei să nu fi auzit vorbindu-se de acest proiect absurd care a ucis printre alții o fetiță de doisprezece ani și un copil de țîță.

Își golește paharul, se ridică.

— Du-te să te culci și încearcă să afli dacă amicul dumitale Fauche-Borel nu este amestecat în vreun fel. Cu acest prilej, ai putea să-l întrebi unde locuiește Carnot. Primul-consul are o slăbiciune pentru savanți. Îl vrea pe Carnot. Doar Fauche-Borel ți-a spus că i-a organizat șederea în Elveția.

Pleacă. Suindu-se din nou în pat, Agnès constată că Fauche-Borel este unul din rarii bărbați care n-a încercat niciodată să se culce cu ea.

A doua zi dis-de-dimineață începe să-l caute. Fauche-Borel are prostul obicei să-și schimbe adesea locuința. Dimineața și o parte din după-amiază s-au irosit în căutări zadarnice.

E Crăciunul. De dimineață a nins, apoi timpul s-a îmblînzit și străzile Parisului s-au transformat în băltoace.

Negăsind o trăsură de piaţă, Agnès ajunge la hotelul *Univers* istovită şi plină de noroi.

Este un hotel mic, pe malul stîng, vestibulul împodobit cu plante în vase ornamentale, serveşte drept sală de aşteptare.

Fauche-Borel pare încîntat că o vede ; e surprins totuşi că şi-a ales o zi de sărbătoare ca să-l viziteze.

— Vărul meu Florensac m-a rugat să-i furnizez o informaţie pe care n-am putut s-o obţin de la nimeni, spune ea aşezîndu-se pe o canapea.

— Şi te aştepţi s-o afli de la mine ?

— Florensac, continuă Agnès, ar fi vrut să-i scrie cetăţeanului Carnot, prietenul său. I-a trimis o scrisoare în Elveţia, dar a primit-o înapoi. Poate mă puteţi lămuri ?

Fauche-Borel dă din cap.

— Din păcate, îi răspunde el cu accentul său greoi, Carnot mi-a cerut să nu-i divulg adresa.

— Nici chiar mie, nici chiar lui Florensac ?

— Tot ce pot face, draga mea copilă, este să-l rog pe cetăţeanul Carnot, dacă crede de cuviinţă, să-i scrie unchiului dumitale Florensac.

— Asta ar cere timp, obiectează ea.

— Voi pleca mîine, răspunde el, şi cetăţeanul Carnot va fi anunţat în cîteva zile.

— Ce credeţi despre atentatul din noaptea asta ? întreabă ea. Bănuielile se îndreaptă spre iacobini.

Fauche-Borel pare îngrijorat.

— Mă rog cerului să fie aşa. Dar vai ! mă tem că trebuie pus pe seama şuanilor. Ascultă-mă, domnişoară, nu a regaliştilor, ci a şuanilor.

Şi el împărtăşeşte, aşadar, părerea lui Fouché.

— Şuanii, continuă el, sînt incorigibili. N-au renunţat la modul lor necruţător de-a lupta. Dealtfel, lucrul acesta nu-ţi este necunoscut. Rudele dumitale au fost masacrate fiindcă locuiau la frontiera cu Vandeea, unde represiunea a fost cumplită. Dar o bombă care omoară femei şi copii nu poate avea nici o scuză. Am aflat că asasinii (cum altfel ar putea fi numiţi ?) au cumpărat serviciile unei fetiţe, care trebuia să ţină pe loc, la colţul străzii Saint-Nicaise, calul înhămat la căruţa-capcană. Fata a sărit în aer odată cu maşina şi cu animalul. Desigur, Bonaparte se

teme acum mai mult de iacobini decît de regaliști de vreme ce îi acuză pe primii. Să-l omori pe Bonaparte ? De ce nu ? Dar pe el singur, cu curaj !

— Sînt fericită, spune Agnès ridicîndu-se, că nu ați fost amestecat în această poveste urîtă.

— Sper, răspunde el imitînd-o, că unul dintre prietenii mei care se află doar de cîteva săptămîni la Paris e la fel de nevinovat. Mă contrariază faptul că l-am auzit spunînd că o mașină infernală va fi folosită pentru suprimarea lui Bonaparte. Am făcut totul ca să-l conving că nu e un mod aristocratic de a distruge un inamic. S-ar putea să-l calomniez însă pe Limoélan.

S-ar zice că Agnès abia dacă i-a auzit numele. Face un efort meritoriu de-a da impresia că nu l-a înregistrat. Pleacă.

— Drum bun !

În fața hotelului *Univers*, o trăsură de piață se oprește aducînd un călător. Nu mai e timp de pierdut, trebuie să-l vadă pe Fouché.

În timp ce trăsura merge, hurducîndu-se pe caldarîm, ea repetă cu glas scăzut :

— Limoélan... Limoélan... Limoélan.

La Ministerul poliției, Fouché primește primele rapoarte. Polițiștii îi vizitează pe rînd pe toți geambașii din regiune cu speranța de-a descoperi pe cel care a vîndut iapa neagră.

Primele arestări ale iacobinilor au și avut loc, cu mare zgomot, iar acum Fouché studiază fișele regaliștior scăpați în Fructidor.

— Ce păcat, suspină Agnès, că n-a fost o crimă comisă de iacobini !

— Meseria noastră ne interzice preferințele, răspunde Fouché consultînd o fișă : cavalerul Joseph Picot de Limoélan, născut în Bretania în 1768, a participat la insurecția bretonă, a plecat în Anglia împreună cu Cadoudal. Revenit în Bretania după alegerile din Germinal anul al V-lea, dispărut din Prairial anul al VII-lea. Nu-l credeam la Paris. Oare Fauche-Borel știe mai multe ?

Agnès dă din cap.

— Nu, nu cred. Și-apoi, el, oricum, nu va vorbi.

Fouché își scarpină bărbia.

— Mă întreb de ce se amestecă acest elvețian în treburile noastre și de ce el, cetățean al unei republici, este partizanul regelui Franței ?

Peste două zile, Fouché se prezintă la Tuileries. Bonaparte, de cîte ori îl vede, simte o mînie surdă. L-ar deporta cu plăcere, împreună cu ceilalți septembriști.[1] Fouché pune pe masa primului-consul un dosar gros. Bonaparte nu-i face semn să se așeze și se ridică. Se plimbă nervos prin încăpere, apoi se întoarce spre Fouché.

— Consiliul de stat mi-a dat dreptate, spune el. Vom deporta două sute de ticăloși. Șuaneria și emigrația sînt boli de piele, terorismul este o boală internă. Aréna și Topino-Lebrun, care plănuiau să mă înjunghie la ieșirea din loja de la Operă, nu erau robespierriști ?

Fouché îl ascultă fără a riposta.

— Septembriștii, insistă Bonaparte, ei trebuie să fie distruși.

— Ce înseamnă septembrist ? întreabă calm Fouché. Ministrul dumneavoastră Roederer ar fi septembrist, mîine, pentru emigrați, dacă ajung la putere.

Cu mîinile la spate, Bonaparte străbate încăperea.

— Listele sînt gata ?

— Evident. Dar oamenii ăștia erau dezarmați, la cheremul meu, în timp ce șuanii și regaliștii, dragi cetățeanului Roederer, riscau să-mi scape. Cine îi plătește ? Anglia ! Să nu mi se spună nu. Nu fac eu însumi la fel cînd vreau să omor vreun vandean periculos și-i spun unuia din oamenii mei : „Iată două sau trei sute de ludovici, adu-mi capul acela“ ?

Bonaparte tresare, se oprește în fața lui, cu picioarele depărtate.

— Și-atunci ?

— Am arestat doi dintre asasini, unul se numește Saint-Réjant, iar celălalt e un anume Carbon. Dîndu-se drept preot răzvrătit, se ascundea la călugărițele de pe strada Notre-Dame-des-Champs. Aceștia doi sînt la închisoare, dar șeful ne-a scăpat. Deocamdată, cel puțin. Există

[1] În franceză : *septembriseurs* : cei care au participat sau au simpatizat cu evenimentele (masacrele) din septembrie 1793.

un anume Limoélan, reîntors de curînd din emigrație, gentilom breton, foarte demn de stima cetățeanului Roederer.

Bonaparte, literalmente, tropăie :

— Ești sigur ?

— Da, spune Fouché, cu răsuflarea tăiată, au mărturisit.

— Cu atît mai rău, reia Bonaparte, începînd iar să se plimbe de la un capăt la altul al spațioasei încăperi. Vreau totuși o listă a exclusiviștilor.

Fouché scoate o hîrtie din buzunar, i-o întinde.

— Iat-o, domnule prim-consul. Am și făcut o sută treizeci de arestări.

Apoi continuă, oftînd scurt :

— Unii dintre ei mi-erau folositori. Nu cu copii de cor se face poliția ! În sfîrșit ! Îi aveți pe Rossignol, Boniface, Leroy, Eglator... cu toții încrîncenați, duri, tocmai buni pentru deportarea la Cayenne.

Cu un gest brusc, Bonaparte ia lista din mîinile lui Fouché.

— Pe Mehée l-am trecut pe lista asta, spune încet Fouché, doar ca să nu-l compromit. V-aș cere să-l eliberăm discret, ceva mai tîrziu. Este un bun spion profesionist. Ar fi o greșeală să-l lichidăm.

Bonaparte se strîmbă.

— Nu te invidiez, cetățene Fouché, pentru meseria pe care o ai. Dar, în sfîrșit, e necesară... E necesară...

Se duce să se așeze la birou, lîngă fereastră, privește lista pe care o are în față, apoi își ridică privirea :

— Sper că vei pune mîna pe Limoélan, că nu e o fantomă. Poți dispune.

Fouché se înclină, se întoarce și pleacă.

* * *

La Malmaison e sărbătoare. Odată cu revenirea timpului frumos, primul-consul își petrece zilele de la sfîrșitul săptămînii în familie, spre regretul miniștrilor care învață pe dinafară drumul spre Saint-Germain. Bonaparte își consacră diminețile treburilor publice, după-amiezele — audiențelor, serile — prietenilor.

Joséphine se simte bine în acest castel, înconjurat de un parc imens. Invitaţii sînt numeroşi în fiecare sîmbătă, scriitori, pictori, actorul Talma, savanţi ca Monge, reîntors şi el din Egipt şi, desigur, generalii obişnuiţi ai casei : Lannes, Berthier, Augereau, Marmont.

Astăzi au venit de la Paris şi ceilalţi doi consuli însoţiţi de cîţiva miniştri. Bonaparte îi primeşte într-un birou tapisat cu dril vrîstat în albastru şi alb, împodobit cu drapelele capturate de la duşmani.

Vremea fiind frumoasă, prînzul este servit pe terasa din faţa castelului. Dejunul se prelungeşte. Dar Bonaparte părăseşte iute masa ; e ora audienţelor.

Ludovic de Florensac a sosit la Paris, în ajun, seara, cu diligenţa de Bordeaux. A petrecut noaptea la hotel. E prost dispus. De dimineaţă s-a prezentat la Tuileries unde a aflat că trebuie să facă un drum pînă la Malmaison pentru a-l întîlni pe Bonaparte.

A pornit-o într-un fiacru pe drumul plin de trăsuri care se încrucişează, venind sau ducîndu-se la Malmaison.

Cînd a primit, la Florensac, scrisoarea de la Bourrienne, prin care i se comunica dorinţa vie a primului-consul de a-l revedea, cel dintîi impuls a fost să refuze.

— Mi-am trăit traiul, i-a spus Isabellei.

Ea însă a insistat, gîndindu-se la viitorul micuţului Enguerrand-Ludovic.

— N-are încă nici patru ani ! a mormăit Florensac. Cînd va fi la vîrsta alegerii unei cariere, de mult nu se va mai vorbi de Bonaparte.

Însă melancolica Isabella a insistat : lui Ludovic i-ar face bine să respire aerul Parisului, să-şi revadă vechii prieteni. Florensac s-a mîniat :

— La şaizeci şi opt de ani, ai dreptul să fii lăsat în pace, a protestat el.

Apoi a cedat. În trăsura care îl duce spre Malmaison se simte înciudat pe el însuşi şi pe Isabelle. Ei nu i-a mărturisit că, pînă la urmă, un singur lucru l-a hotărît : teama că Atala a mai făcut vreo nouă prostie.

Malmaisonul e plin de lume. În parc, femei drăguţe şi ofiţeri frumoşi se plimbă flecărind. În anticamera castelului, inşi grăbiţi civili şi ofiţeri se tot duc şi vin.

Ludovic e introdus într-o bibliotecă. Bonaparte îşi întîmpină oaspetele surîzînd, cu mîinile întinse.

— Dragul meu conte ! exclamă el. Începusem să-mi pierd speranţa de a te revedea.

Titlul îl miră pe Florensac. Bonaparte îi arată un fotoliu şi se instalează la birou.

— Ia loc, colonele.

O clipă de tăcere.

— Nu te-ai schimbat, constată primul-consul. Eu mă îngraş şi chelesc. Igienă proastă.

Bonaparte este îmbrăcat într-o uniformă verde cu ornamente roşii. Florensac poartă o jiletcă de postav albastru, pantaloni de mătase neagră, ciorapi albi de mătase.

— Dacă ţi-am cerut să vii pînă la mine cu preţul unei lungi călătorii, spune el, mereu surîzător, am făcut-o fiindcă am nevoie de dumneata.

— Nu m-aş fi aşteptat, răspunde Ludovic. Sînt un om bătrîn, am ieşit din lume. Nemaifiind deputat, nu am avut probleme de conştiinţă în Brumar. Aşa se face că astăzi mă pricep mai bine la vinul alb decît la politică.

Primul-consul nu mai zîmbeşte. Schiţează o strîmbătură, mişcîndu-şi gura de la stînga la dreapta, apoi ridică uşor umărul drept. Îşi deschide tabachera, aspiră o priză, o închide apoi cu un pocnet scurt şi o pune din nou pe masă. Faţa i se aspreşte.

— Trebuie să aducem din nou în Franţa justiţia şi ordinea. Nu este, crede-mă, o sarcină uşoară. Patria noastră era foarte bolnavă cînd am fost chemat la putere. A trebuit să punem capăt anarhiei care ajunsese să facă drumurile impracticabile, ca pe timpul *jupuitorilor*[1]. Jafurile şi hoţiile se ţineau lanţ, atît în administraţie cît şi la drumul mare. S-a furat peste tot, pînă şi-n administraţia celor mai sărace sate. Prefecţii mei s-au înhămat la o muncă ce părea cu neputinţă de înfăptuit. Am restabilit, totuşi, încrederea, ordinea în finanţe. Peste tot grîul creşte, peste tot oamenii mănîncă. Franţa începe să re-

[1] De la *écorcheurs*, bande înarmate care jefuiau şi pustiau Franţa în timpul domniilor lui Carol al VI-lea şi Carol al VII-lea (războiul de o sută de ani).

nască din propriile sale ruine. Pentru a ne îndeplini misiunea pînă la capăt, e nevoie de pace.

Ludovic nu se poate împiedica să schiţeze un surîs vag care nu-i scapă lui Bonaparte.

— Da ! Da ! izbucneşte acesta, ridicînd tonul, sîntem soldaţi, dumneata şi cu mine. Crede-mă, adesea îmi vine greu să nu lovesc cu pumnul în masă cînd văd manevrele Angliei. Şi totuşi vom negocia cu duşmanii noştri ereditari. Austria şi Rusia au dus tratative cu mine, mîine Anglia le va imita. Dar ca această pace să fie fructuoasă, vreau să fie alături de mine cei mai buni cetăţeni. Nu avem timp de pierdut, trebuie să redăm Franţei adevărata ei înfăţişare. Iată de ce îţi cer să intri în Consiliul de Stat.

— Eu ? exclamă Florensac. Nu ştiu nici măcar despre ce e vorba. Sînt un ţăran de pe malurile Garonnei.

— Ei bine ! răspunde Bonaparte, în Consiliu am adunat toată elita ţării. Acest organism va fi inima şi spiritul cîrmuirii mele, inteligenţa şi conştiinţa ei. Vei regăsi acolo bărbaţi eminenţi, pe care i-ai cunoscut în anii grei ai Republicii.

Bonaparte se ridică, ocoleşte biroul, se apropie de Florensac care e aşezat, îi pune mîna pe umăr :

— Eu personal prezidez acest consiliu. Cetăţenii cei mai luminaţi deliberează acolo în deplină libertate. Dezbaterile lor nu se lovesc de nici o piedică. E limpede ?

— Foarte limpede, răspunde Florensac revenindu-şi cu greu din uimire. Dar nu văd prea bine ce-ar avea de făcut un militar bătrîn şi-un vechi iacobin ca mine, într-o atît de aleasă adunare ?

Bonaparte îşi pierde răbdarea :

— Îţi închipui că fac un demers fără să ştiu despre ce e vorba ? Deci, ne-am înţeles ! Decretul va apărea mîine. Pentru început, îţi voi încredinţa o misiune.

Se întoarce, se aşază privindu-l drept în ochi pe Florensac, deschide un dosar. Pe nesimţite, Florensac e captivat. Faptul îi displace. Schiţează o mişcare pentru a se ridica, dar Bonaparte îi face un semn categoric să stea.

— Mai este un om pe care vreau să-l găsesc. Numai în timp de pace ai nevoie de cei mai buni miniştri de război.

După, e treaba generalilor. Am aflat că ai primit recent veşti de la Carnot.

Florensac îşi încruntă sprîncenele.

— Cum aţi aflat ?

Primul-consul ocoleşte întrebarea printr-un gest evaziv.

— N-are importanţă. Dumneata îl poţi convinge. Contez pe dumneata că te vei duce să mi-l cauţi.

Se ridică, vine către Florensac şi îl ia prietenește de braţ ca să-l ajute să se scoale.

— Dacă ai venit cu trăsura de piaţă, fă-mi plăcerea şi dă-i drumul. Te vom opri la cină, o cină în familie, împreună cu cîţiva prieteni şi cîteva femei drăguţe. Va trebui să-i spui lui Bourienne la ce hotel ai tras pentru a ţi se aduce chiar mîine hîrtiile trebuincioase. Ţi se va pune la dispoziţie o trăsură. Va trebui să pleci la drum imediat.

Uriaşul Florensac îl domină cu înălţimea sa.

— Pe curînd, domnule consilier de Stat.

Învins, Florensac dă să plece cînd primul-consul îl apucă de mîneca goală, vorbindu-i familiar :

— De fapt, fiul dumitale a luptat admirabil în campania din Italia. Dacă am mai avea un nou război l-aş face general. Vreau să sper că îmi va lipsi prilejul.

— Şi eu, se pomeneşte spunînd Florensac, ceea ce aduce un surîs pe buzele primului-consul.

— Apropo, reia acesta brusc, ce ştii despre o vară de-a dumitale, prin alianţă cred, care ar fi ultima Vaudreuil ?

Ludovic e uluit şi îngaimă :

— Nimic... Decît că este fiica cumnatului meu care-mi era şi cel mai bun prieten. A fost ghilotinat sub Teroare.

— Este, insistă Bonaparte, o tînără foarte neastîmpărată, foarte intrigantă şi foarte drăguţă. O socotesc periculoasă ca pe toate femeile cărora nu le place dragostea şi tocmai de aceea se folosesc de ea.

Florensac e stupefiat.

— Am un dosar edificator asupra acestei fete, continuă primul-consul. Se pare că a complotat cu regaliştii, apoi i-a trădat în folosul lui Barras a cărui amantă a devenit.

Numele lui Barras e rostit nu fără dificultate. Primul-consul nu poate uita că Joséphine i-a fost şi ea amantă,

acesta fiind unul dintre motivele exilării lui Barras imediat după Brumar.

— I-a făcut apoi cîteva servicii ministrului poliției. I-a urmat Thérésiei Tallien în patul lui Ouvrard, un om de care nu mă pot lipsi. De, este bancherul meu. Îmi e necesar, nu-i așa ? El și colegul său Pérégaux se înțeleg ca pungașii la bîlci. Expresia nu-mi aparține. Dacă aș da crezare unor rapoarte...

— Ale ministrului de poliție ?

— Bineînțeles că nu ! Ale informatorilor mei particulari ! Această tînără persoană a și adunat o sumă frumușică. În clipa în care o va considera suficientă va încerca să se mărite cu unul dintre generalii sau miniștrii mei, de vreme ce Ouvrard e însurat.

— Aduce și acum „servicii" cetățeanului Fouché ?

— El spune că nu, dar nimic nu demonstrează că e adevărat. După ce mi-l vei aduce pe Carnot, aș fi fericit dacă ai întîlni-o pe această mică drăcoaică. Am zărit-o, într-o seară, la Operă. Trebuie să mărturisesc că are niște ochi care te îndeamnă la dragoste. Fouché afirmă că bravul meu Bourrienne e mort după ea, ceea ce mă neliniștește. Dar dacă mi-aș ataca frontal secretarul, mi-ar spune că nu-i nimic între el și tînăra persoană. Și poate că e adevărat !

— E moștenitoarea unui mare domeniu în Canada, spune Florensac. Sper că bunurile sale au fost păstrate.

Bonaparte ia o priză de tabac pe care o inspiră cu voluptate.

— Dacă vom încheia pacea cu Anglia și blocada va fi ridicată, o vom expedia pe tînără la Québec.

— Vă neliniștește într-atît ? se miră Florensac.

— O cred foarte abilă și fără scrupule. Pe femeile de felul ăsta, cînd le zărești de departe, e bine să treci pe partea cealaltă. Pe curînd. Sper că vei întîlni lume cunoscută și că timpul nu-ți va părea prea lung pînă la cină.

Supărat că cedase, Ludovic rătăcește prin parcul de la Malmaison. Pe o peluză, femei tinere joacă jocuri cîmpenești cu ofițerii. Ludovic se simte străin. Aceste distracții cîmpenești îi amintesc de cele ale Mariei-Antoaneta de la

Trianon. Să fi ajuns noua curte la aceeași nepăsare ? Se simte obosit și hotărăște să se întoarcă la Paris. Intră în castel, cere unui secretar să-i aducă hîrtie, un plic și o pană ; scrie un cuvînt pentru Bourrienne, dîndu-i adresa hotelului și rugîndu-l să-l scuze pe lîngă primul-consul.

Speră, în trăsura care îl duce înapoi la Paris, că Bonaparte va fi destul de supărat pentru a renunța la proiectele sale.

* * *

— Păpușica mea de zahăr, giuvaerul meu adorat, lumina zilelor mele, viața mea !

— Bună ziua, Cresus ! Presupun că iei masa cu soția ta ? îi răspunde Agnès.

Bărbatul cel voinic suspină :

— Vai, da ! Trebuie !

Locuința pe care i-a cumpărat-o Ouvrard, în noul cartier Chaillot, este o casă plăcută, cu un etaj, cu grajd pentru cei doi cai și deasupra, camere pentru vizitiu, bucătăreasă și jupîneasă.

Ca în fiecare dimineață, la ora șapte și jumătate, Ouvrard și-a părăsit domiciliul conjugal pentru a veni să-i dea binețe iubitei sale, înainte de-a se duce la bancă.

— După-amiază va trebui să mă duc la Malmaison. Franța nu are bani pentru scadență, ca în vremurile bune ale Directoratului.

— Vaită-te, cămătarule !

Agnès s-a sculat ca să-l primească, evitînd astfel îmbrățișările neprevăzute. Cu toate că nu e cu mult trecut de treizeci de ani, Ouvrard s-a îngrășat ; mîncare bună, lipsă de mișcare. Agnès l-a cunoscut prin Fouché. Acesta își plasează pionii peste tot, fără a prevedea ziua cînd îi va folosi : îi are pregătiți în orice clipă.

La început spionajul a distrat-o. Dar vremea aceea a trecut. Dacă îl mai ajută din cînd în cînd pe Fouché (de pildă cinînd cu Bourrienne), o face fără nici un entuziasm.

Se mai distrează încă scoțîndu-i din minți pe bărbați. Sînt atît de caraghioși cu aerele lor de cîini care se gudură, cînd rugători, cînd bosumflați, de un ridicol desăvîrșit.

S-a săturat de viață. Mai bine să nu se mai gîndească. Numai și numai ca să fie și ea preocupată de ceva — de bani, în lipsă de altceva mai bun — l-a acceptat pe Ouvrard. S-a amuzat să-l smulgă din brațele Thérésiei Tallien, care se îngrașă.

Urmînd un ritual cunoscut, camerista a pus pe o măsuță două cești de cafea cu lapte și chifle unse cu unt. Ouvrard mănîncă o chiflă, golește o ceașcă de cafea cu lapte, se uită la ceas și se ridică.

— Trebuie să plec. Mi-e teamă că-n astă-seară voi fi reținut la Malmaison. Primul-consul l-a convocat pe Pérégaux. Va fi acolo și Gaudin. Vom discuta despre finanțe.

— Pe mîine dimineață, deci, încheie Agnès ușurată.

Ouvrard pleacă. Agnès s-a obișnuit să se trezească, în fiecare dimineață, înainte de ora opt. Pe urmă, însă, timpul trece greu.

Nu se gîndește decît rareori la Canada, la Rivière-du-Loup, la himerica sa moșie. Mai ales în serile cînd Ouvrard îi amintește că are drepturi asupra ei, cînd rămîne la cină și urmează restul.

E ora unsprezece, cînd sună cineva la ușă. Jupîneasa se duce să deschidă și revine în baie unde stăpîna sa tocmai își sfîrșea toaleta, începută de multă vreme. Ce va face după-amiază ? Celelalte fete au amanți pe care-i iubesc sincer.

— A venit un domn voinic, spune subreta. Are o față ciudată brăzdată de o cicatrice. E foarte slab și foarte bătrîn.

— Florensac ! Poftește-l în salon și vino să mă ajuți la îmbrăcat.

Își împrospătează machiajul, își alege o rochie, un parfum. Fără grabă. Va aștepta el. Ce vrea oare să-i spună ?

Florensac stă în picioare lîngă fereastră cînd Agnès intră cu un surîs încîntător pe buze.

— Te-am făcut să aștepți ? Nu mă așteptam însă la vizita dumitale.

Se uită atent la ea și se liniștește. Seamănă mai puțin cu Isabelle decît în amintirea lui. E prea machiată, prea gătită.

Îl invită să se așeze.

— Nu te știam la Paris, îi spune ea din politețe.

— Am venit fără voia mea. Primul-consul m-a așezat cu sila într-un fotoliu al Consiliului de Stat. De data asta s-ar zice că nu mai scap !

Drept ca un i, cu gestul prompt — și cu privirea care a impresionat-o la prima lor întîlnire. I-a părut rău că l-a văzut asemenea tuturor celorlalți bărbați. Altfel, poate, ar fi trimis-o la închisoare ? Ideea o face să surîdă, devenind astfel și mai încîntătoare.

Florensac o examinează cu atenție. Din pricina lui Bourrienne e oare atît de periculoasă încît să-l preocupe pe primul-consul ?

Sub înfățișarea de păpușă de lux — machiaj savant, efluvii de parfum, surîs afectat, gesturi studiate — descoperă cînd un mic animal de pradă, cînd o fată neliniștită. Oare acestea să fie atributele unui redutabil agent secret ? Agnès e, însă, și fata lui Alain. La acest gînd Florensac se simte vinovat, chiar foarte vinovat.

Agnès îi ghicește descumpănirea, nu-i înțelege motivul și se amuză. Dacă ar începe comedia de acum patru ani ?

— La întoarcerea dintr-o misiune care m-a purtat prin străinătăți, îi spune Florensac, am primit vești de la Rivière-du-Loup. A trecut mult timp pînă au ajuns la mine. Ai aflat, fără îndoială, anul trecut, de moartea președintelui Washington ? Informațiile, pe care le ceruse chiar el, mi-au fost trimise de familia sa. Numai printr-un noroc au ajuns pînă la mine. Pirații englezi nu lasă să treacă nici un curier. Pe scurt, anul trecut totul era în ordine pe domeniul tău. Mama lui Atala îl păzește cît poate ea de bine. Ai veri la Montréal. Au intervenit de mai multe ori pe lîngă guvernatorul englez pentru a evita confiscarea averii. Damagoya e fericită că a avut vești de la fiul ei. A fost, de asemeni, fericită aflînd că mai trăiește un moștenitor — mai bine spus o moștenitoare — a domeniului. Verii tăi Vaudreuil sînt de acord că va trebui neapărat să întreprinzi într-o zi această călătorie, dacă nu vrei să pierzi totul.

Rivière-du-Loup, Saint-Laurent, un mare domeniu bătut de vînturi : un miraj. Oftează :

— Ar fi cu putință ?

— Poate chiar destul de curînd, răspunde Florensac încrucișîndu-și interminabilele-i picioare. Se vorbește de negocieri între Franța și Anglia. În orice caz, vei putea ajunge în Statele Unite prin Antile. Ar fi trebuit să insist mai de mult pentru organizarea acestei călătorii.

Ezită, apoi adaugă :

— Fără îndoială că aș fi făcut-o, dacă n-ai fi ales... alt mod de viață.

Dacă nu e prea tîrziu ? Dacă Barras, Ouvrard, chiar Fouché, n-ar fi decît un coșmar ? Agnès murmură :

— Rivière-du-Loup !

— Damagoya te așteaptă, reia Florensac, și poate chiar vreun tînăr frumos alături de care îți vei duce viața. Vrei să mă ocup cu pregătirile de plecare ?

Agnès lasă ochii în jos, fără să răspundă. Florensac se miră, privește în jur.

— Cum ? Nu ai renunța cu ușurință la toate astea ?

Ea ridică ochii.

— Ba da, răspunde — după o clipă de tăcere — dacă nu-i cumva prea tîrziu.

Capitolul II

MIRAJUL „RIVIÈRE-DU-LOUP" (1802)

Încă de dimineață, primul-consul e furios. La Tuileries toată lumea tremură. De unde a primit vești rele ? I-a convocat pe Carnot, ministrul de război, și pe Chaptal, ministrul de interne. Cei doi bărbați sînt introduși împreună în marele cabinet de la parter.

Bonaparte îi dictează lui Bourrienne corespondența, iar acesta ia note cu febrilitate.

— Am aflat că Santo-Domingo s-a revoltat, strigă primul-consul, ridicînd capul. Toussaint-Louverture se crede om de stat. Convenția a avut ideea stupidă de a

aboli sclavajul, la instigaţia prietenului tău, abatele Grégoire, şi iată unde am ajuns ! Toussaint-Louverture ia puterea şi se proclamă preşedinte al Republicii ! Parcă n-aş avea alte griji în afara acestor negri !

— Înseamnă, obiectează Carnot, că e totdeauna periculos să iei înapoi ceea ce ai dat.

Bonaparte dă din umeri.

— Ştii la fel de bine ca şi mine că atunci cînd nu sînt sclavi negrii refuză să lucreze. Dealtminteri, guvernul american ne-a atras atenţia asupra acestei măsuri pe care o consideră inoportună. N-aş vrea să mă cert cu Statele Unite.

Face semn celor doi miniştri să se aşeze în faţa lui la masa mare, în colţul căreia stă Bourrienne.

— Ce aveţi de gînd să faceţi ? întreabă Chaptal.

— Nu ştiu încă pe cine anume voi trimite acolo, dar va avea instrucţiuni să nu se ducă de pomană, răspunde Bonaparte.

— Credeţi, insistă Carnot, că Toussaint-Louverture ar putea într-adevăr să mobilizeze trupe ?

— Dispune de mica armată pe care a comandat-o împotriva englezilor. Coloniştii vor fi cu noi. Este unul din motivele pentru care restabilesc sclavajul. Cred că serviciile dumitale, Carnot, pot analiza situaţia militară, iar ale dumitale, Chaptal, situaţia politică. Am nevoie mîine de rapoartele voastre pentru a stabili amploarea contingentului pe care îl vom trimite acolo.

Le face semn că audienţa s-a sfîrşit. Cei doi miniştri se retrag.

Se ridică, face cîţiva paşi, apoi se opreşte în faţa lui Bourrienne.

— Spune-mi, Ludovic, e-adevărat că îl încornorezi pe cetăţeanul Ouvrard ?

Bourrienne tresare, roşeşte, lasă să-i cadă pana care pătează o foaie de hîrtie albă.

— Cine v-a spus ? bîlbîie el. Fouché ?

— Nu de la tine am să învăţ eu că n-am nevoie de Fouché şi de informaţiile sale date cu picătura. Fii liniştit, nu el s-a plîns de nefericirea prietenului său Ouvrard. Asta

nu înseamnă că tu nu ești amantul Agnèsei de Vaudreuil, o aristocrată devenită femeie ușoară.

Bourrienne se ridică.

— Nu-i adevărat, domnule general. Dacă domnișoara de Vaudreuil ar fi vrut, aș fi smuls-o acestui zdrahon respingător, pe cît de vulgar pe atît de bogat, și aș fi luat-o de nevastă.

— De nevastă ! se înfurie Bonaparte. Atît ar mai fi lipsit, să te însori fără să-mi ceri părerea ! Fosta amantă a lui Barras ! Protejata lui Fouché ! Ce v-a apucat pe toți ? Carolina îmi forțează mîna pentru a se căsători cu Murat, fiul unui hangiu, fost rîndaș la grajduri. Iar despre Paulina, mai bine să nu mai vorbim. Și tu, Bourrienne singurul meu prieten, visezi să te însori cu o stricată ? Ei bine ! Mută-ți gîndul !

Bourrienne lasă nasul în jos. Ușierul îl anunță pe consilierul de Stat, colonelul-conte de Florensac.

Bonaparte, sfîrșind întrevederea cu Bourrienne, îl primește pe Ludovic. Prezența bătrînului gentilom iacobin îl mișcă întrucîtva. Trebuie să facă un efort asupra lui însuși, ca să-și atîțe din nou mînia.

— Frumoase isprăvi aud ! mormăie el. Fiul dumitale ! În cine să mai ai încredere ?

— Fiul meu ? întreabă Florensac neliniștit. Ce-a făcut ?

— Ce-a făcut ? se înfurie Bonaparte. Dragul meu consilier de stat, a dezertat ! Da, da, chiar așa, a dezertat !... În sfîrșit, a părăsit comandamentul fără permisiune.

— L-au găsit ? E arestat ? S-a justificat ?

— Bineînțeles că l-au găsit, ripostează Bonaparte din ce în ce mai furios. La Paris, în brațele surorii mele. S-au iubit în lege cît am fost în Egipt. Am scos-o pe Paulina din pat. În mod cu totul excepțional, era singură. Închipuie-ți, vrea să divorțeze ! E nebună după bastardul dumitale.

— Nu putem numi asta o dezertare. Nu vreau să micșorez vina lui Atala în privința disciplinei dar în Italia nu e stare de război, obiectează Florensac.

— Nici în privința moralei, desigur, îl întrerupe primul-consul.

— Vă țin la dispoziție demisia mea și pe cea a fiului meu.

— Despre asta e vorba ? urlă Bonaparte începînd să străbată încăperea în toate direcţiile, cu mîinile la spate. Demisia ! Voi aristocraţii n-aveţi decît acest cuvînt pe buze. Eu am altul : „a sluji".

— Îl puteţi degrada sau chiar destitui, propune Florensac.

— Să-l destitui, să-l destitui ! Înţelepciunea îţi lipseşte cu desăvîrşire.

Se opreşte în faţa lui Florensac, ridicînd capul pentru a-i întîlni privirea.

— Trebuie să trimit o mică armată pentru a pacifica Santo-Domingo. S-au revoltat negrii. M-am gîndit mai întîi la fiul dumitale, dar l-am ales pe Leclerc, scumpul meu cumnat. Leclerc are autoritate, va reuşi. Asta îi va lua, însă, oarecare timp. Paulina va pleca împreună cu el, femeia trebuie să-şi urmeze soţul. Va trebui să suport scrîşniri din dinţi, lacrimi şi scandaluri. Sînt obişnuit. Dar, ia loc !

Îi arată lui Florensac un fotoliu şi se aşază şi el în fotoliul său la masa cea mare.

— Mama colonelului Atala de Florensac e încă în viaţă, mi se pare, nu-i aşa ? Trăieşte la Québec, pe un domeniu care aparţinea familiei dumitale cred ?

— L-am salvat de englezi. Mama lui Atala l-a îngrijit.

— Ştiu. Anul trecut ai primit o scrisoare, în această problemă, care a atras atenţia serviciilor mele, datorită itinerariului parcurs.

Florensac plăteşte :

— Vreţi să spuneţi, domnule prim-consul, că dumneavoastră citiţi corespondenţa personală a cetăţenilor ?

Bonaparte surîde amabil.

— Nu te înfuria. Acest lucru se mai întîmplă uneori. Fii convins că nu-l facem de bună-voie, dar sîntem obligaţi să guvernăm bine.

— Domnule prim-consul, spune Florensac, vă remit din nou demisia mea.

— Iar eu, răspunde încetişor Bonaparte, domnule consilier de stat, ţi-o refuz. Să privim calm lucrurile. T'e-ai întors din ultima călătorie în Canada în 1793. Iată,

se împlinesc în curînd opt ani de cînd fiul dumitale nu şi-a îmbrăţişat mama !

Priveşte o hîrtie aşezată în faţa sa :

— Noi ştim că e sănătoasă şi doritoare să-l revadă la Québec pe moştenitorul domeniului pe care-l conduce singură, ea, o biată femeie, de mai bine de douăzeci de ani.

— Într-adevăr, mormăie Florensac.

Îşi dă seama unde vrea să ajungă Bonaparte. I-a vorbit încă de anul trecut despre necesitatea de-a o îndepărta pe Agnès, deoarece Bourrienne o iubea sau, poate, devenise chiar amantul ei. Acum plănuieşte o dublă lovitură, urmărind s-o despartă şi pe Paulina de Atala.

— Văd că ai priceput, spuse Bonaparte. Adversarul nostru de moarte, Pitt, a fost răsturnat. Succesorul său, Adington, e mai înţelegător. La Londra au început tratativele de pace. Poporul englez s-a săturat de un război fără rezultate, mai ales după ce a fost abandonat de Austria şi Rusia. Nimic nu mă împiedică să-l trimit pe colonelul Florensac în misiune la Londra. Cu acelaşi prilej, ministrul poliţiei va găsi modalitatea de a o expedia pe Agnès de Vaudreuil în capitala britanică. Are cetăţenie canadiană, nu-i aşa ? Deci va obţine cu uşurinţă un paşaport englez pentru a reintra în posesia pămînturilor proprii. De la Londra, îi vom da fiului dumitale o misiune în America. Evident că nu va avea drept unică însărcinare să o conducă pe tînăra Agnès pînă la proprietatea ei sau să-şi îmbrăţişeze mama, care îl aşteaptă. Va lua contact cu unii cetăţeni de origine franceză care joacă un rol în viaţa ţării. După ce-şi va îndeplini misiunea, se va întoarce, singur, pentru a primi stelele de general.

Adaugă, ironic :

— Nu ştii, desigur, că fiul dumitale se află la Paris. A descins la hotelul *Louvre*. Cel mai bun lucru ar fi să-l convingi să accepte misiunea, pe care ministrul de externe i-o va încredinţa chiar mîine. În felul acesta n-ar însemna că şi-a părăsit postul de la Milano, ci că a răspuns unei convocări a guvernului meu.

Copleşit încă o dată de acest bărbat scund şi extraordinar, Florensac pleacă.

— Nu trebuie să fii neliniştit în privinţa domnişoarei de Vaudreuil, încheie Bonaparte, am argumente serioase pentru a-l neutraliza pe canalia de Ouvrard.

La mai puţin de o oră după aceea, Paulina pătrunde val-vîrtej la primul-consul care îi face semn lui Bourrienne să se îndepărteze.

Paulina se prăbuşeşte pe canapea.

— Sînt bolnavă, suspină. Foarte bolnavă ! Vin de la doctorul meu, care m-a consultat. Crede că nu voi suporta călătoria.

Vestea pare să nu-l emoţioneze peste măsură pe Bonaparte.

— Expediţia va avea şi medici. Te vor îngriji.

— N-aş fi crezut niciodată, Napoleone, că îmi doreşti moartea, geme tînăra femeie. Leclerc este de părerea mea, nu se va întoarce de acolo decît cadavrul meu. Dar nici măcar leşul meu nu va fi adus, căci mă vor înmormînta acolo, dacă nu cumva mă vor arunca în mare în timpul traversării.

Izbucneşte în hohote de plîns. Lacrimi adevărate brăzdează stratul de pudră de pe obraji.

Bonaparte nu s-a clintit. Spune sec :

— Bărbatul tău va avea nevoie de tine la Santo-Domingo. Unui general îi trebuie o nevastă. Şi apoi, toată lumea ştie că acolo e o climă excelentă. Întreab-o pe Joséphine. Ea a fost crescută în Martinica, aproape în bătaia tunurilor. O să-ţi placă foarte mult. În fine, am nevoie ca tu personal să-mi scrii ce se întîmplă de fapt acolo. N-am încredere în rapoartele oficiale.

Paulina încetează să geamă şi-şi înalţă capul.

— Dacă pricep bine, îmi dai sarcina de a-mi spiona bărbatul ?

— A spiona ! Ce cuvînt urît, mormăie primul-consul. Am încredere în Leclerc, dar sînt o sumedenie de lucruri pe care el nu le va şti, iar tu le vei putea afla. Hai, ia-ţi medicamentele, fă-ţi bagajele. Plecarea s-a fixat peste trei săptămîni. Nu mai avem timp de pierdut, trebuie să-i punem la punct pe acei netrebnici.

Se duce la ea, o sărută pe frunte, îi pune mîna pe umăr.

— Contez pe tine. Eşti o Bonaparte !

Știe oare că Atala s-a grăbit să vină la Paris cu opt zile în urmă, numai pentru că aflase la Milano că primul-consul voia să-l însărcineze pe Leclerc cu o misiune în Antile ?

Bonaparte se așază pe canapea, lîngă Paulina. O bate ușor cu palma peste obraji.

— Hai, hai ! Tot ce fac e spre binele tău.

„Napoleone, se gîndește ca, guvernează cu patru sau cinci polițiii, care se încrucișează și se spionează reciproc. Știe totul. Venirea lui Atala nu avea cum să-i scape. Acesta este motivul pentru care Napoleone îi impune să-l însoțească pe Leclerc în Antile. Elisa și Carolina au dreptate. Fratele lor e un monstru. Să pleci la capătul lumii, în țara șerpilor, a negrilor, a frigurilor... cu Leclerc !

Ieri, Atala, sărman nebun, i-a propus să fugă ! Îi vorbea de Canada, de Saint-Laurent, de domeniul de la Rivière-du-Loup ca de un paradis terestru.[4]

Visează o clipă, apoi oftează. Rivière-du-Loup este inaccesibil. Nu e decît un miraj, ca și fericirea.

Tăcerea o surprinde pe Paulina, care își privește fratele. El îi surîde drăgăstos, îi ia mîna. Ea clatină din cap, învinsă.

* * *

Bricul părăsește portul Rotterdam pe o mare liniștită. Curînd, vasul e învăluit într-o ceață deasă. Comandantul se duce pe punte, lîngă ofițerul de cart. Trebuie să strige pentru a acoperi zgomotul goarnei de ceață, în care suflă un matelot.

— Dacă ceața nu se ridică pînă la coastă, nu vom găsi estuarul Tamisei.

— Nu ar fi mai bine să manevrăm, propune locotenentul, pînă cînd se risipește ceața, sau să ne întoarcem în Olanda ?

— O navă engleză nu face niciodată cale întoarsă, ripostează comandantul. Ai uitat, *sir* ? Am stîrni hohotele de rîs ale acestor mizerabili *frenchies* pe care îi transportăm în cabine.

— Aveți dreptate, *sir*, răspunde locotenentul supraveghind cîrmaciul care încearcă să păstreze o direcție imaginară.

— Și apoi, avem de executat ordine, continuă comandantul : să îmbarcăm călătorii la Rotterdam și să-i transportăm cît mai repede la Londra.

— *Yes sir*, răspunde locotenentul. Dar dacă îi trimitem la fund, nu vom fi felicitați.

Două ore mai tîrziu, ca prin minune, ceața se risipește, permițînd comandantului să constate că au deviat și că vor trebui, de voie de nevoie, să aștepte zorile pentru a prinde fluxul.

Cu două zile înainte, Ouvrard fusese obligat s-o anunțe pe Agnès că primul-consul a obținut de la guvernul englez (convorbirile de pace avansînd) ca domnișoara Agnès de Vaudreuil să fie autorizată a-și lua în stăpînire proprietatea tatălui ei aflată la Rivière-du-Loup, în provincia Québec. Cum un vas urma să aducă la Rotterdam un trimis englez și să ia la bord un ofițer francez, lui Agnès nu i-ar fi fost greu să ajungă la Londra.

Jignită de resemnarea lui Ouvrard, Agnès s-a întîlnit cu Bourrienne, dar nici acesta n-a opus mai multă rezistență : *„Bonaparte a spus“*, *„Primul-consul a ordonat“*.

Agnès i-a pretins lui Ouvrard să vireze, în contul ei, la banca Angliei, o sumă în lire sterline, fapt care i-a îngăduit să constate că și în timpul blocadei relațiile bancare își urmează cursul, cu simpla deosebire că fac un mic ocol.

Peste două zile, un ofițer s-a prezentat la Chaillot, aducînd un pașaport pentru Anglia, atribuit *„domnișoarei Agnès de Vaudreuil, născută în Franța, fiica lui Alain de Vaudreuil, proprietar în Canada“*.

Bourrienne a alăturat, întristat, documentului un scurt mesaj : peste cinci zile, la orele opt dimineața, o trăsură de serviciu se va prezenta la ușa ei pentru a o duce la Rotterdam de unde se va îmbarca pe o navă engleză.

Bourrienne nu manifestă nici o dorință de a o revedea, nici măcar pentru a-și lua rămas bun.

A fost furioasă pe Bourrienne și pe Ouvrard. Apoi a visat la Rivière-du-Loup, despre care tatăl ei îi vorbise

cîndva cu atîta pasiune. Exilul îi va da oare prilejul să-şi înceapă viaţa din nou, să uite de anii aceştia îngroziţori ? Va redeveni ceea ce se spune pe paşaport : *„Agnès de Vaudreuil, fiica lui Alain de Vaudreuil, proprietar în Canada"*.

Nu ştia unde să-l găsească pe Fouché care, pierzîndu-şi portofoliul poliţiei, nu mai ocupa decît un modest post de senator.

N-a fost totuşi mirată văzîndu-l că îşi face apariţia în ultima dimineaţă, cînd ea se grăbea să-şi facă bagajele.

— N-aş fi vrut să te las să pleci fără să-mi iau rămas bun, spune el sărutîndu-i mîna.

— Îmi veţi dezvălui, poate, pricina acestui surghiun al meu pe care Ouvrard şi Bourrienne l-au acceptat cu atîta uşurinţă ?

— Nici unul, nici celălalt nu sînt în măsură să se împotrivească primului-consul, răspunde calm Fouché. Ceea ce mă surprinde e graba lui Bonaparte. Saint-Laurent mai este încă îngheţat cîtăva vreme. Nici vorbă nu poate fi să te apropii de Terra-Nova, decît peste cîteva săptămîni. Or, cum pleci mîine, vei fi obligată să rămîi cîtăva vreme la Londra.

Agnès îl poftește pe Fouché să stea, în mijlocul bagajelor.

— Sînt ciumată, ştiu, încheie ea.

— Te vei instala, îi explică Fouché, la hotelul *Albion*, pe Picadilly. E unul dintre cele mai bune. Probabil că vei sta acolo două luni, pînă cînd va pleca un vas spre Canada.

Şi, cum ea încearcă să protesteze :

— Nu duce grija cheltuielilor, spune el luîndu-şi portofelul şi scoţînd din el o hîrtie. Iată o poliţă pentru banca Angliei care îţi va asigura şederea la Londra.

Agnès ia hîrtia, o priveşte şi exclamă :

— O mie de lire ? Aşteptaţi mult de la mine ?

— Dacă rămîi la Québec, da.

Se ridică luîndu-şi rămas bun :

— De fapt, cred că îmi explic graba primului-consul, adaugă el. Nu pleci singură.

— Nu plec singură ? strigă ea cu răsuflarea tăiată.

— Vărul dumitale Atala de Florensac, însărcinat cu o misiune diplomatică pe lîngă guvernul englez, te va însoți pînă la Londra.

— Da ? !

— Totul mă îndeamnă să cred că primul-consul va face în așa fel încît colonelul Florensac să ajungă în brațele mamei sale.

— Ce grijă emoționantă, într-adevăr ! remarcă în ironie Agnès.

— Primul-consul nu face nimic fără motiv, spune Fouché. Raporturile dintre vărul dumitale și generăleasa Leclerc au devenit scandaloase. Aceasta pleacă împreună cu soțul ei la Santo-Domingo. Una din însușirile primului-consul e că merge întotdeauna pînă la capăt în ceea ce întreprinde. Nu e omul jumătăților de măsură.

Fouché a plecat. Cum se va comporta Atala, smuls de lîngă iubita lui ? Agnès și-a pus această întrebare mai întîi din curiozitate, apoi cu neliniște pe măsură ce ziua întîlnirii se apropia. A fost cam dezamăgită negăsindu-l în trăsura care a venit s-o ia la ora stabilită.

După o călătorie plicticoasă, Agnès a ajuns la Rotterdam unde brickul englezesc aștepta la chei. A supravegheat îmbarcarea bagajelor, apoi un ofițer englez a ajutat-o să se urce la bord, să-și ia în primire cabina. A auzit comenzile scurte ale manevrei de plecare, zgomotele provocate de ridicarea parîmelor și a ancorelor. Apoi, i s-a ciocănit în ușă. Un ofițer o anunța că masa e gata.

În sala de mese, comandantul navei flecărea cu Atala.

— Bună ziua, vere, spune Agnès. Hai să facem haz de necaz. Vrei ?

Agnès surîde. El îi răspunde.

— Tatăl meu m-a însărcinat să încredințez propriilor dumitale mîini moștenirea, dacă autoritățile britanice îmi îngăduie.

Cînd isprăviră masa, se despărțiră. Sînt deșteptați din somn dis-de-dimineață. Se întîlnesc din nou la *breakfast* : ceai, sandvișuri, șuncă, ouă prăjite, porridge. Mirosul corăbiei amestecat cu cel al prăjelii o dezgustă pe Agnès, după o noapte de nesomn. Atala mănîncă cu poftă. Verișoara

constată că nefericirea în dragoste nu-i cade greu la stomac.

După ce au trecut cu ușurință de poliție și vamă, o cabrioletă cu vizitiul la spate îi duce spre hotelul *Albion*.

Taciturnul însoțitor al lui Agnès nu i-a spus mai mult de douăzeci de cuvinte de cînd s-au întîlnit.

— Gazdele noastre sînt foarte amabile, spune ea. Ne instalează în același hotel.

— Mi se pare, răspunde el ghemuindu-se în fundul cabrioletei, că șederea noastră la Londra se va prelungi.

— Da, suspină Agnès. Erau grăbiți să ne expedieze din Franța.

Agnès încearcă să distingă prin *fog* trecătorii, ce-i par asemeni unor umbre.

— Englezii au construit un port, spune Atala, pe coasta atlantică a Canadei, la Halifax. Acolo ne-am îmbarcat, în 1793, eu și tatăl meu. Vom găsi, poate, un vapor care merge pînă acolo. Călătoria de la Halifax la Saint-Laurent e lungă. Dar există drumuri practicabile care străbat pădurea. Știi să călărești ?

— Știam altădată, răspunde ea.

Chiar a doua zi Atala se prezintă la misiunea franceză care, condusă de Joseph Bonaparte, fratele mai mare al primului-consul, negociază tratatul de pace.

Imediat după ce s-a anunțat, Atala e întîmpinat de un tînăr înalt, blond și entuziast.

— Cetățeanul Bonaparte vă va primi. Mă prezint : Charles de la Bédoyère.

Luîndu-l de braț pe Atala îl conduce într-un mic birou unde se afla Joseph Bonaparte.

— Mi-aduceți un răspuns de la fratele meu ? îl întreabă acesta imediat.

— Da, spune Atala așezîndu-se. Un mesaj verbal. Consulii sînt de acord cu cedarea Egiptului turcilor.

— Chiar așa ? se miră Joseph Bonaparte. Amorul propriu al lui Napoleone a avut negreșit de suferit din pricina asta.

— Trebuie să țină seama de opinia generală, remarcă Atala. Franța vrea pace și așteaptă ca generalul Bonaparte să i-o dea. Treptat, treptat, viața redevine normală. Dar

blocada și piraţii pun piedici în relaţiile noastre cu America și cu Antilele, atît de dragi primului-consul.

Joseph surîde.

— Bine ! Asta va face ca negocierile să progreseze.

Apoi, adaugă :

— Cred că veţi locui aici în timpul şederii la Londra ? V-aș cere să nu vă înapoiaţi la Paris înainte de întrevederea pe care o vom avea cu lord Cornwallis.

— Londra nu e pentru mine decît o primă etapă, răspunde Atala. Sînt însărcinat cu o misiune în Canada, unde va trebui s-o conduc pe domnișoara de Vaudreuil.

Joseph înalţă capul :

— Continuaţi, colonele. Comunicaţi-mi și celelalte răspunsuri ale Directoratului.

— Consulii refuză să evacueze Olanda, spune Atala. Cer ca Anglia să se retragă din Antile, unde a pătruns, și ca insula Malta să fie dată cavalerilor sfîntului Ioan. Cît privește relaţiile comerciale dintre Anglia și Franţa, consulii ar dori să nu se pomenească deloc despre ele în tratat.

— Veţi merge cu mine la lordul Cornwallis, insistă Joseph. Asta vă va obliga să vă amînaţi plecarea în Canada.

— În privinţa acestei călătorii, răspunde Atala, sînt purtătorul unei scrisori din partea ministrului Relaţiilor externe.

Ia de pe masă un pumnal care servește la tăiatul hîrtiei, își descheie vestonul și sfîșie căptușeala. Scoate de acolo un plic pe care i-l întinde lui Joseph Bonaparte. Acesta citește scrisoarea apoi urmează :

— Domnul de Talleyrand spune că trebuie făcut totul pentru ca dumneavoastră să o însoţiţi pe această domnișoară de Vaudreuil la Québec. Aţi fost ales fiindcă mama dumneavoastră e canadiană și doriţi s-o revedeţi. Beneficiaţi, în acest scop, de o permisie de lungă durată. Să sperăm că cedarea Egiptului va fi pentru lordul Cornwallis un prilej de bună dispoziţie.

După ce au trecut trei zile fără ca Atala să-i dea vreun semn de viaţă, Agnès se interesează de el la portarul hotelului. Acesta îi spune că francezul a plecat, plătindu-i camera pentru o săptămînă.

Deci Bonaparte s-a descotorosit de ea ! Atala şi-a îndeplinit misiunea şi s-a reîntors în Franţa. E singură la Londra, fără viza engleză pentru Canada.

A doua zi dimineaţa, o femeie de serviciu o anunţă că un *gentleman* o aşteaptă în salon.

Se priveşte în oglindă, gata să înfrunte pe cel mai rigid funcţionar englez. Găseşte că e frumoasă şi surîde.

Vizitatorul este un bărbat înalt, cu părul blond şi ochii albaştri. O contemplă pe Agnès coborînd scara şi pare uimit.

— Méhée de la Touche, spune el înclinîndu-se, fost şef de serviciu la Ministerul relaţiilor externe.

Agnès intră înaintea lui în salon.

— Avem amîndoi destule necazuri, spune el cu o voce plăcută, gravă.

Agnès simulează surpriza.

— Da, da, continuă el, prietenul nostru Fouché este în dizgraţie. Agenţii săi sînt lăsaţi în voia soartei, eu cel dintîi.

— Nu ştiu ce vreţi să spuneţi, răspunde Agnès. Sînt curioasă însă să ştiu cum aţi aflat adresa mea.

Vizitatorul scoate din buzunarul vestei o splendidă tabacheră de aur, aspiră o priză apoi scutură tutunul de pe capac.

— Oficial, explică el, am fugit din Franţa după evenimentele din septembrie. Figuram pe lista iacobinilor care urmau să fie deportaţi după cele întîmplate pe strada Saint-Nicaise. Mă aşteptam la Guyana sau Seychelles.

Cum Agnès face un gest de surpriză, se grăbeşte să adauge :

— Bineînţeles că nu era decît un mijloc de-a mă introduce printre republicanii exilaţi. Turbaţii noştri tot nu s-au potolit. Numai după asasinarea lui Bonaparte se va putea reconstitui un guvern revoluţionar.

— Nu înţeleg de ce îmi faceţi confidenţe, răspunde cu răceală Agnès.

— Pentru că Fouché mi-a spus că unele din relaţiile dumitale ne-ar putea fi utile.

Agnès îl suspectează pe acest spion flecar.

— Sînt o cetăţeană canadiană pe punctul de a mă întoarce în patrie şi nu mă interesează comploturile iacobine împotriva primului-consul, protestează ea.

Se ridică. Méhée o ia de braţ, silind-o să se aşeze.

— Crede-mă, rolul meu e să-l informez pe Fouché chiar dacă uită să-mi plătească stipendiul lunar sau chiar dacă provizoriu, dar numai provizoriu, nu e în măsură să o facă.

Agnès spera că, părăsind Franţa, să scape de îndeletnicirea nedemnă la care Fouché şi Barras au constrîns-o. Şi iat-o din nou în capcană.

— Jocul e subtil, continuă calm Méhée. Nu-ţi va lua decît cîteva zile din preţiosul dumitale timp. După aceea Lord Hawkesbury, eminentul şef al Foreign-Office-ului, va fi încîntat să-ţi dea viza pentru Canada. Nu-ţi pot ascunde că guvernul englez nu-i prea încîntat să trimită francezi la Québec, chiar dacă au avut cîndva acolo, proprietăţi.

Agnès face un mare efort pentru a întreba :

— Ce doreşti de la mine ?

El se apleacă şi o bate uşor pe mînă :

— Nu-i nevoie să-ţi spun că, deşi guvernul majestăţii sale tolerează aici prezenţa emigraţilor iacobini, simpatia sa se îndreaptă totuşi spre regele Franţei, Dumnezeu să-l aibă în pază ! Conducătorul regaliştilor e un fost ministru al lui Ludovic al XVI-lea, Molleville. Or, unul din prietenii dumitale, deportat în Fructidor, a sosit de curînd la Londra. A evadat din Guyana prin Statele Unite ; este generalul Pichegru în persoană.

Agnès tresare.

— Îl cunoşti bine, nu-i aşa ? continuă Méhée. Îţi voi spune unde să-l întîlneşti. Vei putea lesne să-i spui că m-am introdus la iacobini numai pentru a servi cauza regelui. Sînt gata să furnizez acestor domni toate informaţiile pe care le vor dori referitor la comitetul republican alcătuit aici. Dealtfel, ofer informaţii şi englezilor. Aceşti turbaţi au proiecte mari : să organizeze o insurecţie în Bourgogne şi Franche-Comté, începînd cu Besançon şi Dijon, oraşe rămase iacobine. Elveţia caută să scape de sub dominaţia franceză. „Prietenii" mei cred că ea va

împiedeca eventuala trecere a armatei din Italia, chemată în ajutor. În acelaşi timp, regaliştii ar putea ridica sudul care le este favorabil. Mai întîi, se impune alungarea lui Bonaparte. După aceea vom vedea... Această înţelegere secretă pare surprinzătoare la prima vedere, dar politica urmează căi ciudate.

— Şi eşti sigur că te vei descurca ? întreabă ea cu ironie. În definitiv, acţionezi pentru Fouché, nu ?

— Te îndoieşti ? se indignează el. Am legături la Foreign-Office. *Sir* Francis Drake este clientul meu. E şi secretar de stat. Va fi o bagatelă pentru mine să-ţi obţin viza.

Se ridică înclinîndu-se :

— Locuiesc la hotelul *Union,* pe *Parliament Street.* Poţi să-mi laşi acolo un mesaj. Trec după veşti de cîteva ori pe zi. Voi alerga la primul apel şi-ţi voi spune cum poţi să-l întîlneşti pe Pichegru.

Méhée pleacă. Agnès nu mai are nici o îndoială : Atala a primit ordin să o aducă la Londra şi să o părăsească pentru ca ea să servească aici intrigilor lui Fouché. Un pion pe tabla de şah, cum îi plăcea lui să spună vorbind despre unii şi alţii.

* * *

Lord Cornwallis, secretar de Stat la Foreign-Office este ţeapăn ca un băţ de lovit toba. Atala are impresia că nu-şi poate întoarce capul fără să-şi mişte şi corpul. Ieri le-a făcut, lui Joseph Bonaparte şi lui, o primire cît se poate de rece. A luat note cu meticulozitate. Cînd Joseph Bonaparte a vorbit despre Egipt, abia dacă i-a tresărit un muşchi al feţei.

Astăzi are loc a doua vizită,

— Excelenţa sa lordul Hawkesbury doreşte să vă primească personal, spune pompos Cornwallis, ridicîndu-se să-i întîmpine.

Doi lachei în livrele deschid uşa sfintei sfintelor. Lord Hawkesbury, mic, rotofei, roşu la faţă şi agitat, este antiteza colaboratorului său.

— Sînt foarte onorat să fac cunoştinţă cu fratele primului-consul. Generalul Bonaparte este un mare strateg. Noi dorim să fie, totodată, şi un mare om de stat.

Fără a-i lăsa lui Joseph timp să răspundă, le indică, întinzînd ambele mîini, două fotolii. Cornwallis rămîne în picioare.

— Dacă se hotărăşte să încheie pace cu noi, spune ministrul, vom avea în curînd dovada. Guvernul majestăţii sale doreşte liniştea, acum cînd ţara dumneavoastră nu mai este pradă ororilor sîngeroase ale revoluţiei. Primul nostru ministru, lordul Adington, a fost interesat de propunerile verbale pe care aţi binevoit să le faceţi bunului meu prieten Cornwallis. Le-am putea materializa printr-un înscris, *scripta manent*. Sînt de părere ca fiecare dintre părţi să redacteze cîte un proiect de tratat pe bazele pe care ni le-am propus reciproc. Proiectul francez va fi supus guvernului majestăţii sale, proiectul englez — consulilor. După aceea, nu ne rămîne decît să ne întîlnim pentru *digest*.

Îşi freacă mîinile cu putere.

— Vedeţi că totul e simplu cînd oamenii au bunăvoinţă.

Face cu ochiul.

— Pentru a v-o dovedi în ceea ce mă priveşte, am să vă rog să-i amintiţi primului-consul că la Londra se află şi regalişti şi iacobini. Toţi aceştia conspiră împotriva lui. Majestatea sa nu le poate interzice accesul pe teritoriul Marii Britanii fără a se sustrage celor mai elementare legi ale ospitalităţii. Dar avem un agent francez binevoitor care, în schimbul unui oarecare număr de guinee, ne ţine la curent cu ceea ce se petrece în tabăra acestor diavoli de iacobini. De ieri se pare că omul acesta s-a introdus şi în mediile regaliste. Fiţi convinşi că, dacă semnăm tratatul, vom ţine la curent guvernul dumneavoastră cu tot ce ar putea să-l ameninţe.

— Nu-mi voi permite, spune Joseph Bonaparte, să întreb pe excelenţa voastră, care este numele acestui informator cu multe feţe.

— Nu mă întrebaţi, răspunde cu veselie lord Hawkesbury, aş fi dezolat să vă refuz.

— Bine ! dacă excelenţa voastră e de acord, voi pleca mîine în Franţa, pentru a-mi încunoştinţa fratele asupra stadiului negocierilor noastre, conchide Joseph Bonaparte.

— Sper, cetăţene Bonaparte, răspunde ministrul, că veţi avea vînt bun pentru această călătorie.

Joseph Bonaparte se ridică.

— Cer iertare excelenţei voastre, intervine Atala, ieri am remis domnului secretar de stat o cerere importantă.

— Oh ! exclamă lord Hawkesbury cu un surîs larg, privindu-l pe Atala. Dumneata eşti canadianul francez care vrea să viziteze pămînturile strămoşilor ? Canadian francez sau huron ?

— Şi una şi alta, excelenţă, răspunde Atala impasibil.

Lordul Hawkesbury nu-şi poate stăpîni o grimasă.

— Şi una şi alta, adică nici una, nici alta ? Tînăra persoană pentru care solicitaţi viza este şi ea metisă ?

Atala strînge din dinţi. Ştie cum îi tratează englezii pe indieni.

— Nu, reuşeşte el să răspundă după o pauză. Vara mea Agnès de Vaudreuil aparţine unei vechi familii din Canada franceză.

— Vreţi să spuneţi din Québec ? îl întrerupe sec Cornwallis. Îmi permit să vă amintesc că nu mai există Canada franceză.

— Ştiu, îl întrerupe ministrul, că cei din familia de Vaudreuil sînt canadieni. Desigur, această tînără s-a rătăcit în Franţa în momentul revoluţiei şi ar dori să revină la noi ?

— Da, răspunde Atala. Cere naţionalitatea canadiană pe care o avea şi tatăl ei.

— Nu există naţionalitate canadiană, protestează Cornwallis. Canadienii sînt englezi. Trebuie să jure credinţă Coroanei.

— Colonelul de Florensac, intervine Joseph Bonaparte, a obţinut de la ministrul de război francez permisiunea de a o conduce pe vara sa de Vaudreuil pînă la Saint-Laurent. Aş adăuga că mama acestui ofiţer francez trăieşte pe domeniul de la Rivière-du-Loup. Primul-consul a considerat că este o ocazie prielnică pentru colonel de a-şi îmbrăţişa mama.

— Recunosc în cele auzite inima mare a lui Napoleon Bonaparte, exclamă Hawkesbury, cordial. Ei bine ! Vom acorda cu plăcere vizele atît tînărului colonel cît şi compatrioatei *noastre* Agnès de Vaudreuil. Secretarul de stat al Imperiului, *sir* Francis Drake a şi fost informat. Veţi putea lua, domnule colonel, legătura cu el.

Îşi înclină bustul dolofan, în timp ce Cornwallis deschide uşa.

* * *

Agnès şi-a dat repede seama de zădărnicia demersurilor sale. A fost primită de către funcţionari dar, cînd şi-a spus numele, au luat cu toţii un aer înţepat, opunîndu-i un refuz curtenitor şi categoric.

— Canada nu mai este deschisă francezilor care au plecat, au declarat ei.

Agnès nu vede altă soluţie decît aceea de a se duce la hotel *Union* şi de a lăsa acolo un mesaj pentru Méhée.

Peste două ore acesta soseşte la hotel *Albion*.

— Începusem să disper, spune el. Mi-era teamă că ai renunţat la Canada. Fără îndoială că ai făcut, între timp, cîteva demersuri zadarnice ?

O urmează în salon unde Agnès nu îl invită să se aşeze. El îi întinde o foaie de hîrtie.

— Iată adresa generalului Pichegru. Spune-i că ai venit la Londra în speranţa de a trece Atlanticul şi de a revedea Canada strămoşilor dumitale. Îi vei vorbi apoi de mine. Îi vei spune că m-ai întîlnit din întîmplare, că sînt un regalist convins, că socotesc pierdută cauza iacobinilor, că pot să-i aduc mari servicii domnului de Molleville. După ce-mi va acorda o întîlnire, vei avea viza dorită.

Peste o oră, o cabrioletă o duce la adresa furnizată de Méhée.

O menajeră englezoaică deschide uşa.

— Aş putea vorbi cu generalul Pichegru ? întreabă Agnès. Vin din Franţa.

Menajera se dă la o parte, pentru a o lăsa să intre într-un vestibul strîmt.

— Îi spui că îl caută domnişoara Agnès de Vaudreuil.

Menajera dispare, apoi revine şi o conduce pe Agnès într-un mic birou.

Cu toate că nu are decît patruzeci de ani, Pichegru pare aproape un moşneag. Faţa îi e gălbejită şi brăzdată, ochii — injectaţi. Face un efort să se ridice şi să vină în faţa ei.

— Aşadar, aţi reuşit să scăpaţi !

O conduce spre o canapea, o invită să se aşeze, ia loc lîngă ea...

— Eu am trecut prin încercări grele de la ultima noastră întîlnire, spune el. Mai sînt totuşi dimineţi cînd găsesc puterea de-a mă bucura : ticălosul de Barras este şi el în exil.

Va avea oare forţa să-l mintă pe acest om dezorientat care o priveşte cu amabilitate ?

— Fii liniştită, nu-ţi voi povesti evadarea mea din Guyana, continuă el cu un surîs trist. Iancheii mi-au propus să rămîn în America. Am crezut că nu am dreptul. Aici sîntem, vai ! într-o situaţie delicată. Ştim că numai întoarcerea Bourbonilor poate aduce pacea în Europa, dar interesele Franţei nu sînt şi cele ale Angliei. Or, noi nu sîntem trădători. Dacă englezii ne ajută să-l aducem pe Ludovic al XVIII-lea pe tronul Franţei, asta nu trebuie să prejudicieze patriei noastre. Înţelegi, copila mea ?

Agnès ascultă vag.

— Trebuie să-l alungăm pe uzurpatorul Bonaparte, altfel nu vom avea pace, continuă el cu vocea sa monotonă. Din război în război, din coaliţie în coaliţie, vom ajunge la nimicirea Franţei. Nu există altă speranţă decît întronarea Bourbonilor. Să nu crezi, copila mea, că am cea mai mică ambiţie personală. Sînt un om sfîrşit. Am văzut prea multe şi am suferit prea mult. Am evadat de la ocnă.

Lui Agnès îi este milă de acest om total descumpănit.

— Da, am luat contact cu prinţul de Condé, pentru ca francezii să nu se mai lupte între ei la frontiere, aşa cum s-au masacrat între ei în interior. Cum să ne îndoim că Bonaparte va duce Franţa, care e îndrăgostită de el, în prăpastie.

Ia mîna lui Agnès între mîinile sale.

— Copila mea, nu-i așa că gîndești la fel de vreme ce ești dintre ai noștri ?

— Sîntem singuri ? întreabă ea încet. Nimeni nu poate auzi ce vă voi spune ?

El o privește mirat.

— Locuiesc cu o bătrînă menajeră englezoaică. De fapt, cum ai căpătat adresa mea ?

— Ascultați-mă fără să mă întrerupeți, spune ea cu glas stins. Din motive a căror lămurire ne-ar lua prea mult timp, doresc să ajung în Canada. Ministrul Fouché a organizat călătoria mea la Londra ca și cum ar fi mutat un pion. Aici, unul din agenții săi, un anume Méhée, mi-a propus un tîrg. Dacă vă pun în contact cu el, voi obține viza.

Pe chipul lui Pichegru se citește uimirea.

— Méhée ? Fostul secretar al lui Danton ? exclamă el. Speram că Bonaparte l-a trimis să mă înlocuiască în Guyana cînd i-a „epurat" pe iacobini.

— E aici. Datorită lui Fouché, trece drept un republican emigrat.

— Trebuie să-ți mărturisesc că Londra găzduiește specimene ciudate de francezi, exclamă trist Pichegru.

— El mi-a dat adresa dumneavoastră, continuă Agnès. Vrea să vă convingă că ar putea să vă dea informații despre iacobinii de la Londra, care pregătesc și ei o lovitură de stat. Nu mă îndoiesc că o va face.

— Crezi că este și în slujba Angliei ? întreabă Pichegru.

— Probabil ! E însă cu siguranță omul lui Fouché. Chiar dacă nu mai e ministru, Bonaparte nu a încetat să se folosească de el și de agenții săi. Acum, faceți cum vreți. Dacă îl primiți pe Méhée, veți ști despre ce este vorba.

Se ridică ușurată.

— Mulțumesc, spune Pichegru. Cred că Molleville va fi de acord cu primirea lui Méhée. Vom fi foarte precauți cu el, iar dumneata vei primi viza.

O conduce. Agnès se simte ușoară, aproape veselă.

Cînd ajunge la hotel, Atala o așteaptă, așezat pe un scaun. Uimită, se oprește în pragul salonului. El se ridică și se îndreaptă spre ea.

— Totul este în ordine, spune vesel Atala. Peste trei zile pleacă un vas spre Halifax. Am venit să-ți cer pașaportul pentru a i se pune o viză.

Capitolul III

ÎNTOARCEREA LA IZVOARE
(1803)

Agnès ar vrea să ştie dacă Atala consideră această călătorie drept o pedeapsă sau dacă este încîntat să-şi revadă mama. Ar vrea de asemeni să ştie dacă mai este încă nefericit atunci cînd se gîndeşte la Paulina. De cîte ori îi pune însă vreo întrebare despre Damagoya, despre copilărie, despre primul lui ponei, despre prima dragoste, el întoarce capul şi nu răspunde. Totuşi, într-o zi, a povestit :

— E acolo o preerie mare care coboară pînă la fluviu. Tatăl meu voia să păstreze grădinile în stil franţuzesc aşa cum le desenase unul din strămoşii tăi.

Altădată i-a vorbit despre „o cabană veche ce-a rezistat timpului".

— Acolo, a spus el, s-a ascuns tata împreună cu mătuşa ta cînd îl căutau englezii.

Dacă încearcă să-l întrebe despre Isabelle, se ridică şi pleacă. Asta deoarece îşi reaminteşte de coşmarul copilăriei, de sosirea lui Panaouamesko, în scopul de a-l răpi sau poate de a-l ucide. Se vede pe sine trîntit la pămînt, legat fedeleş, apoi pe cei doi bărbaţi înfruntîndu-se în preerie, pe Isabelle întinsă în iarbă şi cu o pată mare de sînge pe piept, pe Damagoya desfăcîndu-i legăturile şi strîngîndu-l tare în braţe. Avea aproape nouă ani. Era fericit că tatăl său se întorsese din război. Se plimba călare pe întinsul domeniului. Apoi Isabelle a murit, şi Ludovic a plecat din nou. Au trecut douăzeci şi cinci de ani de-atunci.

Primăvara, oceanul nu este prea furios, vînturile nu sînt prea înverşunate. La bord, se află şi ofiţeri englezi care se întorc la posturile lor. Sînt uscăţivi şi poartă mustăţi. Unii dintre ei şi-au luat nevestele şi copiii, care se joacă pe punte cînd marea e calmă. Sînt şi cîţiva funcţionari roşcovani la faţă şi vorbăreţi. Căpitanul este un ins

vînjos,cu o cicatrice pe obraz. A făcut războiul şi nu-i poate suferi pe francezi. Îl priveşte cu un oarecare dispreţ pe Atala, ofiţer francez şi metis pe deasupra. De la escala din Irlanda nu le-a mai adresat nici un cuvînt.

De cînd a început să bată vîntul şi marea a devenit agitată, Agnès a rămas în pat, în cabina pe care o împarte cu trei englezoaice, invidioase pe lenjeria ei şi pe timpul pe care îl consacră toaletei.

Într-o dimineaţă, în timp ce pasagerii îşi iau micul dejun, căpitanul intră în sufragerie şi spune :

— *Ladies and gentlemen,* călătoria dumneavoastră se încheie. Ca de obicei, am fost puţin zgîlţîiţi cînd ne apropiam de coasta americană. Sper că nu aţi suportat prea greu această noapte agitată. Într-o oră, profitînd de flux, vom intra în portul Halifax.

Formalităţile vamale se prelungesc. La vederea paşaportului lui Atala, un vameş cheamă un ofiţer care, odată sosit, clatină din cap.

— Ofiţerii francezi sînt rari în Canada, spune el înapoindu-i paşaportul.

În portul Halifax, se află un hotel rudimentar, din lemn. Călătorii îşi petrec noaptea aici, în dormitoare comune. Poştalioanele, care au sosit pline de călători pentru Europa, vor pleca mîine spre Montréal, străbătînd statul american Maine.

Atala cumpără doi cai cărora li se pun şei şi potcoave cu crampoane.

De cînd a pus piciorul pe pămîntul canadian e alt om. A început să i se dezlege limba, i se întîmplă chiar să surîdă. Încălecînd, spune :

— Drumul va fi lung, dar pădurarii sînt ospitalieri cu călătorii. Mulţi dintre ei îi simpatizează pe francezi. Vom face popas la Mancton. Stareţul era bun prieten cu unchiul tău Patrice, „viteazul vitejilor", devenit legendar printre francezii din Canada.

Mancton este o insuliţă în mijlocul pădurilor, un sătuc de tăietori de lemne în preajma unei mănăstiri.

Rămîn peste noapte într-un han din apropierea schitului. De dimineaţă, vine să-i vadă stareţul care îi sfătuieşte să mai întîrzie puţin înainte de a înfrunta munţii Appalache încă înzăpeziţi.

— Muntele e înceţoşat în primăvara asta. Aşteptaţi să se-nsorească. Altminteri, sînteţi ameninţaţi să vă rătăciţi.

Atala, ţinînd seama de sfaturile abatelui, se hotărăşte să pîndească prima rază de soare.

E cea dintîi zi pe care o petrec între patru ochi de cînd au plecat din Franţa.

În mica odaie de zi a hotelului, cu mobile rustice, Atala rămîne mult timp lîngă fereastră privind căderea ploii.

Din cînd în cînd vine să se aşeze lîngă foc şi priveşte atent jocul flăcărilor ce se reflectă pe faţa lui impasibilă.

În cele din urmă Agnès nu mai rezistă.

— Orice alt băiat în locul tău şi-ar fi încercat norocul, spune ironizîndu-l.

El pare surprins.

— Ar fi trebuit să-ţi fac curte ? Să-mi încerc norocul, cum spui, ca să-ţi ofer plăcerea de a-ţi bate joc de mine ?

— Nu te crezi deloc în stare să placi ?

— Îmi închipuiam, răspunde el, că, renunţînd la viaţa uşoară a Parisului, la intrigile în care ai fost amestecată, te vei schimba. Dacă nu, la ce bun ai făcut o asemenea călătorie ?

— Am visat mereu la Rivière-du-Loup, despre care tata îmi vorbise atîta, mărturiseşte ea. Mă săturasem să fiu în primejdie, atunci cînd nu eram inutilă, mă săturasem să fiu în slujba unor bărbaţi pe care nu-i iubeam şi a unor interese străine de mine. Dar nu m-aş fi hotărît desigur niciodată dacă n-aş fi fost silită s-o fac.

— Tata nu mi-a ascuns, spune Atala după o tăcere, că primul-consul a fost cel care a hotărît să primesc însărcinarea să te conduc la Québec.

— Se gîndeşte la tot, oftează ea. Nu lasă nimic la voia întîmplării. Iubita ta — la Santo-Domingo, tu — pe malul fluviului Saint-Laurent. A făcut şi mai mult : ţi-a pus la dispoziţie o femeie care trece drept atrăgătoare şi despre care bănuieşte că ar servi interesele lui Barras sau pe cele ale lui Fouché. Cine ar crede că nu îţi sînt amantă ?

— Tu ? se miră el. Eşti moştenitoarea domeniului Saint-Roch de la Rivière-du-Loup. Eu nu sînt decît copilul natural al unui colonel francez şi al unei băştinaşe. Cînd

vei descăleca, maică-mea îți va spune stăpînă și îți va săruta mîna.

— Tu ești omul marilor iubiri : după Isabelle de Florensac, Paulina Bonaparte. Mărturisesc că generăleasa Leclerc e fermecătoare. Parc-o văd în ziua cînd v-ați întîlnit în cabinetul lui Barras. S-ar părea că eu n-am fost pentru tine decît o ultimă soluție...

Atala se ridică, se îndreaptă spre fereastră, dă la o parte perdeaua.

— Ploaia a încetat. Se zărește luna în spatele unui strat subțire de nori care se duc. Totul ne încredințează că vom putea pleca mîine dimineață.

— Cè păcat că ești însurat, suspină Agnès apropiindu-se de el. De la prima noastră intîlnire...

— La Balul de la doamna Tallien ?

— Ia te uită ! Îți amintești !... Te-ai fi îndrăgostit de mine. Am fi hotărît o nouă alianță Vaudreuil-Florensac. Am fi întemeiat o familie pe pămîntul strămoșilor noștri comuni francezi și băștinași.

Atala nu răspunde ; Agnès se îndreaptă spre cămin și se așază pe un taburet.

— Sînt un soț rău, spune el. Nevastă-mea nu vrea să mă mai vadă. Acest exil la care tata m-a condamnat nu are numai scopul de a mă îndepărta de Paulina, ci și de Florensac. S-a mizat pe faptul că nu mă voi mai întoarce.

— Avem ceva comun, observă Agnès, amîndoi ne-am irosit viețile.

Atala izbucnește în rîs. Agnès tresare. Rîsul lui e neplăcut, icnit. Poate așa rid băștinașii ?

— Îmi închipui, continuă el, efectul pe care l-ar fi produs la Québec căsătoria noastră. Marile familii din Canada ! Fratele bunicului tău, călugărul și sora bunicii tale, maica stareță, au judecat-o foarte aspru pe mătușa Isabelle pentru că m-a crescut pe mine, un bastard. Mai tîrziu, cînd tata a venit să mă caute, m-a putut recunoaște drept fiul lui fiindcă în Franța avusese loc revoluția. Aici însă nu ! Pregătește-te să ajungi sub domnia lui Ludovic al XV-lea. O Vaudreuil căsătorindu-se cu fiul unei băștinașe ? Întreaga aristocrație din Québec ți-ar închide ușa. Aristocrația din Québec a întors timpul înapoi.

Am spus Ludovic al XV-lea dar de fapt ei au rămas la Regele Soare !

Agnès nu-şi poate găsi somnul. Patul e incomod, salteaua tare. Dar în primul rînd se gîndeşte la ceea ce i-a spus Atala despre acest univers în care va pătrunde ca o intrusă.

Ar trebui să-l deteste pe Atala. Tocmai el să facă morală altora ! El care şi-a înşelat nevasta, şi-a părăsit copilul pentru o destrăbălată despre care toată lumea ştie că înainte fusese amanta lui Fréron şi a multor altora ? Ce contează, dealtfel, părerea lui Atala ?

Se întreabă cît timp va rămîne el la Rivière-du-Loup. Va sta cîteva zile, poate cîteva săptămîni, lîngă maică-sa, bătrîna îngrijitoare huronă. S-ar putea oare ca Damagoya să fie împodobită cu pene ?

Peste zi, cînd au fost împreună, ar fi vrut ca el s-o cuprindă în braţe. Îi privea gura. Dorea ca Atala s-o sărute. A fost geloasă, prosteşte, pe Paulina Bonaparte. Dar abia acum, cînd lumina dimineţii pătrunde prin obloane, simte o tulburare necunoscută. Nu încape nici o îndoială : este îndrăgostită de acest nerod.

* * *

Încă de la primele serpentine ale urcuşului au fost nevoiţi să descalece şi să ia caii de căpăstru.

Agnès merge ca un automat, alunecînd mereu în zăpada care se topeşte. Din cînd în cînd, cade din pricina plăcilor de gheaţă. Atala o ajută să se ridice, îi dă curaj, scoate din buzunar o sticlă de whisky şi o sileşte să bea o duşcă. În cele din urmă o urcă din nou în şa şi mînă cei doi cai pînă-n vîrf.

Coborîrea e periculoasă. Cu nările fumegînd, caii se poticnesc la fiecare pas, vădit osteniţi.

E aproape noapte cînd ajung în valea care se lărgeşte brusc : acum în faţa lor se-ntind cîmpii cît vezi cu ochii. Atala pare surprins, neliniştit.

— Aproape totul e nedesţelenit sau lăsat în paragină, mormăie el. Nu înţeleg nimic !

Agnès abia se mai ţine în şa prinzîndu-se de oblînc.

— Vom merge la pas, hotărăşte Atala. Ai putea să cazi dacă am grăbi pasul. Curaj ! Ne apropiem.

Trebuie să descalece adesea pentru a recunoaşte drumul. Cînd în sfîrşit apare luna dinspre Laurentides, decorul îi devine familiar. Regăseşte micile pădurici, boschetele de arbori desfrunziţi. Recunoaşte, la o răscruce, drumul spre Saint-Roch. Dincolo de colina următoare se va ivi casa.

Un zgomot surd îl face să se întoarcă. Agnès a alunecat de pe cal, învinsă de oboseală şi de frig. Atala o ia în braţe şi o duce. Cît e de uşoară ! Capul i se clatină la fiecare pas, nările-i sînt reci, buzele vinete, sub ochii închişi are cearcăne mari. Atala trebuie să se oprească, să o aşeze pe pămînt, să-i frece faţa cu zăpada care acoperă, ici-colo, iarba abia răsărită. Ea îşi revine, tremură :

— Unde sîntem ? întreabă.

Atala o ia din nou în braţe şi îşi continuă drumul, urmat de cai.

— Ajungem îndată.

Se opreşte. La dreapta se află într-adevăr marea preerie, gardul de mărăcini care mărgineşte parcul. Bariera e ridicată, dar parcă ar fi roasă de cari. O rază de lună luminează acoperişul hambarului din faţă şi casa în dreapta. Nici un lătrat nu le vesteşte sosirea.

Atala îl revede pe tatăl său sărind de pe cal, dînd frîul unui servitor băştinaş, urcînd cele cinci trepte dintr-o suflare. Pe-atunci, Atala alerga spre el cît putea de iute şi i se arunca în braţe.

Aici s-a petrecut drama. Aude vocea aspră a lui Panaouamesko, strigînd :

— Un copil în care se amestecă sîngele lui şi-al meu nu merită să trăiască.

Indianul acela înfricoşător pregătindu-se să ţintească. Cele două gloanţe pornind în acelaşi timp. Indianul căzînd la pămînt şi în aceeaşi clipă, din mijlocul preeriei, ţipătul Isabellei care se prăbuşea lovită de moarte.

Demult, în adolescenţă, visa adesea această zi şi, de fiecare dată, se trezea brusc, urlînd de frică.

Acolo, la capătul parcului, se înalţă cedrul cel mare la rădăcina căruia este îngropată Isabelle.

Încet, Atala o lasă jos pe Agnès, sprijinind-o ca să poată sta în picioare. Fata se clatină. El îi arată casa mare de lemn, cu un etaj, care se conturează în lumina lunii.

— Saint-Roch, rostește el.

Apoi strigă :

— Hei ! Nu e nimeni ? Hei ! Mă auziți ?

O așază pe Agnès pe o treaptă ; bate cu pumnul în ușa de lemn.

— Hei ! Mă auziți ? Deschideți !

Lovește violent cu umărul în ușă. Ușa e însă trainică. Va încerca să intre străbătînd terasa, dar, iată, zărește o lumină slabă prin obloanele de la primul etaj. Se aud zgomote de pași, apoi de după ușă, o voce tremurătoare :

— Cine sînteți ? Ce doriți ? Vedeți-vă de drum !

— Deschide, strigă Atala. Sînt Atala de Florensac, fiul fostului vostru stăpîn și v-o aduc pe noua voastră stăpînă : domnișoara de Vaudreuil.

Din nou liniște, apoi aceeași voce tremurătoare :

— Cine sînteți ? Repetați !

— Sînt Atala de Florensac, fiul fostului vostru stăpîn, fiul lui Damagoya.

Ușa se întredeschide lăsînd să apară vîrful unei carabine.

— Dați-vă înapoi ca să văd în lumina lunii dacă sînteți cu adevărat cine spuneți.

Atala face un salt îndărăt, ieșind din umbră. Ușa se deschide. Apare un bătrîn care ține în mînă o lumînare.

Atala se grăbește s-o ajute pe Agnès să se ridice. O susține ca să urce treptele. Bătrînul le-a făcut loc să intre. Sfeșnicul îi tremură în mîini ; Atala îl recunoaște.

— Ești Martin, fiul lui moș Mathieu, nu-i așa ? Unde e mama ?

Cum Agnès nu se mai poate ține pe picioare, Atala o ia din nou în brațe și, ducînd-o spre camera de zi, poruncește :

— Aprinde repede focul ! Domnișoara e amorțită de frig și e la capătul puterilor.

O așază pe Agnès pe un divan. Șemineul mare e gol.

— Mă duc să caut lemne, spune bătrînul.

Atala îl apucă de reverele hainei pe care omul și-a pus-o în grabă peste cămașa de noapte.

— Ce-i cu mama, strigă, n-a trezit-o zgomotul ?

Bătrînul holbează ochii.

— Nu ştiţi, domnule ? bîiguie el întorcîndu-şi capul.

Atala înţelege. Privirea sa trece de la Agnès, care zace pe divan, la bătrînul speriat.

— De mult ? întreabă.

— S-au împlinit doi ani, domnule. Sărmana, se perpelea la gîndul că moare fără veşti de la dumneavoastră. Odihneşte sub cedrul cel mare, alături de stăpîna noastră.

Atala va pleca mîine, aşa cum a făcut, acum douăzeci de ani, Alain, tatăl acestei fete. Nici el, Atala, nu e altceva decît un străin aici.

— Vom aprinde focul ca domnişoara să-şi revină, porunceşte el. Să pui apă la fiert ca să-i pregătim un grog. Să încingi nişte vase ca să-i încălzeşti patul.

O priveşte pe Agnès care a deschis ochii, dar respiră cu greutate. Bătrînul se depărtează, iar Atala îl urmează. Amîndoi coboară la stiva de lemne. Curînd, în şemineu arde un foc mare. Apoi cei doi bărbaţi se grăbesc să aprindă maşina de gătit din bucătărie. Bătrînul scoate din fundul unui dulap o sticlă de rom.

— Cine se ocupă de moşie ?. întreabă Atala.

— Verii stăpînei dumneavoastră vin uneori. Fermele a trebuit să le cedăm una cîte una arendaşilor.

Adaugă dînd din cap :

— Domeniul ! Domeniul !

— Trăieşti singur la Saint-Roch ?

— Nu, răspunde bătrînul. Locuiesc aici şi fiica mea cu bărbatul ei. Toţi trei facem ce putem.

Apa clocoteşte în oală. Bătrînul ia oala, un ulcior cu rom şi, urmat de Atala, le duce în camera de zi unde căldura focului a înviorat-o pe Agnès. Atala amestecă apa clocotită şi romul într-un vas pe care i-l întinde fetei. Ea soarbe un gît, tuşeşte.

— Trebuie să bei pînă la ultima picătură, porunceşte el. Îţi yom pregăti apoi un pat cu multe învelitori, dacă mai sînt.

Bătrînul canadian face un semn afirmativ :

— Oh ! Cît despre cuverturi...

Atala se aşază lîngă ea pe divan.

— N-aș vrea să plec lăsîndu-te bolnavă.

Ea se ridică, Atala îi întinde vasul pe care fata îl golește pînă la fund.

— Să pleci ? șoptește.

— Martin îți va face patul și îl va încălzi în timp ce eu voi adăposti caii. Le e frig și lor.

Pleacă. Într-un colț al marii încăperi un orologiu bate încet. Atala se îndreaptă spre preerie. Sub cedru se află două morminte : mormintele celor două mame ale sale. Îngenunche. Pojghița de gheață trosnește.

— Pămîntul ăsta e blestemat, murmură. Blestemat ! Blestemat ! Am revenit numai ca să vă fac o ultimă vizită.

* * *

— Am scris vărului tău Ambroise, spune Atala, așezîndu-se la căpătîiul ei, și l-am rugat să vină cît mai iute să-ți prezinte conturile. Ce s-a întîmplat aici, după moartea mamei, e de neînțeles. Au lăsat ca totul să se ducă pe apa sîmbetei, în loc să angajeze un administrator.

Agnès surîde. De opt zile, de cînd au sosit la Rivière-du-Loup, Catherine, o țărancă voinică, a îngrijit-o cum a putut mai bine. În fiecare zi, Agnès merge de la pat la un fotoliu lîngă fereastră, de unde privește aleea mare mărginită de pomi, altădată tăiați în stil franțuzesc, acum năpădiți de bălării. Acolo, la capăt, se ghicește fluviul și, cînd timpul e senin, în depărtare se profilează piscurile încă acoperite de zăpadă : munții Laurentides.

Atala vizitează zilnic pămîntul și vine să-i dea raportul. Ea îl ascultă distrată. Paradisul de la Rivière-du-Loup nu e decît o casă veche de lemn, șubredă și umedă, înconjurată de terenuri pline de mărăcini și bălării. Dar Agnès e fericită ca o fetiță, ca și cum cei opt ani care au trecut de la moartea tatălui ei s-au șters în sfîrșit.

— Conturile ! E obligat să-ți prezinte conturile ! se înfurie Atala. Ți-au vîndut bunurile ! Te-au jecmănit !

Pleacă. Ea se ridică, se privește în oglinda toaletei, clatină din cap găsindu-se slabă și palidă, deloc seducătoare. N-are alte haine decît acest costum de călărie, uzat, rupt, și cămașa de in pe care i-a împrumutat-o

țăranca. Rochiile i-au rămas la Halifax. I s-a promis că bagajele vor sosi mai tîrziu. Ea însă ar dori să fie frumoasă astăzi.

Deschide mecanic un dulap. Înăuntru e agățată o rochie, decolorată, prăfuită. Agnès o examinează. Bine periată, ar merge. O cheamă pe Catherine care vine în fugă : o față mare, roșcovană și blîndă, ochi mirați.

— Ajută-mă să îmbrac rochia asta.

Catherine se agită.

— E o rochie a stăpînei noastre Isabelle, mătușa dumneavoastră, spune ea admirativ. În rochia asta îi veți semăna și mai mult. Cînd a murit eram tare mică, dar mi-o amintesc foarte bine. Semăna leit cu dumneavoastră.

Complice, cele două femei se zoresc la treabă, apoi Agnés se străduiește să dea oarecare viață părului ei.

Cînd Atala se întoarce, o găsește așezată în fotoliu. Se oprește în prag uimit.

— Într-adevăr îi semeni, spune el. În amintirea copiilor mici fețele sînt neclare.

O ia de mînă.

— Vino !

O duce cu el. Culuarul e rece. Agnès tremură. Atala deschide o ușă, intră într-o cameră. Pe perete, într-o ramă ovală e agățat un portret.

— Eu sînt ! strigă Agnès uluită.

— Ea e, răspunde cu gravitate Atala. Te afli în camera tatălui meu.

Portretul umple acea încăpere cu pereți goi, avînd drept mobilă un pat și două scaune.

Agnès rămîne nemișcată, neputînd să-și ia ochii de la portret. Apoi se aruncă în brațele lui Atala, își lipește obrazul de umărul lui și izbucnește în plîns.

— Dacă ai ști cît de rea am fost cu tatăl tău, îngaimă ea.

Apoi, cu glas scăzut, cu gura lîngă urechea lui Atala, adaugă :

— Dacă ai vrea, am rămîne aici, tu și cu mine. Va veni ziua cînd vei înceta să o iubești pe cealaltă. Poate că atunci vei izbuti să mă iubești ?

Atala vrea să se desprindă, dar ea îl reține.

— De la moartea tatălui meu, îngaimă ea (aveam paisprezece ani) sînt singură, lipsită de dragoste, lipsită de prietenie : o epavă.

— Vino, îi spune blînd Atala, ducînd-o spre ușă.

O sprijină pe trepte, pînă în camera de zi, pînă la divanul din prima seară, pe care se prăbușește. El se așează alături.

Lacrimile umplu ochii mari ai lui Agnès, apoi îi curg încet pe obraji.

— Nu-i așa că ți-e milă de mine ?

Caută cu disperare o batistă. El îi oferă. Agnès are înfățișarea unei pustoaice pedepsite. Și totuși e o șireată, o intrigantă, amanta lui Barras, spioana lui Fouché. Ea a fost cea care și-a denunțat prietenii regaliști în Fructidor. E cu putință ca și acum să joace teatru ?

— O să mergem la Québec imediat ce-ți va fi mai bine, îi spune pentru a schimba vorba. Vom cere verilor tăi conturile. Îți datorează bani mulți. Vom cumpăra vite, vom angaja personal. Vom încerca să găsim un administrator capabil și cinstit. Tata nu mi-ar ierta dacă nu te-aș ajuta să-ți refaci domeniul. Dar trebuie să te însănătoșești mai repede, se apropie timpul semănatului.

— Nu te vei îmbarca la Québec, de îndată ce Saint-Laurent va fi navigabil ? întreabă ea cu voce stinsă.

— O să ne grăbim, îi răspunde. Trec vase pînă la începutul lui octombrie.

Fața lui Agnès se luminează.

— Desigur, voi face tot ce-mi stă în puteri ca toate să fie gata înainte, adaugă el repede.

Intră Catherine.

— Cina e aproape gata. Trebuie să o servesc pe domnișoara în cameră ? Sau domnișoara va cina împreună cu domnul colonel în sufragerie ?

Se străduiește să vorbească la persoana a treia, cum a auzit-o, altădată, pe maică-sa.

— Dacă ne vei face un foc bun, spune Atala, cred că domnișoara va putea să cineze cu mine.

O ajută să se ridice.

— Vremea se răcește, observă Catherine. Vîntul bate dinspre apus. Mîine va fi frumos.

* * *

Așteaptă de cîteva clipe în marele salon de la Tuileries. Ușa de la cabinetul primului-consul se deschide și apare Talleyrand.

— Generalul vă așteaptă, spune el retrăgîndu-se pentru a-i lăsa pe delegați să intre.

Bonaparte stă în picioare la biroul său plasat între două ferestre care dau spre grădina Tuileries.

— Intrați, domnilor, și luați loc.

Ușierii se grăbesc să așeze fotoliile. Deputații Consiliului de Stat, ai Senatului, ai Tribunalului și ai Corpului legislativ se așază. Bonaparte face la fel.

— Domnilor, înțeleg neliniștea dumneavoastră. Am luptat cincisprezece ani. Pacea nè-ar fi necesară. De asta am și consimțit să încheie tratatul de la Amiens. Din păcate, nici una din condițiile acestui tratat n-a fost îndeplinită de inamicii noștri. Englezii n-au părăsit Malta, n-au început nici măcar cele mai mici preparative. Or, după Gibraltar, Malta este drumul spre Orient. Anglia vrea război. Acum cîteva zile, lordul Whitworth și-a cerut vizele. Noi am făcut totul pentru a împiedeca această criză. Am cerut chiar ca Malta să fie remisă unei puteri neutre ! Nu ne rămîne decît o soluție : debarcarea !

Privirea lui Bonaparte se oprește pe rînd asupra fiecăruia dintre bărbații așezzați în fața sa. Reia :

— Guvernul englez își închipuie că Franța nu are nici un mijloc de a-și apăra drepturile. Se înșală.

După o tăcere de gheață, Florensac se ridică.

— Există primejdia ca acest război să dezlănțuie un conflict general pe continent.

— Nu am a mă teme decît de Austria, ripostează prompt Bonaparte. Crede-mă, domnule de Florensac, că accept cu groază războiul. Dacă, însă, sîntem siliți, îl vom duce cu cinste pînă la capăt. Iată ce vă rog să precizați alegătorilor voștri. Dacă va trebui să redevin general comandant, să știți că nu voi lăsa nimic la voia întîmplării.

Se ridică. Toți fac același lucru. Ocolește biroul, strînge mîna delegaților. Ajungînd în fața lui Florensac, înalță capul și ia o atitudine semeață.

— Mereu drept ca un *i*, domnule conte, și la fel de încăpățînat ! Am auzit că ești împotriva consulatului meu pe viață. Cu toate astea sînt încîntat că te revăd.

Întinde mîna pe care Florensac i-o strînge.

— Fiindcă este bine, îi răspunde acesta, ca un conducător să depindă de poporul său și nu de bunul său plac. Pentru asta am făcut Revoluția.

Parlamentarii lasă ochii în jos, temîndu-se de o izbucnire, dar Bonaparte își așază mîinile, una peste alta, la spate.

— Fiul dumitale nu s-a întors încă din misiunea în Canada ? îl întreabă.

Ludovic dă din cap în semn de negație. Primul-consul își ciupește nările, apoi spune :

— Vine o clipă în care un concediu nelimitat se transformă în dezertare.

Florensac nu clipește.

— N-a putut totuși să se însoare cu frumoasa pe care i-am încredințat-o. E însurat cu nepoata dumitale.

Bonaparte scoate tabachera din buzunar, trage o priză, închide cutia cu un pocnet scurt, își scutură praful de pe vestonr.

— Păcat ! exclamă el. E un soldat bun. Mi-e teamă că englezii nu ni-l vor înapoia.

Face stînga împrejur, revine la birou și spune :

— Domnilor, nu vă mai reții.

Parlamentarii părăsesc cabinetul, cînd vocea primului-consul se aude din nou :

— Domnule de Florensac ! Încă o clipă, te rog.

Ludovic se oprește, se întoarce, revine. Bonaparte îl invită să ia loc pe unul dintre fotolii și se așază lîngă el, în timp ce ușa se închide în urma deputaților.

— Chiar crezi că vreau să devin împărat ? întreabă el privindu-l pe Florensac drept în ochi.

— Într-adevăr, zvonul circulă pe străzi și chiar pe culoare. Se spune că e ridicol să purtați același titlu cu Cambacérès și Lebrun cînd de fapt hotărîți de unul singur.

Bonaparte face un gest evaziv.

— Ce contează titlurile ! Ceea ce contează este Franța. Pitt a revenit la putere.

Se ridică, Florensac îl imită.

— Pentru a duce război cu Anglia am nevoie de toți bunii francezi, spune Bonaparte. Adică am nevoie și de dumneata.

Oftează însoțindu-l pe Florensac spre ușă.

— Nu am făcut Revoluția ca să-l înlocuim pe rege cu un împărat, spune calm Florensac. Gîndiți-vă că ocupați un loc de seamă în istoria Franței. De cînd sînteți la putere, ați făcut mult pentru țară. Și țara o știe. Aveți grijă ca dragostea ei să nu vă amețească.

Nemulțumit, Bonaparte se răsucește pe călcîie. Florensac iese închizînd ușa în urma lui.

Capitolul IV

ADIO PĂMÎNTULUI FĂGĂDUINȚEI (1803)

Atala a descoperit într-o magazie o caleașcă veche la care a înhămat doi cai : o călătorie pînă la Québec i se pare primejdioasă pentru Agnès. Martin îi va conduce. Au întîlnire cu notarul și cu o delegație a familiei Vaudreuil.

E primăvara somptuoasă și timpurie a Québec-ului. Ierburile cresc stufoase, arborii sînt în floare. Natura se grăbește să renască, nu are nici o clipă de pierdut.

Lăsînd-o pe Agnès la hotel, Atala pleacă să-l caute pe notar. E un om gras, cu trei rînduri de bărbie, cu favoriți cărunți. Îi face o primire de gheață musafirului. Nici Atala nu e mai puțin rece.

— Cunosc foarte bine, spune el, hotarele domeniului pe care l-a apărat tata. Va trebui să i se dea socoteală domnișoarei Vaudreuil de fiecare bucată de pămînt.

Notarul e indignat.

— Tatăl meu era notarul familiei Vaudreuil. În vremea primei tinereți l-am cunoscut pe domnul conte Philibert. Un mare senior ! Nu stă în intenția clienților mei să-i spolieze succesorii. Cît a trăit mama dumneavoastră, a apărat moșia, era o femeie destoinică. Dar vai ! de atunci ! Rivière-du-Loup e atît de departe. Dacă tînăra care vă însoțește e fiica lui Alain de Vaudreuil, deci unica moștenitoare a averii bunicului său, îi vom da socoteală ban cu ban.

Întorcîndu-se la hotel, Atala observă patru soldați englezi, îmbrăcați în roșu, care stau în fața ușii. De îndată ce a intrat în hol, un ofițer, care stătea jos, lîngă scară, țeapăn ca un par, se ridică și vine spre el. Ține un baston de cauciuc în mîna dreaptă. E roșcovan și are maxilarul inferior foarte proeminent. Schițează un vag salut militar. Vorbește parcă fără a-și descleșta dinții.

— Colonelul viconte de Florensac ? întreabă el examinîndu-l pe Atala.

Apoi strîmbă din nas.

— Sînteți indian, *sir* ? întreabă în continuare. După numele pe care îl purtați, nu s-ar zice.

Atala face un pas înapoi, cu pumnii strînși.

— Sînt colonel în armata franceză, *sir*.

— Așa afirmă pașaportul pe care l-ați dat portarului și așa se explică vizita mea, *sir*. Guvernatorul consideră că este foarte regretabil ca un ofițer francez să se plimbe în voie prin Canada.

— Dar pașaportul meu este în perfectă regulă ! protestează Atala.

— Fără îndoială ! Fără îndoială ! răspunde englezul. Dar v-a fost eliberat înainte de intrarea noastră în război. Am însărcinarea de-a vă supraveghea.

O lovitură de baston peste cizme subliniază cele spuse.

— Urmați-mă, *sir*, încheie el.

Atala obține permisiunea de a-i scrie un bilet lui Agnès. Verii săi vor veni mîine la notar și-i vor aduce conturile ; îi dorește mult curaj și noroc. Închizînd plicul, îi spune ofițerului :

— La ordinele dumneavoastră, *sir* !

— Ca ofițer superior și aristocrat, cu toate că sînteți în serviciul Republicii, guvernatorul vă va găzdui în palatul său, îi declară acesta. Are intenția să vă trimită în Anglia cu primul vas. Un vapor pleacă mîine spre Liverpool. Sperăm să găsim o cabină disponibilă.

Merg pe jos, încadrați de soldați. Pe măsură ce se apropie de fortăreață, ofițerul pare să se umanizeze.

— Vă înțeleg supărarea, spune el. Să fii prizonier fără să te fi luptat nu e deloc măgulitor pentru un ofițer al lui Bonaparte. E un ghinion blestemat că ați intrat în gura lupului venind la Québec.

Atala se întreabă dacă guvernatorul nu are vreo legătură cu verii Vaudreuil. În cele din urmă curiozitatea îl readuce în fața ofițerului care îi pune lui Atala întrebarea ce-i stătea pe buze :

— Sînteți originar din Canada ?

— Tatăl meu, răspunde calm Atala, a venit aici pentru a se lupta cu englezii ! S-a remarcat în bătălia de la Québec, la cîțiva pași de aici. Apoi s-a luptat împreună cu Washington pentru independența Statelor Unite. Totuși, pămîntul acesta pe care îl voi părăsi pentru totdeauna este al huronilor, cei mai îndepărtați strămoși ai mei.

După o noapte petrecută în fortăreață, Atala este condus în port.

Curînd, o goeletă cu trei catarge înalță marea pînză, marele gabier și vela foc.

Pe dunetă, alături de ofițerul secund, un pilot canadian se instalează lîngă omul de la cîrmă. Pe punte, pilotul, dirijează manevra, suflînd în fluier. Lanțurile ancorelor se răsucesc scîrțiind.

În clipa cînd un marinar dă să ridice scîndura care leagă nava de chei, o femeie cu răsuflarea tăiată sare pe punte. Marinarul înjură, cheamă pilotul în ajutor. Comandantul Maxwell coboară în goană scara de bord. E un om înalt și slab, cu pielea tăbăcită de soare, cu ochi de culoare deschisă, un marinar renumit pentru că a scăpat cu bine din nenumărate furtuni.

O privește pe tînăra femeie despletită și încîntătoare.

John Maxwell se bucură de o reputație strașnică în marina engleză : nu poate lăsa să treacă nici o slujnică prin fața lui fără să-i ridice fusta. În fiecare port, dacă

e nevoie de el, se știe prea bine unde poate fi găsit. Tocmai de aceea este înmărmurit de frumusețea lui Agnès. Își duce politicos mîna la caschetă într-un salut clasic și spune cu un puternic accent scoțian :

— *Excuse me, lady. You must go away, we are just starting.* [1]

Înalță capul spre dunetă pentru a-i face semn matelotului să întîrzie o clipă lovitura de bară după care vasul va începe să lunece spre mijlocul riului.

— Salvați-mă ! Salvați-mă ! se roagă Agnès. Mă urmăresc ! Vor să mă omoare. Trebuie să fug cu orice preț. E bărbatul-meu. Vrea să mă asasineze pentru a-mi lua averea. A trimis ucigași pînă și în camera mea. Am reușit să fug pe fereastră. Lăsați-mă să ajung în Anglia !

— *It is impossible* [2] răspunde comandantul.

S-a dat, însă, înapoi cu un pas. Agnès profită pentru a se apropia de el.

— Dacă nu mă primiți, mă condamnați la moarte, strigă ea. Mă lăsați pradă asasinilor. Ascundeți-mă ! Ascundeți-mă !

Fără a aștepta răspunsul lui Maxwell, se repede spre scară.

Pilotul se apropie de căpitan.

— Să o scoatem afară cu forța ? întreabă el.

Agnès a dispărut. Comandantul ridică ușor din umeri.

— Pe legea mea, nu ! răspunde. Pare într-adevăr înspăimîntată.

— Dar, obiectează pilotul privind spre chei, nu mi se pare că e urmărită. Nu văd pe nimeni.

— *Well,* [3] spune căpitanul cu ochii la scara pe care a dispărut tînăra femeie, o vom debarca puțin mai departe.

Apoi strigă către dunetă :

— La drum ! Trebuie să fim la dispoziția femeilor frumoase.

Pilotul face o strîmbătură care vrea să fie un surîs, în timp ce locotenentul comandă manevra pentru ieșirea va-

[1] *Scuzați-mă, doamnă. Trebuie să plecați înapoi, tocmai porneam* (engl.).

[2] *Cu neputință* (engl.).

[3] *Bine* (engl.).

sului din bazinul Saint-Louis şi angajarea lui în apele fluviului.

— Facem escală la Sydney. Poate tînăra doamnă doreşte să viziteze Noua Scoţie ? spune comandantul.

Îşi înfundă mîinile în buzunarele hainei de pînză groasă în vreme ce pilotul îşi strigă ordinele echipajului căţărat pe catarge.

— Marea pînză ! Brigantina !

Locotenentul strigă în pîlnie :

— Gata de virare !

Tăind apele repezi ale fluviului Saint-Laurent, vasul atinge uşor insula Orléans, trece pe lîngă Montmorency, unde s-a hotărît, cu patruzeci şi trei de ani în urmă, soarta Canadei.

Comandantul Maxwell, sprinten, se duce pe dunetă, lîngă primul locotenent. Vaporul merge în zigzag, în limitele îngăduite de pilotul atent. Pînzele încep să se umfle. Vasul alunecă fără efort.

Locotenentul O'Leary, calm, face cu ochiul.

— Aţi îmbarcat provizii de ultimă oră, domnule ! constată el.

Maxwell îşi încruntă sprîncenele, apoi se hotărăşte să surîdă.

— Totul este în ordine, adaugă Q'Leary. Ar trebui să o liniştiţi pe această nefericită, să-i oferiţi un pahar de whisky.

De la îmbarcare, Atala este închis într-o cabină de pe punte, la pupa vasului. O santinelă veghează la uşa lui. Cabina este mobilată simplu, cu un pat, o masă şi un scaun pe care Atala se cocoaţă ca să privească prin hublou pămîntul canadian. rămas în urmă.

Peste cîteva ore, uşa cabinei se deschide şi comandantul Maxwell apare în prag.

După salutul milităresc, se descoperă şi intră :

— Iată-mă, pentru cîteva zile, gazda dumitale, colonele, spune el, făcîndu-i semn lui Atala să se aşeze pe pat, el însuşi aşezîndu-se pe scaun. Amîndoi, şi dumneata şi eu, sîntem ofiţeri. Nu sîntem, nici dumneata, nici eu, răspunzători de ce se întîmplă. Nu am declarat eu război Franţei şi nici dumneata Angliei. *Well !* Vom părăsi în

curînd coasta americană. Nu va fi nevoie nici măcar să-ţi cer cuvîntul de ofiţer pentru a-ţi da oarecare libertate la bord. Dacă, totuşi, n-ai întîrzia să mi-l dai, mi-aş îngădui să te las să te plimbi chiar din acest moment pe puntea *boat* [1]-ului meu.

— Îţi mulţumesc, domnule comandant, răspunde Atala. Dar prefer să stau închis cît încă se mai vede malul. Risc să cedez ispitei.

La auzul acestor cuvinte, John Maxwell se înseninează.

— Mă bucură răspunsul dumitale. Aş fi răspuns la fel într-o asemenea situaţie.

Se ridică.

— Deci, adaugă el, pînă cînd nu vom depăşi Terra-Nova, voi lăsa o santinelă în faţa uşii dumitale încuiate.

Este pe punctul de a ieşi, dar se întoarce :

— *Well !* era să uit că sînt însărcinat cu un comision pentru dumneata. Avem la bord o pasageră care pare-se te cunoaşte. Mi-a povestit o întîmplare destul de puţin plauzibilă. Dar această persoană este prea drăguţă ca să n-o cred. S-a refugiat la bord exact în momentul cînd noi ridicam ancora. M-a rugat să o duc în Anglia spunînd că la sosire va avea posibilitatea să-şi plătească voiajul. După cum ştii, sau poate nu ştii, vasul meu este destinat să hrănească insularii, dar trebuie să transporte şi cîţiva călători, puţini la număr, dealtfel : un pastor, două neveste de ofiţeri chemate în Anglia de afaceri familiale, un bancher şi trei sau patru persoane cu profesii nedeterminate. După noi, un vas de război trebuie să ducă în patrie două regimente, fiindcă încep ostilităţile. Se crede că Bonaparte al vostru va încerca o debarcare pe coasta engleză. *Damned !* [2] E în stare !

— Dumneata zici că eu o cunosc pe această doamnă ? se miră Atala.

— Susţine că sînteţi originari din aceeaşi regiune. A şi precizat : Rivière-du-Loup.

Atala îşi ascunde cu greu mirarea. Agnès e la bord !

[1] Barcă (engl.).
[2] Blestematul (engl.).

— În curînd vom trece prin faţa acestui ţinut, iar doamna de Vaudreuil a avut un gînd frumos în ce te priveşte. Mi-a cerut să-ţi îngădui să ieşi pe punte ca să priveşti pentru ultima oară rîul şi poate chiar casa copilăriei dumitale.

Pleacă fără să aştepte răspunsul lui Atala. Cheia se răsuceşte în broască.

Căpitanul Maxwell n-a întîrziat să se lase subjugat de Agnès. E drept că nu era greu deloc. De aceea a instalat-o într-o cabină care rămăsese liberă şi nici vorbă nu mai e s-o debarce la Sydney. A rugat o pasageră, nevasta unui ofiţer, să împrumute nişte lenjerie de corp şi o rochie unei canadiene nefericite care a fugit spre a scăpa de un asasinat.

Tocmai se servise cina, cînd comandantul se apleacă spre Agnès, aşezată la stînga sa, şi îi spune :

— Nu sîntem prea departe de Rivière-du-Loup !

Amurgeşte. Soarele coboară la orizont pe fluviul atît de lat încît Jacques Cartier [1] l-a confundat cu un braţ al mării.

Agnès se ridică urmată de comandant. Acesta cere scuze oaspeţilor că îi va lipsi o clipă de tovărăşia sa.

Vîntul, care s-a stîrnit, umflă pînzele vasului. Cînd ajunge pe punte, Agnès respiră anevoie, se împleticeşte ; Maxwell profită pentru a o prinde de talie. Pe urmă, se îndreaptă amîndoi spre cabina lui Atala. Santinela prezintă arma. Maxwell bate la uşă, o deschide şi îl cheamă pe Atala, care iese. Agnès surîde, întinzîndu-i mîna.

— Bună ziua, colonele. Am aflat de prezenţa dumitale la bordul acestui vas, al cărui comandant mi-a oferit cu generozitate ospitalitatea. Ţi-a spus că am fugit de asasinii puşi de soţul meu să mă urmărească ?

Privirile li se încrucişează. Agnès surîde din nou. Se întoarce, arătînd cu degetul spre mal :

— Rivière-du-Loup, spune ea.

Într-adevăr, Atala zăreşte în depărtare marea peluză care coboară în pantă lină spre fluviu şi chiar casa. Curba

[1] Navigator francez (1491—1557). Pornit din ordinul lui Francisc I să descopere o trecere spre Asia prin lumea nouă, pune stăpînire pe nordul continentului american (Canada), numindu-l Noua Franţă.

vîlcelei nu permite să se ghicească cedrul cel înalt, la rădăcina căruia odihnesc mama lui şi Isabelle. Priveşte tăcut, încordat. Apoi, ca şi cum n-ar mai putea îndura, intră în cabină. Comandantul răsuceşte cheia în broască. Agnès a rămas sprijinită de bastingaj. Priveşte cum Rivière-du-Loup se pierde încet în ceaţa care se ridică pe fluviu.

La notar, verii i-au făcut o primire bună. S-au înduioşat de execuţia lui Alain, deplîngîndu-l că n-a înţeles mai devreme încotro merge republica. N-a luptat el oare în război pentru a instaura republica şi în Statele Unite ? De ce nu s-a întors pe urmă la Rivière-du-Loup ? Nu se mai simţea deloc canadian ? Ei, cei din familia Vaudreuil, sînt canadieni. În timpul acestei convorbiri Agnès a avut impresia că picioarele lor sînt rădăcini înfipte în pămînt. Erau şase : patru bărbaţi şi două femei cu faţa aspră. Examinau fără indulgenţă această flacără zglobie ivită din Franţa, emanaţie a Directoratului pervertit.

Purtătorul lor de cuvînt se numea Donatien. Era un om cu părul cărunt, tuns perie. Spunea :

— Biata mea copilă, evident că va trebui să înveţi totul despre pămîntul strămoşilor tăi ! Ne-am gîndit să angajăm un administrator la Rivière-du-Loup, dar trebuie să găsim pe cineva sigur şi priceput. Nu este un lucru imposibil, mai ales dacă vei locui pe domeniu ca să poţi supraveghea totul.

Donatien i-a vorbit de bani. Notarul îi plasase şi i-ar trebui timp ca să-i recupereze. Ar fi necesar să întreprindă lucrări importante pentru a reface moşia. Dar nimic nu e pierdut, dimpotrivă. În fiecare an Anglia cere tot mai multe produse ale pămîntului canadian, mai ales grîu.

După aceea, Agnès s-a întors la hotel. În ajun, primise aproape ca pe o eliberare vestea capturării lui Atala. Era poate mai bine să rămînă singură, ca născută din nou, la Rivière-du-Loup, fără nici un martor al Agnèsei de altădată.

Apoi, după această întrevedere familială, a lăsat totul baltă. Portarul, un irlandez vorbăreţ, i-a spus că goeleta *Queen Elisabeth* va ridica ancora şi-l va transporta pe ofiţerul francez în Anglia.

A alergat spre port, fără să se gîndească.

Comandantul zăvorește ușa cabinei lui Atala, o ia pe Agnès de braț, ducînd-o cu el.

— Cina se va răci, îi spune el.

* * *

De îndată ce goeleta s-a îndepărtat de portul Sydney, John Maxwell a și venit să-l elibereze pe Atala.

— Pînă cînd vom ajunge aproape de coasta Irlandei, dumneata nu mai ești prizonierul, ci oaspetele meu.

Atala o revede pe Agnès abia seara, în sufragerie. Stă la stînga comandantului cochetînd cu el, indiferentă la expresiile indignate ale doamnelor puritane. Maxwell e fermecat.

După masă, călătorii se împart în grupuri mici pentru a juca unii whist, alții șah sau tric-trac. Comandantul se grăbește s-o ducă pe Agnès în sala hărților pentru a verifica poziția.

Atala iese pe punte. Contemplă îndelung oceanul și stelele. De ce a renunțat Agnès la moștenire ? Nu poate crede că din cauza lui. Și totuși !

Abia în a treia zi, Agnès vine lîngă el pe teuga din față. Fără fard, cu părul strîns într-un șal, oferindu-și fața vîntului și soarelui, e mai frumoasă ca oricînd.

— Bună ziua, îi spune. Captivitatea asta nu e din cale-afară de neplăcută, nu ?

Atala o întreabă ce s-a întîmplat la Québec și de ce a plecat.

— Totul îmi este ostil acolo. Dacă mi-ai fi văzut familia ai fi înțeles. Și apoi, ce s-ar fi ales de mine acolo, fără tine ?

Întoarce capul, bosumflată.

— Le voi scrie de la Londra, continuă ea, să lichideze în condiții cît mai avantajoase proprietatea. Totul aparține unui trecut în care nu-mi găsesc locul.

— Ce ai de gînd să faci ?

— Sînt singură pe lume de foarte multă vreme. Voi fi în continuare.

Comandantul Maxwell apare pe dunetă. Atala îl zărește.

— Sînt sigur că ne privește cu binoclul, observă el.

Ea rîde fără veselie.

— E gelos ca un tigru.

— Are dreptul ?

— Bineînțeles că nu ! Să știi, dragul meu, că bărbații nu mai sînt aceiași după ce le-ai cedat. Iată de ce îl țin în nesiguranță. Dar, bineînțeles, va trebui să-mi plătesc călătoria !

Un val o face să se prindă de balustradă. Atala vrea să-i vină într-ajutor. Agnès se ferește.

— Nu te apropia prea mult. Ar fi în stare să te închidă din nou în celula ta. Iar eu am alte proiecte. Am față de tine o datorie pe care vreau să mi-o plătesc.

— Nici să nu te gîndești, răspunde el cu asprime.

— Ba mă gîndesc ! Din cauza mea ești prizonierul englezilor in loc să fii proclamat general, pe cîmpul de luptă, chiar de către Bonaparte !

Se îndepărtează, dar un nou val o face să se clatine. Atala se repede să o susțină. Ea izbucnește în rîs.

— Ce-ar spune doamna general Leclerc dacă te-ar vedea ? zeflemisește ea ferindu-se.

Agnès pleacă. Atala simte că o detestă.

* * *

Comandantul Maxwell se ridică dintr-un salt, de parcă l-ar fi pișcat o viespe.

— Înțeleg totul, strigă el. Ți-ai bătut joc de mine, chiar din prima zi !

E roșu de mînie. Agnès, întinsă pe pat îi suride.

— John ! Liniștește-te !

El răcnește :

— Totul e clar ! Florensac e amantul tău. Ai venit după el ca să-l ajuți să evadeze și n-ai reușit. Ai pus gheara pe mine !

— John, observă Agnès întinzîndu-se leneș, nu vorbești ca un *gentleman*.

Cu pumnii strînși, o înfruntă, scos din fire :

— Nu sînt un *gentleman*. Sînt un comandant de vas. Am în sarcină un prizonier de război pe care trebuie să-l predau autorităților militare cînd ajung la Liverpool. Ești

un fel de Iudith, de Dalila. Ai contat pe faptul că voi merge pînă acolo încît să-mi sacrific onoarea.

Agnès vine spre el, dar e respinsă atît de violent încît cade pe pat. Are lacrimi în ochi.

— John, vreau să fiu sinceră cu tine fiindcă eşti un bărbat loial. Colonelul Florensac nu este amantul meu, ţi-o jur. Îi datorez însă mult. M-a însoţit pînă la Québec ca să-mi predea domeniul străbunilor mei.

— Desigur că îl iubeşti, mormăie Maxwell, de vreme ce ai părăsit totul la vestea arestării sale şi ai venit la mine pe vas să-mi joci teatru săptămîni întregi ! Acum ţi-am ghicit jocul. Odată ajunşi la Liverpool, colonelul evadează cu complicitatea mea şi tu te duci după el.

— Deci de asta te temi ? îl întreabă ea cu tristeţe. Ei bine ! Îţi jur, John, că nu-l voi urma. Nu însemn nimic pentru el. Nu mă iubeşte.

— Tu însă îl iubeşti cu preţul de-a sacrifica totul pentru evadarea lui, de a-mi ceda mie, zbiară Maxwell scos din fire.

— John, îl întreabă ea placidă, cînd ai o datorie de onoare, nu faci totul pentru a o plăti ? Eu am, faţă de Atala de Florensac, o datorie de onoare. Am venit să-ţi cer ajutorul pentru a o plăti.

— Ajutîndu-l să evadeze, nu-i aşa ? Şi în schimb, îmi oferi...

— Fiindcă eşti un om de onoare, nu-mi vei cere nimic în schimb.

Uluit, îşi duce pumnii la ochi. Simte că se înăbuşă.

— Numai că, din întîmplare, îmi placi, John ! În plus, îţi voi purta o mare recunoştinţă. De aceea voi deveni amanta ta şi mă vei însoţi la Londra unde am prieteni şi bani la Banca Angliei. M-ai creditat, dar va trebui să-mi plătesc călătoria.

Îi face semn să vină să se aşeze lîngă ea pe pat. El se supune. Fruntea îi este brăzdată de cute adînci. Agnès îşi trece braţul în jurul gîtului lui Maxwell, atrăgîndu-l spre ea. Îi întinde buzele. El vrea să scape, ea îl reţine şi-l sărută. Ultimul bărbat pe care l-a sărutat a fost Ouvrard. Asta miroase a whisky.

— Nimic mai simplu, şopteşte ea drăgăstos. În Anglia nimeni nu ştie că ai la bord un ofiţer prizonier. Păstrezi

toate documentele în cufărul tău. Dacă le distrugi, povestea va fi înmormîntată, datoria mea plătită şi noi vom face o călătorie de îndrăgostiţi pînă la Londra.

De data asta, el e cel care o sărută cu lăcomie. Agnès simte că se sufocă, se dă la o parte.

— Dar dacă e prins şi vorbeşte ? întreabă el, brusc neliniştit.

— N-ai nici o grijă, dragul meu, replică Agnès, Atala este şi el un *gentleman*.

John se aruncă asupra ei dar clopotul pe care chelnerul îl agită de-a lungul culoarului pentru a anunţa cina o eliberează la momentul oportun.

Convivii sînt adunaţi în sufragerie cînd apare Agnès. A alergat pînă la ea în cabină ca să-şi pună în ordine toaleta. Roagă să fie scuzată şi se aşază lîngă Maxwell care nu scoate o vorbă şi stă cu nasul în farfurie.

— Pari preocupat, domnule comandant, i se adresează o doamnă. Dar în curînd vom fi în preajma coastelor Irlandei. Am făcut o călătorie minunată. Dorim cu toţii să-ţi mulţumim.

Fără să-şi ridice nasul, Maxwell mormăie supărat.

— Dacă vîntul continuă să bată dinspre răsărit, spune un locotenent, avem speranţe să fim în preajma capului Malin înainte de ivirea zorilor. Mîine vom naviga de-a lungul Şoselei Uriaşilor. Înainte de căderea nopţii vom pătrunde în canalul de Nord.

Maxwell îşi înalţă capul :

— Într-adevăr, colonele, va trebui să te întorci în celula dumitale.

Terminîndu-se cina, Agnès ia loc la o masă de whist, în timp ce Atala, în picioare, priveşte o partidă de şah pe care servirea mesei a întrerupt-o. Comandantul intră ultimul în salon. Privirea sa trece de la Agnès la Atala, apoi revine la Agnès.

— Locotenentul secund nu e la curent, spune el. Va trebui să facem o escală cînd vom ajunge în Irlanda. Nu e grav, dar ne lipseşte apa.

— Sînteţi sigur, domnule comandant ? se miră un ofiţer aşezat la o masă de tric-trac.

Maxwell îl fulgeră cu privirea.

— Absolut ! Cel mai accesibil ne este portul Carndonagh, la sud de capul Malin. Va trebui să mergem de-a lungul coastei irlandeze, cît mai aproape, dealtfel locotenentul Flannigan, cunoaşte locul mai bine ca pe buzunarul său, s-a născut acolo. Nu vom pierde decît cîteva ore. După toate semnele vom fi în apropiere de Carndonagh înainte de ivirea zorilor.

Îşi reia anevoie răsuflarea firească, se întoarce şi pleacă fără să arunce nici o privire spre Agnès. După o clipă, aceasta întreabă :

— Poate să mă înlocuiască cineva ? Sînt foarte obosită.

Un jucător de tric-trac părăseşte partida şi se apropie. Agnès face o reverenţă şi se îndreaptă spre uşă. Se opreşte un moment lîngă Atala, care stă în picioare lîngă jucătorii de şah, şi îi şopteşte la ureche :

— Du-te la tine. Am ceva important să-ţi spun.

Pleacă. Atala se duce în cabina lui şi se aşază pe pat. După o clipă cineva bate în uşa care se deschide imediat. În cadrul ei apare comandantul, are sub braţ un pachet pe care îl azvîrle pe pat.

— Dumneata o să evadezi. Am ales portul Carndonagh fiindcă are adîncime portuară mai mare şi fiindcă vom fi acolo la ivirea zorilor. Imediat ce vom acosta va fi harababură pe punte şi pe chei. Nu va fi greu să sari pe uscat şi să te strecori, îmbrăcat în acest costum de marinar. L-am ales pe acesta fiindcă are în buzunare actele de identitate ale proprietarului. Restul te priveşte. Adaug că voi face un raport, mărturisind că nu te-am închis la vreme.

— Dar de ce toate astea ? bolboroseşte Atala, uimit.

— Fii liniştit, nu risc mare lucru. Vor avea nevoie de marinari buni, răspunde Maxwell.

Se răsuceşte pe călcîie, pune mîna pe clanţă, apoi se întoarce :

— Acostăm la babord, adaugă el. Pîndeşte momentul potrivit, vei sări pe uscat către pupa navei, chiar în faţa cabinei dumitale. Nu există decît un pericol : pilotul. Voi face astfel încît să fie reţinut în cealaltă parte.

Atala se apropie de pat, deschide pachetul.

— Sper să ţi se potrivească oarecum, spune Maxwell. N-aveam timp să-ţi iau măsurile. A trebuit să golesc şi rezervorul de apă potabilă.

Se-ndreaptă spre uşă, apoi se opreşte din nou.

— Uitasem ! Ai nevoie de bani ?

— Nu ! răspunde Atala, nu m-au buzunărit.

Maxwell a plecat. Atala tocmai şi-a îmbrăcat hainele marinarului cînd uşa se deschide din nou. Apare Agnès, care izbucneşte în rîs.

— Văd că John mi-a luat-o înainte.

Nu-şi poate stăpîni hohotele.

— Eşti într-adevăr caraghios, prietene. Dacă te-ar vedea generăleasa Leclerc...

— Ştiam că tu erai, îngaimă el.

— Nu credeam că John e atît de grăbit să scape de tine !

— De ce ai făcut asta ?

— Ca să nu lipsesc armata franceză de unul din cei mai buni ofiţeri ai ei.

Cu vocea sugrumată, Atala întreabă :

— Şi ce ai promis sau ai dat în schimb ?

Privirea Agnèsei devine indiferentă.

— Bănuiesc că nu eşti gelos. Tu n-ai avut nevoie de mine. Mi-am plătit datoria. Succes !

Iese trîntind uşa.

Capitolul V

PENTRU COROANĂ (1804)

Lumina pătrunde prin perdelele camerei. Uşa se deschide brusc. Agnès, care aţipise, tresare.

— *Hello ! my darling !* strigă Maxwell intrînd.

Se apropie de pat ca să o sărute.

— Veşti proaste, *darling !* Aşa cum era de prevăzut, strigă el ducîndu-se să tragă perdelele. Mă aşteptau la Amiralitate. Au fost miraţi că am avut nevoie de atîtea zile ca să ajung de la Liverpool la Londra. Meritam o mustrare pentru evadarea ofiţerului francez pe care nu l-au

găsit. Au ei însă alte griji acum. Toate vasele majestății sale sînt prevăzute cu armament sau alertate. Se crede că nebunul de Bonaparte va încerca o debarcare pe coastele noastre. Spionii noștri semnalează o mare desfășurare de forțe la Boulogne. Eu cred că este un *bluff*, cum zic americanii.

— Și atunci ? îl întrebă Agnès, întinzîndu-se.

— Atunci, *darling*, răspunde Maxwell dezolat, va trebui ca de mîine să iau comanda unui vas de linie care mă așteaptă la Plymouth. Sînt foarte îngrijorat pentru tine.

— Nu-ți fie teamă, răspunde Agnès, mă voi descurca.

— Îmi este cu atît mai teamă, mărturisește Maxwell nemulțumit.

Se află de trei zile la Londra, într-un hotel ale cărui ferestre dau spre Hyde Park.

Au trecut zece zile de cînd au debarcat la Liverpool, unde îi aștepta o convocare a ministerului. Abia în dimineața acelei zile, Maxwell, cedînd mustrărilor lui Agnès, s-a hotărît să se prezinte la Amiralitate.

— Imediat ce o să ajung la Plymouth, o să-ți scriu să vii după mine.

A doua zi un bric al marinei regale părăsește Londra, ducînd ofițeri la bord. Îmbrăcat în frumoasa-i uniformă de comandor, John Maxwell o salută milităreşte pe Agnès, care flutură, pe chei, o batistă. O cabrioletă o așteaptă. Îl va găsi oare pe Pichegru la adresa unde îl întîlnise cu un an în urmă ? Dacă nu, cum va izbuti să dea de Bertrand de Molleville ? E foarte puțin probabil ca Méhée să locuiască încă la hotel *Union*.

Va reuși Atala să ajungă în Franța ? Îl va mai revedea oare ? Numai el ar fi putut s-o salveze de ea însăși, dar n-a vrut.

Scoate capul pe portieră spunîndu-i vizitiului :

— Condu-mă mai întîi la o baie publică.

* * *

Urcușul în serpentine prin parcul Saint-Cloud duce către castelul care domină valea Senei. Călul merge la pas. Ghemuit în fundul trăsurii, Fouché dîrdîie. Iarna e grea.

Deşi potcovit cu crampoane pentru gheaţă, calul alunecă şi se poticneşte. Fouché se întreabă de ce l-a chemat de urgenţă primul-consul. Nu mai este decît un simplu senator. Fără îndoială, Bonaparte are nevoie de el, de fişele şi de informatorii lui.

Se anunţă şi este introdus imediat. Bonaparte e singur, adîncit într-un dosar, cu faţa întunecată.

— Bună ziua, Fouché.

— M-aţi chemat, domnule general ? Am venit în grabă.

Bonaparte închide dosarul, se ridică, apoi se reazemă de birou în faţa lui Fouché.

— Trebuie să ştii că Cadoudal se află de luni de zile în Franţa fără ca Réal să-l fi putut dibui.

— Şi nici o alta dintre poliţiile dumneavoastră ? întreabă Fouché cu vocea lui stinsă.

Primul-consul primeşte replica fără să clipească.

— Nici cabinetul negru n-a făcut nimic ? întreabă din nou Fouché. Controlul poştal al domnului de la Valette funcţionează oare mai puţin bine ?

— Încetează cu glumele, Fouché, îl întrerupe Bonaparte. Aceşti indivizi plănuiesc moartea mea. Unde şi cînd vor lovi ?

— Nu pe mine trebuie să mă întrebaţi, observă Fouché trecîndu-şi pălăria din mîna dreaptă în cea stîngă pentru a-şi căuta batista în buzunar. Scuzaţi-mă, sînt răcit.

— Réal mi-a spus o veste uimitoare : Pichegru a sosit şi el la Paris.

— Da, e aici de cel puţin zece zile, răspunde Fouché.

— Ştiai şi nu mi-ai spus nimic ?

— Nu vreau să intru în concurenţă cu succesorul meu. Réal e consilierul de stat însărcinat cu poliţia.

— Pichegru s-a întîlnit cu asasinii care mă pîndesc din umbră, strigă Bonaparte, apucîndu-l pe Fouché de un nasture al vestonului şi zgîlţîindu-l puternic.

— Ştiţi, domnule general, ce rol joacă Moreau în toate astea ? întreabă Fouché.

— Moreau ? exclamă Bonaparte.

Îl împinge atît de violent pe Fouché încît acesta se clatină.

— Încă de la atentatul din strada Saint-Nicaise, observă el recăpătîndu-şi echilibrul, v-am spus că pericolul nu mai vine de la iacobini.

— Moreau ! mormăie Bonaparte ! Moreau !

— Pichegru şi cu el se detestă. Amîndoi pîndesc să vă ia locul, continuă Fouché. Cadoudal este destul de inteligent pentru a se servi de ei. Nici Moreau, nici Pichegru n-ar îndrăzni să atenteze la viaţa dumneavoastră. Cu Cadoudal însă e altceva ! Şi se află în Franţa de aproape zece luni ! Să nu-mi spuneţi că, mătăhălos cum e şi cu căpăţîna mare, e greu de recunoscut dacă iese pe stradă.

Bonaparte bombăne.

— Mi-e teamă să nu se întîmple cumva lucruri şi mai rele. Ajută-mă, Fouché !

Se aşază la birou, lăsîndu-l pe Fouché în picioare.

— În curînd vei redeveni ministru.

— Nu e nici o grabă, răspunde Fouché cu un gest de indiferenţă.

— Pînă atunci informează-te. Creditele necesare îţi sînt deschise.

Fouché se înclină. În timp ce se îndepărtează, Bonaparte adaugă :

— Nu mi-e teamă de moarte, am dovedit-o, dar ar fi stupid să mor asasinat.

* * *

De opt zile Agnès se învîrteşte prin Londra ; Pichegru a dispărut. Nu ştie nici unde, nici cum să-l întîlnească pe Molleville. Numai cu ajutorul lor s-ar putea întoarce în Franţa.

A revenit pentru a doua oară la hotel *Union* de unde Méhée a plecat în Germania anunţînd că absenţa sa nu va dura mult.

Ieşind din hotel se aude strigată dintr-o cabrioletă care tocmai s-a oprit :

— Domnişoara de Vaudreuil ! Ce surpriză plăcută !

Este Méhée. Îşi apleacă silueta înaltă spre ea, îi ia mîna, surîde :

— Ghicesc că pe mine voiai să mă vezi. Sînt nespus de măgulit.

Face semn unui *groom* să-i ia bagajele din cabrioletă. Luînd-o pe Agnès cu familiaritate de braț o conduce pe *Parliament Street*.

Nu departe se află un salon de ceai. Intră. Méhée comandă ceai și chifle. O privește fermecat pe Agnès.

— Ești mai frumoasă ca oricînd !

Ea îi explică de ce călătoria în Canada a fost un eșec.

— E un noroc că ne-am întîlnit, exclamă el. Sînt la Londra între două vapoare. Cred că voi pleca poimîine la München. Ca să-ți spun totul, lucrez pentru guvernul englez. Îl convinsesem de complotul iacobin, capabil să slăbească Consulatul în momentul cînd aliații vor lansa ofensiva militară.

Agnès constată că nu s-a schimbat.

— La urma urmei, în slujba cui ești de fapt ? îl întreabă ea surîzînd.

— Te îndoiești ? exclamă el indignat. A Franței.

— Care Franță ? îl întreabă ea din nou, lăsînd jos ceașca de ceai. Cea a iacobinilor sau cea a lui Ludovic al XVIII-lea ?

Méhée pare neplăcut surprins.

— Cu regaliștii, nu am reușit. Cu toate astea sînt singurul, sau aproape singurul, care știe unde pot fi găsiți în Franța Cadoudal și Pichegru. Cît despre iacobini, guvernul englez nu va mai crede nimic, în ciuda eforturilor mele pe lîngă *sir* Francis Drake, care multă vreme a luat ceea ce povesteam drept literă de Evanghelie. Păcat ! Și dumneata ?

Agnès îi mărturisește că nu cunoaște altă cale de a pătrunde în Franța decît filiera regalistă, dar că nu l-a putut întîlni pe Molleville.

Méhée ridică din umeri. Molleville e scos din cursă ! „Pseudo Ludovic al XVIII-lea" nu contează decît pe Cadoudal și pe moartea lui Bonaparte.

Méhée cheamă chelnărița, plătește. Cînd aceasta se îndepărtează, îi șoptește lui Agnés la ureche :

— La München, acum cîteva zile, am avut vești de la bunul nostru prieten. Primul-consul l-a îndepărtat pe nedrept, dar incapacitatea succesorilor săi pare să-l readucă în grații. Dacă m-a lăsat multă vreme să mă descurc singur — și am trecut, crede-mă, prin momente grele —

nu a fost vina sa. M-a căutat la München. Corespondentul său mi-a explicat totul. Am putut să-i dau cîteva informaţii despre complotul Cadoudal-Pichegru. Va şti să le folosească. Putem nădăjdui că Bonaparte nu va fi ingrat.

Agnès e uşor scîrbită.

— Nu ! Nu, continuă Méhée, e imposibil să ajungi în Franţa cu ajutorul regaliştilor. Nu peste multă vreme vor fi descoperiţi. Arestările au şi început. I-au luat pe Querelle şi pe Bouvet, unul din cei mai buni oameni ai lui Cadoudal. Fouché va juca strîns, e vorba de viitorul său.

— Nu-mi rămîne decît Canada, oftează Agnès.

— Să vorbim sincer, micuţa mea, murmură Méhée. Ai o mie de lire ? Voi reuşi să vizez paşaportul dumitale pentru Germania. Te iau cu mine la München. De acolo îţi va fi uşor să ajungi în Franţa, mai ales că voi avea fără îndoială o misiune importantă să-ţi încredinţez. Sînt sigur că vei fi fericită să-l întîlneşti pe „prietenul nostru".

Peste două zile, Méhée, cu mia de lire în buzunar, şi Agnès cu paşaportul vizat pentru Germania, pornesc spre Hull de unde un vapor îi va duce la Hamburg. Vor trebui să străbată apoi aproape întreaga Germanie pentru a ajunge în Bavaria. În timpul acestei nesfîrşite călătorii, Méhée o lasă pe Agnès să plătească vaporul, hotelul, diligenţa.

Iat-o din nou prinsă în plasă. Şi de ce ? A procedat prosteşte. La Québec putea obţine totul de la verii ei, de la notar. Nu trebuia decît să observe cu atenţie expresiile lor şi mai ales pe ale nevestelor lor. Ce nebunie !

Se străduieşte să nu se gîndească la Atala, să nu se mai întrebe ce i s-a întîmplat după dispariţia în micul port din Irlanda. Trebuie să fie pe undeva la închisoare. Dar dacă a reuşit să ajungă în Franţa şi a reîntîlnit-o pe Paulina Bonaparte ? Nu vrea să se mai gîndească la el.

Călătoria e grea, drumurile sînt înzăpezite, nopţile geroase, hotelurile neconfortabile. De ce să se întoarcă în Franţa ? Fiindcă este singura posibilitate de a-l revedea pe Atala ? Doar nu e chiar atît de proastă !

În sfîrşit, München ! Peste capitala Bavariei s-a aşternut zăpada. Hotelul e ceva mai confortabil. Méhée dis-

pare zile întregi ca să înnoade şi să deznoade intrigile lui complicate.

Nimic nu e mai rău decît inactivitatea, decît aşteptarea, care-i dă prea multe prilejuri de-a se gîndi la Atala. Dacă englezii nu l-ar fi arestat s-ar fi întors cu ea la Rivière-du-Loup. I-o promisese. Dar pentru cît timp ? Ar fi plecat lăsînd-o singură, descumpănită, pe marginea acelui fluviu al cărui mal opus nu se vede. În concluzie, a făcut bine că s-a întors. Acolo ar fi murit de plictiseală fără Atala.

Atala ! mereu el. Înseamnă că şi ea e la fel de proastă ca oricare altă femeie ? Dacă Atala ar fi devenit iubitul ei, i-ar fi dăruit oare acea plăcere despre care se vorbeşte ?

A treia zi Méhée a apărut triumfător.

— Micuţa mea, am primit veşti de la prietenul nostru şi chiar nişte subsidii. Suficiente ca să rezist, nu însă ca să-ţi restitui ceea ce îţi datorez. Dumneata, ca să ajungi la Paris, va trebui să treci prin Elveţia. Regaliştii au încercat să-l asasineze pe Bonaparte dar lucrurile au luat o întorsătură neplăcută. Pichegru şi Moreau sînt arestaţi, Cadoudal nu mai are mult. Înseamnă că pericolul regalist rămîne. Nu e vorba de nefericitul conte de Provence care îşi spune „rege al Franţei", rătăcind din oraş în oraş (a părăsit oraşul Memel din Lituania şi se află la Mitaux în Polonia). Există însă comandantul armatei, ultimul Condé. Fouché crede că prinderea lui i-ar face pe cei din urmă iacobini să i se alăture lui Bonaparte. Trebuie prins viu şi noi ne vom ocupa de asta.

* * *

Florensac îl priveşte pe Atala care, aşezat în faţa lui, îşi ţine fiul pe genunchi. La gura sobei, înfofolită de frig, Isabelle lucrează la o tapiserie, aparent indiferentă, însă fără a pierde nici un cuvînt din povestire.

Atala a sosit în seara din ajun, cu diligenţa de Bordeaux. A străbătut pe jos drumul lung care urcă din vale pînă la castel. Se lăsa noaptea. Cîinii au lătrat. A deschis chiar Florensac. Şi-a îmbrăţişat fiul, fără să spună nimic, apoi l-a chemat pe băieţel. Enguerrand-Ludovic a coborît repede scara fără să priceapă cine este bărbatul slab şi brun care l-a îmbrăţişat privindu-l cu nesaţ.

Apoi a coborît Isabelle. S-a oprit jos, pe ultima treaptă, spunîndu-i :

— Eşti acasă aici, în aceeaşi măsură în care sînt şi eu.

În dimineaţa aceasta Atala îşi povesteşte odiseea. Explică cum l-a ajutat Agnès să fugă şi cum a reuşit să treacă drept dezertor în faţa irlandezilor ostili Angliei. A trebuit să rătăcească mai multe luni, din port în port, înainte de-a se îmbarca în Scoţia pe un vas cu destinaţia Spania.

La sfîrşitul călătoriei nu mai avea bani. A străbătut pe jos o cale lungă. În Ţara bascilor, nişte contrabandişti l-au ajutat să treacă frontiera. Ajungînd la Bordeaux s-a dus la Maurevel, un prieten al tatălui său, care i-a dat să mănînce şi cu ce să plătească diligenţa de Langon.

Soseşte ora mesei.

— Credeam că voi mai sta aici cîteva zile, spune Ludovic ridicîndu-se, dar îmi voi scurta şederea. Ne vom întoarce împreună la Paris, poimîine : e zi de diligenţă.

Vor trebui să părăsească domeniul Florensac în zori. În timpul celor două zile, Isabelle a apărut doar de cîteva ori, pentru puţină vreme şi fără să scoată o vorbă. A trimis în camera lui Atala lenjerie de schimb şi o uniformă veche mirosind a camfor.

Cînd se crapă de ziuă, cei doi bărbaţi pleacă. Dar iată că micul Enguerrand-Ludovic, cu părul vîlvoi, cu ochii umflaţi de somn, se năpusteşte pe scară aruncîndu-se în braţele tatălui său.

— Spune, tată, te vei întoarce ? îl întreabă.

Apoi, adresîndu-i-se lui Florensac :

— O să mi-l aduci din nou, bunicule ?

Ludovic şi Atala pornesc pe drumul care, străbătînd viile, coboară spre Garonna.

Cînd Atala se întoarce pentru ultima dată, puştiul stă în faţa porţii urmărindu-l cu privirea.

— Să ne grăbim, mormăie Florensac. Să nu pierdem poştalionul de Bordeaux care transportă corespondenţa.

* * *

„Am ezitat mult înainte de a vă scrie dumneavoastră, care mă disprețuiți și mă detestați, fără îndoială. Şi, totuşi,

cui altcuiva aș putea să mă adresez ? Nu știu dacă englezii l-au prins pe fiul dumneavoastră Atala, după ce am izbutit să-i aranjez evadarea de pe vasul care-l aducea înapoi, prizonier. Dacă se va întoarce, vă va povesti călătoria noastră la Rivière-du-Loup. Dacă nu l-ați văzut încă, trebuie să vă anunț că mama sa a murit, iar pămîntul a fost vîndut arendașilor. Voi adăuga că, în timpul călătoriei și șederii noastre acolo, fiul dumneavoastră a manifestat față de mine o bunăvoință desăvîrșită. M-a îngrijit. A făcut tot ce i-a stat în putință ca să mi se restituie bunurile. Fără îndoială că ar fi reușit, dacă englezii nu l-ar fi arestat și n-ar fi hotărît să-l trimită prizonier în Marea Britanie.

În cele cîteva săptămîni petrecute la Saint-Roch, mi-am putut da seama de efortul supraomenesc pe care l-ați făcut pentru «a menține» domeniul părinților mei. Dar a rămîne singură în țara aceea ostilă era mai presus de puterile mele.

Și apoi, eu eram răspunzătoare de faptul că englezii l-au prins pe Atala, fiindcă el a venit la Québec numai pentru a mă ajuta să intru în posesia moștenirii. Era deci de datoria mea să încerc a-l elibera. Am reușit. Pentru asta a fost nevoie să revin în Anglia și să renunț (fără părere de rău) la malurile fluviului Saint-Laurent și la familia Vaudreuil.

Am ajuns la Londra, de unde am vrut să revin în Franța. Un aventurier numit Méhée mi-a oferit posibilitatea. A profitat de această ocazie ca să mă jecmănească. Am ajuns mai întîi la München, apoi la Geneva, de unde vă scriu. Îmi veți răspunde oare că am făcut rău renunțînd la Canada, unde aș fi putut fi, cum se spune, „alt om" ? Ar fi însemnat să-l las pe fiul dumneavoastră în mîinile englezilor pînă la sfîrșitul lungului război care începe. A fost un noroc pentru el să revină în Franța și să-și îmbrace din nou uniforma. Mi-am plătit datoria. Sper că dumneavoastră să vă fi revăzut fiul înainte de-a primi scrisoarea mea și să i-o puteți da s-o citească.

Atala nu e fericit. N-a putut găsi acel echilibru care se spune că îți îngăduie să trăiești. Ar fi trebuit poate să-l lăsați lîngă mama lui pentru a se îngriji de domeniul

nostru ? Poate că era la fel de puțin pregătit ca și mine să înfrunte ceea ce îndeobște se numește *«civilizație»* ?

Ca să treci fără neplăceri prin anii pe care i-am trăit (mă tem că și prin cei pe care îi mai avem de trăit) trebuie să ai greutate. Am spus anume *greutate* și nu *duritate*. Iar Atala a fost purtat de fel de fel de vînturi. Și eu la fel. Smuls pămîntului natal, țării strămoșilor săi, huronii, s-a pomenit în mijlocul ciclonului. Din păcate pentru el, mai e și chipeș. Din păcate pentru mine, sînt frumoasă. Trebuie să fii mai greu decît plumbul ca să-ți îngădui să fii frumos. Noi n-am avut, nici eu, nici el, greutatea cuvenită. Toate necazurile noastre au pornit de aici. Cînd mă privesc în oglindă nu doresc să fiu atît de urîtă încît să stîrnesc spaimă, dar visez la acea mediocritate fizică în fața căreia bărbații rămîn indiferenți.

Ne-am folosit de frumusețea noastră, el pentru a se lăsa sedus, eu pentru a supraviețui. Față de mine Atala mai are și avantajul de-a fi crezut, de două ori, în ceea ce numim «dragoste». A crezut, dealtfel, și în ceea ce numim «patriotism» și «glorie». Poate mai e în stare să creadă încă dacă se află pe cîmpul de luptă în fața unor oameni pe care comandanții săi îi consideră inamici. Mie, vai ! nu mi-a fost dat să cred nici în dragoste, nici în glorie.

Fiul dumneavoastră mă disprețuiește chiar atunci cînd se străduiește să-mi salveze viața, să mă îngrijească, să-mi redea moștenirea. Cînd mă privește și îi par frumoasă, își repetă că sînt o femeie periculoasă, un fel de spioană, amestecată în cele mai urîte intrigi ale politicii, că am fost, din interes, amanta lui Barras și a unui bancher veros. Îi cunosc bine chipul închis ca zidurile unei fortărețe care nu vrea să se lase cucerită.

Într-o zi, m-am apucat să-i spun că, dacă am rămîne la Rivière-du-Loup, ar uita poate trecutul lui și al meu și ne-am putea duce viața împreună, pe pămîntul strămoșilor noștri comuni. Nici măcar n-a clipit. Știu că în clipa aceea nu se mai gîndea la Paulina Bonaparte, ci la mine. I-a fost frică. M-a privit ca pe un agresor. A ridicat puntea.

M-am întrebat uneori dacă, încredințîndu-i misiunea de-a mă duce în patrie, nu v-ați gîndit că viața din Europa nu-i este prielnică și că, fiind dezrădăcinați amîndoi, am putea prinde din nou rădăcini în pămîntul nostru.

Voi merge mai departe : acum cînd descendența familiei Florensac este asigurată, cînd un băiețel crește printre viile moșiei dumneavoastră, misiunea lui Atala s-a încheiat. Ca să poată fi îndeplinită, v-ați dus după el la Québec. Ar fi putut să se întoarcă acolo, să redevină fiul Damagoyei. Sămînța fusese aruncată.

Oricum, eu am făcut ceea ce trebuie ca să vi-l redau.

Regret că nu am fost iubita lui Atala. Ar fi fost o experiență interesantă și totodată periculoasă. Imaginați-vă că mi-ar fi dezvăluit acea «plăcere» despre care vorbesc cărțile și chiar unele femei. Este, Domnul fie lăudat, o tulburare pe care n-o cunosc.

Cred că va trebui să mă întorc foarte curînd în Franța fiindcă nu mai am bani. Poate veți reuși să luați legătura, prin America, cu verii mei Vaudreuil, care au fost pesemne uluiți aflînd de plecarea mea grăbită. Au vîndut fermele noastre arendate. Nu mai rămîn de lichidat decît casa veche, parcul și cedrul cel mare la rădăcinile căruia odihnesc alături Isabelle de Vaudreuil, mătușa mea, și Damagoya, mama lui Atala.

Nici el, nici eu nu puteam schimba lucrurile : nu vom revedea niciodată pierdutul Saint-Laurent. Iertați-mi această lungă scrisoare, dar trebuia să v-o scriu.

Agnès de Vaudreuil."

„P. S. Am aflat de la Méhée, înainte de-a părăsi München-ul, că se punea la cale o uneltire înfiorătoare. Se plănuia prinderea ultimului Condé, comandantul armatei regaliste și, după spusele unora, un candidat periculos la tronul Franței."

Ludovic și Atala tocmai străbat Piața Barsac, îndreptîndu-se spre pensiunea unde se va opri poștalionul de Bordeaux. cînd un rîndaș de poștă apare abia trăgîndu-și sufletul și îi întinde lui Florensac scrisoarea de mai sus.

— Am sosit la timp, cetățene-colonel conte, strigă el.

Cei doi bărbați intră în han. Legăturile cu Martinica fiind anevoioase, nu există pic de cafea. Hangiul le propune o ceașcă de supă. Ludovic desface scrisoarea, se uită direct la semnătură, tresare, aruncă o privire fugară spre fiul său care e indiferent.

Termină de citit confesiunea Agnèsei tocmai cînd sosește poștalionul. Florensac ezită, apoi se hotărăște să păstreze această istorie pentru el.

* * *

Mare recepție la Tuileries. De la o zi la alta se așteaptă ca primul-consul să înceapă împărțirea crucilor noului ordin al Legiunii de onoare, pe care l-a instituit de cîteva luni. Fără îndoială că vrea să arate corpului diplomatic fastul care renaște în Franța într-un moment cînd Anglia încearcă să atragă în război Austria și poate chiar Rusia, al cărei nou împărat, Alexandru, nu împărtășește admirația tatălui său Pavel pentru Bonaparte.

Atala se teme de primirea lui Bonaparte. A îmbrăcat cu vădită neplăcere uniforma de colonel pe care i-o încredințase tatălui său în clipa plecării la Londra.

În anticameră, în îngrămădeala ofițerilor superiori promovați de Revoluție și a nevestelor lor, majoritatea îmbrăcate fără gust, Florensac se întîlnește nas în nas cu vechiul său prieten Grégoire.

— Salut, dragul meu consilier de stat ! exclamă acesta. De cînd ai părăsit Parlamentul și strada Vieux-Colombier, nu ne-am mai întîlnit.

Adaugă, cu un surîs abia schițat :

— Deși eu mai sînt încă senator, fără să mai fiu episcop.

Într-adevăr, Grégoire nu a figurat printre episcopii constituționali menținuți de Concordat.

Îi strecoară la ureche lui Ludovic, care a devenit deodată atent :

— Circulă vorbe surprinzătoare. Ai auzit ceva ?

— Nu știu nimic ! răspunde Florensac. Vin de la țară.

— Se spune că Bonaparte s-ar fi hotărît să se proclame împărat, murmură Grégoire. Răii sfetnici l-au împins la asta. Se mai spune şi că vrea să lovească puternic profitînd — acum, cînd Cadoudal şi Pichegru sînt arestaţi — de complotul monarhist. Nu e bine să crezi toate zvonurile care circulă, dar am cîţiva prieteni în preajma conducerii.

Se înalţă pe vîrfurile picioarelor, pentru a ajunge la urechea lui Florensac, şi şopteşte :

— Primul-consul l-ar fi răpit, prin intermediul generalului Ordener, pe ducele de Enghien aflat pe teritoriul Badenului. Se spune că ar fi fost luat din patul amantei sale, ducesa de Rohan, şi că ar fi fost dus la Strasbourg cu intenţia de a-l învinovăţi de conducerea complotului. Între noi fie vorba, totul te face să crezi că n-a avut nici un amestec.

— De ce ar face Bonaparte una ca asta ? întreabă Florensac care a pălit.

— Pentru a şoca opinia publică, îi răspunde tot pe şoptite abatele Grégoire. Poate şi pentru a face o demonstraţie iacobinilor care îl acuză de îngăduinţă faţă de regalişti. Condamnarea unui prinţ de sînge drept conducător al unui complot împotriva lui Bonaparte ar tăia definitiv punţile de legătură cu emigraţia.

— Dar nu va putea găsi nici o dovadă ! spune Florensac.

— Să vorbim mai încet, şopteşte Grégoire, ducîndu-l pe Florensac lîngă o fereastră. Zidurile de la Tuileries au tot atîtea urechi ca şi cele de la Luvru pe vremea Medicilor.

Apoi murmură cu o voce şi mai scăzută :

— Primului-consul îi e teamă că va fi asasinat. Nu a socotit complotul lui Pichegru şi Cadoudal drept o glumă. Vrea să compromită cu acest prilej un prinţ de sînge. L-a ales pe Enghien.

Priveşte în jur şi adaugă :

— Sîntem observaţi. E momentul să ne facem intrarea. Şi nu uita nici că după amnistie s-au întors mai mult de cincizeci de mii de emigraţi, rude, moştenitori,

soții ! Fără îndoială că Bonaparte consideră că a sosit momentul să-i facă să simtă zăbala.

Primul-consul și Joséphine primesc invitații la intrarea în marele salon. Ea e radioasă, el pare preocupat. Îl cheamă pe Bourienne, care se află în apropiere.

— Nici o veste de la Réal, nici de la Savary ?

Auzind răspunsul negativ, devine și mai posomorit.

La vederea lui Atala, care merge în urma tatălui său, privirea i se înăsprește :

— Am știut, colonele, că le-ai scăpat englezilor. Am citit azi dimineață un raport al lui Carnot despre asta. Te felicit. Te-am repartizat la armata Rinului. Vei pleca mîine pentru a lua comanda regimentului.

Se întoarce, apoi, spre un nou-venit.

În mulțimea care se înghesuie în jurul bufetelor, Florensac o zărește pe Amélie de Curzon care sporovăiește cu Jeannette Hulin. Se îndreaptă spre ele. Amélie scoate un mic țipăt de bucurie și-l lovește pe Ludovic cu evantaiul strîns.

— Frumosul colonel s-a întors ! strigă ea privindu-l pe Atala. Vara ta Agnès se va bucura mult. Adineauri, îmi mărturisea cît e de neliniștită. Te credea prizonier în Anglia.

— Agnès de Vaudreuil e aici ? se miră Florensac.

— Toată lumea e aici, astă-seară, dragul meu. E un amestec îmbucurător de aristocrați și regicizi. Fostele doamne din Hale care au pornit, în căutarea lui Ludovic al XVI-lea la Versailles (de fapt, erai acolo !) și soții lor deveniți colonei, chiar generali, pălăvrăgesc cu cîțiva aristocrați întorși din exil. Unele invitate sînt frumoase văduve de ghilotinați. Este curtea regelui Pétaud. [1].

Sfrijită, zbîrcită ca un măr uscat, marchiza de Curzon pare în culmea veseliei.

— Mă amuz ca o zăpăucă, mărturisește ea.

Joséphine Bonaparte deschide balul cu ambasadorul marii Rusii, acoperit de fireturi, excelența sa Piotr Alexandrovici Vișnevski.

[1] În traducere liberă : satul lui Cremene (n. trad.).

Jeannette Hulin pare tot atît de preocupată ca și primul-consul, care trece de la un grup la altul cu fața întunecată.

Florensac o ia afectuos de braț pe Jeannette.

— Unde naiba e scumpul Hulin ? o întreabă el.

Citește în ochii Jeannettei o teamă pe care ea încearcă să o ascundă.

— Te neliniștește ceva, Jeannette ? o întreabă el. Sînt cel mai vechi prieten al tău. Mie poți să-mi spui totul.

— Nu înțeleg ce se petrece, mărturisește ea. Hulin a fost chemat la Vincennes astă-seară, tocmai cînd ne pregăteam să venim aici. E vorba de o comisie militară, numită de generalul Murat, guvernatorul Parisului. Mi-e foarte frică. Cînd am sosit, Fouché mi-a strîns mîna într-un mod ciudat, ca și cum mi-ar fi adus condoleanțe.

O comisie militară... confidențele abatelui Grégoire despre răpirea ducelui Enghien... E oare posibil ca ultimul Condé să se afle la Vincennes și să fie judecat ? Ludovic îl caută din ochi pe primul-consul ; acesta a dispărut. Nu e aici nici Réal, șeful poliției, nici Savary, factotumul.

— Crezi, ca și mine, că se pregătește ceva rău, murmură Jeannette și că l-au compromis pe Hulin al meu, ca un vechi iacobin incorigibil ce este ? Îi vor condamna pe Cadoudal și Pichegru ?

— Mă tem să nu fie mai rău, biata mea copilă, îi răspunde Ludovic dînd din cap.

Se îndepărtează urmat de Atala.

Într-un salon alăturat, invitații joacă whist, șah. Bonaparte l-a provocat la o partidă pe Cambacérès.

— Cred că putem pleca, îi spune Ludovic fiului său. Te vei prezenta la ministerul armatei mîine dis-de-dimineață.

Chiar în clipa cînd părăseau încăperea, Atala scoate un strigăt și se sprijină de canatul ușii ; în capătul celălalt al marelui salon, Joséphine și Paulina discută aprins.

— Să plecăm, spune el cu o voce surdă.

— Nu mai spune ! se miră Ludovic. Să plecăm fără a-i prezenta omagiile noastre prințesei Borghese ? În

timp ce tu cutreierai lumea, frumoasa Paulina și-a pierdut bărbatul răpus de friguri galbene la Santo-Domingo. S-a întors pentru a se mărita cu prințul Borghese care îi făcea curte încă de la Milano, cînd ea nu avea ochi decît pentru tine. Prințul are o avere imensă și se spune că nu o prea stinghерește. Nu știam că e la Paris. Fără îndoială că din cauza asta primul-consul preferă să te știe în Germania.

Luîndu-și fiul de braț îl conduce prin salonul de dans.

Prinse într-o convorbire animată, cele două femei nu-i observă decît atunci cînd ajung foarte aproape de ele. Paulina tresare, roșește, apoi surîde.

— Am uitat să-ți spun, surioară, gîngurește Joséphine cu încîntătorul ei accent insular, că unul dintre vechii tăi adoratori este din nou printre noi. Asta fiindcă discutam politică și fiindcă, în sfîrșit, sîntem de acord.

Ochii Paulinei nu se dezlipesc de ochii lui Atala.

— Sînteți mai frumoasă decît în amintirea mea, îi spune el.

— Toată lumea va fi, în curînd, la curent, îi explică Joséphine lui Florensac. Ducele d'Enghien a fost arestat și dus la Vincennes. Napoleon vrea să fie judecat de un tribunal excepțional. A judeca! Înțelegem cu toții ce înseamnă asta, nu-i așa? Murat și cu mîne am făcut totul pentru a-l convinge pe bărbatul meu să-și schimbe hotărîrea. I-am spus chiar că va fi ghilotinat, ca primul meu soț, și eu împreună cu el, dacă își va omorî prizonierul. Mi-e teamă că în acest moment...

— Dacă e adevărat, spune Florensac înmărmurit, primul-consul își va ridica întreaga Europă împotrivă.

Indiferenți la tot ce-i înconjoară, Atala și Paulina se privesc în tăcere.

— Cînd își pune însă ceva în cap! spune furioasă Joséphine. L-am rugat cu toții, chiar și Fouché, pentru care o crimă în plus nu contează.

— Te credeam în Canada, murmură Paulina.

— Te credeam la Santo-Domingo, se bîlbîie Atala. Aflasem tocmai...

— O să vii să ne vezi la Roma ? continuă drăgăstos Paulina, apropiindu-se de el. Avem un palat frumos, într-un parc mare, pe colina Pincio.

— Dacă l-aţi fi auzit, izbucneşte Joséphine, adineauri la Malmaison ! Era într-o stare îngrozitoare. Declara că iacobinii nu l-ar mai putea acuza că vrea să-i readucă pe Bourboni la tron. A adăugat : „Trebuie să insufli teroarea sau să piei". Semăna cu Robespierre. Mai spunea : „Regaliştii m-au compromis nu o dată în ochii revoluţionarilor, iată-mă dezlegat faţă de toată lumea." Şi apoi a urlat aproape : „Politica mea o cere".

Are lacrimi în ochi. Tulburat, Florensac îi pune uşor mîna pe braţ, fiindcă dansatorii, care se rotesc, se întorc în trecere, încercînd să asculte ce spune soţia primului-consul.

— O să vedeţi ! O să vedeţi, încheie ea, o să vrea să se proclame rege şi vom fi pierduţi !

În timp ce Florensac încearcă să o calmeze pe Joséphine, prinţesa Borghese s-a apropiat de Atala. Îi şopteşte :

— Mai rămîn la Paris cîteva zile. Vreau să te văd mîine. Nu trebuie, însă, să afle fratele meu.

— De îndată ce m-a văzut, îi răspunde Atala, m-a anunţat că mîine voi lua comanda unui regiment în Germania.

Ea face un pas îndărăt şi izbucneşte în rîs :

— Nu în Italia, bineînţeles ! Doar că vei pleca poimîine, asta-i tot. Acum, du-te ! Dacă ne-ar zări ! Dă-mi adresa hotelului tău, voi veni mîine după-amiază, la ora trei.

Se iscă o agitaţie. Bonaparte a ieşit din sala de joc. Dansatorii se opresc. Joséphine se strecoară printre grupuri ca să ajungă la el. Pare din ce în ce mai îngrijorat.

— Să plecăm, spune el, vom primi poate veşti de la Saint-Cloud, din partea lui Savary.

O ia pe Joséphine de braţ şi o duce cu el. Ea păşeşte grăbită, depăşindu-l cu un cap.

— Te-ai gîndit ? Mai e încă timp ! îl roagă.

El bombăne :

— Hai, vino ! Nu fi copilă.

Cînd se întoarce, Atala constată că Paulina, prudentă, a dispărut.

— Un pahar mare de coniac îmi va face bine, mormăie Florensac îndreptîndu-se spre bufet.

— Pariez că mîine vei primi o vizită plăcută în modestul nostru hotel de pe strada Saint-Roch.

Lîngă bufet, se apropie de ei Amélie de Curzon.

— Jeanette Hulin nu mai putea rezista, spune ea. S-a dus acasă să-l aştepte pe general. Se întîmplă ceva. E-adevărat că micul corsican se va proclama împărat ?

— Revoluţiile duc totdeauna la dictaturi, bombăne Florensac, golind dintr-o înghiţitură un pahar de coniac.

Adaugă :

— Cred că voi avea prilejul să-mi realizez visul : să demisionez şi să mă întorc la Florensac.

— Fii atent să nu te bage la închisoare, îl apostrofează marchiza.

— Aşa ceva lipseşte din colecţia mea, mărturiseşte Florensac cerînd încă un pahar de alcool celui care serveşte. Iată, sînt mai bine de zece ani de cînd mă aflu în libertate provizorie.

Marchiza de Curzon savurează un pahar de *Cinzano* (vermutul pe care l-a adus, de curînd, armata din Italia), sorbindu-l cu înghiţituri mici, lacome.

— I-am spus lui Agnès că sînteţi aici, a părut foarte tulburată. Dar n-o mai văd. Fuge de voi ?

După ce a plecat primul-consul, invitaţii încep să se răspîndească. Un ins uriaş şi jovial, într-o uniformă acoperită de decoraţii şi podoabe, apare dintr-un salon ţinînd-o pe Agnès de braţ.

— E seara dumitale, frumosul meu colonel, şopteşte printre dinţi marchiza încîntată.

La braţul cavalerului, Agnès înaintează spre ei.

— Aşteptam să vă pot vorbi fără a provoca scene de gelozie. Bună seara, domnule consilier de stat. Cred că fiul dumneavoastră v-a povestit aventurile noastre.

— Am primit scrisoarea dumitale, îi spune Florensac.

Atala îi aruncă o privire mirată.

— Regret, continuă Ludovic, că nu ai ales Canada. Spunînd asta, mă gîndesc la tatăl dumitale, la biata mea Isabelle, la tot ce înseamnă pentru noi Saint-Roch.

— Cred că m-am explicat, ocoleşte ea. Permiteţi-mi să vi-l prezint pe prinţul Vladimir Ivanovici Epancin, vărul împăratului Rusiei, logodnicul meu.

Vestea pare să o bucure pe marchiza de Curzon.

— Se poate să ne-o răpiţi pe încîntătoarea Agnès ? îl întreabă ea.

Rusul cel înalt se înclină pentru a săruta mîna Améliei.

— Sper că voi rămîne destulă vreme în serviciu la Paris ca să ne căsătorim, răspunde el.

— Adaug felicitările mele celor ale marchizei de Curzon, intervine Florensac.

— Şi eu pe ale mele, adaugă Atala.

— La bufet nu e vodcă, constată calm prinţul şi dă pe gît un pahar mare de coniac.

Profitînd de faptul că logodnicul s-a îndepărtat, Agnès îi şopteşte lui Florensac :

— Trebuie neapărat să vă vorbesc. Cum vă pot întîlni ?

— Locuiesc la hotelul Saint-Roch, pe strada Saint-Roch.

— Ar fi trebuit să bănuiesc. Ce gingaş omagiu adus amintirilor canadiene ! Voi veni mîine după-amiază.

Apoi, întorcîndu-se spre Atala :

— Te-ai descurcat, nu-i aşa ? Am constatat că toţi membrii familiei Bonaparte ţi-au făcut o primire bună în seara asta.

După ce a golit un alt pahar de coniac, rusul sclipitor părăseşte bufetul cu sprîncenele încruntate. Îl priveşte pe Atala, schiţează o grimasă şi o ia pe Agnès de braţ.

— E tîrziu, spune el. E timpul să te conduc acasă.

— Voiam tocmai să-l rog pe unchiul meu Florensac, răspunde Agnès desprinzîndu-se de la braţul lui, să binevoiască a fi martorul meu la căsătorie.

— Voi chema special un preot de la Petersburg, exclamă Epancin înclinîndu-se adînc. Am onoarea !

Pleacă.

— Cred că acest mujic e gelos ca un tigru siberian, observă marchiza. Dacă Agnès te-ar mai fi privit o dată

așa cum a făcut-o adineauri, te-ar fi ucis împușcîndu-te drept între ochi.

Ideea o face să jubileze. Continuă :

— Iar eu îl voi ruga pe prietenul meu Florensac să mă însoțească, fără nici un gînd de căsătorie.

Atala urmărește din ochi perechea Agnès și Epancin care se îndepărtează.

Oftează :

— Agnès !

* * *

Strigătele care vin din stradă îl fac pe Atala să se ducă și să deschidă fereastra. La întretăierea străzii Saint-Roch cu strada redevenită Saint-Honoré, un om vinde *Curierul universal.*

Ultimele știri. Comisia militară specială convocată la Vincennes condamnă la pedeapsa cu moartea pe numitul Ludovic, Antoine, Henri de Bourbon, născut la 2 august 1772 la Chantilly.

— Tu nu știai ? îl întreabă ea. Napoleone s-a hotărît. Se va proclama împărat. A vrut să-și dovedească lui însuși că el e Revoluția.

Atala clatină din cap.

— Acest sînge va aduce după el multe alte vărsări de sînge.

— Pînă atunci, țipă Paulina, ajută-mă să-mi închei rochia la spate. Voi întîrzia și Napoleone mă va întreba iar unde îmi pierd timpul. E un tiran al familiei. Avem întotdeauna pe urmele noastre cîte unul din spionii săi. Miine va ști că am fost la hotelul Saint-Roch ca să fac dragoste cu tine și că tu ai plecat cu o întîrziere de douăzeci și patru de ore. Nimic nu-i scapă cînd e vorba în vreun fel ori altul de un sau de o Bonaparte.

Își trece mîinile în jurul gîtului lui Atala, sărutîndu-l ușor pe nas.

— Aseară te doream foarte tare, murmură ea îmbrățișîndu-l. Știi, cred că într-adevăr te-am iubit. Ai jucat un rol foarte important în viața mea. Din cauza ta Napoleone m-a trimis la Santo-Domingo, din cauza ta l-a expediat pe Leclerc și Leclerc a murit.

-- Şi iată-te prinţesă, pînă se va ivi ceva mai bun.

Ea îi dă o mică palmă.

-- Bădăranule! Mă întreb dacă am făcut bine dezgropîndu-ne amintirile. Va trebui să mă obişnuiesc din nou fără tine... Şi apoi, zîmbeşte! Ceea ce-ţi spun e măgulitor pentru amorul tău propriu. Fiindcă Borghese, în privinţa amorului... nu e deloc mai bun decît Leclerc. Oh! există desigur o diferenţă între ei. Leclerc era genul militar. Borghese e mai degrabă genul obosit. Îmi vei lipsi, micul meu piele roşie!

Vînzătorul de ziare se îndepărtează. Atala îşi sprijină fruntea de geam şi îşi dă seama că se gîndeşte la Agnès. În aceeaşi clipă, o trăsură se opreşte în faţa hotelului şi Agnès coboară.

Paulina, care a venit lîngă fereastră ca să fie aproape de iubitul ei, o zăreşte.

— Dumnezeu să mă ierte! E domnişoara de Vaudreuil! Tot la tine, Don Juan? Nu uita că am gheare şi că sînt corsicană!

— Fii liniştită, îi răspunde el dînd din umeri. Vara noastră Vaudreuil vine să-l vadă pe tata pentru a-i vorbi de treburile ei din Canada.

— Poate că a venit mai degrabă ca să reînvie amintiri ceva mai proaspete decît ale noastre? îl întreabă ea cu răutate. Îi voi scoate ochii acestei tîrfe a lui Barras.

E într-adevăr furioasă sau joacă teatru pentru a găsi o ieşire?

— O spioană, dragul meu! Réal o bănuieşte că lucrează pentru englezi sau pentru Bourboni. Nu te-a surprins cît de uşor s-a întors din Anglia? Fii atent să nu intri în vreo încurcătură. Condé e mort, dar mai există încă Pichegru, Cadoudal şi toată clica! Venirea ei aici, fie la tine, fie la tatăl tău, vă face suspecţi.

Atala nu-şi poate opri rîsul, sporindu-i astfel furia Paulinei. O ia de mînă trăgînd-o spre el, o sărută.

— Dar eu ce să mai spun? Din cauza ta fratele tău m-a trimis în Canada, să fac pe dama de companie; fără Agnès aş fi putrezit într-o temniţă englezească. Astea fiind zise, nu am fost amantul ei şi nu am fost fiindcă te iubeam.

Ea se aruncă de gîtul lui, îmbrăţişîndu-l.

— Iartă-mă, iubitule ! Sînt o proastă. Tu m-ai iubit şi mă iubeşti încă, nu-i aşa ? Ca la Milano ? Ca în strada Chantereine ?

După un sărut lung, Paulina se desprinde de el.

— Trebuie să mă întorc acasă, spune ea calm.

A admirat-o întotdeauna pentru că putea trece atît de uşor de la paroxism la seninătate.

— Trimite-mi adresa ta. Vino în permisie la Roma cînd voi fi acolo.

Din uşă, Paulina îi trimite o sărutare de rămas bun.

— Să nu te încrezi în domnişoara de Vaudreuil, îl avertizează încă o dată.

Se apleacă peste casa scării :

— Nu trebuie să o întîlnesc. L-ar informa imediat pe Pitt.

Atala revine la fereastra camerei şi o vede pe Paulina dispărînd după colţul străzii.

În salonul hotelului, Florensac şi Agnès sînt aşezaţi faţă în faţă la o măsuţă pe care s-a servit ceaiul.

— E băutura naţională rusească, spune Ludovic surîzînd. Te antrenezi, după cum văd.

O întreabă despre călătoria în Canada, despre Rivière-du-Loup. Tocmai voia s-o întrebe despre Atala cînd uşa se deschide şi el intră.

Agnès nutrea speranţa nemărturisită nici chiar sieşi de a-l revedea pentru ultima dată. Atala se apropie. Agnès simte la el parfumul Paulinei. Dar şi ea vine din braţele lui Epancin.

Încă o dată drumurile lor se încrucişează ca să se îndepărteze apoi din nou.

Şi totuşi lui îi este ea menită. Dar el n-o va şti niciodată.

— Am venit să-mi iau rămas bun. Logodnicul meu pleacă mîine.

— Şi eu, de asemeni, se miră Atala.

— În Rusia !

— În Germania !

— Şi pleci cu el ? o întreabă Florensac.

— Da, răspunde ea ducînd ceaşca cu ceai la buze. Pentru mine, viaţa e şi mai insuportabilă în Franţa decît la Québec.

Surîde trist.

— Mi-am irosit tinereţea. Poate n-a fost numai din vina mea. La ce bun să revin? Fiindcă n-a fost cu putinţă să-mi reîncep viaţa la Rivière-du-Loup, voi încerca la Petersburg. Vladimir Ivanovici este încîntător. S-a îndrăgostit nebuneşte de mine. Spune că voi fi cea mai frumoasă şi cea mai invidiată dintre prinţese. Şi eu, dragul meu, ca Paulina ta. A venit adineauri scos din minţi. Crede că ţarul va riposta şi că pentru el a sosit prilejul aşteptat. Vladimir Ivanovici trebuie să părăsească Parisul mîine dimineaţă. Întoarcerea sa e cît se poate de nesigură. Ne vom căsători la Petersburg. Îi este atît de teamă să nu mă piardă! Acum doreşte o nuntă mare, la curte, cu vărul său, împăratul.

— Îţi urez să fii fericită, spune Florensac.

— Fericită? Nu, răspunde ea. Nu fac parte dintre femeile care pot fi fericite. Poate voi înceta să fiu hărţuită, urmărită, exilată. Alaltăieri doi poliţişti de-ai lui Réal au venit să mă întrebe despre relaţiile mele cu Pichegru! N-ar mai lipsi decît să se întoarcă Méhée. Vă daţi seama că e mai bine să plec.

Se ridică, îi întinde mîna lui Atala. Inima lui se strînge la gîndul că n-o va mai revedea. Vreme de un an n-a avut de făcut decît un gest ca ea să-i aparţină. Astăzi, cînd e pe punctul de a regreta că nu l-a făcut, e prea tîrziu. Agnès a şi ieşit din viaţa lui, dacă cumva a existat vreodată.

Agnès deschide uşa. Un curent de aer îi înfoaie rochia. Dacă s-ar repezi la ea, dacă ar lua-o în braţe, poate n-ar mai pleca. Într-o zi, la Rivière-du-Loup, ea i-a spus că au fost făcuţi unul pentru altul. Se gîndeşte la o veche poveste a huronilor pe care i-o istorisise Damagoya: *Cele două bucăţi ale mărului.*

Uşa se închide fără zgomot.

* * *

— Mă surprinzi, domnule de Florensac, şi mă întristezi. Ne-am cunoscut în Vendemiar. Atunci am salvat Revoluţia pentru prima dată. De atunci n-am întreprins nimic care

să nu fi fost aprobat fie de puterea legitimă, Directoratul, fie de întreaga națiune. E fapt dovedit că sînt capabil să-i dau acestei țări stabilitatea, legile, echilibrul financiar, un început de prosperitate.

Cu fața imobilă, Florensac ascultă.

— Voi explica mîine în fața Consiliului de Stat, adică în fața voastră, continuă Bonaparte, grava hotărîre pe care a trebuit să o iau. Franța nu va avea nici pace, nici răgaz pînă în ziua cînd ultimul Bourbon va fi exterminat.

Îl privește cu atenție pe Florensac, care stă nemișcat.

— Am hotărît ca ducele d'Enghien să fie judecat repede pentru a nu-i ațița pe emigrații reveniți în număr foarte mare. Mă temeam că un proces lung ar fi deșteptat în ei sentimente dușmănoase, obligîndu-mă astfel să lărgesc cercul vinovaților.

Cum Florensac nu răspunde, Bonaparte se înfurie brusc.

— Dealtfel a fost judecat de o comisie militară ! A îndreptat armele împotriva Franței ! A plătit cu moartea sa o parte din sîngele celor două milioane de francezi care au pierit în acest război. Contele d'Artois, după propria sa mărturisire, întreține la Paris șaizeci de asasini. Colonele Florensac, recunoaște că eu sînt Revoluția franceză, că eu o întruchipez.

O tăcere grea plutește între cei doi bărbați. Apoi, Ludovic spune :

— Am șaptezeci și unu de ani, domnule prim-consul. De peste cincizeci de ani slujesc Franța și Libertatea. Mi-am făcut datoria. Vă cer să mă lăsați să mă întorc acasă. În armată fiul meu îmi reprezintă familia așa cum se cuvine și cum au reprezentat-o întotdeauna înaintașii mei. Acasă se află însă un copil de opt ani, din care trebuie să fac un bărbat. Doresc să consacru acestei îndeletniciri timpul care îmi mai rămîne de trăit.

Se ridică.

— Știu că o parte din opinia publică dorește să vă proclamați împărat.

Bonaparte se ridică dintr-un salt și izbește cu pumnul în masă.

— Şi ?

— Şi sînt prea bătrîn ca să vă combat şi prea republican ca să vă aprob. Lăsaţi-mă să plec.

Bonaparte nu clipeşte. Florensac se înclină şi pleacă. Soarele e primăvăratec. Ludovic coboară cu paşi mari aleile parcului Saint-Cloud, încrucişîndu-se cu caretele care urcă, dîndu-se în lături spre a le lăsa să treacă pe cele care coboară. După ce traversează podul de la Saint-Cloud, străbate micul sat de la Boulogne, apoi o porneşte prin cîmpia care începe să înverzească.

Ajungînd la Auteuil, se opreşte la un han să mănînce. Îi e foame. Se simte uşurat, liber. Ce altceva ar fi putut face ? Franţa vrea un împărat ! Va plăti scump această dorinţă. Bonaparte a jucat bine. Asasinîndu-l pe ducele d'Enghien, i-a neutralizat pe iacobini. Pichegru, Cadoudal, Moreau şi fără-ndoială toţi regaliştii vor fi condamnaţi fără milă, drumul e liber.

De la Auteuil, Ludovic ajunge pe malul Senei. Aici, în octombrie 1789, călărea lîngă portiera caretei care îl readucea pe Ludovic al XVI-lea la Tuileries. Nu au trecut mai mult de cincisprezece ani de atunci. Pe vremea aceea se credea la capătul suferinţelor. Se sprijină de parapet, priveşte îndelung fluviul, apoi porneşte din nou, bucurîndu-se că nu simte nici o oboseală. Va trece prin Faubourg Saint-Honoré ca să-şi ia rămas bun de la vechea sa prietenă Amélie, actualmente patroana unui mare magazin. Apoi se va întoarce la hotelul din strada Saint-Roch. I-ar face plăcere să cineze cu Atala, care va pleca mîine pentru a lua comanda regimentului de pe Rin. Această vizită la Bonaparte îl va scuti să asiste la şedinţa Consiliului de Stat în care viitorul împărat se va explica referitor la cazul Enghien.

Poimîine, cel mai tîrziu, va lua diligenţa spre Bordeaux.

Cînd ajunge în strada Saint-Roch, portarul hotelului îl anunţă că o doamnă l-a căutat de două ori. Nu şi-a spus numele, dar a zis că va mai trece. Colonelul Atala a ieşit, dar va reveni să-şi ia tatăl la cină.

Ludovic începe să urce scara cînd uşa de la intrare se deschide şi intră Jeannette. E atît de palidă, de trasă

la față, buzele-i sînt atît de albe, încît coboară îngrijorat la ea.

— Pari bolnavă.

— Trebuie să-ți vorbesc, îi răspunde ea.

— Să urcăm la mine, nu mai sînt compromițător.

Îi face loc să urce treptele. Ajungînd pe palier, Jeannette se propteşte de el. O susține, temîndu-se că va leşina, o conduce în cameră şi o aşază pe un fotoliu.

— Ştii, şopteşte ea ascunzîndu-şi fața în mîini.

Ludovic o priveşte tulburat.

— Cum a putut să facă una ca asta ? spune ea printre sughițuri. Hulin al meu, un asasin !

— Calmează-te, îi spune blînd Ludovic. El nu a făcut decît să prezideze tribunalul. Cred că Enghien a fost condamnat în unanimitate.

— Da, răspunde ea hohotind de plîns. Au fost şapte, plus Savary, după un scurt interogatoriu. Atunci, Hulin a vrut să-i scrie primului-consul pentru a-i cere să acorde condamnatului audiența pe care o solicita, Savary însă l-a împiedicat. Bonaparte dăduse ordin ca totul să se sfîrşească în noaptea aceea. Dar trebuie să mă înțelegi ! Sentința a semnat-o numai Hulin, singur. Numele celorlalți vor fi uitate.

— I se poate reproşa unui ofițer că execută ordinele ? obiectează Florensac.

Jeannette se ridică brusc, ochii îi sclipesc.

— Da, dacă e vorba de un asasinat mascat printr-o judecată. Da, dacă e vorba de inventarea unui tribunal fantomă ca să condamne un om care n-a făcut nimic, care a fost ridicat cu forța pentru a fi dus în fața unor judecători nevrednici.

Florensac pune mîna pe umărul Jeannettei.

— Ce altceva putea face Hulin ?

— Să refuze orice amestec în această comedie sîngeroasă. Iată de ce e în stare frumosul general de grenadiri al gărzii consulare !

— Era convins, fără îndoială, că e amenințată Republica.

Jeannette izbucneşte într-un rîs scrîşnit.

— Amenințată Republica ? Cînd Bonaparte se va proclama împărat ?

Hohotind de plîns cade din nou pe fotoliu.

— Hulin e un asasin.

— Trebuie să-l ajuți, Jeannette, spune calm Florensac. Are multă nevoie de tine.

Ea dă din cap.

— E peste puterile mele, domnule conte. Sînt exact douăzeci de ani de cînd, prin șiretenie, am reușit să te însoțesc la Paris, împreună cu domnișoara Isabelle. Aveam amîndouă șaptesprezece ani și amîndouă îl iubeam pe Gilbert Lecourt. Ea l-a luat de bărbat, spre nenorocirea lor. Domnule conte, mi-a spus adineauri portarul că pleci mîine la Florensac, că ai lichidat apartamentul. Să ștergem acești douăzeci de ani. Ia-mă la țară.

— Glumești, desigur ! protestează Ludovic. Trebuie să rămîi lîngă Hulin, soțul tău.

— Nu pot să-l mai văd, protestează ea. E peste puterile mele..

Se agață de reverele hainei lui Florensac.

— Cînd am plecat azi-dimineață, dormea îmbrăcat, cufundat într-un somn de bețiv. I-am lăsat pe colțul mesei un cuvînt de adio.

— Ai făcut asta ? Deci nu-l mai iubești ?

— Îl vedeam desigur mai presus decît merită. Îl credeam incapabil de crimă.

— Fie ! răspunde Ludovic, dar trebuie mai întîi să-l liniștești. Așază-te să-i scrii. Spune-i că vrei să pleci pentru cîtăva vreme ca să-ți regăsești calmul.

O face să se așeze, îi dă o foaie de hîrtie, înmoaie o pană în cerneală.

— Explică-i că o separare provizorie îți este necesară pentru a-ți recăpăta echilibrul. Sfătuiește-l să ceară un post de comandă la graniță. Adaugă că te duci la Florensac, fiind invitată de Isabelle. A trecut foarte multă vreme de cînd nu ți-ai îmbrățișat mama care e bătrînă și suferindă.

În timp ce el vorbește, Jeannette scrie atentă. După ce scrisoarea e gata, Ludovic insistă pentru ultima dată.

— Ești sigură că nu ai puterea să te întorci acasă ? Bietul Hulin trebuie să fie foarte singur !

Ea refuză cu un semn din cap. Florensac închide scrisoarea, apoi i-o duce portarului spre a-i fi trimisă lui Hulin printr-un comisionar. Ludovic tocmai reținea o cameră pentru Jeannette cînd apare Atala.

— Mă tem că azi nu ți-am prea înlesnit avansarea, îi spune Florensac : i-am dat primului-consul demisia mea ca să nu fiu obligat să o înmînez împăratului.

Partea a treia

ÎNCEPUTUL SFÎRȘITULUI (1812—1813)

Capitolul I

DRAGOSTEA ÎN FLĂCĂRI

— Excelența sa contele Fiodor Vasilievici Rostopcin, Agnès Alainova, strigă subreta impresionată.

Agnès este așezată lîngă soba în care a făcut focul pentru prima dată, căci nopțile de septembrie au devenit friguroase.

— Guvernatorul Moscovei în persoană ? se miră ea.

— Da, insistă subreta. Cere scuze că se prezintă atît de tîrziu la doamna prințesă, dar abia a părăsit-o pe alteța sa imperială, marea ducesă Ecaterina Pavlovna, care i-a dat acest ordin.

Agnès surîde, pune coupe-papier-ul în chip de semn de carte în volumul pe care-l citește : *Itinerariul de la Paris la Ierusalim al domnului de Chateaubriand* și pe care ministrul Suediei i l-a adus la Petersburg.

Rostopcin este o fantomă. Cu cîteva luni în urmă, (cînd împăratul francezilor a trecut Niemen-ul și s-a apropiat de Wilna), țarul a fost nevoit să-i recheme, unul după altul, pe Kutuzov, devenit general comandant după luarea Smolenskului de către francezi, și pe Rostopcin, cel mai moscovit dintre ruși, înverșunat în a afișa pe pereți pancarte grandilocvente, priceput în prigonirea francezilor din Moscova, pe care îi consideră spioni deghizați și poruncește să fie biciuiți în piața publică și apoi deportați în Siberia.

Dealtfel, de cîteva săptămîni, „societatea“ moscovită a devenit activ francofobă. Nu mai vorbește, chipurile, franțuzește (singura limbă folosită de aristocrație), nu mai bea nici bordeaux, nici șampanie, nu mai golește prăvăliile franțuzești de pe Podul Mareșalilor.

Prințesa Epancin, deși văduva unui văr al împăratului și prietenă intimă cu marea ducesă Ecaterina Pavlovna, este supravegheată îndeaproape de poliție. Agnès știe că scrisorile îi sînt citite cu lupa, convorbirile ascultate de droaia spionilor pe care Rostopcin îi răspîndește în toate cercurile. Preotul de la Saint-Louis-des-Français, abatele Surrugues, a avertizat-o discret. Iată de ce o surprinde vizita guvernatorului.

În dimineața asta *Les Nouvelles de Moscou,* publicate în franțuzește, fiindcă mulți ruși nu citesc în limba lor, afirmă că Rostopcin „va apăra Moscova pînă la ultima sa picătură de sînge“ și că „este gata să se lupte pe străzile orașului“.

Deci, înarmați-vă cu topoare și cu tîrnăcoape sau, și mai bine, cu furci. Francezii nu cîntăresc mai greu decît un snop.

„În ce mă privește, mă simt bine, mă durea un ochi, acum însă văd foarte limpede cu amîndoi.“

Agnès se ridică încet și spune :

— Poftește-l pe conte.

— Bine, alteță.

Cu fruntea liberă, nasul scurt, părul pieptănat spre ceafă, cu o ironie în priviri chiar și în clipele cele mai tragice, Rostopcin își face apariția în uniforma de gală și se înclină ceremonios în fața lui Agnès care îi întinde mîna să i-o sărute.

Agnès n-a fost niciodată mai frumoasă și mai atrăgătoare ca acum, la treizeci și doi de ani. De cînd e văduvă (s-au împlinit trei ani) a înflorit. Sub privirea bănuitoare a nepoților săi — care vor moșteni într-o zi întinsul domeniu de la Kaluga, cu mii de șerbi, cele două somptuoase palate de la Moscova și Petersburg, și conacul — ea își administrează bunurile cu zîmbitoare autoritate. După un an de văduvie cuminte, a reapărut la curtea din Petersburg, cucerind inimile bărbaților și ura activă a femeilor.

Știe să-i țină pe bărbați la distanță, fără a lăsa totuși impresia că e puritană, și pare a nu lua în seamă vorbele veninoase ale doamnelor de la curte, care, dealtfel, nu prea au ce cleveti, fiindcă nici o poveste scandaloasă nu poate fi răspîndită pe socoteala ei.

În timpul celor șapte ani de viață conjugală, Agnès a fost pentru alteța sa imperială prințul Vladimir Ivanovici o tovarășă fără cusur. Cel mult, ar putea regreta că nu a combătut gustul bărbatului său pentru băutură și pentru femei. Gurile rele adăugau că prințul revenise la păcatele tinereții, în pofida căsătoriei sale cu una din cele mai frumoase femei ale Imperiului, fiindcă fusese primit în patul soției sale cu o mare răceală. S-ar fi plîns din această cauză prietenilor săi intimi în unele seri de beție. Dar Agnès purta cu atîta frumusețe și grandoare numele de Epancin, încît amicii au dat din umeri.

Abuzul de consolări îl dusese, prematur, pe Vladimir Ivanovici în mormînt.

Văduvă, Agnès servea de exemplu celorlalte văduve ale Imperiului prin demnitatea și energia ei.

Adresîndu-i guvernatorului Moscovei cel mai rafinat surîs, îi arată un scaun lîngă sobă.

— Pentru prima oară, după moartea bietului meu Vladimir, am onoarea să primesc oaspeți, constată ea.

— Desigur, alteță, răspunde Rostopcin, fiindcă locuiți mai mult la Petersburg decît la Moscova.

— Credeți-mă că primesc foarte puțin la Petersburg. Unei femei singure îi e greu să-și țină rangul.

— Dacă mi-am permis să vă inoportunez, continuă guvernatorul plimbîndu-și ochii indiscreți de la mobilier la sobă, apoi la figura frumoasă a lui Agnès, am făcut-o la stăruințele prietenei noastre comune, marea ducesă Ecaterina. Părăsește Moscova mîine dis-de-dimineață și m-a însărcinat să vă aduc această veste.

— Într-adevăr ? exclamă Agnès. De ce atîta grabă ?

— Prințul Kutuzov a fost silit să ia hotărîri grave în urma unei bătălii care s-a sfîrșit rău, la Borodino. Se pune problema dacă va trebui să ne luptăm pentru a apăra Moscova. Nici prințul Kutuzov, nici statul său major nu sînt de această părere. În ceea ce mă privește cred că ar fi mai bine să incendiem capitala decît s-o predăm lui

Bonaparte. În orice caz, trebuie să găsească Moscova la fel de pustie ca Smolenskul. Adică, alteță, cer cîtorva înalți demnitari ai imperiului care locuiesc aici să revină cît mai repede în Capitală. Exemplul lor va fi urmat de toți. Nu avem timp de pierdut. Armata pleacă, prințesă. Civilii trebuie să facă la fel. Mă bizui pe dumneavoastră : vestea că zece înalte personalități au plecat se va împrăștia ca o dîră de pulbere.

— Vreți să spuneți, întreabă Agnès năucită de acest discurs impetuos, că francezii vor găsi Moscova părăsită ?

— N-ar fi de ajuns, îi răspunde Rostopcin, Moscova va fi distrusă. După ce vom pleca, va arde ca o torță, mistuindu-l pe Bonaparte împreună cu armata sa.

— Cum ! exclamă Agnès înnebunită. Vreți să spuneți că veți da foc orașului ?

— O voi face, răspunde Rostopcin. Responsabilitatea nu mă sperie și mi-o voi asuma singur. Măsurile sînt luate. Oameni de încredere desemnați pentru asta (dacă pot îndrăzni s-o spun, fiindcă marea majoritate sînt condamnați pe care îi eliberez), vor incendia din toate cele patru colțuri orașul pustiu.

Se înflăcărează :

— Moscova va îngropa în ruine și cenușă rușinea profanării sale. Pregătiți-vă deci, alteță, cît mai repede și faceți în așa fel ca plecarea dumneavoastră să fie cunoscută de toți.

Tulburată la început de spusele lui Rostopcin, Agnès își regăsește treptat sîngele rece.

— Armata rusă a suferit o mare înfrîngere ? întreabă ea.

— Cu toate că sînteți franțuzoaică, nu cred că aveți motive să vă bucurați, alteță, răspunde Rostopcin cu voce glacială. Armata lui Bonaparte a străbătut cîmpia rusă fără să întîlnească cea mai mică rezistență. Încă de la Wilna era epuizată. Cînd au ajuns la Smolensk, francezii au găsit orașul în flăcări. Kutuzov a încercat să-i oprească la cotul rîului Moscova. Această bătălie îndîrjită ne-a adus pierderi importante : patruzeci și cinci de mii de morți. Dar au fost omorîți sau răniți mortal patruzeci și șapte de generali francezi și au pierit cincisprezece mii de soldați de-ai lor. „Marea armată", cum îi spun ei, nu mai numără

decît o sută de mii de oameni înfometați și însetați. Armata rusă nu e învinsă.

— În cîte zile credeți că francezii vor ajunge la Moscova ?

— În două sau cel mult trei zile.

Se ridică.

— Mă bizui pe faptul că alteța voastră va trimite mesaje grabnice prietenilor rămași la Moscova. Eu însumi trebuie să mai fac în noaptea asta cîteva vizite. Există oameni legați de casele lor, gata să ardă împreună cu mobilele și tapiseriile lor. Sper, alteță, că nu sînteți dintre aceia ?

Se înclină.

— Nu veți putea lua cu dumneavoastră decît strictul necesar. Aveți, mi se pare, trei berline. Umpleți-le pînă la refuz și plecați la Petersburg chiar mîine.

— Și personalul ? se îngrijorează Agnès.

— Să se împrăștie la țară, dacă nu vrea să ardă ca vrăjitoarele pe rug. Cu bine, alteță. Ne vom revedea la Petersburg.

Armata franceză la porțile Moscovei ! Agnès se duce să deschidă ușa-fereastră, iese pe balcon și privește orașul sfînt adormit. Zgomote de care duruind pe caldarîm îi ajung la urechi : iată că prima dîră de pulbere a lui Rostopcin, cea a fricii, aruncă pe drumuri coloane de fugari speriați. Apoi cea de-a doua va incendia orașul.

Așadar, armata franceză are bivuacurile la cîteva leghe. Agnès se întreabă dacă va veni și Atala, Atala pe care nu l-a mai văzut de opt ani. Ea nu s-a mai întors în Franța. Cum ar fi putut, după Austerlitz, după Friedland ? Cînd l-a însoțit pe împăratul Alexandru la Erfurt, Vladimir Ivanovici a refuzat să-și ia soția. După ce s-a întors, a murit. De atunci, zi de zi, Agnès a trebuit să țină piept tuturor Epancinilor înverșunați împotriva aventurierei, spoliatoarei, văduvei.

A aflat, totuși, că Atala a fost făcut brigadier la Austerlitz, general la Friedland. Curierii diplomatici i-au făcut cunoscute intrigile lui Fouché și ale lui Talleyrand împotriva împăratului. Fouché, devenit duce de Otrante, începuse să ducă tratative cu Anglia prin intermediul lui Ouvrard ! Fouché a fost apoi înlocuit la ministerul poliției

cu Savary. Ouvrard a fost închis. Mereu inabil acest Ouvrard ! În schimb Fouché s-a ales doar cu un dulce exil la Aix-en-Provence.

Hulin și Atala au devenit amîndoi generali de gardă. Toate aceste vești, venite de foarte departe, nu i s-au părut niciodată o realitate vie. Abia astăzi se gîndește că poate de Atala nu o despart decît cîțiva kilometri. Cum mai arată ? Trecut de patruzeci de ani, slab, ridat, încărunțit, încălecînd tot ca indienii, ca în pădurea de la Gaspésie ? Bătrînul Florensac mai trăiește oare ? Trebuie să aibă aproape optzeci de ani. Sau poate odihnește în pămîntul de la Florensac care produce un vin atît de bun. Dar mîndra Isabelle ? Și Jeannette Hulin, al cărei bărbat continuă să cutreiere lumea ? Și scumpa marchiză ? Mai are încă magazinul cu articole de podoabe de pe o stradă din cartierul redevenit Saint-Honoré ? Cum a evoluat iubirea dintre Atala și prințesa Borghese ? Se revede în salonul demodat al hotelului de lîngă Palais-Royal. Dacă atunci, în ziua aceea, Atala ar fi făcut un singur gest, ea n-ar mai fi acum stăpînă absolută peste mii de șerbi și peste moșii imense.

Se întreabă dacă, din cauza lui, nu va nesocoti, astăzi, sfaturile lui Rostopcin rămînînd în Moscova. Totuși, nu știe nici măcar dacă Atala ia parte la această campanie. Poate se află în Spania ? Poate a fost ucis alaltăieri, la Borodino ?

De opt ani, n-a trecut o zi măcar în care să nu se fi gîndit mai puțin sau mai mult la el. Nu se va duce la Petersburg. Dacă Rostopcin dă foc Moscovei, ea va apăra, cu șerbii, cu mujicii, cu valeții ei, palatul Epancin împotriva incendiului. Iar dacă generalul viconte de Florensac n-a fost ucis la Borodino, ea îl va primi ca pe un prinț.

* * *

— Moscova ! În sfîrșit !

Împăratul coboară din berlină pe Muntele Salvării, care domină orașul. Contemplă cupolele bisericilor care văluresc cît poți cuprinde cu ochiul. Sînt numai palate aurite, numai clopotnițe iar acolo, pe malul Moscovei,

turnurile și zidurile Kremlinului. Tobele bat capitularea, trupele intră în Moscova. Muzica gărzii cîntă *A noastră e victoria.*

Napoleon coboară, pentru a doua oară, din berlină la bariera Dorogomilov, de unde îl trimite pe generalul Durosnel, numit „guvernator al Moscovei", întovărășit de colonelul Gourgaud, în căutarea autorităților. Murat pătrunde și el în oraș, cu o mică escortă, odată cu lăsarea nopții.

După puțin timp pasul unui cal pe caldarîm îl face pe Napoleon să se uite îndărăt. A și revenit Durosnel ? Nu ! E o femeie. Aceasta descalecă, ține calul de frîu și face o reverență.

— Majestatea voastră nu mă recunoaște ? Este de înțeles. Sînt prințesa Vladimir Ivanovici Epancin, născută Agnès de Vaudreuil.

Numele trezește un ecou în memoria împăratului. Da ! Desigur ! Amanta acelui destrăbălat de Ouvrard, spioana lui Fouché, canadiana pe care a escortat-o pînă la Québec tînărul Florensac. Își reamintește că s-a măritat cu un rus, apoi a dispărut. E uimitor de frumoasă, vulpoaica.

— Am venit s-o încunoștințez pe Majestatea voastră că nu va găsi pe nimeni la Moscova, în afară de cîțiva emigrați francezi și de cîțiva bandiți, fiindcă, înainte de a pleca, guvernatorul Rostopcin a deschis porțile închisorilor.

— Moscova e pustie ? exclamă împăratul. Nu-i cu putință !

— Nu am uitat că sînt franțuzoaică, continuă Agnès, și am venit să o previn pe Majestatea voastră de pericolul care o amenință. Nu intrați în oraș, sire. Înmulțiți patrulele, pregătiți uneltele de stins focul, rețineți toți suspecții, altminteri Moscova va arde în noaptea asta.

— Ce spui ? izbucnește împăratul uluit. Este ca într-un roman !

— E ordinul lui Rostopcin.

— Caulaincourt ! strigă împăratul. Ai auzit ? Dumneata care ai fost, pînă anul trecut, ambasadorul meu aici, ce crezi despre asta, domnule duce de Vicence ?

— Cred că Rostopcin este un naționalist nebun gata la orice. A primit desigur ordin să evacueze Moscova, dar el este în stare să-i dea și foc.

Napoleon rămîne descumpănit o clipă, apoi continuă :

— Vom aştepta, deci, ziua de mîine pentru a intra în oraş, după sfaturile dumitale, prinţesă, din prudenţă.

Durosnel şi Gourgaud sosesc tocmai în acel moment.

— Am pătruns în Kremlin forţînd porţile cu tunul. Oraşul pare părăsit.

Napoleon se posomorăşte ; se aştepta la o intrare triumfală, în faţa unei mulţimi pitoreşti. I se adresează lui Caulaincourt :

— Trimite patrule în tot oraşul. Să fie împuşcaţi imediat toţi suspecţii.

Apoi lui Murat, care i-a ajuns :

— Mareşalul Bessières va ocupa Kremlinul cu trupele de gardă.

Înainte de a se urca în berlină, îi spune lui Agnès :

— Ne vom revedea la Kremlin, prinţesă. Dacă nu vom fi arşi de vii. Şi fiindcă a venit vorba de gardă, vărul dumitale, generalul de Florensac, comandă divizionul de cavalerie. Fără îndoială că va fi fericit să te revadă. Aici nu-i atît de frig ca în Canada, nu-i aşa ?

Caulaincourt sare s-o ajute să se urce pe cal pe Agnès, care urmăreşte cu privirea redingota cenuşie. Ea îl salută cu cravaşa şi pleacă la trap.

La căderea nopţii izbucneşte primul incendiu în bazar şi mistuie cartierul negustorilor. Percheziţionînd palatul Rostopcin, sergentul Bourgogne descopere ascunse, în sobele de faianţă, mici butoiaşe de lemn cu substanţe incendiare.

Focul izbucneşte apoi la marele depozit de rachiu aparţinînd coroanei. pe urmă incendiile se ţin lanţ în spatele palatului guvernatorului şi în jurul Kremlinului. Casele de lemn ard ca torţele. În zori, izbucnesc noi focuri în casele de pe bulevardul Arbat. Pe malul Moscovei, depozitele de grîne ard parcă într-un uriaş foc de artificii. Ceva mai departe, magazinele de ulei alimentează un foc de nestins.

Cînd începe să sufle vîntul, o adevărată tornadă împrăştie flăcările de la o casă la alta. Văpăile aleargă de-a lungul străzilor ca valurile : strada măcelarilor, tîrgul de lemne se transformă repede în jăratic.

Ici şi colo se ridică vîrtejuri opace de fum negru, urmate imediat de flăcări care ţîşnesc ca din cratere. Împăratul îşi face intrarea în Kremlin.

Focul cînd se înalţă, cînd se tîrăşte. În grădini sare din pom în pom. Resturi arzînde cad în curtea Kremlinului unde sînt rînduite tunurile Gărzii şi chesoanele lor. Numai printr-o minune nu explodează totul.

Toată noaptea şi toată ziua următoare trupele de Gardă luptă împotriva urgiei care le încercuieşte. Ofiţerii şi grenadirii sînt negri de funingine din cap pînă în picioare.

Pe acoperişuri, soldaţi înarmaţi cu mături şi găleţi cu apă udă răsuflă şi ard încă aprinse.

Cînd se lasă cea de-a doua noapte, spectacolul devine şi mai înfricoşător. Vîntul suflă şi iar suflă. Ca înnebunite, limbile de foc aleargă de la nord la est, de la est la nord, întovărăşite de şuierături şi de explozii. Adesea, incendiile se împletesc, se atacă vorace într-un război al focului.

În sfîrşit, a treia zi de dimineaţă vîntul se linişteşte. Deasupra oraşului, fumul nu mai este decît un nor imens care ascunde soarele.

Alături de mareşalul Mortier, generalul de Florensac a luptat pas cu pas, fără odihnă. Mîinile şi faţa îi sînt acoperite de arsuri. Sare pe cal urmat de cîţiva ofiţeri. Patrula improvizată va parcurge oraşul şi va vedea care e situaţia. Un spectacol înfiorător i se înfăţişează lui Atala. Pretutindeni zăreşte prin fumul înăbuşitor cadavre calcinate şi închircite. Bucăţi de zid amintesc, ici şi colo, existenţa străzilor.

Rarii locuitori, buimăciţi, rătăcesc printre ruine cu o resemnare tristă, iar soldaţii francezi jefuiesc cu osîrdie pivniţele. Mulţi au căzut, beţi morţi, lîngă cadavre.

De spînzurători, de felinare, au fost atîrnaţi incendiatorii. Apoi au ars şi ei.

Atala constată propria lui neputinţă. Cum să împiedice jaful cumplit care se înfiripă ? Prin piete, s-a şi ajuns la trocul de blănuri şi bijuterii.

Caii patrulei înaintează cu greu.

Deodată, la colţul unei foste străzi, Atala opreşte calul, uimit : un palat se înalţă intact. Casele care îl înconjoară, uşor atinse de flăcări, par a fi fost ocrotite. Un om mînu-

ieşte un furtun de incendii, iar alţi doi sînt înarmaţi cu puşti pentru a ţine la distanţă pe eventualii jefuitori.

Atala se adresează unuia dintre ei :

— Cine locuieşte în acest palat ? întreabă în franţuzeşte.

— Prinţesa Epancin, răspunde mujicul.

Atala nu-şi crede urechilor : prinţesa Epancin e Agnès !

Se apleacă peste gîtul calului pentru a întreba :

— Vorbeşti franţuzeşte ?

— Ca toată lumea aici la prinţesa Epancin, îi răspunde.

— Nu e cumva franţuzoaică ?

— Ba da, domnule ofiţer.

— Îi sînteţi cu adevărat devotaţi de vreme ce aţi protejat palatul în pofida ordinelor guvernatorului !

— Noi nu primim ordine de la guvernator, ci de la stăpîna noastră, îi răspunde omul.

Dintr-o săritură, Atala a descălecat. Se clatină.

— Vrei să spui că prinţesa a rămas la Moscova ?

— Desigur, domnule ofiţer. Chiar acum s-a întors. A fost pînă la Kremlin. Dar a venit înapoi fiindcă, se pare, acolo e mare dezordine.

— Crezi, întreabă Atala, că stăpîna ta mă va primi ?

O sclipire de ironie trece prin ochii omului :

— O veţi înspăimînta, domnule ofiţer.

Maiorul de Migon nu se poate abţine să-şi spună părerea :

— Într-adevăr, semănaţi mai degrabă cu un cărbunar decît cu un general de Gardă !

Atala dă din umeri şi se îndreaptă spre intrarea palatului, urcă cu greu scara de marmură încadrată de coloane. Are o uşoară ameţeală. Din pricina oboselii, poate. Îşi revine repede.

— Sînt un vechi prieten al prinţesei, spune el.

Apoi, întorcîndu-se spre ofiţeri :

— Continuaţi patrularea, domnilor.

— Credeţi, intervine căpitanul de Saint-Abrys, că e prudent să vă lăsăm aici singur ?

— Nu sînt singur, răspunde Atala apucînd cu mîna rănită ciocănelul de bătut în uşă. Am pistoalele.

Crede că visează : un majordom impecabil îl introduce într-o anticameră spațioasă, se înclină fără a părea cîtuși de puțin mirat de ținuta vizitatorului.

— Aș putea să-i vorbesc prințesei Epancin ? întreabă Atala. Anunțați pe generalul viconte de Florensac.

Cu pași domoli, majordomul se îndreaptă spre ușile unui salon pe care le deschide, apoi pleacă.

Este o încăpere spațioasă, mobilată în stil Ludovic al XV-lea. Închizînd ușa încet, majordomul a dispărut.

În picioare, Atala privește mobilele de preț, tablourile, tapiseriile, bibelourile prețioase. O altă ușă se deschide. Atala se întoarce brusc. Agnès ! Ea îl privește și izbucnește într-un rîs atît de molipsitor încît Atala începe și el să rîdă.

— Îți cer iertare, îngaimă ea, dar mă așteptam să văd un ofițer acoperit de fireturi !

Ochii lui Agnès se opresc pe fața lui Atala.

— Într-adevăr tu ești ! spune ea oprindu-se din rîs. Ești îngrozitor de ars, prietene : fața și mîinile...

Înaintează, îl ia în brațe.

— Nădăjduiam atît de tare că vei veni, biiguie ea. Iată-te în sfîrșit.

Se desprinde, se duce să tragă de șnurul unei sonerii. Solemnul majordom apare.

— Adu-mi ulei de migdale, apă de trandafiri, scamă. Generalul nu s-a îngrijit de arsurile sale, care riscă să se infecteze.

— Bine, alteță.

Îl conduce pe Atala pînă la un fotoliu în care se prăbușește.

— Te rog să mă ierți că am venit într-o asemenea stare.

— Esențial este că ai venit. Te vom îngriji.

Majordomul reapare iute, aducînd o tavă mare pe care sînt așezate flacoane și pachete de scamă.

— Scoate-ți tunica, prietene, ești plin de funingine.

Majordomul o ajută pe Agnès să-l dezbrace pe Atala, să-i descheie cămașa jegoasă.

— Trimite-mi-o pe Natașa, poruncește ea.

Majordomul pleacă.

— E camerista mea, îi spune Agnés destupînd un flacon. Ne va fi de mare ajutor. Are degete de zînă.

* * *

De o săptămînă, Napoleon trece de la mînie la descurajare. Cîteodată strigă, cu faţa posomorîtă.

— De la Smolensk încoace, n-am întîlnit decît pămînt ars, oraşe în cenuşă.

Alteori începe să urle :

— Englezii îi dau Rusiei o lovitură de care îşi va aminti multă vreme. Îşi bat joc de ţar, îl împing spre ruină.

Totuşi ocupaţia se organizează. O trupă de actori francezi s-a prezentat la porţile Kremlinului. Fără a sta pe gînduri, împăratul a hotărît să ofere un spectacol soldaţilor. Optimismul renaşte. Ploaia a stins ultimele focare, apoi vremea s-a făcut frumoasă.

Napoleon îl tachinează pe Caulaincourt :

— Iată deci teribila dumitale iarnă rusească !

— Nu sîntem decît în luna septembrie. Nu vă încredeţi în ea, sire, răspunde Caulaincourt, iarna soseşte aici ca o bombă.

Împăratul ridică din umeri. Pare hotărît să ierneze la Moscova.

Soseşte un curier de la Paris. Împăratul radiază de bucurie. O scrisoare de la Maria-Luiza îi dă veşti despre micul rege al Romei, care e cel mai sănătos copil din lume. Pe măsură ce Gourgaud îi dă scrisorile pe care le scoate din sac, figura împăratului se schimbă. Cînd se luminează, cînd se întunecă. În cele din urmă, Napoleon izbucneşte în rîs :

— Decretul de organizare a Comediei franceze, iată ce se impunea cu extremă urgenţă ! Cazacii ne opresc curierii, comunicaţiile noastre nu mai sînt sigure, dar acest decret esenţial a ajuns la destinaţie !

Îl parcurge cu privirea, surîzînd.

— Îl voi studia la noapte. Mă tem, adaugă el, că spectacolul pe care ni-l propune doamna Fusil (aşa se numeşte vedeta locală) nu e pe măsura celor de la Comedia franceză. Vom merge totuşi să vedem *Jocul dragostei şi al întîmplării* şi *Ibovnicul făptaş şi valetul.*

Mareşalii care îl înconjoară, Murat, Berthier, Bessières, au impresia că împăratul vorbeşte cu atîta dezinvoltură pentru a se încuraja pe el însuşi. Faptul că a hotărît să ierneze la Moscova e în afara oricărei îndoieli. Caulaincourt nu-şi ascunde dezaprobarea. Napoleon îl repede cu severitate.

— Moscova ne oferă mai multe resurse decît oricare altă poziţie, exclamă el. Cei o sută de mii de oameni ai noştri vor petrece iarna aici, dacă împăratul Alexandru nu-şi cunoaşte interesele. I-am scris.

Davout, prinţ de Eckmühl, îndrăzneşte să exprime oboseala tuturor : o iarnă departe de Franţa, fără comunicaţii...

— Dacă ţarul nu ne răspunde, vom cuceri Petersburgul, urmează Napoleon. Vom vedea dacă şi acolo va da foc.

Caulaincourt e pesimist.

— Împăratul Alexandru nu va accepta nici o propunere, sînt sigur, afirmă el.

— Vom vedea, îi răspunde împăratul nerăbdător. Caulaincourt, dacă ai pleca la Petersburg, ca să-l convingi ?

— Sire, răspunde ducele de Vicence pălind, mă tem că în această împrejurare n-aş fi un bun ambasador, îmi lipseşte convingerea.

Napoleon mormăie.

— Bine ! îl voi trimite pe Lauriston. Lui îi va reveni onoarea de a face pacea şi de a salva coroana prietenului dumitale Alexandru. Între timp, trebuie să organizăm aici ocupaţia, să asigurăm aprovizionarea, să oprim jafurile. Jumătate din oamenii noştri sînt beţi de dimineaţă pînă seara. Nu trebuie ca Moscova să devină pentru trupele noastre o nouă Capua. Mîine va avea loc o paradă în curtea Kremlinului.

Al naibii om ! Se ocupă de toate, ca întotdeauna şi pretutindeni.

Cu un gest, după obicei, îi concediază pe mareşali şi consilieri.

* * *

Baronul Larrey închide încetişor uşa camerei şi-i spune lui Agnès care a intrat înaintea sa :

— Prietenul nostru este în afară de pericol. Febra a scăzut. Rănile de la mîini s-au cicatrizat. Pe față nu-i vor rămîne decît urme vagi. Numai rana de la piept supurează puțin. Voi duce neîntîrziat aceste veşti bune împăratului. Chiar şi în dimineața asta era îngrijorat de starea bolnavului nostru. Dacă întreaga armată franceză ar fi tot atît de sănătoasă ca el n-aş avea nici o grijă. Dar vai ! Soldații noştri beau mai mult decît mănîncă. Dulceţuri şi coniac, cu asta se hrănesc.

Şeful serviciului Sănătății e slab şi palid. Sub ochi are cearcăne negre.

— Nu dorm nici trei ore pe noapte, oftează el.

Agnès îl conduce spre porțile palatului în fața cărora îl aşteaptă o berlină.

— Generalul va putea ieşi mîine dacă timpul e bun. Îl veți întovărăşi pînă la Kremlin. Dacă rămînem la Moscova, îşi va relua serviciul săptămîna viitoare.

Cînd Agnès se întoarce în camera lui Atala, acesta surîde.

— Larrey zice că nu mai eşti interesant, îi spune ea, aşezîndu-se la căpătîi. Mîine vei putea să te razi şi să te priveşti în oglindă.

Scoate un mic suspin.

— Şi îmi vei scăpa.

Atala-îşi sprijină coatele în pernă.

— Au trebuit să se întîmple multe ca să mă opresc, în sfîrşit, în fața palatului tău, intact în mijlocul ruinelor fumegînde !

— Şi ca să ne întîlnim, încheie ea.

— Unde mă vei salva, data viitoare ?

— Te şi gîndeşti să pleci ?

— Nu sînt niciodată eu cel care comandă.

Asfințind, soarele joacă în fereastră. Tac amîndoi, cînd cineva bate la uşă. Impozantul majordom aduce un plic pe care Agnès îl desface repede.

— Înştiințat de vindecarea ta, majestatea sa te invită să cinezi mîine seară la Kremlin.

Îi întinde hîrtia lui Atala.

— Scrisul colonelului Gourgaud, observă el, primul aghiotant. Împăratul speră că prințesa Vladimir Ivanovici Epancin îi va face marea onoare de a cina la Kremlin.

El doreşte ca, dacă starea sănătăţii îi permite, generalului Gărzii imperiale, vicontele de Florensac, să o însoţească.

Atala oftează :

— După cum se pare, Larrey a şi dat raportul.

— Uniforma ta e curată, aproape nou-nouţă, doar ici şi colo cîteva cîrpeli discrete. Pentru început te vei scula şi vei cina cu mine. Îţi garantez o bucătărie mai bună ca pe *Queen Elisabeth*.

Masa este pusă în budoarul lui Agnès : un sfeşnic cu şase braţe, tacîmuri de aur masiv, faţa de masă din dantelă. Ea poartă o rochie de seară cu un colier de rubine în jurul gîtului.

Atala intră, înfăşurat într-un halat gros.

— Ţinuta mea mă pune în încurcătură, se scuză el. Nu mi-au călcat încă uniforma.

Agnès îl invită să se aşeze, rîzînd.

— Îţi place caviarul ? Bucătarul meu a avut destulă bătaie de cap ca să-l procure, dar în felul său e un vrăjitor. În plus, vom bea din vinul meu şi din şampania mea.

După cină, Agnès îl instalează pe Atala pe o canapea. Cafeaua e servită pe o măsuţă. Majordomul şi valeţii s-au retras.

Curînd, Agnès se duce să caute o oglindă.

— Nu ţi-e prea frică ? întreabă ea glumind. Frumosul Atala la ieşirea din infernul Moscovei !

— Fie ce-o fi, răspunde el vesel.

Se priveşte, scoate un strigăt :

— Omul din caverne ! Barba asta ţepoasă nu te sperie ?

— Stepan o va rade mîine, în onoarea lui Napoleon, îi răspunde ea aşezîndu-se din nou. Îi vom cere de asemenea să repare şi defectele coafurii tale. Focul n-a cruţat-o.

— Pe scurt, spune el, trezesc spaimă..

Încearcă să-şi atingă faţa cu cele două mîini bandajate. Îl împiedică, apoi îi spune cu gravitate :

— Îţi aminteşti că într-o zi, la Rivière-du-Loup, ţi-am propus să rămînem împreună, în casa aceea care era mai mult a ta decît a mea ?

— Da, şopteşte el. Dar cum aş fi putut accepta ?

— Nu ai răspuns nimic, ceea ce, trebuie să recunoşti, n-a fost politicos, glumeşte ea.

Se ridică și se îndreaptă spre masă de unde ia două cupe, iar din găleata cu gheață, sticla de șampanie. Pune cupele pe măsuță, le umple, ia una pe care i-o întinde lui Atala. Acesta o ține anevoie cu mîna bandajată. Agnès ridică cealaltă cupă :

— Pentru bastonul de mareșal !

— Aș prefera o altă urare răspunde el. Sîntem cu toții plictisiți de război. Ne întrebăm unde ne va duce împăratul. Tuturor le este frică nu de moarte, ci de el. Fără doar și poate că se încăpățînează să ierneze la Moscova. Are oroare de cuvîntul „retragere".

— În timp ce dumneata, Atala...

— Nu ai dorit niciodată să revezi Franța ? o întrerupe el.

— Nu, răspunde ea golindu-și cupa. Nu am decît amintiri urîte.

Se apleacă spre el :

— Să nu ne mai gîndim la ele, în seara asta.

Buzele li se unesc. Agnès se-nfiorează. Dorea această sărutare dar se și temea de ea. Dacă gura lui Atala ar avea același gust ca și gurile celorlalți ! Simte cum se topește avidă și eliberată totodată, fericită și îngrijorată. Cînd se despart, murmură :

— Ce mult am așteptat.

* * *

Împăratul, înconjurat de marele mareșal, de marele scutier și de marele șambelan, își primește invitații, mareșali și generali. Sînt și doi civili, Bausset, prefectul curții, și Lesseps, consul general al Franței la Moscova.

Generalul de Montholon pare preocupat : e însărcinat cu rechizitoriul incendiatorilor care n-au fost omorîți pe loc.

Lesseps citește o proclamație adresată rușilor rămași la Moscova (aproape două mii), care sînt invitați (dealtfel în zadar) să se întoarcă în locuințele lor.

Sosirea lui Agnès, urmată de Atala, îl întrerupe.

— N-ar fi fost nevoie să fie atît de frumoasă ca să ne placă azi, murmură locotenentul Henri Beyle care asigură serviciul de ordine la intrarea în salon.

Împăratul pare uluit :

— Alteță, demersul dumneavoastră din prima zi m-a mișcat profund. Vă mulțumesc de-a vă fi amintit că, înainte de-a fi rusoaică, sînteți franțuzoaică.

— Să mă ierte majestatea voastră, răspunde cu maliție Agnès făcînd o reverență adîncă dar, la ordinul majestății voastre, am devenit canadiană, adică englezoaică.

— Sînt convins, continuă Napoleon, făcîndu-se că n-a auzit răspunsul, că, dacă soțul dumneavoastră ar fi trăit, ne-ar fi fost de un mare ajutor. Ar fi încercat să readucă pacea între împăratul Alexandru și mine. Iubea mult Franța.

Și adaugă, întorcîndu-se spre mareșalul Mortier :

— Nu-i așa, domnule duce de Trévise ?

— Evident, sire, răspunde automat acesta din urmă.

După ce se ridică de la masă, convivii se întorc în marele salon. Un moment, au impresia, că sînt la Tuileries sau la Saint-Cloud : uniformele sclipesc de curățenie, mesele de joc sînt pregătite, dar nu se află decît o doamnă, Agnès.

Împăratul o ia cu familiaritate de braț.

— N-aș dori să vă lipsesc de vărul dumneavoastră care la masă a stat departe de noi, nefiind decît general. Trăiți în Rusia de mulți ani, nu-i așa ?

— De opt ani, sire. Nu am asistat la încoronarea voastră.

— Ce credeți despre situația noastră la Moscova ?

— Cred, sire, răspunde prompt Agnès, că puteți folosi ocazia...

— O ocazie, într-adevăr ? o întrerupe interesat.

— Da, sire ! Proclamați abolirea șerbiei ! Țăranii n-au uitat că li s-au făcut zadarnice promisiuni de dezrobire acum mai bine de cincisprezece ani. Împăratul Alexandru tremură la gîndul că îi veți elibera pe nefericiții săi șerbi.

— Într-adevăr ? întreabă împăratul cu privirea fixă, cu figura impasibilă.

Agnès se exaltă :

— În toată Rusia, se pot cumpăra încă ființe omenești. Armata e compusă, în cea mai mare parte, din șerbi. Dezrobiți-i pe cei din teritoriile ocupate și armata se va revolta imediat la această veste.

— O delegație din Wilna a și venit să-mi vorbească despre asta, răspunde el.eludînd problema.

Cum Atala se apropie, în tovărășia colonelului de la Riboisière, comandantul artileriei, împăratul se întoarce brusc :

— Nu ne inoportunezi, generale. Vara dumitale îmi vorbea despre importante chestiuni politice.

— Cunosc ideile verișoarei mele, răspunde Atala. Și cred că are dreptate. În Italia, armata revoluționară se sprijinea pe poporul pe care îl elibera.

— Și pînă unde ar merge, după dumneata, această eliberare ? îl întreabă împăratul îngrijorat. Nu e deloc ușor să oprești popoarele odată pornite.

— Totuși, sire, insistă Agnès, sînteți împăratul francezilor, împăratul revoluției ! Nu puteți ezita. Dacă vreți, țarul e pierdut...

Împăratul își scoate tabachera, ia o priză, apoi face brusc stînga-mprejur.

— Voi chibzui, mormăie el.

— A și fost chibzuit totul, oftează Atala urmărindu-l cu privirea. Acum e mai aproape de țar decît de șerbi. S-a însurat cu fiica împăratului Austriei ! Ți-l închipui republican ? Și totuși ar fi cîștigat războiul. Ar fi fost aclamat ca eliberatorul a milioane de mujici nenorociți.

Agnès îl privește pe Atala cu ochi rîzători.

— Haide, exclamă ea, ești într-adevăr fiul tatălui tău, bătrînul iacobin. Din păcate se pare că hotărîrea a fost luată și că împăratul a ales calea celor mai mari riscuri.

— Cu speranța de-a face o pace imperială cu „fratele" său Alexandru, care îl urăște, bombăne Atala.

Se apleacă cu dragoste spre el.

— Dacă am pleca ? murmură ea. Mi-e dor de tine.

Căci, noaptea trecută, într-o mare învăpăiere, Agnès a descoperit dragostea.

Capitolul II

UN ANUME GENERAL MALET

Isabelle a refuzat să-i însoţească. Continuă să se simtă „rablagită", cum spune ea. De ani întregi nu e nici pe deplin sănătoasă, nici cu adevărat bolnavă. Florensac s-a hotărît, deci, să-şi ia numai nepotul. Enguerrand-Ludovic are acum cincisprezece ani. E vîrsta la care trebuie să vadă Parisul.

Vor călători în caretă, încetişor, căci expediţiile în poştalion nu mai sînt indicate pentru un bătrîn de aproape optzeci de ani. „Destul de vînjos, e-adevărat", îşi spune privindu-se în oglindă şi isprăvind cu îmbrăcatul.

Nu s-ar fi hotărît, totuşi, dacă n-ar fi primit de curînd o epistolă de la marchiza de Curzon. Îi scria că sînt rude şi că din această cauză s-a hotărît să-l lase moştenitor pe Enguerrand-Ludovic.

În afară de asta, veştile din Rusia sînt îngrijorătoare. Florensac nu mai primise scrisori de la fiul său de luni întregi. Spera să capete unele informaţii de la ministrul de Război, generalul Clarke.

Se întreabă acum dacă moştenirea bătrînei Marie-Amélie merită, cum se spune de obicei, osteneala. O prăvălie în strada Faubourg Saint-Honoré... Poate cîteva terenuri recuperate după un lung proces intentat Republicii şi cîştigat sub Imperiu. Fiindcă n-a emigrat niciodată, Marie-Amélie se revoltase împotriva rechiziţionării proprietăţilor sale şi a vinderii lor drept „bunuri naţionale". Dar pentru un băiat de cincisprezece ani, era un lucru deosebit de interesant să vadă capitala. Curînd, va sosi vremea studiilor superioare, la capătul celor făcute cu abatele preceptor. Băiatul a fost un elev strălucit, inteligent, cam încăpăţînat şi adesea taciturn, puţin comunicativ, deloc înclinat spre căutarea plăcerilor, în afară, poate, a celei de a citi şi de a se culca, vara, în pădure, pe iarbă.

Florensac se teme că a făcut din nepotul său un țăran. Dar de unde naiba ar fi putut învăța el protocolul curții imperiale ? Ludovic intenționează să încredințeze băiatul unui colegiu, pentru a-l pregăti mai bine în vederea universității. Bordeaux sau Paris ? Iată un permanent subiect de neînțelegere între Isabelle și Florensac. Ea voia la Bordeaux, el la Paris. De asta a simțit bătrînul o plăcere răutăcioasă la ideea de a-l face pe tînăr să guste viața pariziană.

Enguerrand-Ludovic e bine dezvoltat, îi seamănă uriașului său bunic, dar are încă umerii cam înguști. De la Atala a moștenit nasul puțin coroiat, ochii negri și părul neîncrețit ; de la Florensac, gura senzuală, cam moale, ținuta capului foarte dreaptă, mersul puțin cam țeapăn și picioarele interminabile.

Spre sfîrșitul pregătirilor, Isabelle a început să regrete că nu pornește și ea în călătorie. Dar era prea tîrziu. Se gîndea dealtfel că ar fi fost o povară continuă din pricina sănătății ei șubrede. Se temea, însă, ca unchiul său, mai întreprinzător ca niciodată, să nu-l ducă pe Ludovic la distracții nepotrivite pentru vîrsta lui. Cum devenise foarte pioasă, s-a confesat preotului care a liniștit-o.

— Unchiul și socrul dumitale este un necredincios, un voltairian, un republican... dar un bunic excelent.

De la fereastra primului etaj, Isabelle urmărește cu privirea careta care coboară la trap spre valea Garonnei.

Ludovic își adoră nepotul. Nu-l supără decît entuziasmul băiatului pentru epopeea napoleoniană, pentru Marea Armată, victorii, decorații și grade. Fața sa brăzdată în două și brațul lipsă amintesc cîte parale fac toate astea. Însă Ludovic i-a povestit băiatului despre războiul din Québec și despre cel al lui Washington. Și apoi, cum să-i ascundă faptele de bravură ale tatălui său la Austerlitz, la Eylau și la Wagram ? Cu ce să stimuleze imaginația unui spirit mai puțin înclinat să se exalte și, în aceeași măsură, mai puțin capabil să-și disimuleze exaltarea.

Lui Florensac nu-i displace deloc să revadă Parisul, după opt ani de absență. O va vizita pe Jeannette, care s-a împăcat de multă vreme cu Hulin al ei, devenit gu-

vernator militar al Parisului. Ludovic surîde la gîndul că învingătorul de la Bastilia este conte al Imperiului şi mare ofiţer al Legiunii de onoare. Nu toată lumea îmbătrîneşte la fel.

Hotelul de pe strada Saint-Roch s-a renovat. Enguerrand-Ludovic admiră mobilele moderne ale salonului în care un tablou, aşezat la loc de cinste, reprezintă ceremonia încoronării.

Cu toată oboseala călătoriei, Florensac îşi duce nepotul să cineze la Palais-Royal.

Monitorul universal îl interesează numai pentru rubrica spectacole. Îl va duce, desigur, pe Enguerrand-Ludovic la Comedia franceză unde actorii majestăţii sale joacă *Oedip*, dar şi la Teatrul de varietăţi, de pe bulevardul Montmartre, unde trupa domnişoarei de Montansier oferă spectatorilor *Matrimoniomania*.

Îşi propune să se ducă la circul Olympic al lui Franconi şi la Ambigu-comique de pe bulevardul Temple pentru a vedea o melodramă bună. Va trebui, în plus, să pornească în căutarea unui croitor căci e limpede că nici unul, nici celălalt nu sînt îmbrăcaţi la modă.

A doua zi — pe o dimineaţă de toamnă, cînd aerul e atît de curat la Paris — bunicul şi nepotul se îndreaptă spre Faubourg Saint-Honoré în căutarea Mariei-Amélie.

Ludovic descoperă noul ei magazin ale cărui vitrine dau spre Faubourg, cu cîteva case înainte de străduţa îngustă care îi servise marchizei drept refugiu atîţia ani.

O vînzătoare înaltă, slabă şi autoritară le spune că „doamna marchiză" nu apare aici decît rareori. O vor găsi cu siguranţă în apartamentul ei de pe strada Monceau.

Acolo o şi găsesc pe Marie-Amélie. E cuprinsă de o agitaţie nespusă.

— Aţi aflat vestea ? îi întreabă ea neliniştită chiar în momentul cînd camerista îi introduce pe cei doi vizitatori într-un salon spaţios. Napoleon ar fi murit în Rusia !

— A murit ? exclamă Florensac. Iată un fapt care poate da naştere unor mari tulburări în ţară. Mulţi îl cred de neînlocuit. De fapt, succesiunea sa nu va fi uşor de preluat.

— Am uitat să vă spun bună ziua, se scuză bătrîna doamnă, înălțîndu-se pe vîrful picioarelor pentru a-l săruta pe Florensac.

Apoi se întoarce spre Enguerrand-Ludovic :

— A, acesta-i tînărul ! Iată-mi moștenitorul ! exclamă ea. Ce frumos e !

Îl sărută pe obraji, îl pipăie ca și cum l-ar lua în primire. Adolescentul pare consternat.

— A murit împăratul ! bîlbîie el.

— Nepotul tău e bonapartist ? întreabă Marie-Amélie făcînd semn oaspeților să ia loc.

— De unde ai aflat vestea asta surprinzătoare ?

— De la portăreasă, al cărei bărbat e în Garda națională. Cazărmile sînt consemnate. Senatul a și luat măsuri pentru a împiedeca tulburările.

— După părerea ta, cum va reacționa Franța ? o întreabă Ludovic.

— Mulți burghezi se vor simți mai liniștiți. Blocada continentală paralizează afacerile. Nu se bea decît zeamă de cicoare cu zahăr din sfeclă. Francezii au simțit pe pielea lor ce înseamnă gloria și de asemeni, poliția. Portăreasa spune că Savary a fost arestat azi dimineață.

Vestea asta îl bucură pe Florensac.

— Rovigo ! Pe legea mea, i-a venit și lui rîndul. Omul tău atît de informat ți-a spus cumva ce alte hotărîri a mai luat Senatul ?

— A vorbit de reinstaurarea Republicii.

Această noutate stîrnește rîsul lui Florensac.

— Sărmanul rege al Romei, abia născut, suspină marchiza. Se pare că nimeni nu se mai gîndește la el.

Ludovic se ridică.

— Iartă-ne, dragă prietenă, că te părăsim atît de repede, dar ard să aflu noutăți. Adineauri strada părea atît de liniștită !

— Întoarceți-vă la prînz, să dejunăm, le propune ea. Voi întinde masă mare.

— Ești foarte bine instalată, observă Ludovic înainte de a părăsi salonul.

— Vandalii n-au distrus tot mobilierul Curzonilor. Am recuperat o parte. Am putut închiria imobilul din Faubourg Saint-Germain în așteptarea unui cumpărător. În ceea ce privește moștenirea, am văzut că s-a întors din exil un oarecare Curzon. E un văr de-al bărbatului meu. Va trebui să-mi fac testamentul cu atenție. Dar cea mai mare parte din avere îmi aparține. A fost dota mea. Va fi a acestui tînăr.

— Nu e nici o grabă, ocolește Ludovic chestiunea.

Marchiza îi conduce. Florensac dă din cap.

— Bonaparte mort la Moscova, Marea Armată împotmolită. Iată fapte ce prevestesc întoarcerea Bourbonilor! Aici trebuie să fie amestecați Talleyrand și Fouché.

În Faubourg Saint-Honoré oamenii își văd de treburile lor, nepăsîndu-le de evenimente.

Pornind pe trotuar, Ludovic îi spune nepotului său:

— Sînt mulți oameni ca mine, pe care Imperiul nu i-a mulțumit, gloria lui deșartă, masacrele, poliția lui, nici măcar împăratul și ambiția sa nesățioasă. I-a ametit pe francezi cu victorii, cu cuceriri, cu drapele. Dar i-a copleșit cu impozite. Le-a ucis copiii. Sfîrșitul unei dictaturi este totdeauna detestabil. Mă tem de mai rău, de răzmeriță, de lupta dintre cîinii ambițioși, lacomi să-și smulgă prada lui Bonaparte.

Întinde pasul, cu picioarele sale nesfîrșite.

— Mergem să aflăm noutăți la soții Hulin. Ei trebuie să locuiască pe strada Castiglione sau în Piața Vendôme.

În drum, întîlnesc mai multe patrule care, fără îndoială, se duc să ocupe punctele nevralgice ale capitalei.

În Piața Vendôme, împăratul e încă în vîrful coloanei sale. Soldații păzesc intrarea ministerului. Curioșii se îmbulzesc și discută în grupuri. Un puști spune arătînd statuia împăratului:

— N-are rost să sui. Va coborî el!

Ludovic împreună cu nepotul o iau pe strada Castiglione și ajung în fața casei guvernatorului Parisului. Un subofițer îi îndeamnă să plece.

— Vreau să vorbesc cu doamna general Hulin, protestează Florensac.

— Biata doamnă are altceva de făcut decît să primească vizite, răspunde subofiţerul. Generalul Malet i-a omorît pe trei sferturi bărbatul.

— A murit ?

— L-au dus la spital, dar nu mai are mult.

— Sînt colonelul Florensac, un vechi prieten al doamnei general, insistă Ludovic.

— Poftiţi, domnule colonel, răspunde subofiţerul îndepărtîndu-se, dacă vrea să vă primească...

Urmat de Enguerrand-Ludovic, Ludovic urcă la primul etaj fără să întîlnească pe nimeni. Deschide uşa unui salon pe care îl străbat pînă la altă uşă. O servitoare se grăbeşte să le oprească trecerea.

— Sînt un prieten al doamnei general, îi spune Ludovic. Unde e ?

— În cameră la dînsa. N-au vrut s-o lase să-l însoţească pe domnul general la spital.

— E rănit grav ?

— Are maxilarul sfărîmat.

Jeannette este întinsă pe pat. Plînge în hohote. Ludovic se apropie încet de ea, se apleacă şi spune cu voce şoptită :

— Sînt eu, Jeannette ! Florensac, prietenul tău. Pot să-ţi fiu de vreun ajutor ?

Ea se întoarce.

— Dumneata, domnule conte ! Eşti singura persoană pe care aş fi dorit s-o văd azi şi ai venit !

Cu vocea întretăiată de hohote de plîns, Jeannette povesteşte cum generalul Malet a intrat brusc în dimineaţa aceea, foarte devreme, în camera lor. L-a găsit pe Hulin îmbrăcîndu-se şi i-a declarat că a venit să-l aresteze.

— Atunci am intervenit, continuă ea, şi am spus : „Dacă domnul a spus adevărul, trebuie să aibă ordin. Să ni-l arate". Sînt vinovată de ceea ce a urmat... Malet a dus mîna la buzunar, a scos pistolul şi a tras în Hulin. Apoi a plecat, încuind uşa cu cheia. Am alergat la fereastră ca să strig după ajutor, dar n-a venit nimeni. Am rupt ce-am găsit la îndemînă ca să-i leg bietul maxilar care atîrna în stînga, apoi m-am întors la fereastră urlînd. În cele din urmă a venit una din servitoarele mele care fără

îndoială se ascundea, apoi niște soldați. Au chemat o ambulanță, l-au dus pe Hulin, dar nu mi-au permis să-l însoțesc. Poate că acum e mort ? Fără mine !

— Dacă trăia cînd l-au luat, îi răspunde Florensac ca s-o liniștească, înseamnă că n-a fost atins nici un centru vital, nici deasupra, nici dedesubt ; nici craniul, nici carotida. Îl vei vedea cu mutra strîmbă, ca mine.

— Bietul meu Pierrot, geme Jeannette. Ce-au făcut din tine ! Domnule conte, știi ce se petrece în oraș ? E adevărat că împăratul a murit și că e revoluție ?

— Alerg după noutăți, spune Ludovic, și ți le voi aduce cît mai repede.

Vestea morții împăratului s-a răspîndit repede în Paris. Pe pragul caselor, la colțurile străzilor, parizienii discută evenimentul.

Luîndu-l cu el pe Enguerrand-Ludovic, care îl așteptase în antreu, Ludovic coboară grăbit scara. La colțul străzii Saint-Honoré, o ceată de oameni înaintează urlînd :

— Împăratul e mort ! Trăiască pacea ! S-a sfîrșit cu războiul !

În fața clădirii Statului major general s-a strîns o adunătură de gură-cască. Venind de la Tuileries, grenadirii sosesc în pas alergător. Florensac se amestecă în mulțime.

— Se întîmplă ceva ?

— Te cred, răspunde un om. Se pare că împăratul nu e mort. O falsă veste bună. Un general a încercat să dea o lovitură. Am aflat însă că treaba n-a izbutit.

Se produce o agitație. Ludovic, dominînd mulțimea cu statura sa înaltă, vede ieșind un om cu cătușe la mîini încadrat de polițiști. Cu toate că nu l-a mai întîlnit din 1792 — epocă în care locotenentul Malet făcea de gardă la ușile Convenției — Ludovic îl recunoaște imediat. Îl duc spre o trăsură.

— Să încercăm să aflăm ceva despre Hulin, fiindcă Jeannette iubește încă această paiață, apoi vom merge să petrecem la marchiză. Se întîmplă lucruri în care e mai bine să nu ne amestecăm, fiule. Poliția își poate închipui că sosirea mea la Paris coincide cu această încercare de lovitură de stat. Dacă l-au băgat pe Savary la închisoare, cînd va ieși va fi înrăit. Nu ne-am ales bine momentul.

Capitolul III

DRUMUL MORȚII

Cu ochii închiși, Agnès se întoarce pe cealaltă parte și se întinde. Îi place să se trezească încet, să prelungească încă puțin somnul. Brusc însă totul îi revine în minte. Deschide ochii. Atala e aplecat asupra-i. Întinde brațele spre el.

— Dragostea mea ! Te-ai și sculat ?

— O ștafetă, răspunde el. Mareșalul Bessières mă cheamă.

— Ai fi plecat fără să mă trezești, mizerabilule !

Îl strînge la piept și întinde buzele spre el.

— Mareșalul Bessières e un monstru. Ce vrea de la tine ? În primul rînd, mîinile tale nu sînt încă vindecate.

— Lauriston s-a întors ieri cu un răspuns negativ din partea țarului. Probabil că împăratul a luat o hotărîre în noaptea asta.

Agnès sare. În genunchi pe pat, se ghemuiește la pieptul lui Atala.

— Nu vei pleca ! Nu-i cu putință !

— Împăratul se teme că venirea iernii va întrerupe comunicațiile și că unii, în Franța, profită de absența lui. Doar ai văzut cît e de neliniștit, de agitat.

— Voi pleca împreună cu tine !

— Mă tem, obiectează Atala, că va fi o călătorie grea.

— Trebuie să mă iei ! Dacă armatele franceze părăsesc Moscova, rușii se vor întoarce și mă vor omorî.

Se resemnează să-l vadă plecînd, se întoarce în pat și se ghemuiește înfrigurată. De ieri timpul s-a răcit. A început să ningă. E prea tîrziu ca să plece. Drumul pînă la Wilna ar dura două luni. O încercare nebunească. Înainte de a ajunge la malul Niprului se vor lăsa marile geruri, și apoi rușii i-ar hărțui fără încetare...

Se scoală, agită un clopoțel. Trebuie să se pregătească pentru orice eventualitate : caretă sau sanie ? Nu a căzut încă destulă zăpadă, dar în curînd va fi prea multă.

Peste o oră, Atala se întoarce sumbru.

— Vom pleca, spune el, poimîine. Am intrat în cabinetul împăratului. Portretul regelui Romei a şi fost dat jos. Împăratul doreşte s-o luăm prin sud, pe la Kaluga.

— Pe la Kaluga ? exclamă Agnès rîzînd. În acest caz veţi fi oaspeţii mei. Castelul meu e unul din cele mai frumoase din Rusia. Şi, înainte de a pleca, drept dar de adio, eu îmi voi elibera şerbii !

— Eşti hotărîtă să ne urmezi, nu-i aşa ? întreabă Atala.

— Să nu crezi că te vei descotorosi de mine aşa uşor, îi răspunde ea.

— L-am întîlnit pe împărat. I-am vorbit de tine. Mi-a spus că ar fi într-adevăr periculos să rămîi la Moscova. Eşti franţuzoaică, iar spionii ruşi te-au văzut cu noi.

— Prin sud ? se îngrijorează Agnès. Va însemna un mare ocol, dar poate că asta ar fi salvarea : să se ajungă la Kiev prin Orel. Curînd drumul spre Smolensk se va înzăpezi. Ar fi atît de stupid să murim acum ! Nu e posibil ca soarta să ne fi dăruit numai o lună de fericire.

* * *

După ce şi-a luat foaia de eliberare de la Force, Ludovic este condus direct pe cheiul Malaquais, la ministrul poliţiei.

— Sîntem convinşi că nu aveţi nimic comun cu această treabă, domnule conte, îi spune politicos Savary. Numai un nefericit concurs de împrejurări a făcut să fiţi suspectat.

Ducele de Rovigo şi-a regăsit prestanţa. Napoleon nu a murit. Se va întoarce. Ce contează restul ? Savary a redevenit atotputernicul ministru al poliţiei, executorul acelor ordine care nu-i prea făceau cinste împăratului.

— Înţelegeţi că această coincidenţă a neliniştit serviciile mele. Sosirea dumneavoastră la Paris, în ziua jalnicei aventuri a generalului Malet, ne permitea să vă suspectăm. Sînteţi, împreună cu Lazare Carnot, abatele Grégoire şi alţi cîţiva, de pildă Augereau (cu toate că acesta din urmă este mareşal şi duce de Castiglione) bănuiţi de republicanism. Veţi recunoaşte aceasta !

— De multă vreme, răspunde placid Ludovic, n-am mai fost băgat la închisoare. Ultimul meu temnicer a fost Robespierre, acum aproape douăzeci de ani. Îmi pierdusem obiceiul.

— Domnul arhicancelar, ducele de Parma, doreşte să vă întoarceţi pe malurile Garonnei în răstimpul cuvenit.

— Puteţi să-l liniştiţi pe ilustrul meu coleg de la Convenţie, cetăţeanul Cambacérès, declară Ludovic cu seriozitate. Nu am intenţia să zăbovesc la Paris. Totuşi am venit aici ca să-i arăt nepotului meu capitala. Vara mea, marchiza de Curzon, a avut amabilitatea să aibă grijă de el în timpul... absenţei mele ! Veţi înţelege că sînt grăbit să-i liniştesc ? Aş vrea să-i fac o vizită domnului duce de Feltre, fiindcă aşa este numit acum generalul Clarke. Ar putea, probabil, să-mi dea veşti despre fiul meu care comandă o divizie de Gardă în Rusia.

— Încă o dată regretele mele, domnule conte.

— Eh ! Eh ! exclamă Ludovic, cele cîteva zile de închisoare m-au întinerit. S-au împlinit douăzeci şi cinci de ani — din 89 — de cînd am evadat de la Bastilia. Am cunoscut închisoarea Carmes în 94, dar încă nu cunoscusem închisoarea Force.

Pleacă, fără să-i întindă mîna lui Savary. E foarte grăbit să-i liniştească pe Enguerrand-Ludovic şi pe Marie-Amélie, care n-au avut voie să comunice cu el. Şi de asemenea să facă o baie.

— Nu mi-am făcut deloc sînge rău, spune marchiza de Curzon văzîndu-l intrînd pe Ludovic. Dacă nu te eliberau, ştiam că evadezi, vere.

Enguerrand-Ludovic e palid şi are lacrimi în ochi. Ludovic îl strînge drăgăstos în braţe.

— Astă seară vom merge la Comedia franceză, hotărăşte el. Se joacă *Cinna* de Corneille, o tragedie în stare să ne ridice moralul. Mîine vom vizita muzeul Napoléon, instalat în palatul Luvru. Se pare că sînt acolo opere foarte frumoase sustrase de împărat în urma victoriilor sale. Seara vom merge la circul Franconi. Bătrînii şi copiii au ceva comun : le place acest gen de spectacol. Va trebui să trecem şi pe la familia Hulin, pentru a afla veşti despre bietul general, unica victimă a loviturii de stat. În sfîrşit,

Clarke, duce de Feltre și ministru de război, ne va spune poate ce se întîmplă cu tatăl tău.

Cînd Ludovic este introdus în biroul ministrului, acesta e pradă unei mari agitații.

— Ah ! dragă colonele, exclamă el. Trăim zile foarte grele ! Să fii ministru de război cînd armata se află la mii de leghe, aproape lipsită de legături, fără a mai vorbi de treburile din Spania care nu merg prea bine ! Spania e în sud o capcană tot atît de primejdioasă ca Rusia în nord. Deci ai venit să iei aer la Paris ?

— Am venit să aflu veşti despre fiul meu.

— Dacă veştile lipsesc înseamnă că dragului nostru Atala îi merge bine, răspunde Clarke. Dar dacă e vorba de retragere, atunci lucrurile se schimbă. Împăratul voia să părăsească Moscova pe la sud, dar Murat a fost oprit de cazaci în drum spre Kaluga. Al douăzeci şi şaptelea buletin al Marii Armate, pe care tocmai l-am primit, vorbeşte, evident, de o victorie. Dar Berthier îmi mărturiseşte într-o scrisoare că împăratul se îndreaptă în sus, către Smolensk, adică spre zăpadă şi ger.

Seara, la Comedia franceză, în pauză, Ludovic vede apropiindu-se o femeie grasă cu faţa buhăită, cu mers greoi. Cînd surîde o recunoaşte : este Louise Contat.

— Te-am zărit în sală, îi spune ea.

Vocea şi surîsul i-au rămas uimitor de tinere.

Continuă :

— Cred că după atîţia ani nu mai putem fi supăraţi unul pe celălalt, nu-i aşa ?

Scoate un oftat adînc :

— Desigur, am fost rănită mai mult în amorul meu propriu decît în dragostea pentru Gilbert. Dar n-am uitat vizita dumitale la Chaillot.

— Nici eu pe cea pe care i-ai făcut-o lui Sartine, şeful poliţiei. Dar, nu-i nimic ! Toate astea s-au petrecut de mult !

— M-au scos la pensie, bombăne ea. La cincizeci şi doi de ani !

Arătîndu-l pe Enguerrand, care a rămas mai în urmă, Ludovic spune :

— Băiatul ăsta e fiul Isabellei ! Dar nu cu Gilbert. El n-a lăsat nimic în urma lui.

— Decît amintiri.

Trece un lacheu sunînd dintr-un clopoţel. Pauza s-a sfîrşit. Şuvoiul de spectatori, care îşi reiau locurile, îi despart.

— O depravată frumoasă, murmură Ludovic la urechea nepotului său. O bună prietenă a lui Beaumarchais. Ea a creat-o pe Suzanne din *Nunta lui Figaro*. A avut mulţi amanţi. Printre alţii şi pe primul soţ al mamei tale.

A doua zi, la muzeul Napoleon, întîlnesc pe altcineva. Ludovic, cuprins de admiraţie, stă în faţa Giocondei de Leonardo da Vinci, cînd se simte tras de mînecă : e abatele Grégoire. Cei doi bătrîni iacobini cad unul în braţele celuilalt.

— Să vii la Paris fără să mă anunţi, e foarte rău !

La şaizeci şi doi de ani, fostul şef al Bisericii Constituţionale e slab, uscat, cu faţa zbîrcită, dar ochii îi sînt la fel de vii.

— Comisia Artelor frumoase pe care o prezidez a readus aici această capodoperă care nu-şi avea locul la Chenonceaux. Dacă ne ajută Dumnezeu să mai trăim, vom face din acest muzeu Napoleon cel mai frumos muzeu din lume.

— Am auzit, dragă abate, îl ironizează Ludovic, că reprezinţi de unul singur opoziţia în Senat ? Nu-i incomod ?

— De unul singur, nu ! Sîntem vreo douăzeci, mai mult sau mai puţin curajoşi. Împăratul ne suportă aşa cum te obişnuieşti cu durerile vechi. Între noi fie vorba, dacă Malet ar fi reuşit, Senatul ar fi votat ca un singur om Republica !

Oftează :

— Te admir că te-ai retras din viaţa publică. Eu nu pot să trăiesc fără să fac politică şi, desigur, fără să scriu cărţi. Am publicat o *Istorie a sectelor religioase* pe care n-ai s-o citeşti.

Apariţia unui uşier în uniformă, cu lanţ la gît, venind să-l anunţe pe „domnul conte Grégoire“ că va începe şedinţa Consiliului superior, îl nemulţumeşte pe Florensac, apoi îl amuză. Are un surîs complice. Grégoire dă din cap :

— M-a făcut şi comandor al Legiunii de onoare. Ce vrei, nu mai sînt episcop. Erau necesare unele compensaţii. *Vanitas vanitatum !*

Se îndepărtează cu un gest de adio.

— La urma urmei, Savary nu are dreptate, constată Ludovic. N-am mai rămas decît Carnot şi cu mine.

A doua zi, cină de adio la marchiza de Curzon. Ludovic a încercat zadarnic să o hotărască să facă o călătorie la Florensac.

— Nu-ţi dai seama, prietene ! Trebuie să-mi supraveghez afacerile. Dacă ochiul stăpînului se închide, se fură ca în codru. Dar avem tot timpul. Cînd treburile Franţei vor merge mai bine, îmi voi vinde bunurile şi voi călători.

„Frumos optimism, se gîndeşte Ludovic. Marie-Amélie are un an mai mult decît mine, deci a trecut de optzeci."

Îi cere noutăţi despre Atala.

Posomorît, Ludovic îi răspunde că nu ştie nimic, că armata se retrage, că iarna rusească e îngrijorătoare.

— Se pare că francezii nu au găsit pe nimeni la Moscova, exclamă Marie-Amélie. Oraşul ar fi ars iar locuitorii ar fi fugit ! Păcat ! Închipuie-ţi ce s-ar fi întîmplat dacă Atala ar fi întîlnit-o pe vara sa Agnès, devenită, după cum ştii, prinţesă rusă...

— Ai avut întotdeauna multă imaginaţie, constată Ludovic.

* * *

Plecarea armatei franceze seamănă mai degrabă cu un exod decît cu o deplasare de trupe. Mulţi ofiţeri au luat cu ei rodul jafurilor sau al trocurilor : blănuri, tablouri, biblioteci întregi. Chiar infanteriştii cară în spinare alimente : orez, zahăr, alcool. Un vălmăşag de trăsuri, de cai, chiar de pietoni se amestecă printre regimente.

Agnès călătoreşte cu cele trei berline ale sale, în care a îngrămădit ce a crezut că are mai de preţ. De la plecarea din Moscova, nu l-a mai revăzut pe Atala, rămas în ariergardă cu mareşalul Mortier. Acesta a primit ordin să distrugă Kremlinul.

Într-o seară, înainte de Smolensk, armata hăituită fără încetare de cazacii care par s-o împresoare, a făcut cunoş-

tință cu iarna rusească. Străbătuseră cîmpul de luptă de la Borodino, acoperit de morți, cînd ninsoarea a început să cadă implacabilă. Termometrul coboară la —22°. Din pricina zăpezii și ghețușului, berlinele încep să se răstoarne în șanțuri. Caii care n-au fost potcoviți cu crampoane cad și nu se mai ridică. În zori, retragerea se transformă în derută. Răniții culeși la Borodino sînt părăsiți la margine de drum. Nu mai există furaje pentru cai.

Soldații se învelesc cu șubele furate, își pun pe cap căciuli, haine vătuite de damă, găsite în trăsurile părăsite.

Mărșăluiesc de două săptămîni — un secol — cînd începe foametea. Caii morți de pe marginea drumului sînt tăiați în bucăți, apoi fripți și devorați.

Acești soldați rebegiți au buzunarele pline de aur, diamante și perle, dar nu mai au pîine.

Una din berlinele lui Agnès a rezistat pînă la Smolensk. Celorlalte li s-au rupt roțile. Caii au căzut. Agnès a încărcat în berlina rămasă tot ce avea mai prețios, fiind ajutată în grabă de cei trei vizitii și de jupîneasa ei Natașa.

În mijlocul acestei stranii debandade, împăratul trece călare, îmbrăcat în redingota sa cenușie, purtînd pe cap un chipiu împodobit cu blană, urmat de regele Neapolelui, Murat, și de prințul Eugène.

În sfîrșit, Smolensk ! O parte din oraș a ars, dar armata se poate înghesui în case, mai toate fără uși sau ferestre. Bisericile sînt transformate în lazarete. Se încearcă să se reconstituie cît de cît regimentele risipite. Numai Garda a ajuns în ordine, grenadirii cu chipiurile lor din piele de urs, cu panaș, cu vestoanele albastre cu ornamente purpurii (de la care nu lipsește nici măcar unul din nasturii de piele ghintuiți cu cîte un vultur), și cu mantalele din postav albastru. Nu s-au bărbierit însă de cincisprezece zile, se încovoaie sub încărcătură, iar noroiul înghețat face ca poalele mantalelor să se rupă ca un carton.

Cînd Bessières descalecă, toți se îndreaptă pentru a-i prezenta arma.

După fixarea posturilor, după împărțirea sarcinilor, după ce s-a făcut apelul, Atala rătăcește pe străzile Smolenskului (transformate în mlaștini după trecerea convoaielor) în căutarea lui Agnès. Cum să o găsească ? Aici sînt

aproape o sută de mii de soldați, din care jumătate în debandadă, și mai multe mii de civili rămași fără căpătîi.

La cotitura unei străzi crede că visează. O berlină deshămată aparținîndu-i lui Agnès : pe portieră se află blazonul prințului Epancin.

Casele din preajmă, pe jumătate în ruină, colcăie de soldați, majoritatea beți. Toți privesc cu indiferență pe acest general al Gărzii care contemplă o trăsură părăsită.

Ceva mai departe, la colțul unei străzi, Atala observă o casă cu obloanele închise. Se apropie, ciocănește la ușă fără a primi răspuns. Insistă cu furie, pînă cînd se întredeschide un oblon de la primul etaj. Un ins bărbos îl întreabă ceva pe rusește.

— Prințesa Epancin ? strigă Atala arătînd careta părăsită.

— *Da !* răspunde omul dispărînd imediat.

Furios și disperat, Atala se năpustește din nou asupra ușii, izbind-o cu patul pistolului, cînd apare Agnès la aceeași fereastră. Scoate un țipăt, cedează mujicului locul, iar acesta închide oblonul. Cîteva clipe mai tîrziu Agnès deschide ușa.

— Agnès !

— În așteptarea ta, rezistăm asalturilor întregii armate. O ! dragul meu, nu mă îndoiam că mă vei găsi : am lăsat careta afară. Aici sîntem la niște prieteni. În absența lor, intendentul a avut grijă de casă. M-a recunoscut și m-a primit.

Se întoarce spre intendentul care a urmat-o.

— Piotr Igorovici, încălzește două hîrdaie cu apă pentru ca Excelența sa să se poată îmbăia.

Intendentul se înclină și pleacă, Agnès adaugă surîzătoare :

— Fiindcă mirosi urît, dragul meu.

Cît de simplu pare totul cu Agnès ! A trăit în mijlocul acestei debandade ; a văzut foametea amenințătoare, prizonierii ruși masacrați, răniții francezi părăsiți ; la marginea drumurilor și pe ulițele satelor soldați luptîndu-se pentru a devora caii ; bande de dezertori, francezi, nemți, italieni dînd amenințători tîrcoale în jurul bivuacurilor.

În timp ce diferiți generali și colonei încearcă zadarnic să-și reconstituie unitățile, în timp ce strada mișună de

hoți, Agnès, elegantă și parfumată, dă ordine unui majordom supus.

Cînd iese din putina transformată în cadă, Atala găsește lenjerie și un halat. Agnès apare în pragul încăperii.

— Cina e servită, îi spune ea continuînd povestea cu zîne.

Mai tîrziu, în cearșafurile de mătase, Atala uită ce se petrece, la doi pași, afară.

În brațele lui Agnès nu există nici ieri, nici mîine, nici altundeva.

* * *

— Plecăm, spune Atala intrînd în camera unde Agnès zăbovește culcată, cu părul răsfirat pe pernă.

Tresare, apoi sare spre el.

— Nu e adevărat ! Tu n-ai să pleci ! strigă ea. Te voi ascunde.

— Împăratul vrea să treacă Niprul.

— În Rusia, la mijlocul lui noiembrie, toată armata va muri de frig și de foame. Zăpada îi va fi mormîntul. Cît timp îi va trebui să ajungă la Wilna, străbătînd stepa, fără adăpost, fără hrană, fără armament ? Pe puțin, o lună.

— Da, îi răspunde el întunecat. Am avut nevoie de două luni, astă vară, ca să ajungem aici.

— Nu mai aveți cai ! Vă veți tîrî pe jos mii de poște ? Veți muri toți de foame și de frig înainte de a ajunge la Minsk.

— Va trebui totuși să ascultăm ordinul, răspunde Atala.

— Nu te voi părăsi ! geme Agnès.

— Tu mă îngrijorezi, îi mărturisește Atala. Mă tem de ruși, aici ca și la Moscova. Cînd vor veni, Piotr le va spune că ai primit un ofițer francez, iubitul tău, că l-ai îngrijit, că l-ai hrănit. Au să te ucidă, Agnès. Cum tu vorbești rusește, n-ai putea să te înțelegi cu servitoarea ta să te îmbraci în hainele ei și să te ascunzi într-un sat ?

— Plec și eu.

— Nici să nu te gîndești ! Poți găsi o ascunzătoare fără să părăsești Smolenskul. Bani ai, chiar prea mulți. Ascunde cît mai bine ce vei lua cu tine. Natașa nu te-a părăsit. Împreună, vă veți descurca. Crede-mă, nu ai altă soluție.

Rămîi peste iarnă la Smolensk ascunzîndu-te de ruşi. La primăvară vei găsi mijlocul de a ajunge în Franţa.

Îl cheamă să se aşeze lîngă ea, pe marginea patului nefăcut.

— Spune-mi adevărul, dragul meu. Napoleon nu caută oare un sfîrşit legendar, într-un dezastru pe măsura sa ?

Atala dă din cap.

— Nu cred. Mareşalul Victor ne aşteaptă cu douăzeci de mii de oameni pe malul Berezinei. Împăratul e de părere că dacă vom reuşi joncţiunea, vom fi salvaţi.

— Ei bine ! exclamă cu veselie Agnès, să ne întîlnim cu mareşalul Victor ! Mi-au mai rămas o berlină şi doi cai.

Se scoală, schiţînd în mijlocul camerei un pas de dans.

— Dragul meu, esenţialul este să te regăsesc în fiece seară, în timpul haltelor.

Se apropie de ea, luînd-o de încheietura mîinilor.

— Îţi interzic să mă urmezi. Mă înţelegi, îţi interzic !

— Nu, domnule, Nataşa, vizitiul şi cu mine, în berlina plină de provizii şi cuverturi vom face parte din alai. Va trebui să punem pe acoperiş nutreţ pentru cai nu-i aşa ?

Îi scapă din mîini, face o reverenţă ironică :

— Generale, sînt cantiniera dumneavoastră !

Capitolul IV

CLUBUL SUPRAVIEŢUITORILOR

Smorgoni, 5 decembrie :

Tată, sînt încă în viaţă. Dacă vei primi scrisoarea, înseamnă că împăratul a scăpat de la moarte. Alaltăieri, de la Molodeţno, l-a expediat în Franţa pe Montesquiou, aducătorul unui buletin de care poate că ai şi luat cunoştinţă.

Ai citit că sănătatea Majestăţii Sale n-a fost niciodată mai bună şi de asemeni că drumurile au fost acoperite de polei, că în fiecare noapte caii piereau cu miile, mai mult

de cincizeci de mii în cîteva zile, şi că acum cavaleria noastră este în întregime pedestră. Acest buletin te-a încunoştinţat că oamenii pe care natura nu i-a călit îndeajuns au fost zdruncinaţi, pierzîndu-şi veselia şi voia-bună. Ai aflat că armata a trecut fluviul Berezina în zilele de 26 şi 27 noiembrie şi că are nevoie să-şi restabilească disciplina, să se refacă, să-şi pună pe picioare cavaleria, artileria şi muniţia.

Şi alte consideraţii siropoase ; ce bătaie de joc ! Vi se va mărturisi oare că din rămăşiţele cavaleriei s-au putut forma *patru companii de* o *sută cincizeci de oameni,* generalii avînd funcţii de căpitani iar coloneii de subofiţeri ?

Buletinul Marii Armate nu vă raportează nici multe alte lucruri ! Eu îţi spun simplu că mai trăiesc.

Am aflat că împăratul ne părăseşte împreună cu scumpul Caulaincourt. Din întîmplare, surugiul Amodru care pleca şi el a fost ordonanţa mea. Mi-a promis că va face tot ce poate ca să primeşti scrisoarea. Trebuie să-ţi scriu esenţialul. Închipuie-ţi că nu va supravieţui nici un martor în afară de împărat şi de Caulaincourt. Ce vor povesti despre călătoria lor în infern ?

Am mîncat adineauri doi cartofi şi o bucată de cal, prima mea masă după trei zile. Am intrat din întîmplare într-o izbă de la marginea tîrguşorului. Ţăranii au reuşit să aprindă un foculeţ ca să frigă bucata de cal. Am furat de la un sergent-furier hîrtie şi cerneală. E aproape o minune.

În primele zile, am izbutit să smulgem paiele de pe acoperişurile hambarelor în loc de nutreţ, să spargem gheaţa lacurilor pentru a da apă soldaţilor, animalelor şi chiar pentru a bea noi înşine, în sfîrşit, să veghem să nu ni se omoare caii ca să fie mîncaţi. Am părăsit Smolenskul (la 15 noiembrie) şi i-am întîlnit pe cazaci la Krasnov. Am trecut, dar nu prea ştim bine cum, şi prin asta. Atunci l-am văzut pe împărat mergînd pe jos, cu un baston în mînă, pentru a da exemplu dar şi pentru a se încălzi. Era îmbrăcat cu o manta largă, căptuşită cu blană şi avea pe cap un chipiu de catifea. La dreapta sa mergea regele Neapolelui, Murat, iar la stînga prinţul Eugène. Veneau apoi mareşalii Berthier, Ney, Mortier şi Lefebvre. Ca şi

mine, nu mai aveau cai (al meu murise şi fusese mîncat în urmă cu două zile).

Urma un cortegiu straniu, şapte sau opt sute de ofiţeri purtînd vulturii regimentelor din care făcuseră parte. Supravieţuitorii unei armate de o sută de mii de oameni înaintau de-a valma, îmbrăcaţi în mantale sau şube arse şi găurite. Trebuie să-ţi mai spun că am un picior degerat şi nu sînt sigur că nu va trebui tăiat.

Lăsam în urma noastră morţi şi muribunzi cu miile. Cei care nu puteau ţine pasul erau osîndiţi să nu ne mai ajungă niciodată.

La un moment dat, nu ştiu exact ce mi s-a întîmplat. Probabil că mi-am pierdut cunoştinţa. Am căzut.

Cei care mă înconjurau m-au lăsat bineînţeles să mor în pace, văzîndu-şi înainte de drum, aşa cum am fost obligaţi să facem de nenumărate ori. Urma să pier de frig, fără să-mi recapăt cunoştinţa. Era soarta comună a zeci de mii de bieţi inşi, nu îndeajuns de căliţi.

A început viscolul. Cred că zăpada care îmi biciuia faţa m-a readus în simţiri arzîndu-mi obrajii.

Dumnezeu a voit să mă scol şi să o pornesc la drum sau, mai bine zis, să mă tîrăsc. Am depăşit sute de oameni care nu mai înaintau deloc. De-a lungul drumului vedeam schelete de cai care fuseseră devoraţi şi oameni care făceau tabere arzînd rămăşiţele trăsurilor sfărîmate.

Apoi drumul a fost barat de o nemaipomenită îngrămădire de oameni şi cai. Nu mai aveam puterea să o escaladez. Muribunzii căutau să se agaţe de cei care treceau peste ei. Odată prinşi, aceştia cădeau şi ei pentru a nu se mai ridica. Se apropia noaptea. Mă împleticeam ca un om beat. Am căzut, a doua oară, cît sînt de lung. Am crezut că acolo îmi voi afla sfîrşitul. Totuşi, am reuşit să mă ridic şi să pornesc din nou. M-am izbit de leşul unui cal. În jurul lui mai erau culcaţi oameni din diverse regimente. Muriseră voind să-l facă bucăţi. Nu mai avuseseră putere.

Am zărit atunci un foc, ca un far. Am înaintat spre acest foc, lîngă care două femei şi un bărbat încercau să gătească bucăţi de carne de cal. M-am apropiat şi am

recunoscut-o pe vara mea Agnès de Vaudreuil, alteța sa imperială prințesa Vladimir Ivanovici Epancin pe care o mai întîlnisem la Moscova și la Smolensk. Însoțitorii săi erau vizitiul și camerista. M-am așezat jos, fără să spun nimic. Nu au avut puterea să-și arate surpriza. Vizitiul mi-a întins domol o bucată de carne de cal aproape crudă. Am devorat-o. Întreținuseră focul cu hulubele și roțile caretei. Am ajutat-o pe Agnès să se urce în caretă, unde ne-am refugiat toți ca să înnoptăm. Am adormit sub o pătură pe care Agnès a așternut-o peste mine.

A doua zi, eu susținînd-o pe Agnès și vizitiul pe cameristă, am plecat din nou. După cîteva ore am ajuns în fața unei cabane al cărei acoperiș de paie cobora pînă la pămînt. Am găsit acolo un țăran cu cele două fete ale sale. Cîteva monede de aur pe care Agnès le-a scos dintr-un buzunar ascuns în juponul ei i-au făcut ospitalieri pe ruși. Agnès, care era istovită, a fost dusă în fundul încăperii și culcată pe un pat așternut cu blăni de oaie. Una din fete a început să o îngrijească, iar cealaltă a venit în ajutorul meu, mi-a tras cizmele, pe care nu le mai scosesem de la Smolensk, adică din 10 noiembrie. Eram în 25.

Țăranul i-a explicat lui Agnès, după ce s-a trezit, că în ajun fusese o luptă și că învinseseră francezii. Am tras concluzia că era corpul de armată al generalului Oudinot, rămas în Lituania, care i-a atacat pe ruși ca să ne deschidă trecerea.

Am rămas în cabană toată ziua și noaptea următoare. Fiicele gazdei ne-au adus lapte, cartofi și o plăcintă din făină de secară.

În dimineața următoare Agnès s-a simțit mai bine. Ne-am hotărît să ne continuăm drumul. Eram la cîteva leghe de Berezina, după cum ne spunea gazda. Puteam să o trecem pe podul de la Borisov.

Cu toate protestele țăranului care dorea să-și păstreze pensionarii atît de bogați, am plecat. Ne-a arătat un drum prin pădure. Curînd am întîlnit soldați în bivuac, apoi am dat de o coloană cantonată. Ni s-a spus că împăratul este găzduit într-un castel lîngă podul de la Borisov. Era posibil să-i întîlnesc acolo pe cei care mai

rămăseseră din Gardă. Şi într-adevăr i-am găsit după ce am lăsat-o pe Agnes cu servitorii pe malul Berezinei. Din păcate, fluviul nu înghețase, iar rușii aruncaseră podul în aer. Era de datoria mea să mă întorc la unitate, dar a o părăsi pe Agnès însemna să-mi provoc o gravă criză de conștiință. Ea m-a sfătuit, mi-a ordonat chiar să acționez repede : era datoria mea.

Trebuia să trecem două punți pe căpriori, construite de pontonieri. Pe malul celălalt, mareșalul Victor încerca să-i oprească pe ruși. Cu toate astea, ghiulele cădeau pe furgoanele noastre.

Cincizeci de mii de spectre se înghesuiau spre punți ; convoaie enorme de oameni strivindu-se unii pe alții, răsturnîndu-se în fluviu ; cîrduri de femei înnebunite de groază fugeau de la o punte la alta și dispăreau în apă scoțînd țipete prelungi ; uneori cîte un obuz lăsa o dîră de sînge în această masă informă ; pontonierii, goi, stăteau în apă pînă la subsuori susținînd planșeele, consolidîndu-le sub mulțimea înnebunită de panică. Acesta era spectacolul.

Am văzut un artilerist legănînd în brațe un copil pe care îl scosese din apă (unde îi dispăruse mama) și spunînd : «Nu-ți va lipsi nimic, eu voi fi familia ta».

La sfîrșitul zilei, armata trecuse, dar în ce stare ! Ninsoarea a pornit să cadă din nou și pe malul celălalt a reînceput debandada. Era mult mai rău pe malul pe care o părăsisem pe Agnès : civili, femei și copii îmbrînciți, dați înapoi, fiindcă punțile trebuiau distruse înainte de sosirea rușilor.

De pe malul drept vedeam o mulțime confuză urlînd. Uneori ființe omenești se rostogoleau în Berezina. Cîte unii se aruncau de bunăvoie sperînd să se cațere pe sloiuri dar, cuprinși de frig, cădeau la fund.

Mi s-a povestit că văduva unui colonel își ținea în brațe copila, în vîrstă de patru ani, cînd explozia unui obuz i-a zdrobit coapsa. Atunci și-a luat copilul care plîngea, l-a îmbrățișat de nenumărate ori, apoi l-a sugrumat. La scurt timp a fost strivită de o căruță.

Cînd pontonierii au dat foc punților, pe malul celălalt rămăseseră mai mult de două mii de oameni în viață.

Trecusem Berezina dar nu eram în afara pericolului. Temperatura atingea —30°. Cîmpia lituniană era pustie. Din timp în timp străbăteam cîte un sat părăsit. Cu răbdare, rușii dezmembrau trupele lui Oudinot și Victor care ajunseseră, în curînd, în aceeași stare de mizerie ca și ale noastre.

Îmi pusesem pe buze o batistă ca să pot respira aerul înghețat. Nu peste mult timp pe batistă s-a făcut un sloi de gheață mare cît un ou. Răsuflarea, ajungîndu-mi pînă la pleoape, formase în jurul fiecărui ochi un fel de lumînare. Eram orbit.

În jurul nostru am văzut oameni căzînd brusc, ca niște mase inerte, înțepeniți, morți. Unii își duceau mîinile la cap și se roteau de cîteva ori înainte de a se prăbuși. Alții o luau drept înainte, ca și cum ar fi vrut să evadeze din ei înșiși. Apoi se opreau și cădeau ca popicele. S-ar fi zis că mușcau zăpada.

Alaltăieri, am ajuns la Molodețno, unde Caulaincourt a redactat faimosul buletin, al 29-lea. Divizia Marchand, trimisă de la Wilna, ne-a ajuns aici aducîndu-ne provizii : alimente și muniții. După două zile de mers, oamenii ei nu se mai deosebesc de ai noștri.

De ieri, sîntem la Smorgoni de unde îți scriu. Nu mai este chiar atît de frig. A răsărit soarele.

Tată, trebuie să-ți spun din nou că am remușcări fiindcă am părăsit-o pe sărmana mea vară, care mi-a salvat de două ori viața, dar ce puteam face ? Țăranul care o însoțea părea puternic și sănătos. Vorbesc rușește, au bani, ceea ce dă totdeauna bune rezultate printre locuitorii săraci din regiune. Sper că s-au putut ascunde la niște țărani tot atît de ospitalieri ca și cei care ne-au găzduit în noaptea trecută.

Cred, tată, că nici dumneata, nici eu nu am fost drepți cu Agnès. S-a născut într-o epocă îngrozitoare. Și-a petrecut tinerețea într-o lume răscolită, mai rea poate, din multe puncte de vedere, decît cea dinainte. S-a «descurcat», cum se spune în popor, fără nici un sprijin moral sau material. Ne mai dă oare mîna să fim profesori de morală ?

În timpul călătoriei la Québec, cu toate că eram plin de prejudecăți împotriva ei, i-am admirat curajul și

caracterul. În sfîrşit, am putut s-o cunosc mai bine, întîi la Moscova, apoi la Smolensk. A dovedit un calm, un sînge rece şi o stăpînire de sine demne de admirat.

Avem toate motivele să ne temem pentru ea. Soarta ei crudă îi va fi astfel pe măsură.

Cît despre împărat, el va încerca să fugă, încercînd să-şi salveze tronul care se clatină. Adineauri i-a reunit pe cei cîţiva mareşali şi generali care au supravieţuit. Mi s-a părut în culmea amăgirii. A spus : «Trebuie ca ofiţerii să păstreze o disciplină severă, ca soldaţii să exercite între ei o supraveghere riguroasă şi să pedepsească, chiar ei, pe cei care o încalcă».

Da, a îndrăznit să spună asta în momentul cînd se ducea să se prăvălească pe o sofa, grăbindu-se către Marie-Louise !

La Moscova, i-am spus că putea cîştiga războiul, că putea juca adevăratul său rol *eliberîndu-i pe şerbi.* S-a făcut că nu ne aude. Doar e ginerele împăratului Austriei !

Se pare că el ia numai partea bună a lucrurilor : «Încercările prin care trece Franţa, a adăugat el, vor face să înceteze geloziile, punînd capăt neliniştilor pe care le-a generat influenţa sa. În Europa nu trebuie să vedem decît un duşman : colosul rus».

I-a spus lui Caulaincourt care mi-a repetat (uimit) cele auzite, că la întoarcere are de gînd să viziteze departamentele lipsite de comunicaţii, să construiască drumuri, canale, să dea curs liber comerţului şi să încurajeze industria ! A încheiat : «Sînt foarte multe de făcut în Franţa».

Gîndeşte-te, tată, că toate astea le spunea la Smorgoni !

Plecarea împăratului îi va demoraliza pe sărmanii supravieţuitori, care şi-au lăsat fraţii, prietenii cei mai buni, unii chiar nevestele, să crape ca nişte cîini în stepa asta infernală.

Sper că o duci bine cu sănătatea, ca şi Isabelle şi micul meu Enguerrand ? În curînd va fi bărbat. Ce te gîndeşti să faci din el ? La anul sau peste doi ani îl vei înscrie, negreşit, la vreo universitate. Rogu-te, tată, să nu fie o şcoală militară. Insuflă-i oroare faţă de războaiele care

ne-au făcut atîta rău şi dumitale şi mie, ba poate ne vor mai face încă.

Iată-mă azi general fără soldaţi, avînd o singură speranţă : aceea de a supravieţui, mergînd pînă la Wilna, în ariergardă. Dar a supravieţui nu prezintă pentru mine prea mult interes.

Fiul tău, Atala."

Florensac e copleşit. Îşi scoate ochelarii şi se freacă la ochi. Şi-i pune din nou pentru a reciti scrisoarea pe-ndelete.

Cu cîteva luni în urmă, întorcîndu-se de la Paris, s-a simţit bătrîn şi inutil. Senzaţie nouă şi neplăcută. Apoi s-a îmbolnăvit Isabelle. A trebuit s-o îngrijească. A fost mai întîi o îndeletnicire care l-a ocupat zi de zi, apoi oră de oră şi în cele din urmă clipă de clipă, cu toate că venise în grabă, de la Bordeaux, o călugăriţă.

Isabelle a murit fără să se ştie din ce cauză. Nu s-a împotrivit bolii, ca şi cum viaţa n-ar mai fi avut nici o însemnătate pentru ea.

Ludovic şi-a dat seama de locul pe care îl ocupa în viaţa lui această siluetă tăcută, această umbră mereu prezentă şi mereu absentă, pe cît de eficace pe atît de mută.

Nu-l părăseşte gîndul că această nepoată atît de fragilă n-a trecut prin viaţă decît pentru a suferi din dragoste şi a creşte cu mare grijă un copil fără tată.

Trebuie totuşi să-l consoleze pe băiat, să-i alunge senzaţia înfiorătoare că de aci înainte va avea drept tovarăş numai un bătrîn flecar. Ceea ce i-a dăruit lui Ludovic o fulgerătoare vitalitate. Trebuia să trăiască pînă cînd Atala, salvat din zăpezile ruseşti, va renunţa la glorie pentru a se-ngriji de domeniu. Ludovic va şti să-l convingă şi la nevoie să-l constrîngă.

Recitind scrisoarea, oftează, ascunzînd-o în buzunarul hainei sale strînse pe corp. Devenind cam zgîrcit, foloseşte pe acasă boarfele vechi. Dealtfel, haina asta îl cam strînge. Începe să facă burtă, rămînînd totuşi slab.

Se va întoarce Atala ? Sau stepa rusească îl va uni definitiv cu Agnès ? Stepa rusească, nu Saint-Laurent.

Ludovic oftează, se ridică, își ia bastonul. Va trebui, poate, să trăiască, să conducă și să hotărască încă mulți ani pînă cînd Enguerrand-Ludovic va ajunge la vîrsta cînd să devină stăpinul domeniului.

* * *

Drumul pînă la Wilna nu se mai isprăvește. Puțini oameni vor supraviețui nopții de 6 spre 7 decembrie. Totul e să fii dintre aceștia. Wilna și cupolele sale !

Dar Wilna nu este decît o haltă. Rușii se apropie. La drum ! Cu trei sute de oameni, generali, colonei, ofițeri, grenadiri, de-a valma, Ney conduce jalnica „ariergardă" a armatei fantomă. Cîțiva ostași mai tîrăsc totuși un tun. Din timp în timp se opresc ca să mai tragă o salvă pentru a-i face pe ruși să creadă că armata franceză există încă. Dar și acest tun trebuie părăsit din lipsă de forțe și de muniții.

Atala, pe care piciorul degerat îl face să se strîmbe de durere, își dă seama că nu va mai putea merge multă vreme. E sfîrșitul.

— Nu mai sîntem decît la cîteva leghe de Kowno, spune Ney.

În fața lor, văd un om care înaintează sprijinindu-se într-un baston, oprindu-se uneori, pentru a porni din nou, șchiopătînd. Curînd mica trupă îl ajunge pe fugar : este mareșalul Berthier.

Ca și Wilna, Kowno a fost prădat pe primii supraviețuitori. Străzile sînt acoperite de cadavre.

Nu e totuși sfîrșitul coșmarului. În față se află Polonia, iar în spate sînt cazacii. Dar la Kowno sînt case, e foc.

Cum de-a ajuns în hambarul ăsta ? Cine l-a adus aici ? Dîrdîie de febră cînd, brusc, durerea din picior îl trezește. Un grenadir în uniformă apare în ușă și salută milităreste. Atala se freacă la ochi. Coșmarul continuă, fără îndoială. De mult timp nu mai există nici ofițeri, nici soldați ci numai fantome, cadavre în perspectivă.

— Domnule general, îi spune grenadirul, m-a trimis mareșalul Ney. Mi-a spus că v-au culcat în hambarul ăsta. Trebuie să părăsim Kowno fiindcă riscăm să fim încercuiți de cazaci.

Buimăcit, Atala își scutură, cu un gest reflex, firele de paie amestecate prin păr. Încearcă să se scoale, dar nu reușește. Grenadirul se apropie și îl ajută să se ridice. Cînd vrea să-și pună piciorul pe pămînt, Atala scoate un strigăt de durere. Arsura e de nesuportat.

— Vreți să vă duc eu, domnule general ?

— Cum de te ții atît de bine ? îl întreabă Atala.

— Fiindcă nu viu de la Smolensk. Noi așteptam aici. Azi dimineață ne-am îmbrăcat în ținută pentru a fi trecuți în revistă de regele Murat. Dar regele Murat a plecat.

— Ajută-mă.

Grenadirul îl susține. Atala pleacă într-un picior.

— Unde e mareșalul ?

— În casă, domnule general.

Intră amîndoi. O încăpere mare, o masă pe care fumegă o oală cu supă. Ofițerii stau pe bănci. Ney s-a bărbierit. Își înalță capul.

— A fost un noroc, Florensac, că pînă la Kowno nu era mai mult de o leghe, îi spune el.

— Retragerea continuă, adaugă Ney. Cîteva mii de oameni încearcă să ajungă în Prusia. Cîți vor reuși ? Prințul Eugène are, dacă pot îndrăzni să mă exprim astfel, comanda. Iar eu trebuie să asigur ariergarda, cu cîteva puști. Așa-i legea războiului. Ai noroc Florensac, trăiești și nu poți înainta.

— Știți bine, domnule mareșal, că rușii nu iau prizonieri.

— De aceea nu te vor lua nici pe dumneata, cel puțin așa sper, îi răspunde Ney. Dispunem de o sanie și de un chirurg. Acesta din urmă îți va examina piciorul și îl va amputa la nevoie. Sania te va duce spre Prusia.

Un ofițer s-a ridicat. Se apropie de Atala, îi smulge cizma, făcîndu-l să urle, apoi ciorapul. Clatină din cap.

— Vă voi amputa trei degete, altfel se vor cangrena.

Atala e culcat imediat pe masa care s-a golit, în timp ce chirurgul își pregătește instrumentele.

— Vei ajunge la Königsberg, îi explică Ney. Regele Prusiei este aliatul nostru, cel puțin sper că mai este încă. Ca să suporți cu stoicism durerea, îți voi citi mesajul pe care i-l vei duce împăratului, la Paris.

Bisturiul taie carnea. Atala scoate un geamăt înfundat. Sudoarea îi acoperă tîmplele. Se aude scîrțiitul tăișului pe os.

„Sire, citește calm Ney. Cele cîteva sărmane rămășițe din ceea ce a fost armata se scurg cum pot spre Prusia, sub comanda (?) prințului Eugène, după dezertarea regelui Murat. Voi încerca să rețin, împreună cu cîțiva voluntari, cît mai mult timp cu putință pe cazacii care ne hărțuie din spate. În realitate, nu mai este o armată în retragere; ci sînt două mii de fantome.

Moartea a lovit mai mult de o sută de mii de oameni fără deosebire de grad, căci nu credem că rușii să se împovăreze cu prizonieri.

Garda însăși nu mai numără decît cîteva sute de supraviețuitori. Armata nu mai este altceva decît o coloană înșirată pe o lungime de cîteva leghe, în drum spre Prusia orientală, mareșali și generali mergînd pe jos împreună cu trupa.

Armata, sire, nu mai există."

Atala scoate un urlet și leșină. Cînd își revine, crede că visează. Închide ochii din nou.

— Agnès ! îngaimă el.

Piciorul îl doare îngrozitor. Înseamnă că n-a murit. Ridică pleoapele. Agnès surîzătoare e aplecată deasupra lui. Îi șterge cu o batistă fruntea udă de sudoare.

— N-au vrut să mă lase să intru în timpul operației, dragul meu, îi spune ea cu duioșie. Le era teamă că voi leșina odată cu tine. Trebuie să fi suferit mult.

— Unde sîntem ? îngăimă el din nou.

— La Kowno, dragul meu. Ai rămas destul de mult timp fără cunoștință. Mareșalul Ney a trebuit să plece pentru a încerca să-i atragă pe cazaci spre sud. Mi-a dat plicul pe care trebuie să-l duci împăratului.

Atala înalță capul și își privește piciorul bandajat. Chirurgul se apropie.

— Eu rămîn aici, spune acesta. În toate casele sînt răniți. Să sperăm că rușii nu-mi vor face de petrecanie. În cîteva ore vor fi aici.

Apoi, întorcîndu-se spre Agnès :

— Acoperiți-i bine piciorul. La popasuri, înconjurați-l cu sticle calde.

Apoi, prinzîndu-l pe Atala de subsuoară :

— Vă voi susține pînă la sanie. Puteți face efortul de a ridica piciorul drept ?

Atala are o ameteală :

— Cînd veți fi în sanie, acoperiți-vă bine cu păturile. Un nas degerat e mai supărător decît un deget de la picior.

În vreme ce chirurgul ajutat de Agnès îl coboară de pe masă, el reușește să o întrebe :

— Agnès ! Cum de-ai ajuns aici ?

— Uiți, dragul meu, că sînt rusoaică și prințesă ? Asta m-a ajutat mult. Am călătorit cu ofițerii avangărzii lui Kutuzov pe care i-am întîlnit în fața Berezinei. Au fost cumpliți, necruțători. Dar, la urma urmei, dragul meu, voi sînteți invadatorii ! Nu puteam să fac nimic pentru tine, decît să mă rog. Datorită armatei ruse, care vă precede și vă încercuiește, sînt la Kowno de trei zile. Un general rus, prieten cu soțul meu, m-a ajutat să pătrund aici pentru a-i da informații. E fără doar și poate o vocație ! M-am întîlnit chiar cu Murat înainte de plecarea lui. M-a mai liniștit puțin. Te văzuse la Wilna. Dar de la Wilna, drumul a fost fatal. Eram moartă de îngrijorare și nu puteam face nimic. În sfîrșit, ați sosit !

Sania e trasă în fața ușii, vizitiul și Natașa s-au și instalat. Chirurgul și Agnès îl așază pe Atala, grămădind pături peste el, apoi Agnès se strecoară alături.

— E interzis să deschizi gura în timpul drumului, dragul meu. Încearcă să dormi. Cu puțin noroc vom trece frontiera Prusiei în noaptea asta.

Natașa se întoarce și surîde. Vizitiul dă bice cailor. Chirurgul își scoate căciula de blană într-un larg salut. Sania pornește, în timp ce Agnès acoperă fața lui Atala cu o blană groasă.

* * *

— Ei bine ! constată Napoleon, întoarcerea nu s-a desfășurat chiar atît de rău. Franța e calmă. Am fi putut să-l găsim pe Malet la putere, baricade pe străzi. Ar fi putut să mă scuipe în față.

Împăratul nu arată bine deloc, are fața buhăită, gălbuie, iar ochii îi lucesc tare de tot. Își trece mîna șovăitoare peste părul rărit.

— Va trebui să perseverăm, să reîncepem, continuă el cu o voce obosită. Am făcut o greșeală : am crezut că voi obține într-un an ceea ce nu putea reuși decît în două campanii.

În fața lui este așezat, în spațiosul birou al castelului Saint-Cloud, arhicancelarul Cambacérès, duce de Parma, care, după obiceiul său, e foarte elegant, pudrat și chiar fardat ușor cu o umbră de ruj pe obraji.

— Vă stă în putință, sire, să reparați lucrurile. Armata se reface pe malurile Niemenului.

Talleyrand, așezat pe un alt fotoliu, insinuează :

— Cred că ar trebui negociată pacea ! Tăiați părțile bolnave ! Încercarea va fi grea, dar stăpîniți încă statele romane, Piemontul, Toscana și Olanda ! Majestatea voastră poate solicita medierea socrului său.

— Cu rușii mă voi descurca ! strigă împăratul lovind cu pumnul în masă. Trebuie !

Talleyrand dă din cap.

— Nu am deplină încredere în regele Prusiei, sire, îi este încă teamă de Majestatea voastră, dar pentru cîtă vreme ?

— Dacă aș semna o pace nedemnă, aș fi pierdut în țară, urlă împăratul înfuriat. Cum să sacrific o parte fără a abandona totul ?

— Redați Spania regelui său, sugerează cu tact Talleyrand.

Se aud ciocănituri în ușă :

— Intră ! ordonă împăratul.

Se prezintă un ofițer.

— Dădusem ordin să nu fiu deranjat ! mîrîie Napoleon.

— Sire, am crezut că pot îndrăzni să... spune ofițerul.

— Te-ai înșelat ! Nu vi se cere decît să ascultați.

— Prințesa Epancin vine de la Kowno cu un mesaj al mareșalului Ney.

Napoleon se ridică dintr-un salt. Cei doi miniștri fac la fel. Toți trei se întorc spre ușa în cadrul căreia se profilează Agnès aplecată într-o reverență.

— Ce s-a întîmplat, prințesă ? se miră împăratul. Dumneavoastră sînteți cea care...

— Mareșalii Berthier și Ney l-au însărcinat pe generalul Florensac spune ea. Eu l-am însoțit fiindcă starea sănătății sale era foarte îngrijorătoare.

— La obiect ! La obiect ! întrerupe împăratul.

— Numai printr-o minune nc-am putut continua drumul, spune Agnès. Majestatea voastră nu știe, desigur, că generalul prusac York a evacuat Königsbergul ? Am ajuns totuși la Berlin.

— Ce tot spuneți ?

— La Berlin generalul de Florensac nu a avut încredere în nimeni. Pentru asta m-a însărcinat să vă aduc acest plic.

I-l întinde. Napoleon se repede, îl citește cu aviditate în timp ce Agnès continuă :

— Starea lui s-a agravat în timpul călătoriei. A fost nevoie să i se taie piciorul care se cangrenase. A trebuit să-l las la spital și să pornesc imediat la drum, în urma ordinului său expres.

Napoleon n-o ascultă. Citește și recitește teribilul mesaj. Apoi cade în fotoliu, cu ochii în gol. Se lasă o tăcere grea. În sfîrșit, murmură ca pentru sine :

— Marea Armată nu mai există. Murat a fugit, Eugène rătăcește de-a curmezișul Poloniei cu cîteva fantome.

Își înalță capul. Privirea sa trece de la Talleyrand la Cambacérès, apoi revine la scrisoarea fatală. Dintr-o dată chipul i se înăsprește.

— Dacă avem nevoie de sînge proaspăt, contingentul 1813 numără o sută patruzeci de mii de oameni. Mai sînt o sută de mii în Garda națională. Ce ar putea să ne furnizeze Confederația Rinului și regatul Neapolelui ?

— Aveți două sute cincizeci de mii de oameni în Spania, insinuează Talleyrand.

— Niciodată ! protestează împăratul înălțîndu-și umărul stîng. S-ar arunca în brațele englezilor. Dacă aș ceda un deget, mi s-ar cere un stînjen, apoi din stînjen în stînjen, ar sfîrși prin a-mi smulge totul.

Se ridică.

— Ei bine ! Trebuie să pornim la treabă.

O priveşte pe Agnès şi suride :

— Să sperăm că vărul dumneavoastră va ieşi din impas. E un viteaz. Păcat ! L-aş fi făcut mareşal.

Pe pragul uşii, Agnès se pleacă într-o reverenţă.

Napoleon vine repede spre ea şi-i ia mîna :

— Mă tem că nu v-am spus „mulţumesc". Dar nu e greu să fii ingrat cu aducătorii unor veşti rele. Cele pe care mi le-aţi adus sînt cumplite. Armata mea, Garda mea, dispărute... Murat fugit. M-am gîndit adesea la sfaturile pe care mi le-aţi dat la Moscova. Dacă le-aş fi urmat, nu ne-am afla aici.

Îi sărută mîna.

— Vă salut, prinţesă. Sînteţi o supravieţuitoare a Marii Armate. Aţi dat dovadă de mare curaj. Regret că ordinul meu nu poate fi decernat şi femeilor. V-aş fi făcut cavaler al Legiunii de onoare.

Simte că devine confuz. Se domină.

— Încercaţi să ajungeţi cît mai curînd la generalul de Florensac, prinţesă. Înştiinţaţi-l că îl fac Mare Ofiţer. Dacă îmi amintesc bine, de la Eylau e comandor, nu ? Uraţi-i din partea mea grabnică însănătoşire. Cele mai mari nenorociri au şi părţi bune. Nu-i aşa că dumneavoastră aţi găsit la Moscova ceea ce căutaţi la Québec ? Vă veţi căsători fiindcă e văduv. Veţi avea mulţi copii. Franţa va avea nevoie de ei. Adio, prinţesă.

Se răsuceşte pe călcîie, revine la birou cu privirea dură. Sună dintr-un clopoţel.

— Să fie căutat de urgenţă ducele de Feltre. Ministrul de război are multe de făcut.

Oftează.

— Negocierile nu vor fi uşoare, domnule de Talleyrand.

* * *

„Vă scriu în grabă această scrisoare, pentru a vă spune că fiul dumneavoastră este în afară de pericol. Scrisoarea pe care v-a scris-o de la Smorgoni nu v-a liniştit decît prea puţin dacă aţi aflat ce s-a întîmplat ulterior cu Marea Armată. Atala a trăit un adevărat calvar, dar Dumne-

zeu a vrut ca el să fie printre cei cîţiva supravieţuitori de la Kowno.

Am izbutit să ajungem la Königsberg şi apoi la Berlin unde a trebuit să i se amputeze piciorul stîng care începuse să se cangreneze. L-am lăsat acolo şi am venit la Paris unde aveam de îndeplinit o misiune. Cînd am plecat, viaţa lui nu mai era în pericol.

Ne-am înţeles că imediat ce va fi posibil, să fie transportat la Mainz, unde îl voi găsi sau, de nu, îl voi aştepta.

Situaţia din Prusia nu mi se pare prea sigură şi tocmai de aceea l-am rugat să părăsească Berlinul de îndată ce călătoria nu va mai însemna pentru el un risc prea mare.

În orice caz, fiul dumneavoastră nu va fi niciodată mareşal al Franţei. Împăratul îl face Mare Ofiţer al Legiunii de onoare. Desigur că va accepta fără a suferi prea mult să nu participe la tragedia care se pregăteşte. Căci, fără îndoială, Napoleon va duce războiul pînă la ultimul francez. Slavă domnului, acela nu va fi Atala.

Aş adăuga că am proiectat să ne căsătorim, dacă ne daţi consimţămîntul. Sîntem văduvi şi unul şi celălalt, am trecut prin destule încercări (poate necesare ?) pînă să ajungem aici.

Sper că veţi accepta să mă numiţi fiica dumneavoastră, că veţi accepta ca Atala şi cu mine să venim la Florensac. Ne iubim poate din prima zi fără ca viaţa să ne fi îngăduit să ne dăm seama. Încercarea din Canada n-a fost fericită, dar ne-am regăsit la Moscova. Avem încredere unul în altul. Nu cer decît să trăiesc alături de el. Avem nevoie amîndoi de o fericire liniştită.

Mi-ar plăcea să-l cunosc pe Enguerrand-Ludovic care este acum un băiat mare, de cincisprezece ani. Mă tem de felul în care mă va primi. Dacă mă veţi accepta ca fiică, pot să vă rog să-l faceţi să înţeleagă legătura noastră ? Vă jur că îi voi fi, nu o mamă, desigur, ci o *prietenă*. Nu va trebui să afle prea brusc despre hotărîrea noastră. Aş dori să-l pregătiţi pentru sosirea intrusei.

Cu respect, semnez

Agnès de Vaudreuil."

După expedierea scrisorii, Agnès trebuie să aştepte încă două zile pentru a obţine actele necesare şi semnătura împăratului. Profită de acest prilej ca să o viziteze pe Jeannette Hulin. Aceasta îi spune că maxilarul zdrobit de Malet l-a făcut să sufere mult pe guvernatorul militar al Parisului. Dar i-a salvat, poate, viaţa. Hulin a fost considerat inapt să plece în Rusia şi în Spania unde lucrurile se pare că au luat o întorsătură periculoasă, Wellington reluînd ofensiva împotriva lui Suchet.

La patruzeci şi opt de ani, Jeannette este o femeie aproape bătrînă cu obrajii plini şi părul cărunt. Şi-a păstrat ochii frumoşi şi surîsul plăcut.

— Te întorci de departe, constată ea. Hulin de asemenea. Ai remarcat că după ce oamenii scapă cu viaţă din cele mai îngrozitoare catastrofe, se spune că au avut „mult noroc" ? Fără îndoială că ar fi avut şi mai mult dacă n-ar fi participat la ele. Dar de ! Trebuie să acceptăm norocul ! Ţie, micuţa mea, nu noroc iţi doresc, ci fericire.

Ride conducînd-o :

— Cînd mă gîndesc că socrul tău mă însărcinase să te ţin prizonieră şi că ai şters-o ! Orice s-ar spune, am trăit într-o epocă ciudată !

Adaugă :

— Parisul se agită. Numai de n-ar avea necazuri Hulin al meu ! Ieri împăratul a fost huiduit în Piaţa Concordiei.

* * *

Ajungînd la Mainz, peste cîteva zile, Agnès constată că marele oraş renan a fost transformat într-o fortăreaţă. Recruţii fac exerciţii, printre ei sînt italieni, elveţieni, germani, mercenari. Sînt şi tineri francezi, nişte copii aproape, care abia dacă au împlinit optsprezece ani. De la Mainz la Wiesbaden, malurile Rinului sînt o imensă tabără militară.

Cu multă greutate Agnès închiriază o cameră. Oraşul e plin de ofiţeri, de prostituate, de traficanţi, tot vălmăşagul ce însoţeşte două sute de mii de oameni !

Agnès îi scrie lui Atala, deşi fără îndoială curierul nu va ajunge la Berlin. Se spune că ţarul şi-a făcut intra-

rea acolo, că alianța noastră cu Prusia e ruptă, că ura împotriva Franței a ajuns la paroxism.

Să scapi de englezi și de ruși pentru a fi prins la Berlin ar fi într-adevăr absurd.

Chiar a doua zi după sosire, Agnès e denunțată. Un ofițer o cheamă, o interoghează. Ea izbucnește în rîs :

— Credeți că sînt spioană ?

Îi întinde, drept bilet de liberă trecere, hîrtia semnată de împărat prin care e autorizată să-și întîlnească logodnicul, pe generalul de Florensac la Koblentz.

— Generalul de Florensac ? întreabă un ofițer care tocmai intrase. Sînteți desigur prințesa Epancin ? Veneam să anunț garda de eventuala dumneavoastră sosire.

— Nu-i așa că Atala e aici ? îl întreabă.

— Din păcate nu, doamnă, răspunde ofițerul.

Agnès pălește, ofițerul se grăbește s-o liniștească :

— A plecat ieri în Franța. Trebuia să vă prevenim dacă veneați la Mainz.

— A plecat ! îngaimă ea. De ce a plecat ?

Descumpănirea ei nu-i privește pe oamenii aceștia. Ca un automat, pleacă, merge la întîmplare pe stradă. Aude pe cineva alergînd după ea.

— Doamnă ! Doamnă ! strigă o voce gîfîită.

Se întoarce. E ofițerul.

— M-am gîndit, îi spune în grabă. Cred că am înțeles de ce colonelul...

— Nu e adevărat că a plecat ! Nu vrea să mă mai vadă ? De ce ? Dar de ce ?

Se clatină. El o susține de braț.

— Unde e ?

— Cu mareșalul Ney la Schaffenburg. la cîțiva kilometri de aici, pe Main. Mareșalul își trece în revistă recruții. Generalul de Florensac e nenorocit, doamnă. Trebuie să-l înțelegeți. Sînt sigur însă că nu greșesc ducîndu-vă la el. Numai dumneavoastră puteți să-i redați gustul de viață. Înțelegeți, doamnă, este din cauza piciorului. Mi-a spus, înainte de a pleca, că un invalid cu picior de lemn trebuie să se ascundă.

— Nerodul ! mîrîie Agnès furioasă. Deci nu are încredere în mine ?

Peste o oră, Agnès intră în baraca unde s-a instalat mareşalul Ney. Drept, puternic, falnic în haina sa albastră brodată, examinează o hartă militară agăţată în perete. La zgomotul uşii care se deschide, se întoarce.

— Eram sigur că veţi rămîne totuşi ! exclamă el înaintind spre ea. Atala a venit aici ca să vă întîlnească... dar, în ultimul minut, s-a temut. Veniţi.

O ia de braţ şi o conduce. A început să cadă ploaia transformînd drumul într-un lac de noroi cleios. Ney merge cu paşi mari, Agnès îl urmează cu paşi mărunţi. Ploaia îi biciuie faţa, îi udă machiajul. În curînd e leoarcă şi plină de noroi ca un cîine.

Mareşalul se opreşte în faţa unei uşi pe care o deschide cu brutalitate.

— Florensac ? strigă el.

Apoi se dă la o parte pentru a-i face loc lui Agnès să intre.

E o odăiţă de ofiţer. Atala şade la fereastră citind o carte. Se ridică, apoi se împiedică în piciorul de lemn. Agnès aleargă spre el.

— Idiotule ! Idiotul meu drag !

Mareşalul Ney închide uşa discret şi pleacă prin ploaia care s-a înteţit.

EPILOG
(1833)

Fragment din jurnalul lui Ludovic de Florensac

Totul are un sfîrşit, în afară de mine, desigur, fiindcă ieri s-a serbat centenarul meu. Nu credeam că am atîţia prieteni. Au venit de pretutindeni. Astăzi mă simt puţin obosit, dar nu-i nimic, *ça ira*, cum cîntam altădată.

E multă vreme de cînd n-am mai deschis jurnalul. Nu s-a mai întîmplat nimic în viaţa mea, nimic în afară de doliuri. Cînd eşti prea bătrîn nu-ţi mai poţi face procesul : nu mai ai martori.

Din fericire, mai există şi naşteri : nevasta lui Enguerrand-Ludovic, Geneviève, a născut un tînăr, Atala, primul meu strănepot. Puteam avea mai mulţi, dar cînd s-a născut Atala, la Rivière-du-Loup, împlinisem treizeci şi cinci de ani : vîrsta de acum a lui Enguerrand-Ludovic.

Acesta face o strălucită carieră de inginer. Vine rar să ne vadă. Nevasta lui e cam înţepată. În casă la ei, aşa cum se spune, cîntă găina. În fine, nu mă pot plînge, fiindcă mi-au dăruit cinci strănepoţi : Isabelle care are zece ani, Louise şapte ani, Marie-Amélie cinci, Françoise trei şi în sfîrşit Atala ! Primul băiat !

Din căsătoria cu Agnès, Atala a avut un fiu şi o fiică Alain, născut în 1813, a şi împlinit nouăsprezece ani, iar Jeannette, fina generălesei Hulin, cincisprezece.

Dinastia familiei de Florensac pare asigurată mulţumită lui Atala. Îmi spunea uneori în glumă că de asta m-am dus în 1792 să-l aduc din Canada.

Fiul meu ne-a părăsit acum cinci ani. Nu s-a refăcut niciodată pe deplin după teribila încercare din Rusia. Timp de cincisprezece ani, Agnès i-a fost o tovarăşă admirabilă. Bietul băiat suferea mai puţin de urmările războiului decît de ceea ce se numeşte azi un „complex". În zadar îi

tot spuneam că pierderea braţului meu la Yorktown în 1781, adică la jumătatea drumului lungii mele vieţi, nu m-a împiedicat să fac o sumedenie de isprăvi după aceea, şi chiar să evadez la Bastilia în 89 !

Cînd părea morocănos, Agnès glumea spunînd că are oroare de „bipezi". Era totuşi mereu abătut.

Agnès s-a dovedit o nevastă desăvîrşită şi o mamă admirabilă, Alain e un băiat de viitor, iar Jeannette e incintătoare. La cincizeci şi trei de ani, Agnès e încă foarte frumoasă ! O priveam ieri, în plin soare, turnînd vinul de Florensac, în paharele invitaţilor noştri cu aceeaşi autoritate cu care îi îndrumă pe lucrătorii de la viile mele.

De multă vreme ea e stăpîna aici : de la întoarcerea la casa părintească, adică de prin 1813. Da ! S-au împlinit douăzeci de ani de cînd i-am dat ei frîiele gospodăriei. Afacerile sînt prospere.

Cînd ne-a părăsit Atala, am primit o foarte frumoasă scrisoare de la prinţesa Borghese. De la căderea lui Bonaparte, trăia la Roma, în palatul său din Pincio. Acolo a murit anul trecut. Mi-a scris că Atala a fost pentru ea „o rază de soare". Se gîndea adesea la el. Nu i-am arătat scrisoarea lui Agnès.

Un alt prieten pe care aş fi vrut să-l am ieri alături de mine este dragul meu Grégoire. În 1830 mi-a scris o scrisoare delirantă de bucurie : revedea Republica. A fost repede dezamăgit. Republica s-a spulberat. Totuşi nu cred că din această pricină a murit peste un an.

Ieri au fost aici toţi ai mei : Enguerrand-Ludovic cu scorpia de nevastă-sa, cei cinci copii ai lor, printre ei şi micul Atala, care a fost insuportabil fiindcă îi cresc primii dinţi, Agnès cu cei doi copii ai ei, Alain şi Jeannette.

Bătrîna mea prietenă, marchiza de Curzon, a fost mai puţin rezistentă decît mine. Era doar cu un an mai mare, dar n-a putut supravieţui Restauraţiei. Am auzit că Ludovic al XVIII-lea a primit-o destul de prost. I-a reproşat că a pactizat cu Imperiul, în timp ce el îi alinta pe Talleyrand şi Fouché ! Şi toţi mareşalii care s-au întors pe dos, precum vestele, numai ca să-şi păstreze privilegiile şi titlurile !

Pe mine, nefiind regicid, m-au lăsat în pace.

Cît despre Hulin, el şi-a făcut declaraţia de supunere lui Ludovic al XVIII-lea, dar a reluat guvernarea Parisului

în timpul celor O sută de zile. Din fericire, nu l-au împușcat, ca pe Ney. După un exil de cîțiva ani în Belgia, împreună cu Jeannette, amnistia i-a permis să se întoarcă la Paris și chiar să se pensioneze.

Erau amîndoi aici, ieri. Frumosul Hulin este o ruină. La falca sa ruptă, la deformarea toracelui, s-a adăugat o boală de ochi. E complet orb. Jeannette nu se dezlipește de el. Ea a atins vîrsta pe care ar fi avut-o azi nepoata mea Isabelle și bietul Atala. Jeannette mai are, cum se spune „rămășițe de frumusețe", dar nu mai rîde prea des. Hulin o repede și o brutalizează. O înjură ca la ușa cortului, cum se zicea pe vremea Revoluției. Sau, poate, se mai spune și acum ?

Agnès s-a străduit să-i găzduiască pe unii dintre ei, să-i hrănească și să le dea de băut tuturor. Aseară erau cu toți mulțumiți.

Ziarele de la Paris au vorbit de mine. Nu e centenar cine vrea. Spuneau că am avut o viață bogată : pierderea Canadei, eliberarea Americii, pregătirea Revoluției, evadarea de la Bastilia, alegerea ca deputat în Convenție și faptul că am supraviețuit Thermidorului. Mă felicită (și) pentru că am dispărut de pe scena politică la nașterea Imperiului, uitînd că în acea vreme împlinisem șaptezeci și unu de ani.

Un ziarist a venit chiar de la Bordeaux. Mi-a pus întrebări indiscrete. Am sfîrșit prin a mă răsti la el. Mă bătea la cap, cum spunea Barras.

Printre scrisorile necunoscuților care m-au felicitat (oamenii îți scriu cu orice prilej) am avut vești de la o veche prietenă. Chiar aceea care a fost cauza (sau una din cauzele) primelor necazuri conjugale ale nepoatei mele Isabelle. Ei da ! Thérésia Cabarrus, fosta amantă a ginerelui meu Gilbert, fosta doamnă Tallien, prințesă de Caravan-Chimay, mă felicită că sînt atît de bătrîn. I-am răspuns că nu am nici un merit în asta. Îmi vorbește de întîlnirea noastră în închisoarea Carmeliților (în 94) și de vîlva pe care a făcut-o atunci evadarea mea. Mă încunoștințează că un temnicer a plătit-o cu propriul lui cap. Sînt retrospectiv dezolat. Frumoasa Thérésia, care ar fi putut deveni împărătească dacă nu l-ar fi aruncat pe Bonaparte în brațele

Rosei-Joséphine, este şi ea prinţesă. Copiii ei descind din Filip cel Bun. Am auzit că a devenit obeză din cauză că se îndoapă cu dulciuri.

Apoi mi s-a făcut o surpriză, o adevărată surpriză. Spre prînz, o caretă neaşteptată i-a adus la Florensac pe prefect şi pe generalul comandant al regiunii. Agnès cunoştea secretul fiindcă tacîmurile lor erau puse. Eu nu ştiam nimic. In numele regelui francezilor, am fost făcut cavaler al Legiunii de onoare. Cauza este, bineînţeles, vechimea. Cum n-am aderat la Imperiu, Bonaparte m-a ignorat. Bourbonii au menţinut ordinul înfiinţat de el, restabilind totuşi şi pe cel al Sfîntului Spirit. Fiul lui Philippe-Egalité (pe care l-am cunoscut bine cînd stăteam nu departe de tatăl său, la Convenţie), devenit rege la rîndul său, a aflat că mai sînt încă pe lumea asta. In numele regelui francezilor, prefectul m-a investit cavaler.

Iar acum, îmi voi lua bastonul şi voi face o plimbare pe domeniu. Culesul viilor se anunţă bun, mi-a spus Agnès. Voi veni pe urmă să mă instalez pe terasă şi voi privi cum soarele asfinţeşte de partea cealaltă a Garonnei. Mi-am trăit viaţa. Mă pot retrage. Nu sînt însă grăbit. Viaţa are şi bucurii. Şi apoi, habar n-am ce mă aşteaptă, dincolo.

Cuprins

Partea întîi

REPUBLICA SCOASĂ LA MEZAT (1796—1799) 5

Capitolul I

În care Directoratul caută o direcție 5

Capitolul II

Inima nu îmbătrînește 1796—1797) 28

Capitolul III

O strengărită care promite (1797) 52

Capitolul IV

Bonaparte se afirmă ca Napoleon (1798) . . . 79

Partea a doua

PE TREPTELE TRONULUI (1801—1804) 90

Capitolul I

Urzici în cale (1801) 90

Capitolul II

Mirajul „Rivière-du-Loup“ (1802) 106

Capitolul III

Întoarcerea la izvoare (1803) 126

Capitolul IV

Adio pămîntului făgăduinței (1803) 139

Capitolul V

Pentru coroană (1804) 152

Partea a treia

ÎNCEPUTUL SFÎRȘITULUI (1812—1813) 180

Capitolul I

Dragostea în flăcări 180

Capitolul II

Un anume general Malet 198

Capitolul III

Drumul morții 205

Capitolul IV

Clubul supraviețuitorilor 214

Epilog (1833) 223

Lector : ANGELA CISMAŞ
Tehnoredactor : NICOLAE ŞERBĂNESCU

Tiraj 40 130 ex. broşate. Bun de tipar 09.02.1977.
Coli tipar 15.

Comanda nr. 88 674
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
Bucureşti — Piaţa Scînteii nr. 1
Republica Socialistă România